

Torsdagen den
31 januari 1980

Torsdagen den 31 januari

Kl. 10.00

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

§ 1 Justerades protokollet för den 23 innevarande månad.

§ 2 Meddelande om interpellationssvar

1979/80:117 om förverkligande av SIA-skolan

Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Fru talman! Jag har att meddela att jag på grund av resor inte är i tillfälle att inom föreskriven tid besvara interpellationen av Lena Hjelm-Wallén om förverkligande av SIA-skolan. Jag avser att besvara interpellationen den 11 februari.

§ 3 Om anställningsformerna för elever i inbyggd gymnasieutbildning

Statsrådet BRITT MOGÅRD erhöll ordet för att besvara *Torsten Karlssons* (s) den 14 januari anmälda fråga, 1979/80:261, och anförde:

Fru talman! Torsten Karlsson har frågat mig om regeringen är beredd att ta initiativ som syftar till att anställningsformerna för elever i inbyggd utbildning klarläggas.

Frågan om elevernas anställningsform vid genomgång av inbyggd utbildning i gymnasieskolan regleras f. n. genom avtal mellan arbetsmarknadens parter. Bl. a. har Svenska metallindustriarbetareförbundet tecknat sådana avtal med sina motparter. Inom vissa branscher saknas däremot sådana avtal.

Jag vill erinra om att regeringen i budgetpropositionen för budgetåret 1980/81 föreslagit åtgärder i syfte att bättre kunna utnyttja de samlade utbildningsresurserna i skola och företag. Därigenom bör fler elever kunna få en breddad utbildning och erfarenhet från arbetslivet redan under utbildningstiden. Eleverna får viss tid av sin utbildning förlagd till företag eller institution och viss tid förlagd till skolans lokaler. För att ge eleven tillräcklig bredd i utbildningen kan flera företag behöva utnyttjas. Förslaget innehåller vidare bl. a. väsentligt ökade krav på den företagsförlagda utbildningen i samband med att statsbidraget höjs. Samtidigt förstärks skolans resurser för tillsyn och uppföljning. Jag vill med detta stryka under att verksamheten i såväl skola som företag ingår i en utbildning. De föreslagna förändringarna kan föranleda att träffade överenskommelser omprövas eller innebära

*Meddelande om
interpellationssvar*

*Om anställnings-
formerna för ele-
ver i inbyggd
gymnasieutbild-
ning*

Torsdagen den
31 januari 1980

*Om omprövning
av biståndet till
Vietnam*

förändrade förutsättningar när eventuella nya avtal skall slutas.

Jag vill även erinra om att den av regeringen i oktober 1977 tillkallade anställningsskyddskommittén (A 1977:01) bl. a. arbetar med frågor rörande provanställning, praktikarbete och liknande anställningsformer.

Inom regeringskansliet pågår f. n. ett arbete tillsammans med arbetsmarknadens parter för att utveckla nya former för gymnasial utbildning förlagd till företag och andra arbetsplatser. Frågan om elevernas arbetsrättsliga ställning under utbildningstiden torde även i det sammanhanget komma upp till behandling.

Regeringen, som i likhet med frågeställaren finner att det är angeläget att elevernas arbetsrättsliga ställning under utbildningstiden klarläggs, har således uppmärksamheten riktad på problemet.

TORSTEN KARLSSON (s):

Fru talman! Jag ber att få tacka statsrådet Britt Mogård för svaret.

Anledningen till att jag har ställt denna fråga är det tillstånd som f. n. råder i Norrköping. Där har man inte kunnat sluta avtal på ett tillfredsställande sätt, utan man har för läsåret 1979/80 ett tillfälligt avtal. Och fr. o. m. läsåret 1980/81 råder ett avtalslöst förhållande.

I nuvarande akuta läge finns det 93 elever i årskurs 1. Antalet utbildningsplatser vid skolan är 80. Slutsatsen blir att 13 elever, om de inte kan genomgå inbyggd utbildning, antingen får hänvisas till vakansplatser i andra kommuner eller också blir permitterade. Detta är naturligtvis ett mycket otillfredsställande förhållande. Det är ju samhället som skall garantera dessa ungdomar utbildning och utbildningsplatser.

Det svar jag fått av Britt Mogård är för all del ganska fylligt, på så sätt att hon där redogör för allt som föreslås i budgetpropositionen och för de kommittéer som nu sitter och utreder. Men det är ju inte ett konkret svar på frågan: Vad skall hända i Norrköping och på många andra platser nu i höst om man inte på ett tillfredsställande sätt kan lösa dessa problem som branschföretagen och de fackliga organisationerna har? Därför ber jag att få ställa frågan ytterligare en gång till Britt Mogård: Hur tänker Britt Mogård agera när det gäller just detta problem?

Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Fru talman! Jag anser mig ha givit ett konkret svar, nämligen att vi nu arbetar med en lösning på problemet.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 4 Om omprövning av biståndet till Vietnam

Utrikesministern OLA ULLSTEN erhöll ordet för att besvara *Wiggo Komstedts* (m) den 17 januari anmälda fråga, 1979/80:273, och anförde:

Fru talman! Wiggo Komstedt har frågat mig om det inte är motiverat att

ompröva vårt bistånd till Vietnam. Motivet skulle vara uppgivna övergrepp mot människor som försökt fly Vietnam i båtar.

De uppgifter Wiggo Komstedt nämner har inte kunnat bekräftas. Den svenska regeringen har dock med skärpa vänt sig både mot den politik i Vietnam som leder till att människor i hundratusental flyr sitt hemland och mot den vietnamesiska interventionen i Kampuchea.

Denna vår uppfattning har självfallet också redovisats direkt för den vietnamesiska regeringen.

Bedömningen av det svenska biståndssamarbetet med Vietnam liksom med andra nationer måste emellertid i första hand ske utifrån andra utgångspunkter. Denna bedömning har lett regeringen till slutsatsen att biståndssamarbetet skall fullföljas.

I årets budgetproposition har regeringen föreslagit en mindre minskning av biståndet till Vietnam i samband med att investeringarna i Bai Bang nu successivt minskar. Något ställningstagande till biståndets omfattning under påföljande budgetår har inte skett.

WIGGO KOMSTEDT (m):

Fru talman! Vietnam har varit föremål för diskussion många gånger under de senare åren här i riksdagen. Anledningen har nästan alltid varit densamma: biståndet till Vietnam har ifrågasatts. Anledningen till att man ifrågasätter biståndet är olika former av angreppskrig mot andra länder och övergrepp mot oliktankande i Vietnam.

Det råder i dag inget tvivel om att svenska folkets biståndsbenägenhet är väldigt låg. Och den blir inte högre och bättre genom de rapporter som talar om på vilket sätt Vietnam exempelvis fortsätter angreppskrigen och fortsätter förföljelsen av sina landsmän.

Våra biståndspengar till Vietnam skall gå till skolor, sjukhus och industriuppbbyggnad. Men vilken garanti har utrikesministern för att dessa öronmärkta pengar verkligen kommer fram till de tilltänkta projekten? Vilken kontroll har Sverige på hjälparbetet? Korruptionen är mycket utbredd i Vietnam, och det finns all anledning att vara observant och ifrågasätta om vi använder den rätta kanalen.

Nu finns det uppgifter från Norge, som är anledningen till min fråga och som på ett skrämmande sätt beskriver hur vietnamesiska patrullbåtar bara skjuter i sank flyktingbåtar och skjuter ihjäl dem som överlever och inte drunknar. Man frågar sig naturligtvis återigen: Är detta en nation som är berättigad till svenskt bistånd?

Nu säger utrikesministern i sitt svar att uppgifterna inte har kunnat bekräftas. Jag skulle vilja råda utrikesministern att ta kontakt med den norska regeringen. Rapporterna kommer från Norge och från norska biståndsarbetare. Visserligen har rapporten hemligstämplats i Norge, men inom ramen för det nordiska samarbetet kanske utrikesministern av sin norske kollega kan få ytterligare information om vad som har hänt.

Hur vill utrikesministern kommentera uppgiften om att det ligger ett 50-tal trålare i Haiphongs hamn som inte används för fiske utan som nu är

Torsdagen den
31 januari 1980

*Om omprövning
av biståndet till
Vietnam*

bestyckade och används bl. a. för att jaga patrullbåtar?

Jag vill än en gång fråga: Tänker inte utrikesministern ta initiativ till att den svenska regeringen verkligen omprövar sitt bistånd, i likhet med de tongångar som i dag framförs i Norge?

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Fru talman! Det är riktigt som Wiggo Komstedt säger, att biståndet till Vietnam alltid har ifrågasatts, även innan de motiv fanns som Wiggo Komstedt nu åberopar, dvs. den vietnamesiska utrikespolitiken.

Vietnam är ett av jordens fattigaste länder, och Sverige har länge och under bred politisk enighet ansett sig böra vara med och ge bistånd till Vietnam. Den nuvarande regeringen har nyligen prövat frågan och kommit fram till slutsatsen att biståndssamarbetet skall fullföljas. Samtidigt förbehåller vi oss självfallet rätten att kritisera den vietnamesiska utrikespolitiken. Vi förbehåller oss också rätten att kritisera den vietnamesiska inrikespolitiken i den utsträckning som vi menar att fundamentala mänskliga rättigheter inte respekteras. Men vi måste fortsätta att göra en distinktion mellan utrikespolitik och biståndspolitik. Gör vi inte det blir det kanske omöjligt att i längden bedriva biståndssamarbete med något land, eftersom utrikespolitiska förändringar kan ske ganska snabbt, medan biståndssamarbetet måste vara långsiktigt.

Vad gäller frågan om garantier för vad pengarna används till vill jag påstå att vi har lika goda garantier för hur biståndspengar till Vietnam används som när det gäller övriga biståndsländer. För dem är dessa garantier också goda. Vi har en mycket intensiv uppföljning av biståndsgivningen till alla länder.

WIGGO KOMSTEDT (m):

Fru talman! Utrikesministern gör en mycket konstig koppling genom att åberopa att Vietnam är ett av världens fattigaste länder. Men vad är det som egentligen berättigar ett av världens fattigaste länder till att angripa grannländer som inte på något sätt har hotat Vietnams säkerhet? Eller vad är det som, om landet är fattigt, berättigar till att förfölja oliktankande med andra politiska uppfattningar än den som terrorregimen i Vietnam har?

Debatten i går handlade väldigt mycket om risken för kärnvapenspridning i världen, och vi i vårt land skall på alla sätt bidra till att detta inte sker. Vi skall t. o. m. ompröva på vilket sätt vi skall bedriva energipolitik bara för att inte riskera detta. Men vi struntar tydligen ändå i på vilket sätt krigföringen i dag sker ute i världen, t. ex. mellan Vietnam och Kampuchea. Där finns inte samma oro, utan där är vi med och t. o. m. hjälper till, vågar jag påstå.

Kampuchreas flyktingar får i dag hjälp från Sverige, och det med all rätt. Dessa människor är på flykt undan den terrorregim i Vietnam som har ockuperat deras land. Men samtidigt fortsätter vi att lämna bistånd till Vietnam så att dessa angreppskrig kan fortsätta, och jag har mycket svårt att se någon konsekvens i det handlande som vi i dag bedriver. Vi borde kunna tala om att ett villkor för att ge bistånd är att landet i fråga inte anser sig ha råd

att anfalla ett annat land. Det borde vara ett av de grundläggande kraven, och det hjälper naturligtvis inte, som utrikesministern påpekar, att tala om att vi ogillar det här landets agerande. Vi måste i annan handling visa vad vi verkligen tycker.

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Fru talman! Först vill jag svara på frågan i det första inlägget av herr Komstedt, om vi inte borde ta kontakt med den norska regeringen för att få bekräftat om uppgifterna är riktiga eller inte. Det är självfallet precis det vi har gjort, och det är efter att ha gjort det som vi svarat så här i dag, nämligen att vi inte kan få uppgifterna bekräftade.

Vad gäller den andra frågan som Wiggo Komstedt ställer – om vad som berättigar fattiga länder att invadera grannländer eller att inte garantera sina medborgare mänskliga fri- och rättigheter – är svaret att ingenting berättigar länder att föra en sådan ut- och inrikespolitik. Det är också det som är skälet till att vi med en sådan skärpa har kritiserat Vietnam i båda dessa avseenden, men biståndssamarbetet måste bedömas utifrån andra utgångspunkter. Detta är regeringens hållning.

Sedan är det, fru talman, alldeles självklart – och detta har också framhållits för den vietnamesiska regeringen – att den politik som f. n. bedrivs i Vietnam i längden kan komma att allvarligt skada biståndsviljan i Sverige och få konsekvenser för våra möjligheter att över huvud taget lämna bistånd. Detta är också viktigt att säga både här i kammaren och till den vietnamesiska regeringen.

WIGGO KOMSTEDT (m):

Fru talman! Att Norge inte har kunnat bekräfta uppgifterna beror naturligtvis delvis på den känsliga situation som råder i Norge efter den rapport som lämnats av de norska biståndsarbetarna och som nu har hemligstämplats av den norska regeringen. Det här tyder på att saken är allvarligare än man tidigare bedömt.

Sedan vill jag fråga: Utifrån vilka utgångspunkter måste man bedöma hjälpverksamheten med tanke på vad som sker i ett land? Jag berörde tidigare frågan om man kan kontrollera en öronmärkning av pengar. Kan man göra detta kan man vända på det hela och säga, att om ett land anser sig ha råd att angripa ett annat land, borde väl landet i fråga i så fall ha bättre råd att självt sköta den nödvändiga industriella utbyggnaden och uppförandet av sjukhus, skolor m. m. Det är naturligtvis den totala summan pengar, oavsett varifrån de kommer och vart de går, som är det intressanta i sammanhanget. Vi vet ju inte om pengarna i stället går till krigföring – till att mörda människorna i Kampuchea.

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Fru talman! Sverige bygger en pappers- och pappersmassefabrik i Vietnam-Bai Bang-projektet. Dessutom medverkar vi i uppförandet av två sjukhus. Enligt vår mening bör insatserna fullföljas, eftersom det kommer

*Om omprövning
av biståndet till
Vietnam*

Torsdagen den
31 januari 1980

*Om förbättring
av möjligheterna
att erhålla investeringsbidrag*

fattiga människor i Vietnam till del. Det vore en mycket oklok politik om regeringen följde Wiggo Komstedts förslag att nu, efter de stora insatser som redan har gjorts, avbryta samarbetet.

Fru talman! F. ö. kan jag konstatera – som jag gjorde tidigare – att Wiggo Komstedt när det gäller åtskilliga av våra samarbetsländer på biståndsrådet alltid kan hitta skäl för regeringen att avbryta samarbetet. Det vore intressant om Wiggo Komstedt någon gång kunde uttala sig positivt om vad Sverige gör för fattiga länder.

WIGGO KOMSTEDT (m):

Fru talman! Jag har även uttalat mig positivt och tillhör, herr utrikesminister, dem som försvarar vår biståndsverksamhet. Många gånger har jag också pekat på hur man kan kanalisera medlen, exempelvis genom att ge missionsfolket mer pengar, eftersom dessa människor har bättre erfarenhet än det statliga organ som i dag distribuerar medlen. Men det kan vi diskutera vid ett annat tillfälle.

Utrikesministern sade att det vore oklokt, om regeringen följde mitt råd. Låt mig säga att det vore mycket oklokt, om regeringen fortsätter på den inslagna vägen. Då kommer det svenska folket ganska snart att revoltera mot all form av biståndsverksamhet, och *det* skulle vara olyckligt för vårt anseende i världen.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 5 Om förbättring av möjligheterna att erhålla investeringsbidrag

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO erhöll ordet för att besvara *Helge Klövers* (s) den 17 januari anmälda fråga, 1979/80:268, till industriministern, och anförde:

Fru talman! Helge Klöver har frågat industriministern om regeringen är beredd att ge inkomna dispensansökningar en positiv bedömning, så att investeringsbidraget får avsedd effekt. Enligt Helge Klöver riskerar annars åtskilliga företag, som drabbats av leveransförseningar, att gå miste om det investeringsbidrag de räknat med. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

För att stimulera näringslivets investeringar i maskiner och andra inventarier införde man under hösten 1975 regler om investeringsavdrag och investeringsbidrag (SFS 1975:1147, 1149). För att avdrag/bidrag skall kunna medges krävs att inventarierna har levererats till det beställande företaget före utgången av år 1979. Regeringen kan dock, om synnerliga skäl föreligger, genom dispens ge företaget rätt till avdrag/bidrag även om leveransen har skett vid senare tidpunkt. Med synnerliga skäl avses enligt uttalanden i förarbetena att investeringen är av en betydande storleksordning och att den kan beräknas få en väsentlig stimulansseffekt.

Det huvudsakliga syftet med lagstiftningen om investeringsavdrag och

investeringsbidrag har varit att stimulera företagens investeringsverksamhet fram till utgången av år 1979. Även vid dispensgivningen måste givetvis detta konjunkturpolitiska syfte beaktas. För att en ansökan skall bifallas bör därför i princip fordras att dispensen utgör en förutsättning för att en investering, som påverkar sysselsättningen på önskvärt sätt, skall genomföras. Detta innebär i sin tur att dispens endast undantagsvis bör komma i fråga i de fall då det redan föreligger ett bindande avtal om investeringen när ansökan om dispens görs.

Jag vill avslutningsvis framhålla för Helge Klöver att regeringen hittills har utnyttjat sin dispensbefogenhet mycket återhållsamt. Dispens på grund av leveransförsening har medgetts endast i några enstaka fall. Fråga har då varit om investeringar av betydande storleksordning och leveranser i början av januari 1980. Enligt min mening saknas det anledning att ändra denna restriktiva praxis.

HELGE KLÖVER (s):

Fru talman! Jag ber att få tacka budgetministern för svaret.

Anledningen till min fråga är att det uppstått en del oro inom vissa verkstadsföretag i min hembygd, där man producerar ganska avancerade maskiner. Man har där haft besvär med att få yrkeskunnigt folk, och leveranserna har därför blivit försenade och inte kunnat ske före den 31 december. Det har förekommit hot om annullering, eftersom de företag som har beställt i vissa fall har kalkylerat med det här investeringsbidraget.

Svaret kan tolkas negativt i vissa avseenden, men det sägs även att om "synnerliga skäl" föreligger kan man ge dispens till företag. Om leverans sker vid senare tidpunkt skall det, sägs det, vara investeringar av "betydande storleksordning". Det är ett relativt begrepp. En order på ett par miljoner kronor kan för ett stort företag inte anses särskilt betydande, men för ett relativt litet verkstadsföretag kan en sådan order ha stor betydelse.

Jag hoppas att man gör en sådan bedömning att man tar hänsyn till inträffade händelser över vilka de levererande företagen inte har kunnat råda – även om det inte skulle röra sig om en order som inte är av betydande storlek i jämförelse med storföretagens order. Man bör ta hänsyn till storleken hos de inblandade företagen och deras resp. omsättning när man gör de här dispensbedömningarna.

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Fru talman! Vi väger samman olika hänsyn vid bedömningen i de fall vi har beslutat om. Men jag vill poängtera att en utgångspunkt ändå är, såsom framgår av mitt svar, att det skall vara leveranser som kunnat ske i början av januari och inte relativt sent under året.

Det uppkommer alltid problem när man skall sätta punkt för en lagstiftning. Avsikten med reglerna var ju att de skulle gälla fram till utgången av 1979. Vi har alltså, i de fall där vi har medgett dispens, kunnat göra det bara om detta datum har överskridits med mycket kort tid.

Överläggningen var härmed avslutad.

Torsdagen den
31 januari 1980

*Om det statliga
stödet till
industriföretag*

§ 6 Om det statliga stödet till industriföretag

Industriministern NILS ÅSLING erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels *Rune Ångströms* (fp) den 14 januari anmälda fråga, 1979/80:260, dels *Eva Winthers* (fp) den 17 januari anmälda fråga, 1979/80:274, och anförde:

Fru talman! Rune Ångström har frågat mig om det inte är en övergripande skyldighet för företagsledningarna i statliga företag att rätta sig efter de intentioner för företagandet som regering och riksdag anger.

Eva Winther har frågat mig om det finns någon klart uttalad regionalpolitisk målsättning för företag som ingår i Statsföretagsgruppen.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Rune Ångströms fråga är av stor principiell och praktisk betydelse, eftersom den rör de grundläggande principerna för statligt företagande. Vad Rune Ångström ytterst önskar få belyst är statsmakternas möjlighet att, generellt eller i ett enskilt fall, styra ett statsägt aktiebolags handlande. Jag vill därför inledningsvis slå fast att ett aktiebolag, oberoende av vem som äger det, är ett fristående rättssubjekt. Verksamheten regleras bl. a. av aktiebolagslagen vari anges t. ex. hur beslut skall fattas inom ett bolag. En stor del av lagens regler går ut på att skydda bolagets långivare och övriga fordringsägare.

I ett aktiebolag finns tre beslutsorgan som är av intresse i detta sammanhang, nämligen bolagsstämman, styrelsen och verkställande direktören. Kompetensfördelningen mellan dessa organ kan kortfattat beskrivas på följande sätt. Bolagsstämman är det överordnade, i sista hand beslutande organet. Förvaltningen av bolagets angelägenheter ankommer på styrelsen och verkställande direktören, varvid verkställande direktören svarar för den löpande förvaltningen, medan ledningen och förvaltningen i övrigt tillkommer styrelsen. Styrelseledamöternas och verkställande direktörens ställning som förvaltande organ medför att de har förpliktelser inte bara mot bolaget utan även mot t. ex. borgenärer.

Bestämmelser om bolagets verksamhet och verksamhetens syfte kan tas in i bolagsordningen, förutsatt att bestämmelserna inte strider mot aktiebolagslagen eller annan författning. Bolagsordningens föreskrifter är bindande för bolagets styrelse och andra företrädare för bolaget. Beslut om ändring i bolagsordningen fattas av bolagsstämman.

Aktieägarnas rätt att besluta i bolagets angelägenheter utövas vid bolagsstämman. Statens ägarinflytande gör sig sålunda normalt gällande genom bolagsstämman genom bl. a. val av styrelse och möjlighet att i bolagsordningen ta in särskilda bestämmelser om exempelvis målsättning för bolagets verksamhet, m. m. Statsmakterna kan vidare förbehålla sig ett mer långtgående inflytande över ett aktiebolags verksamhet genom att i samband med beslut om anslag uppställa villkor för användningen av lämnat kapitaltillskott. Vidare kan avtal ingås mellan staten och aktiebolaget.

Med anledning av Eva Winthers fråga vill jag framhålla att riksdagen i samband med bildandet av Statsföretag (prop. 1969:121, SU 1969:168, rskr

1969:381) bl. a. beslöt att godkänna vad i propositionen anförts om målsättningen för bolaget. Statsföretag har i enlighet med nämnda proposition ett särskilt ansvar att, inom ramen för sin övergripande målsättning, nämligen expansion under lönsamhet, ta hänsyn till samhällsintresset vid val mellan olika produktions- och lokaliseringalternativ. Därutöver gäller att statsmakterna kan ställa speciella närings- och regionalpolitiska krav på Statsföretags verksamhet. I propositionen angavs vidare att Statsföretag skulle ha skyldighet att lämna offert rörande kostnaderna för fullgörande av sådana speciella uppgifter i fråga om sysselsättning, försvarsberedskap m. m. som staten begär att bolaget skall fullfölja.

RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Fru talman! Jag tackar industriministern för svaret. Det mest intressanta i detta var den del där industriministern säger att statsmakterna "kan vidare förbehålla sig ett mer långtgående inflytande över ett aktiebolags verksamhet genom att i samband med beslut om anslag uppställa villkor för användningen av lämnat kapitaltillskott".

Det är just vad som skedde i det här fallet. Riksdag och regering har ställt särskilda medel till förfogande dels för att utveckla ett alternativ till produktionen, dels för att hålla i gång fabrikerna i Skellefteå, Norsjö och Lycksele, så att de anställda skulle få en verklig chans. Flera landsting ställde också upp och ville stötta de anställda vid f. d. Algots Nord genom att lägga ut beställningar, och en del landsting ändrade t. o. m. upphandlingsförordningen för att kunna göra det i laglig ordning.

Men då inträffade det märkliga att de förfrågningar som gick ut från bl. a. landstingen hamnade hos moderbolaget Eiser, och större delen av ordena kom att produceras på andra ställen i landet. Gunnar Lund, som är utredare av möjligheterna för tekoindustrin i Västerbotten, f. d. Algots Nord, har sagt att man har måst avbryta utvecklingsarbetet två gånger därför att utomstående formgivare ansett att idéerna var deras. Formgivarna krävde ett avtal med Eiser innan de anställda i Algots Nord fick fortsätta med produktionen. Tyvärr svarade aldrig Eiserledningen på förfrågan om formgivningen. Nu hänger bl. a. 100 s. k. fryshusoveraller och tio modeller till en kraftverksoverall på sina galgar i Lycksele och Norsjö. Kunder, både inom- och utomlands, är intresserade av varorna, men så länge Eiser inte har utrett upphovsrätten till formgivningen kan ingenting göras.

Ledningen för Eiser har ett flertal gånger ganska direkt och även indirekt sagt att tekoproduktionen i Västerbotten skall upphöra. De har också handlat i den riktningen. Vid fabriken i Lycksele finns det sedan en tid ingen ledare för företaget. När man ringer dit visar det sig att det är en sömmerska som svarar och som på eget initiativ har ställt sig i företagsledande ställning. Tydligare kan moderföretaget inte visa sin brist på intresse. Dålig information och dålig kontakt med de anställda, konsekvent agerande till nackdel för produktionen i Västerbotten och på senare tid ren likgiltighet har präglat Eisers ledning av fabrikerna vid f. d. Algots Nord.

Utvecklingsfondens chef i Västerbotten, P. G. Hånell, har satt sig in i

Torsdagen den
31 januari 1980

*Om det statliga
stödet till
industriföretag*

förhållandena vid f. d. Algots Nord, och hans ord är följande: "Den politiska apparaten är överspelad av Eiser." Det är en förkrossande dom.

Min frågeställning kvarstår just med tanke på vad jag citerade från industriministerns svar: Finns det några praktiska möjligheter att med hänsyn till de särskilda villkoren för kapitaltillskottet till de f. d. anställda vid Algots Nord styra utvecklingen i företaget?

EVA WINTHER (fp):

Fru talman! Jag skall be att få tacka för svaret.

Bakgrunden till min fråga är ju ASSI-ledningens förslag att fr. o. m. den 1 juli 1980 övergå till s. k. treskift vid Lövhölmens boardfabrik och planering av slutlig nedläggning av driften den 31 december 1980. F. n. sysselsätts ungefär 160 personer. Riksdagen uttalade i proposition 1978/79:112 regionalpolitiska mål, som sades vara att ge människor tillgång till arbete, service och en god miljö oavsett var de bor i landet.

I regeringsförklaringen sägs att ett huvudmål för regeringen är att trygga rätten till arbete och förbättra den regionala balansen.

Skälen för statlig verksamhet, som de angavs i proposition 1969:121, var – som också industriministern har sagt i sitt svar – bl. a. att det fanns behov av att stimulera sysselsättning och ekonomisk utveckling i vissa regioner.

När staten löste in LKAB-aktierna motiverades detta i propositionen bl. a. så här: "Skulle en längre period av dåliga konjunkturer inträda för gruvdriften uppkommer i dessa från landet i övrigt avskilda befolkningsområden speciella problem från sysselsättningsynpunkt och från sociala synpunkter anses att staten med hänsyn härtill bör ha sådan bestämmanderätt över bolaget, att den har möjlighet att vidta de ekonomiska dispositioner och de åtgärder i fråga om brytning m. m. som från dessa synpunkter ter sig önskvärda."

Den statliga företagsamheten har alltså motiverats bl. a. av hänsynen till områden med speciella sysselsättningsproblem, och riksdag och regeringar har på senare år också slagit fast regionalpolitiska målsättningar. Av det märks dock inte mycket i ASSI:s handlande när det gäller boardfabriken i Piteå. Industriministern säger i svaret att statsmakterna kan ställa speciella närings- och regionalpolitiska krav på Statsföretags verksamhet.

Jag skulle vilja fråga industriministern om det inte vore rimligt att de statliga företagen hade en regionalpolitisk målsättning för sitt handlande, eftersom det verkar som om man väldigt lätt glömmer bort de här synpunkterna, dvs. att företagen skall ta hänsyn till sysselsättning och problem i de områden där de verkar. Kanske behövs det en speciell målsättningsparagraf i det avseendet.

Det är klart att också statliga företag måste drivas på ett företagsekonomiskt rimligt sätt, men i det här fallet handlar man enligt mitt sätt att se tvärtom. Man planerar nedläggning av en enhet som den senaste tioårsperioden gått med vinst, och man tänker satsa på en enhet som gått med förlust. Den regionalpolitiska målsättningen borde verkligen gälla i ett län som Norrbotten med en arbetslöshet som är högst i landet, ett län där närmare

20 000 människor står utanför den ordinarie arbetsmarknaden och där antalet lediga platser är relativt litet.

Jag skulle vilja fråga industriministern hur vi kommer åt det här problemet. Bör vi formulera en speciell regionalpolitisk målsättningsparagraf för Statsföretag och dess dotterföretag?

Industriministern NILS ÅSLING:

Fru talman! Får jag först göra några allmänna kompletteringar till mitt svar.

Statsföretag har beslutat att AB Eiser inom ramen för sina egna resurser och även efter offerttidens utgång skall behålla en viss tekoproduktion i Västerbotten. Det har varit en besvärlig avvägning. Som svar till Eva Winther vill jag då säga att om man ålägger Statsföretags dotterföretag vissa regionalpolitiska uppgifter, så får man se till att det inte går ut över andra produktionsenheter. När det gäller tekoproduktionen, som i så hög grad arbetar för hemmamarknaden och i ett pressat avsättningsläge, har problemen varit uppenbara, t. ex. även i Boråsregionen. Det är alltså fråga om olika hänsynstaganden och avvägningar.

När det gäller de förslag till nya produkter som de anställda vid Eisers enheter i Lycksele och Skellefteå har presenterat och som Rune Ångström tagit upp är det riktigt att Eiser har beslutat om produktutveckling av sjukhuskläder i Lycksele och att det skall ske inom ramen för dotterbolaget Trivabs ordinarie produktutvecklingsarbete. Eiserledningen har uttryckt den förhoppningen att några av sjukhusplaggen efter ytterligare produktutveckling skall kunna avsättas på marknaden.

Problemet med de förslag till arbetskläder som tagits fram av de anställda i Skellefteå har varit att man saknat upphovsrätten till dessa produkter. Det har gjort det omöjligt för Eiser att sälja produkterna, eftersom bolaget då hade kunnat riskera stora krav på skadestånd för brott mot lagen om upphovsrätt.

Det löntagarägda företaget Norrkläder i Skellefteå förhandlar f. n. med upphovsmännen till svets- och fryshusoveraller för att få produktionsrätten till plaggen. Jag tycker att man gjort en berömvärd insats i det företaget. Jag kommer i den proposition om Statsföretag som inom kort läggs på riksdagens bord att föreslå att man genom vissa arrangemang får 600 000 kr. för den fortsatta verksamheten.

RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Fru talman! Jag tackar industriministern för de ytterligare synpunkter han gett när det gäller ärendet angående f. d. Algots Nord i Västerbotten. Jag vill där bara än en gång slå fast att Eiser inte har handlat i enlighet med de intentioner som regering och riksdag har fastlagt. När det t. ex. gäller klagörandet av formgivningen har man inte agerat med kraft. Som utredaren Lund säger har det inte gått att få några besked från Eiser i sammanhanget.

Här hänger plaggen och modellerna, och köpare finns. Men den juridiska

*Om det statliga
stödet till
industriföretag*

frågan måste knäckas innan det kan bli någon försäljning. Det har gått lång tid, och ingenting har gjorts.

Man kan ju inte heller anse att Eiserledningen handlar enligt regeringens och riksdagens intentioner när företaget i Lycksele blir utan företagsledare och man inte bryr sig om att tillsätta någon ny ledare för verksamheten. Det måste, för att använda ett understatement, kännas ganska underligt för de anställda att finna att de inte har någon som står i ledningen för företaget. Det måste med tanke på framtiden vara deprimerande för dem.

När man går runt och talar med de anställda i företaget får man det klara intrycket att de anser att produktionen vid anläggningarna i Västerbotten är dömd att försvinna och att Eiserledningen inte lägger två strån i kors för att klara verksamheten där. Det är det starka omdöme som jag efter att ha haft tillfälle att sätta mig in i ärendet tyvärr måste ge beträffande Eisers agerande.

EVA WINTHER (fp):

Fru talman! Jag tycker att det ligger en stor inkonsekvens i förhållandet att ägaren staten, dvs. riksdagen, lägger fast en regionalpolitisk målsättning som inte följs upp av ägarens företag, dvs. Statsföretag. Industriministern säger att företaget också skall ta hänsyn till produktion på andra orter. Men i det här speciella fallet har ju ASSI-ledningen sedan snart tre år tillbaka drivit den linjen att boardfabriken skall läggas ned, och man har också handlat därefter. Man har presenterat olika argument härför, som brist på lönsamhet och vidare överkapacitet på marknaden. Nu senast har man talat om att det är skogsråvarubrist.

Men det underliga är att man tänker lägga ned den del av verksamheten som är lönsam och satsa på en olönsam del av rörelsen. Företagsamhet är inte något statiskt, utan produkter som tillverkas förändras och försvinner. Men Norrbotten måste få behålla de jobb det rör sig om. Kan det inte bli boardtillverkning måste det bli någon annan tillverkning, även om det enligt min mening är ett verkligt nederlag att en produkt vars framställning innebär en vidareförädling försvinner från länet. Vi brukar ju alltid tala om och försöker kämpa för att de råvaror vi har skall kunna vidareförädlas inom området. Nu måste de anställda också ha besked, för de har en orimlig arbetsituation med ständiga hot om driftsinskränkning och nedläggning. Det är en mycket tråkig och dyster arbetsituation.

Jag menar att vi tydligare måste klargöra för företagen i Statsföretagsgruppen att vi har en regionalpolitisk målsättning för vårt land och att den bör gälla också för dem. Jag vill fråga om industriministern vill medverka till det och om vi möjligen behöver en regionalpolitisk målsättningsparagraf för Statsföretag.

Industriministern NILS ÅSLING:

Fru talman! Jag vill direkt säga till Eva Winther att en regionalpolitisk målsättningsparagraf väl inte i och för sig är nödvändig men att vi kanske behöver – och det kommer att ske i den proposition som riksdagen snart

kommer att föreläggas – slå fast en klarare fördelning av Statsföretags allmänt företagsekonomiska uppgifter och de samhällsekonomiska och regionalpolitiska. De senare uppgifterna måste då samhället vara berett att betala Statsföretag för att fullgöra.

När det gäller de konkreta exempel som här kommer upp till debatt, t. ex. ASSI:s boardfabrik i Piteå, vill jag säga att ASSI enligt min uppfattning har att kompensera regionen och orten för det bortfall av arbetstillfällen som en nedläggning av boardfabriken innebär. Vi har från industridepartementet utfärdat en uppmaning till svensk industri i övrigt att bidra aktivare än hittills till sysselsättningsutvecklingen i Norrbotten, och det gäller självfallet också de statliga företagen.

*Om det statliga
stödet till
industriföretag*

EVA WINTHER (fp):

Fru talman! Jag skall be att få tacka för detta ytterligare förtydligande. Jag hoppas att det av den proposition som framläggs klarare kommer att framgå vilket regionalpolitiskt ansvar företagen i Statsföretagsgruppen har. Jag vill påpeka att det måste vara betydligt billigare att behålla arbetstillfällen på en ort än att skapa nya. Jag utgår från att vi kommer att få ha boardfabriken kvar.

Industriministern NILS ÅSLING:

Fru talman! Jag hann inte svara Runc Ångström i mitt förra inlägg. Beträffande Eiser är det naturligtvis lätt att avge omdömen om företagsledningens sätt att agera. Jag måste ändå i rättvisans namn konstatera att Eiser har bedrivit ett omfattande arbete – jag skulle t. o. m. vilja säga i vissa avseenden ett föredömligt arbete – för att skaffa alternativ sysselsättning. Detta måste rimligen krediteras Eiserledningen.

Det är ju så att t. ex. tekoproduktionen i Kramfors har upphört. Men där har man bildat ett dotterbolag som tillverkar elektriska produkter. I Sollefteå kommer man att behålla sin tekoproduktion, och den ökas. I Lycksele har man bildat ett par tre dotterbolag, som sysslar med tillverkning av elektriska utrustningar. Det är också en intressant verksamhet liksom den verksamhet som bedrivs med att tillverka stoppmöbler i ett annat dotterbolag. På det sättet har man försökt kompensera de orter som drabbats av den tekokris som vi har haft och har här i landet med alternativ sysselsättning. Det är någonting som jag vill karakterisera som föredömligt.

RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Fru talman! Jag vill poängtera den stora skillnaden mellan det omdöme som industriministern här har avgett om Eisers agerande – han karakteriserar det som föredömligt – och mitt omdöme, som var raka motsatsen. Jag har haft tillfälle att på fältet, direkt vid de producerande företagen, konstatera hur Eiserledningen har agerat. Det finns all anledning att industriministern tittar närmare på det här ärendet. Då är jag nästan säker på att också hans omdöme kommer att bli ett annat.

Torsdagen den
31 januari 1980

*Om jäv för polis-
man i visst fall*

Industriministern NILS ÅSLING:

Fru talman! Jag skall gärna villfara Rune Ångströms begäran och titta närmare på den här verksamheten vid tillfälle.

Vad jag menar är att man skall vara aktsam med att utfärda tvärsäkra omdömen om ett företags verksamhet utan att beakta de strävanden som företaget ändå har gett uttryck för när det gäller att skaffa en alternativ sysselsättning inom områden där sysselsättningen inte går ut över andra regioner i vårt land. Eiserledningen har ju haft att göra denna avvägning. Jag är medveten om att man kanske inte på det sätt som hade varit önskvärt har tillgodosett de anställdas vid Skellefteåfabriken möjligheter att själva utveckla tekoproduktionen. I mitt förslag om anslag till detta arbetskoooperativa företag ligger ju också ett erkännande av att denna fråga måste hanteras så, att de anställda känner sig delaktiga. Det får inte undanskymmas det förhållandet att Eiserledningen har gjort en betydande insats för att skaffa alternativ produktion.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 7 Om jäv för polisman i visst fall

Justitieministern HÅKAN WINBERG erhöll ordet för att besvara *Oswald Söderqvists* (vpk) den 17 januari anmälda fråga, 1979/80:275, till utrikesministern, och anförde:

Fru talman! Oswald Söderqvist har frågat utrikesministern om han tänker göra något för att förhindra att en polisman som har anställning vid viss statsambassad också deltar i utredningsarbetet om flyktingar från samma stat. Frågan har överlämnats till mig.

Jag förmodar att bakgrunden till Oswald Söderqvists fråga är en händelse år 1974 då en polisman från Stockholms polisdistrikt kommenderades som skyddsvakt åt Chiles ambassadör. När polismannen fick detta uppdrag, kopplades han bort från sin ordinarie tjänst på distriktets utlänningsrotel. Han har således inte samtidigt tjänstgjort som skyddsvakt och som polisman på utlänningsroteln. Det har självfallet inte som Oswald Söderqvist påstår varit fråga om någon "anställning" vid ambassaden.

Eftersom antalet skyddsuppdrag efter hand har stigit kraftigt, har det numera i Stockholm bildats en särskild grupp polismän som utför dessa uppdrag. Gruppen har inte med arbetet på utlänningsroteln att göra. Denna nya ordning synes väl ägnad att förebygga uppkomsten av en situation som den som avses med frågan. Det är därför inte aktuellt med någon åtgärd från min sida.

HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Fru talman! Jag tackar för svaret. Frågan har överlämnats till justitieministern för besvarande, och Oswald Söderqvist har överlämnat åt mig att ta emot svaret, eftersom han är förhindrad att närvara här i dag.

Nej, justitieministern, frågan gäller inte en händelse 1974. Nog kan det ibland ta ganska lång tid innan man reagerar i den mängd frågor som förekommer, men bakgrunden till frågan är en händelse som inträffade i december 1979. Justitieministern har uppenbarligen utgått från felaktiga förutsättningar, när han i svaret förnekar förekomsten av sådana förhållanden som frågan gäller. Våra källor är dels chilenska flyktingar, som vi har kontakter med, dels en tidningsartikel i december månad. Men också en annan mycket trovärdig källa, som jag inte kan nämna, intygar att den händelse som frågan syftar på har ägt rum.

Det krävs alltså åtgärder för att komma till rätta med verksamheten vid den chilenska ambassaden. Vid upprepade tillfällen har det förekommit uppgifter om verksamhet där som står i strid med vår rättsuppfattning.

I december 1979 besvarade utrikesministern en fråga om den registrering av politiska flyktingar som försiggår vid den chilenska ambassaden. Han sade då:

”Jag är medveten om de klagomål som riktats mot vissa delar av verksamheten vid Chiles ambasad. Utrikesdepartementet har kallat upp den chilenske beskickningschefen och fäst hans uppmärksamhet på saken. Vi här därvid framhållit att vi förväntar oss att ambassaden bedriver sin verksamhet på sådant sätt att den inte strider mot svensk lag och folkrättens regler.”

Nu frågar jag justitieministern: Vilken grupp poliser är det som är väl skickad för just dessa uppdrag? Har denna fråga föranlett någon utredning? Jag förutsätter att den inte har utretts av justitieministern, eftersom han har utgått från fel fall. Då måste jag också fråga: Tänker justitieministern utreda frågan och komma tillbaka med ett svar som är anpassat till de verkliga händelserna?

Justitieministern HÅKAN WINBERG:

Fru talman! Frågan gäller om polisman har haft anställning vid annan stats ambasad. Så har naturligtvis inte varit fallet. Vi tycks prata om två olika händelser, men i frågan ligger uppenbarligen något slags misstänkliggörande av enskilda polismäns verksamhet, och såvitt jag känner till finns det inte något fog härför. Det ifrågasätter vederbörande polismans tjänstansvar och hederlighet, och enligt vad jag vet har ingen polisman i något konkret fall förfarit felaktigt.

Det är naturligtvis en speciell grupp polismän som kommer i fråga för sådana här uppdrag, särskilt polismän med goda språkkunskaper. Jag har som sagt inget belägg för att det i konkreta fall har förfarits felaktigt, men jag kan förstå att flyktingar som kommer hit kan vara oroade – inte minst mot bakgrund av den erfarenhet de kan ha haft av polis i andra länder – om samma polismän dels fullgör uppdrag som skyddsvakter, dels tjänstgör vid utlänningsrotlarna. Bara det förhållandet gör att jag tycker det finns anledning att vara försiktig vid kommenderingar till sådana här uppdrag. Det är alltså inte lämpligt att en polisman ömsom fungerar som personlig skyddsvakt och ömsom handlägger asylärenden beträffande medborgare i

samma stat. Att en polisman med språkkunskaper under skilda tillfällen i sin karriär kan komma att utöva båda dessa arbetsuppgifter finner jag däremot naturligt. En omedelbar övergång mellan de båda arbetsuppgifterna bör dock om möjligt undvikas.

HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Fru talman! Justitieministern säger att han inte känner till detta fall. Det är klart att han inte gör det, eftersom han inte undersökt eller brytt sig om denna fråga – kanske av tidsskäl, vad vet jag. Vi känner emellertid till detta förhållande. Till grund för våra påståenden har vi källor som vi har anledning att lita på. Om justitieministern vill veta mer på den punkten kan jag återkomma.

Det finns alltså all anledning att utreda om det förekommer verksamhet av detta slag. Justitieministern säger här att det är väldigt olämpligt om något sådant skulle förekomma. Det kan ju naturligtvis vara så, att en polisman på dagen fungerar i en situation och på kvällen en annan. Det är något som man inte kan utsluta. Här vill jag återigen ställa frågan: Kommer justitieministern att utreda det här ärendet – vi har konkreta bevis för att händelserna verkligen har inträffat – eller kommer han inte att göra det?

Det är dags att börja se efter vad som händer kring den chilenska ambassaden. När det gäller andra ambassader går det ibland väldigt snabbt att ingripa med häktning osv. Nu senast var det fråga om den polska ambassaden i Malmö, där något liknande hänt. I det fallet hade några tjänstemän vid ambassaden registrerat flyktingar. Då gick det snabbt att ingripa.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 8 Föredrogs och bifölls
Interpellationsframställning 1979/80:129

§ 9 Allmänpolitisk debatt (forts.)

MAJ PEHRSSON (c):

Fru talman! En aktuell och viktig fråga gäller sysselsättningen. Enighet råder om att alla som vill och kan arbeta skall ha rätt till ett arbete. Glädjande nog har sysselsättningstillfällena ökat betydligt, enligt uppgift med 85 000 under sista kvartalet 1979 jämfört med under fjärde kvartalet 1978. Men även om sysselsättningen ökat finns det fortfarande områden i vårt land som har stora problem. Jag tänker på mitt eget hemlän, Älvsborg. Sysselsättningen där har visserligen ökat, men fortfarande är det mycket svårt för ungdomar, kvinnor och arbetshandikappade att få fotfäste på arbetsmarknaden. Det är nödvändigt att man verkligen sätter in kraftåtgärder för att dessa grupper

också skall få ett arbete. Man kan tänka sig fortsatta möjligheter till beredskapsarbete för ungdomar. Därmed kan dessa få erforderlig arbetslivserfarenhet. Dessutom är det viktigt att möjligheter finns att skaffa sig en utbildning – såväl praktisk som teoretisk sådan – som svarar mot arbetsmarknadens krav.

Tillfällen till praktik och lärlingsutbildning efterlyses ofta. Den försöksverksamhet inom gymnasieskolans ram som planeras för nästa budgetår med 3 000 platser kommer säkert att visa sig vara mycket värdefull.

Älvsborgs län har under de senaste tio åren förlorat tiotusentals arbetstillfällen. Mot den bakgrunden är det angeläget att slå vakt om de arbetstillfällen som nu finns.

I södra delen av länet, Sjuhäradsbygden, är oron inför framtiden mycket stor bland befolkningen. Jag vill här nämna ett par områden som ger anledning till oro: Firestones gummifabriker och tekoindustrin. Vid Firestone i Borås och Viskafors med ungefär 1 000 anställda hyser man i dessa dagar stark oro inför framtiden. Kommer produktionen att fortsätta vid fabrikerna eller blir det nedläggning? Frågan avgörs kanske redan i dag.

Företaget grundades år 1890 och är Skandinavien äldsta gummifabrik. 1969 startade verksamheten vid Boråsfabriken. Borås kommun hälsade detta med stor tillfredsställelse. Att få en liten tyngre industri till denna tekodominerade kommun var ytterst värdefullt. Både fabrikerna i Borås och fabrikerna i Viskafors uppvisar hög teknisk standard och god kapacitet. Företagets tekniska gummiprodukter och däck har sålts med framgång. Svårigheterna har i stället varit att få fram produktionen i enlighet med försäljningsavdelningens behov.

Nämnas bör att Sveriges behov av däck täcks till 70–80 % av import, vilket är klart otillfredsställande ur beredskapssynpunkt. Firestone tillverkar också lastvagns- och traktordäck, och det är verkligen värt att uppmärksamma med tanke på en eventuell avspärrning.

Problemen är stora. Jag vet att industriministern, industridepartementet, regionala myndigheter och anställda har arbetat intensivt för att rädda företaget och trygga sysselsättningen. Jag vill här uttala den förhoppningen att det skall lyckas och att människorna som arbetar vid Firestones fabriker skall kunna känna trygghet inför framtiden. Regionen har helt enkelt inte råd att förlora fler arbetstillfällen.

Jag menar att samhället har ett ansvar för sysselsättningen i alla regioner i landet. Det kan ske genom stöd för att trygga sysselsättning, men det kan också ske genom utlokalisering av statliga enheter till olika delar av landet. I Älvsborgs län finns mycket få statliga institutioner, och det vore synnerligen lämpligt att förlägga fler statliga verksamheter dit. Jag anser att först och främst bör nytillkommande och växande statliga verksamheter lokaliseras utanför Stockholm. Vidare tycker jag att även en del av beslutsfattandet borde kunna decentraliseras.

Så vill jag nämna en annan grupp som har bekymmer, även om svårigheterna har minskat en del. Jag tänker på tekoindustrin. Södra delen av Älvsborgs län, Sjuhäradsbygden, har nästan hälften av landets tekoanställ-

da. Det är för denna region en livsnödvändighet att textilindustrin kan arbeta under lugna och trygga förhållanden. Denna industri måste få arbeta, planera och känna framtidstro. Det var också bakgrunden till det beslut som riksdagen tog 1978.

Som jag ser det, måste vi slå vakt om de stödformer som finns. Det är nödvändigt att tekoindustrins konkurrenskraft förstärks. Det viktigaste är kanske inte stödområden och sådana gränsdragningar utan att sätta in stöd i de företag och på de orter där problemen finns, helt enkelt en probleminriktad stödsats.

Vidare menar jag att äldrestöd och beredskapsarbete måste finnas kvar. Det behövs också ökad satsning på utbildning, såväl grundutbildning som fortbildning, både i textilt och tekniskt kunnande. En YTH-linje i textil och konfektion borde förläggas till Borås. Det råder nämligen viss brist på yrkeskunnigt folk. Jag menar också att det behövs mer information och kunskap om textil och konfektion och mer samarbete mellan arbetsförmedling, skola och företag. Såväl praktik som lärlingsutbildning behövs, detta bl. a. för att komma till rätta med ungdomsarbetslösheten.

Jag menar också att utvecklingsfonderna i länen har stor betydelse för att trygga utvecklingen. Och vad beträffar Älvsborgs län tycker jag att utvecklingsfonden borde få ökade anslag för att bygga upp ett hemtextilt centrum i Sjuhäradsbygden. Intresset och kunskaperna finns, och det skulle vara en bra satsning för regionen.

Låt mig ta ett exempel. Älvsborgsdelegationen har lämnat 20 000 kr. till en kommun för att finansiera en förberedande studie om möjligheter att upprätta ett hemtextilt centrum. Det är bra. Det skulle från sysselsättnings-synpunkt vara angeläget att samhälle och näringsliv gör en offensiv satsning på marknadsföring av svensk hemtextil. Det är angeläget att samhället stöder satsningar som syftar till att bevara och vidareutveckla den tradition och det kunnande som finns.

Enligt en nyligen sammanställd förteckning från Älvsborgs läns utvecklingsfond, som omfattar 69 tekoföretag med 3 500 anställda, tillverkade 35 företag med sammanlagt 2 600 anställda helt eller delvis hemtextilprodukter med en sammanlagd årlig omsättning uppgående till mer än 500 milj. kr.

Några av dessa företag är stora, men de flesta är små. Sedan är det viktigt att påpeka att det finns åtskilliga företag inom hemtextilsektorn som är nationellt och internationellt kända.

Som jag tidigare sade finns mer än hälften av landets tekoanställda i Sjuhäradsbygden, och utvecklingen inom tekoindustrin betyder mycket för kommunernas ekonomiska bärkraft. Därför borde det enligt min mening vara lämpligt att berörda kommuner fick medinflytande när det gäller beslut om teko som fattas på central nivå. Inom tekokommunerna finns en mycket stor kunskap som borde kunna utnyttjas. En lokalisering av statliga tekoinriktade aktiviteter till tekobygderna skulle innebära stora fördelar. Lennart Brunander och jag har i motion till årets riksmöte krävt att omlokalisering av statliga tekoinriktade aktiviteter sker till regioner där huvuddelen av industrin är lokaliserad. Det kan inte vara riktigt att de som

fattar besluten sitter i Stockholm, där det endast finns något hundratal tekoanställda. Vidare har jag den uppfattningen att utbildning och forskning exempelvis på tekoområdet kunde förläggas till Borås där det redan finns betydande kunskaper på området.

Fru talman! Jag har med det anförda velat peka på vilket behov vi har av att slå vakt om det näringsliv som redan nu finns på en ort, samtidigt som det naturligtvis är nödvändigt att satsa på att skapa nya arbetstillfällen.

MARIANNE STÅLBERG (s):

Fru talman! Många av oss norrländska riksdagsledamöter känner en djup oro och maktlöshet över utvecklingen i vår landsända. Den stagnation som inträdde i mitten av 1970-talet förstärks för varje år som går. Norrland och då särskilt inlandet håller på att långsamt utarmas. Ungdomarna söker sig söderut och mot kusten till de större arbetsmarknaderna.

Det är födelseunderskott i hela inlandet, ett underskott som flyttningsnettot inte förmår att balansera. Andelen åldringar ökar markant, och framtiden ter sig allt mörkare.

Jag tänker med några enkla bilder på TV-skärmen belysa situationen i mitt hemlän – Jämtland. En av bilderna redovisar Jämtlands län i förhållande till de övriga Norrlandslänen. Min avsikt är inte att förringa de problem som Norrbotten, Västerbotten eller Västernorrland har, utan jag vill snarare peka på att det allmänt erkända svåra läge som råder i hela Norrland är särskilt märkbart inom inlandet och därmed inom Jämtlands län.

Den första bilden visar befolkningsutvecklingen i de fyra nordligaste länen under perioden 1950–1977.

Som framgår av bilden har Jämtlands län sedan 1952 befunnit sig i en kraftig befolkningsmässig tillbakagång. En viss återhämtning har skett efter 1970 på grund av en blygsam nettoinflyttning till länet. Denna befolkningsökning har dock inte på något sätt kompenserat de tidigare årens negativa utveckling.

Befolkningen i länet har under åren 1955 till 1978 minskat med ca 19 500 personer. Detta innebär att ca 14 % av den ursprungliga befolkningen flyttat till andra regioner.

Det är ju självklart att den under så många år pågående befolkningsminskningen, främst av yngre arbetskraft, haft en negativ inverkan på ålderssammansättningen. Den hittillsvarande utvecklingen kan illustreras av s. k. ålderspyramider som visar befolkningens fördelning i olika åldrar. På nästa bild redovisas ålderspyramider för Jämtlands län åren 1950–1977.

Bilden visar hur kraftigt ålderssammansättningen försämrats under de drygt 20 åren. Ändå visar denna bild bara ett genomsnitt av åldersfördelningen i länet.

För att något belysa variationerna inom länet kan ålderspyramiden över en lokal arbetsmarknad i Föllinge tjänstgöra som exempel. Pyramiden visas på bild nr 3. Föllinge ligger inom Krokoms kommun och är en typisk inlandsort i Norrland. Jag tror därför att det läge som Föllinge lokala arbetsmarknad befinner sig i inte är unikt. Många andra ytterområden i länet befinner sig i

Torsdagen, den
31 januari 1980

*Allmänpolitisk
debatt*

samma situation.

Sysselsättningen och antalet jobb har ökat något under 1970-talet. Detta har i olika sammanhang, främst här på central nivå, tagits till intäkt för att sysselsättningsproblemen i norra Sverige i stort sett är lösta och att det nu gäller att lösa de inomregionala problemen. Detta är en allvarlig felsyn, eftersom man då helt bortser från 1950- och 1960-talens negativa utveckling som fortfarande påverkar utvecklingsförutsättningarna i Norrlandslänen.

Om vi tittar på sysselsättningen inom perioden 1950–1977, finner vi att den totalt sett har minskat i Jämtlands län. Sysselsättningen inom industrin är också lägst i landet.

14 % av de sysselsatta jobbar inom jord- och skogsbruket, mot 6 % i riket. 19 % jobbar inom industrin, mot 30 % i riket. Och övervägande delen av befolkningen finns inom olika serviceyrken – offentliga och privata.

Jämtlands län har dessutom den lägsta förvärvsfrekvensen i hela landet. Men trots detta utgör situationen i inlandet inte någon förstasidesnyhet. Krisen anses inte akut. Vi kan inte med statistik visa på lika höga arbetslöshetssiffror som i andra regioner.

Orsaken är sannolikt att det utanför Östersundsområdet, med kanske ett par undantag, inte finns några arbetsmarknader i ordets egentliga bemärkelse. Vetskapen om att det inte finns någon arbetsmarknad att vända sig till gör att man inte heller anmäler sig som arbetssökande vid arbetsförmedlingarna. Det är av den anledningen helt felaktigt att utifrån de förhållandevis "normala" arbetslöshetstalen för länet dra den slutsatsen att förhållandet på länets arbetsmarknad också är acceptabelt. Det är snarare så, att de missförhållanden som råder tar sig andra och i viss mån allvarligare uttryck än i registrerad arbetslöshet.

En av följderna är det förhållandevis stora antalet människor som jobbar inom skyddat och halvskyddat arbete. Andelen är dubbelt så hög som i landet i övrigt.

Förtidspensionering är en annan följd. Även här ligger vi jämtar och härjedalingar högst. Hela 8 % av befolkningen i arbetsför ålder är förtidspensionerade.

Sammanfattningsvis kan jag säga att länets arbetsmarknad inte karaktäriseras av dramatiska händelseförlopp till följd av konjunkturmässiga eller strukturella förändringar. Det allvarliga är i stället den fortgående utarmningen och att länet fortfarande efter nära 15 års regionalpolitik lider brist på ett expansivt och självgenererande näringsliv. Detta för med sig att arbetsmarknaden förblir dåligt utvecklad. Därför är möjligheterna också små att kunna erbjuda ungdomar och kvinnor acceptabel sysselsättning, och därmed är det en uppenbar risk att länet vid en ökad efterfrågan utifrån på arbetskraft kommer att drabbas av en ny utflyttningsvåg.

Nyligen framtagna prognoser pekar tyvärr åt det hållet och även på fortsatt koncentration av jobben till Östersund. Industrin, som stod för sysselsättningsökningen i början av 1970-talet, har redan stagnerat och beräknas minska. Man räknar med att de nya jobben helt skall komma inom den offentliga sektorn, och då framför allt inom den landstingskommunala och

kommunala sektorn, medan den redan så låga industrisysselsättningen och sysselsättningen inom jord- och skogsbruket förväntas minska ytterligare.

Detta är mycket allvarligt, inte minst i ett läge då det starkt ifrågasätts om samhället har råd med en växande offentlig sektor.

Vi har alla fått lära oss av 1950- och 1960-talens utveckling, att det varit ett misstag att koncentrera arbetsplatser och befolkning till storstäderna, något som ledde till en utarmning i skogslänen. Urbaniseringen hade långt allvarigare konsekvenser än vi alla insåg när den pågick som starkast. Men när verkningarna ordentligt uppmärksammades ledde det också till genomförandet av en regionalpolitik med vars hjälp resurserna medvetet och systematiskt kunde styras dit där de bäst behövdes – till Norrland och dess inland.

Så tillkom i Jämtland 1 600 nya industrijobb under början av 1970-talet. Det var en bra början som tyvärr inte fullföljdes med kraft av den borgerliga regeringen. Regeringen talade så varmt om glesbygden och decentralisering och om regionalpolitik. Men mer än tal blev det inte, i varje fall inte för vårt län. Vi har i stället fått se hur sysselsättningsstillfällena ånyo koncentrerats till storstadsområdena.

Regeringen har inte ens använt de instrument som skapades före 1976 för att styra investeringar och sysselsättning till vår landsända. Den politik som förts under senare år har avgjort inte hjälpt ett län som Jämtlands. Den har inte ökat industrialiseringen. Den har inte stoppat koncentrationen. Den har inte motverkat den alltmer försämrade åldersammansättningen.

Vi har från länet under våren 1979 presenterat ett samlat program för Jämtlands län. Vårt "Jämtlandspaket" kostnadsberäknades till 160 milj. kr. För dessa 160 milj. kr. skulle vi åtminstone ha kunnat stoppa den negativa utveckling som länet har hamnat i. Vi skulle ha kunnat förstärka våra befintliga företag genom ökad service. Vi skulle ha kunnat lägga grunden för ökad vidareförädling av vår främsta råvara, skogen. Vi skulle även ha kunnat förstärka vårt jordbruk, turismen, den högre utbildningen, den offentliga sektorn m. m.

Men vad har skett med våra förslag? Jo, vi har fått 4,2 milj. kr. till vissa projekt inom industrin och 5 milj. kr. till ett regionalt utvecklingsbolag. Det är allt. Vi är glada för det vi fått, men det räcker inte alls för att vända den ogynnsamma utvecklingen.

Fru talman! Vi i Norrlands inland kan inte längre stillatigande nöja oss med den passivitet som våra förslag mottas med. Tidigare har vi fått höra att vi måste komma med konkreta förslag till lösningar av våra problem – då skulle hjälpen också komma. Vi har jobbat fram konkreta förslag till regeringen – var finns hjälpen?

Nu vill vi inte längre finna oss i att våra ungdomar flyttar, att vi endast med konstgjord andning håller liv i stora delar av vårt län. Kvinnorna, männen, ungdomarna och de äldre människorna skall ha lika rätt till arbete och service i våra trakter som i övriga landet. För det krävs det medvetna och riktade insatser.

Vi har i ett stort antal Norrlandsmotioner och länsmotioner redovisat

förslag som på kort sikt kan hejda den negativa utvecklingen. Vi har också i våra partimotioner gått igenom bransch för bransch och visat på långsiktiga lösningar.

Vi har krävt ett ökat samhälleligt engagemang, satsningar på våra råvaror, progressiva och riktade åtgärder för ökad industrialisering. Vi har framhållit vikten av samlade och riktade regionalpolitiska och näringspolitiska insatser, särskilt för Norrland.

En sådan politik kräver solidaritet mellan människor – solidaritet mellan olika grupper, mellan kvinnor och män och mellan olika landsändar.

Vi i Jämtland kräver nu att regeringen vidtar kraftiga åtgärder för att komma till rätta med våra besvärliga sysselsättningsproblem i länet.

I detta anförande instämde Nils-Olof Gustafsson (s).

ERIC REJDNELL (fp):

Fru talman! Den här allmänpolitiska debatten har i mycket stor utsträckning handlat om ekonomi och budgetunderskott – skatteutjämningsbidrag och i viss mån näringspolitik – men inte minst om energifrågorna och de olika partiernas ställningstagande inför den stundande folkomröstningen.

Det här är frågor som i lika stor utsträckning direkt berör den regionala politiken som rikspolitiken. Vi har ju kommit till den delen av debatten som brukar kallas för "hembygdens dag" eller med andra ord avdelningen för regionalpolitiska spörsmål.

Inte förty är det intressant att konstatera hur vi i vanlig ordning fått lyssna till oppositionsledarens fördömande ord över den politik som förts i det här landet sedan hösten 1976. Nu vet vi på nytt att det är den borgerliga politiken som orsakat budgetunderskottet och nu räcker det inte längre att lägga om kursen – nu fordras det nytt folk vid rodret. Om det är samma folk som stod vid rodret före 1976 års val som åsyftas, är jag inte säker på att det skulle bli så mycket bättre.

Det är många faktorer som spelar in och har betydelse för det svenska näringslivet. Under några år i början och mitten av 1970-talet fick vi en kostnadsstegring som vi sedan fått dras med i en hård konkurrens både på den inhemska marknaden och på exportmarknaden. Tack vare handlingskraftiga insatser från trepartiregeringen, som sedan följdes upp av folkpartiregeringen, kunde vi i viss mån återställa vår konkurrensförmåga – devalvering och arbetsgivaravgifterna är exempel på detta. Men genom orsaker som vi inte rör över ökade på nytt påfrestningarna på vår ekonomi. Oljenotan har blivit alltmer dominerande i vår bytesbalans. Därför är det naturligt att vi är överens om att vi måste minska vårt oljeberoende. Förmodligen hade vi nog också klarat detta om den energipolitiska proposition som har nr 115 fått sin fulla behandling i höstas. Nu blev i stället beslutet det att vi skall ha en folkomröstning som kommer att bestämma riktlinjerna för vår fortsatta energiförsörjning.

För Kalmar län kommer utgången av folkomröstningen att ha en stor

betydelse även ur sysselsättningsynpunkt. Jag är den förste att beklaga att man i viss mån måste ta hänsyn till sysselsättningsaspekterna även i en sådan här fråga. Men sammantaget måste vi väga in även de arbetstillfällen som kanske inte kommer till om nej-linjen skulle segra.

Tidigare i debatten har vi hört talas om problemen i Fridafors och Böksholm bl. a. Detta gör att jag från den här talarstolen, nu såväl som flera gånger tidigare, vill påminna om den ogynnsamma utveckling vi haft i Kalmar län under lika många årtionden som vi har fingrar på våra händer.

Eftersom sysselsättningspolitiken allmänt varit ett mycket svårt problem under de senaste åren har av naturliga skäl de stora branscherna och de stora företagen som drabbats kommit i blickpunkten på ett markant sätt. Det har nästan blivit naturligt att vår industriminister inte haft tid över för de företag som bara drabbas av nedläggningar vilka berört något eller några hundratals personer – det har mer och mer fordrats företag av storleksordningen Svenska Varv. Därmed har jag inte sagt att jag anser att svenskt näringsliv skall ha en industriminister som agrerar husläkare så fort det börjar gnissla i maskineriet – vare sig denne industriminister heter Åsling, som nu, eller någonting annat. Men det finns tillfällen då man förväntar sig ett visst intresse från statens sida. Bara ett exempel: Vi har någonting som heter Södra Skogsägarna. Staten har gått in med betydande belopp i detta företag. Förväntningarna steg hos de anställda – nu skall det nog ordna sig i alla fall, även om det sett mörkt ut. Ja, här kommer Fridafors, Delaryd, Lessebo och Emsfors in i bilden. Vi hade en interpellationsdebatt om det här i kammaren den 17 december förra året, varför jag inte skall ta upp hela frågan på nytt. Hur än de centrala MBL-förhandlingarna går hade väl ändå de anställda och de lokala politikerna förväntat sig ett något större intresse från vår industriministers sida, inte minst eftersom de i december inbjöd industriministern till ett studiebesök på ort och ställe. Hur det blir med besöket vet man inte, då man ännu inte har erhållit något svar på inbjudan.

Även Oskarshamns kommun har nu begärt överläggningar med industriministern. Oron och ängesten hos de 243 i Emsfors är helt säkert lika stor och svår som hos de ca 3 000 i Landskrona. Därför bör även dessa människor få känna att staten bryr sig om dem, även om de inte är så många. Oron är individuell.

Småland och Kalmar län är också kända för sin glasindustri. Under de senaste dagarna har det återigen aviserats neddragningar inom den branschen. Sysselsättningen inom den manuella glasindustrin har i Kalmar län minskat med ca 200 arbetstillfällen bara sedan år 1976. Riksdagen har uttalat sig för att en plan för glasindustrins framtida utveckling bör upprättas. Jag har i en motion påtalat vikten av att de återstående glasbruksorterna måste ges stor tyngd. Glasbruken utgör inte bara en industriell verksamhet som betyder arbetstillfällen, de utgör framför allt kärnan i en kulturhistoriskt värdefull miljö. Yrkesskickligheten måste tas till vara och utvecklas, inte avvecklas.

Kalmar län är också ett av de län som är mest missgynnade när det gäller

statlig verksamhet. Vi har tappat ca 450 arbetstillfällen i och med F 12:s nedläggning. Nu förväntar vi oss att placeringen av den civila pilotutbildningen ändå skall bli en liten ersättning. Att placera den civila pilotutbildningen i Kalmar behöver inte vara någon nödlösning. Kalmar lämpar sig mycket bra från alla synpunkter: samhällsekonomiskt, med tanke på luftrummet och inte minst för infriandet av alla fagra löften om statlig verksamhet som ersättning för tidigare indragningar.

Det är beklagligt att vi på nytt skall behöva påtala de här självklarheterna. Ibland får man känslan av att om det bara får gå tillräckligt lång tid mellan en nedläggning av ett företag eller en statlig verksamhet, som i det här fallet, ordnar sig det mesta utan vare sig ingripande eller uppfyllande av givna löften från statens sida.

Eftersom en ledamot från Södermanland från den här talarstolen sent i går kväll framhöll att Nyköping är den lämpligaste lokaliseringssorten, anser jag att det är nödvändigt att med kraft understryka att det finns någonting som heter Kalmar. Kalmar län är inte oanvändbart för statlig verksamhet, även om vi ibland misstänker att den åsikten blir alltmer utbredd i det här huset. Kalmar län är ett bra län, och där finns fortfarande många arbetsamma och dugliga människor. Visserligen har vi befolkningsmässigt stått stilla i 100 år, men någon gång måste även den trenden brytas.

Till sist, fru talman, våra kommunikationer, som före förra årets trafikpolitiska beslut var stadda i ständig avveckling, kan vi nu trots allt se litet ljusare på. Den trafikpolitik som fördes tidigare i vad gäller våra järnvägar gav inte oss smålänningar anledning att skratta. Visserligen är det inte någon stor del av vårt järnvägsnät som har förts till riksnätet, på vilket persontrafiken skall behållas inom den tidsperiod som nu kan överblickas, men vi har ändå beslut på att dessa linjer skall rustas upp och bibehållas i god standard. Nu ankommer det till stor del på oss själva att se till att även det trafiksvaga bannätet får en ansiktslyftning och kommer att fungera bättre än hittills. Goda kommunikationer är A och O för ett län och en landsända. Vi som bor i Kalmar län tror på framtiden där, men vi vill inte bli helt bortglömda av statsmakterna.

NILS-OLOF GRÖNHAGEN (s):

Fru talman! Valet i september 1979 föranledde av naturliga skäl en glädjeyra bland de borgerliga väljarna. De borgerliga partierna sade dagen före valet att man klarat landets ekonomi och att förutsättningarna för framtiden var goda. Dagen efter valet tvingades man erkänna att landets ekonomi var under all kritik, och förutsättningarna för framtiden gav anledning till bekymmer och allvarlig oro. Glädjen över valsegern förbyttes snabbt till missnöje med och misstro mot den blivande borgerliga treparti-regeringen. Detta missnöje har efter hand förstärkts, och i dag finns det ett utbredd önskemål om att regeringen Fälldin borde avgå.

Det här önskemålet är förklarligt alldenstund den borgerliga politiken misslyckats med ekonomin, näringspolitiken och därmed också med sysselsättningspolitiken.

Detta misslyckande på närings- och sysselsättningspolitikens område har i allra högsta grad drabbat Norrlandslänet. Jag medger gärna att även andra delar av landet på sistone berörts. Men ingen annan del av landet har så hårdhänt drabbats av sysselsättningssvårigheter och därmed en fortsatt stor avflyttning som just Norrlandslänet. Jag kommer i fortsättningen att ägna mig åt mitt eget hemlän Västernorrland. Under åren 1960–1975 var den faktiska befolkningsminskningen i Västernorrlands län 9 354 personer. Under samma period minskade kommunerna Ånge, Sollefteå och Kramfors med 19 380 personer. Man har från länsstyrelsens sida i förslag till Länsplan 80 en begränsad optimism i prognosen för åren fram till 1983. Man räknar där med att länets befolkning skall öka med 2 200 personer. Under samma tid skall emellertid folkmängden i kommunerna Kramfors och Ånge minska med samma antal personer.

Det här visar klart och tydligt på två saker: dels en obalans mellan länet i landet, dels också en obalans inom det egna länet. Det är här synsättet på och viljan till en kraftfull regionalpolitik kommer in. När arbetsmarknadsutskottet behandlade regeringens proposition 1978/79:112 om regionalpolitik sade man bl. a. i sitt betänkande 1978/79:23 följande:

”Regionalpolitiken syftar till att åstadkomma en jämn fördelning av välfärden mellan landets olika delar. En god ekonomisk utveckling i landet är en förutsättning för en effektiv regionalpolitik.”

Utskottet sade vidare i anslutning till motion 1553 av Arne Nygren m. fl. socialdemokrater följande:

”Utskottet har inte någon annan uppfattning än motionärerna när det gäller behovet av insatser i Norrland. De regionalpolitiska problemen ökar generellt sett ju längre norrut man kommer. Detta bör självfallet återspeglas när det gäller samhällets insatser. Tyngdpunkten på åtgärdssidan måste därför i framtiden liksom hittills ligga i skogslänet och då särskilt i de nordligaste länen med prioritering av de inre delarna.”

De socialdemokratiska ledamöterna i utskottet har i en reservation velat förstärka den skrivningen.

Hur fungerar då regionalpolitiken i det här landet i dag? Ja, grundförutsättningen för en fungerande regionalpolitik är, som arbetsmarknadsutskottet sade, en god ekonomisk utveckling. Den förutsättningen har emellertid tre regeringar som existerat efter valet 1976 fördärvat genom en politik som lett till ekonomisk kris i landet. De borgerliga regeringarna har med andra ord försvårat för sig själva när det gäller att driva en konsekvent närings- och regionalpolitik. Av industriministerns uttalanden kan man lätt få den uppfattningen att näringspolitik är ingenting som industriministern eller regeringen skall lägga sig i. Ett märkligt politiskt förhållande. Får jag därmed, fru talman, återvända till skogslänet och Västernorrlands län. Under åren 1977 och 1978 förlorade de sju skogslänet 23 100 industrijobb. I Västernorrland var siffran 2 500 eller 7,5 %. Tecken tyder nu på en ny omfattande utflyttningsvåg från Norrland. I första hand är det då ungdomarna som kommer att drabbas. De tvingas att flytta från sina hemorter till orter i södra Sverige. Effekten av en ytterligare utflyttning blir en ännu sämre

Torsdagen den
31 januari 1980

*Allmänpolitisk
debatt*

åldersfördelning i de norrländska kommunerna. I Kramfors, som ett exempel, är andelen åldringar i dag drygt 29 % av den totala befolkningen. Ser man till antalet pensionärer är andelen ca 33 %. De här siffrorna och de här exemplen visar, tycker jag, att regionalpolitiken inte fungerar här i landet.

Det finns naturligtvis en långsiktig lösning på problemen. Lösningen är en regering som på allvar tar sig an problemen med en ekonomisk politik och en närings- och regionalpolitik som syftar till att nå det resultat som riksdagen har avsett i sitt regionalpolitiska beslut. Det finns följaktligen ingen högre makt att förlita sig till, utan här hjälper bara den egna ambitionen och viljan att nå ett positivt resultat. Förändras inte den här situationen i positiv riktning inom rimlig tid så kan man befara att det skapas en stämning i delar av landet som kan få sådana konsekvenser som vi i dag inte kan ana oss till. Människorna i Norrlandslänen kommer inte i fortsättningen att stillatigande åse en ytterligare utarmning av en hel landsända.

Får jag till sist, fru talman, också uttala min förvåning över det sätt på vilket regeringen behandlar landsting och kommuner i budgetpropositionen. Det talas rätt ofta om politikerförakt i våra dagar. Detta förakt grundar sig oftast på svikna löften och att man inte håller träffade överenskommelser osv. Det är därför inte att förvåna sig över att människor måhända föraktar politiker, i det här fallet regeringen, när man upplever att regeringen avser att skära ner skatteutjämningsbidragen till landsting och kommuner. Nu har emellertid ledande representanter för såväl landstings- som kommunförbund reagerat negativt mot regeringens förslag. Jag skulle därför finna det förvånansvärt om riksdagen i det läget skulle bifalla regeringens förslag. Jag vill gärna instämma i vad Hans Gustafsson i gårdagens debatt sade, nämligen att det kunde vara väl så motiverat att sätta ett lånetak för regeringen som ett skattetak för kommuner.

Fru talman! Får jag sluta med att erinra om vad jag inledningsvis pekade på. Det finns i vårt land i dag ett allmänt utbrett önskemål om att regeringen Fälldin skall avgå.

I detta anförande instämde Martin Segerstedt och Stig Olsson (båda s).

GUNILLA ANDRÉ (c):

Fru talman! Kärnvapen är det utan jämförelse största hotet mot mänsklighetens fortlevnad. År 1945 förstördes städerna Hiroshima och Nagasaki av två atombomber. Omkring 300 000 människor dödades. Sedan dess har antalet kärnvapen ökat till en omfattning som motsvarar mer än en miljon Hiroshimabomber. Det är uppenbart att kärnvapenmakterna har möjligheter att åstadkomma en massförstörelse utan like i historien. Dessutom måste riskerna för spridning av kärnvapen betonas. En biprodukt inom kärnkraftsindustrin är plutonium 239, vilket kan användas som sprängmedel i kärnvapen. Material användbara i kärnvapen produceras i allt fler länder.

Kärnavapentechnologin är i dag väl känd. Att framställa ett antal tillförlitliga och effektiva lätta kärnvapen för ett lands militära styrkor är mycket komplicerat. Att konstruera en primitiv, oberäknelig kärnladdning kan dock tänkas vara möjligt, t. ex. för vissa terroristgrupper eller kriminella element.

I slutet av 1978 fanns i 18 kärnvapenfria länder 79 kärnkraftsreaktorer i bruk. En enda reaktor kan producera omkring 250 kg plutonium årligen, tillräckligt för omkring 50 bomber av Nagasakityp. Det föreligger ett uppenbart behov av att hindra att klyvbart material överförs från fredligt bruk till militärt. .

Dessa skakande faktauppgifter står att läsa i en broschyr, utgiven 1979 av SIPRI – Stockholms internationella fredsforskningsinstitut. Sambandet mellan kärnkraft och kärnvapen är helt klart. Användning av kärnkraft för energibruk betyder stor risk för spridning av kärnvapen. Det är både ekonomiskt och politiskt en fördel för länder som vill framställa kärnvapen att göra det med hjälp av civil kärnkraft. Det ger dessutom stora psykologiska fördelar inför såväl den egna befolkningen som eventuella fiender att kunna utveckla sina kärnvapen i smyg, i skydd av den fredliga kärnkraften.

Sverige har gjort stora insatser inom nedrustningsförhandlingarna, inte minst genom framstående kvinnor. Men om vi vill vara trovärdiga i det arbetet kan vi inte bara tala om nedrustning och samtidigt sälja kärnkraftsteknik och bygga vidare på plutoniumberget. Om Turkiet eller något annat land tillverkar atombomber med hjälp av svenska reaktorer eller svenskt uran, då är vi medskyldiga. För att Sverige skall kunna verka för en begränsning av kärnkraftsteknologin och kärnbränsle måste vi gå före med gott exempel.

Det är ett skäl, och ett viktigt skäl, till att vårt land så fort som möjligt bör avveckla kärnkraften. Uranet är grundämnet för kärnvapen och kärnkraft. I Sverige har vi tre fjärdedelar av Europas kända urantillgångar. Huvuddelen av det svenska uranet finns i alunskiffern kring Billingen och Falbygden i Skaraborg. Det gäller omkring 800 km², som ligger i ett mycket känsligt område ur natur- och kultursynpunkt och dessutom är tätbefolkat. Området är bördig jord- och skogsmark. För att få ut 300 g uran måste man bryta 1 000 kg skiffer. Enligt gjorda beräkningar finns det 300 000 ton uran i Skaraborg. I dag är det över tio år sedan produktionsbrytningen upphörde vid Ranstadsverket. Spåren efter de tre år på 1960-talet då man bröt skiffer i stor skala finns kvar som stora sår i landskapet. De företag som är verksamma vid Ranstadsverket har vid två tillfällen lämnat in ansökningar för brytning av uran. På grund av en stark lokal opinion och det kommunala vetot har någon fortsatt exploatering ännu inte skett. Det är dock starka krafter i gång för en storskalig uranbrytning i Skaraborg. Som exempel vill jag nämna en skrivelse från 1978 till näringsutskottet om Asea-Atoms exportmöjligheter, där företaget bl. a. skriver: "I detta sammanhang finns det anledning att kommentera de svenska urantillgångarnas betydelse. Om export av Asea-Atoms reaktorsystem kunde kombineras med leverans av svenskt uran, skulle Asea-Atoms marknadsandel väsentligt öka. Ingen av våra konkurren-

ter torde ha möjligheter att i stor skala erbjuda säkra uranleveranser under reaktorernas livstid." Samma tankegångar har förts fram i debatten från olika håll. Vi måste bryta uranet, heter det. Men de människor som lever och verkar i det aktuella området är av en annan uppfattning. Man försöker skapa opinion mot uranbrytningen, bl. a. genom att arrangera Västgötabergets dag. Vid en sådan manifestation i maj 1976 talade professor Hannes Alfvén. Jag vill här citera några rader ur hans anförande. De förtjänar att återupprepas, eftersom de klart uttrycker vad det hela handlar om:

"Det finns inget grundämne vars egenskaper klarläggs av sitt namn på ett så genialt sätt som plutonium. Namnet härleds från den antika guden Pluto. Han var rikedomens och maktens gud, men han var också härskare i dödsriket. Och plutonium ger rikedom och makt åt de grupper som kontrollerar atomkraftsreaktorer och atombomber, men det är också i fråga om giftighet och förstörelseförmåga det mest djävulska av alla ämnen. En massfabrikation av plutonium betyder förgiftning och död åt oss alla. Och striden om Västgötaberget är därmed en del av den viktigaste världspolitiska frågan av i dag! Hur skall vi kunna bekämpa de atomenergi- och atombombsproducenter som fyller världen med plutonium i kärnkraft och atombomber?"

Det blir alltmer uppenbart att uran-plutonium har sådana egenskaper att människosläktet och uran-plutonium inte samtidigt kan existera på ytan av en planet. En av oss måste gå under jorden."

Jag har här med fakta sökt belysa sambandet uran-kärnkraft-kärnvapen. Att det finns ett oupplösligt samband är ställt utom allt tvivel. Skall vi i Sverige ta vårt ansvar – vår del av ansvaret för framtiden, för mänsklighetens möjligheter till överlevnad? Ja, vilken väg vi skall välja avgörs i folkomröstningen. Ett ja till framtiden är ett nej till kärnkraft, ett nej till uranbrytning.

Det är väl känt att kvinnor i högre utsträckning än män är kärnkraftsmotståndare. Detta förhållande är naturligtvis oroande för kärnkraftsförespråkarna. Man försöker tillvita kvinnor men också de män som är motståndare till kärnkraften en mängd orationella egenskaper. De är känslostyrda och verklighetsfrämmande, de förstår inte sitt eget bästa.

Det senaste argumentet, som förs fram med stor emfas, är att kärnkrafts-avveckling skulle vara ett hot mot jämställdheten. Med skrämselfpropaganda försöker man hävda att det skulle betyda sämre livsvillkor för kvinnorna. Jag kan inte tänka mig att dessa propagandamakare tror på sin egen förkunnelse. Men om de tror på den visar det på en total okunnighet om både energifrågan och jämställdheten.

Kärnkraften är inte nödvändig för vår energiförsörjning. Det har visats av energikommissionen och av konsekvensutredningen. Båda dessa utredningar har visat att avvecklingen kan ske med fortsatt ökning av elkonsumention, med fortsatt ekonomisk tillväxt och således utan sänkning av den ekonomiska standarden.

Hotet mot jämställdheten finns i stället inbyggt i kärnkraftssamhället – det högteknologiska koncentrationssamhället. Jag skall peka på några exempel.

Det högteknologiska samhället är ett fjärrstyrt samhälle där de enskilda människorna har små möjligheter att påverka utvecklingen. Därför är det inte förenligt med jämställdhet. Verklig jämställdhet kan bara uppnås i ett samhälle där alla – både kvinnor och män – kan påverka utvecklingen och överblicka konsekvenserna av de beslut som fattas.

Kärnkraftssamhället är ett koncentrationssamhälle som leder till att stora delar av vårt land utarmas på arbete och service. Detta går ut över kvinnorna och kommer att ytterligare förstärka de stora skillnader som finns i förvärvsverksamhet mellan olika regioner i landet. Endast i ett decentraliserat samhälle ges reella förutsättningar för jämställdhet. Att genom en aktiv regionalpolitik skapa arbete i hembygden är den viktigaste jämställdhetsreformen.

Det är alltså det högteknologiska koncentrationssamhället, som blir en följd av kärnkraften, som är det största hotet mot jämställdhet.

Jag har i mitt inlägg här försökt att på ett sakligt och faktamässigt sätt belysa några av de frågeområden som kärnkraftsomröstningen gäller – komplexet kärnvapen–kärnkraft–uran och jämställdheten. Det är med avsikt jag undvikit att ta med känslomässiga synpunkter. Från kärnkraftsförespråkarnas sida anses det att känslor inte hör hemma i den här debatten. Jag har alltså ställt upp på deras villkor. Men jag vill här till sist deklarerat att jag inte delar deras uppfattning. Känslor och känslomässiga värderingar måste få komma fram i alla politiska beslut. Annars får vi ett omänskligt samhälle. Det är med känslor av vrede, förtvivlan och vanmakt som många människor i dag ser en fortsatt utveckling av kärnvapen och kärnkraft. Jag är en av dem. Måtte mänskligheten ta sitt förnuft till fånga innan det är för sent.

RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Fru talman! Det blir nu, på den andra dagen av den allmänpolitiska debatten, en blandning av budskap som kommer från talarstolen. Det verkar kanske litet förvirrande på åhörarna, och det känns väl också litet underligt för oss som yttrar oss i debatten. Det finns många angelägna ämnen där det skulle vara lockande att gå in i en mera ingående debatt, men debattordningen gör att vi mera var och en för sig får framföra vårt budskap. Det kan under de förhållandena kännas som om det blir alltför starka kontraster mellan de budskap som framförs.

Jag har valt att ta upp den regionala rättvisan som ett tema i mitt inlägg. I denna allmänpolitiska debatt har det från det att den startade i går morse och fram till nu flitigt använts ett par s. k. honnörsord. De orden är jämlikhet och rättvisa. Det är just på det temat som jag också har en del att säga. Jag vill ta upp detta tema just då det gäller den regionala synen, för jag anser att det håller på att i viss mån bli bortglömt och undanskuffat. Jämlikhet och rättvisa innebär att människor från olika regioner skall ha samma rättigheter till arbete, arbetsinkomster, ungefär samma kostnader för att leva och en likvärdig samhällsservice.

Låt mig börja med rätten till arbete. Trots att vi har haft och fortfarande

har en uppåtgående trend i konjunkturen och sysselsättningen totalt har vi extremt höga arbetslöshetssiffror i de norrländska länen. Värst drabbat av arbetslösheten är Norrbotten, men situationen är också mycket svår i Västerbotten. Jag skall i fortsättningen plocka fram några exempel från Västerbotten, så att alla som lyssnar förstår att vi har långt till jämlikheten då det gäller rätten till ett arbete i Norrland. Jag vill betona att arbetslösheten är ett svårt problem i hela Norrland, inte bara i Norrbotten.

Några siffror: I Västerbotten är i runt tal 4 000 personer arbetslösa och 6 400 personer sysselsatta i tillfälliga jobb genom AMS. En stor grupp av dessa är familjeförsörjare, och man kan beräkna att mer än 30 000 människor på så sätt upplever otryggheten i att de själva eller far och mor saknar ett fast arbete.

För den unga generationen är situationen särskilt svår. Av de arbetslösa är drygt 50 % under 25 år. Det är bra att beredskapsjobb finns att tillgå som en nödlösning, men det är definitivt inte bra att så många unga måste få sitt första jobb i ett beredskapsarbete, ofta av kort varaktighet. Jag kan göra problemet än tydligare genom att nämna ytterligare några siffror då det gäller arbetslösheten bland ungdomen. I Skellefteå kommun saknar 7,1 % i åldersgruppen 16–24 år arbete på öppna marknaden, i Vännäs 9,9 %, i Lycksele 11,6 %, i Norsjö 13,5 % och i Storuman 13,9 %. I Vilhelmina och Sorsele är över 16 % av ungdomarna utan arbete.

Det är naturligtvis rätt att minska på beredskapsjobben när industrin behöver folk, men det går inte att göra det generellt när vi fortfarande har arbetslöshet i glesbygdslänen. Vi kan inte urskillningslöst rekommendera arbetssökande att flytta på sig till mer expansiva regioner. Dels är många hårt bundna till hemorten genom bostad, försörjningsplikt m. m., dels kan man inte bara kallt och hänsynslöst utarma en landsända på unga människor.

I slutändan av mitt resonemang finns ett krav från människorna i glesbygderna: Vi har energi, vi har råvarorna skog och malm och vi vill ha stöd för en ökad förädling, som kan ge fler jobb. Men så länge vi inte har dessa jobb behöver vi ha kvar beredskapsjobben. Och läggs dessa beredskapspengar förnuftigt, t. ex. på vägar, järnvägar, hamnar och turistanläggningar, blir det värdefulla samhällsinvesteringar för framtiden. Jag summerar: Vi behöver ha kvar beredskapsjobben i glesbygdsområdena.

Jag sade att vi har skogsråvara i Västerbotten. Men jag måste tillägga: Vi har kris i vår träindustri. Två stora industrier, AB Scharins Söner i Skellefteå och NCB:s fabrik i Hörnefors, är i gungning, och ett par andra större träföretag har också svårigheter.

Nu behöver vi stöd för att klara de kriserna. Och får vi rätt stöd kan vi snart bli starka igen. Under snart ett århundrade har träprodukter från Västerbotten gett exportpengar till folkhushållet och plussat på vår ekonomi. Nu behöver vi stöd för att byta produktion. Vi i Västerbotten brukar inte gnöla i onödan, och därför bör statsmakterna nu lyssna på oss när vi begär stöd till vår träindustri.

Som positivt för träindustrin i Norrland ser vi det bebadade förslaget att

lägga en enhet för träforskning i Skellefteå. Men den behöver också kompletteras med en högre träteknisk utbildning, en utbildning som skellefteborna har kämpat för i mer än 20 år. Strukturen i området är mycket lämplig för sådan utbildning – det finns riklig tillgång på fältarbeten.

Nu kommer jag in på kapitlet kostnadsrättvisa. I Norrland är klimatet kärvare än i övriga delar av landet, och där finns de stora avstånden. Därför drabbas vi norrlänningar oförskyllt och hårt av höjda priser på brännolja och bensin. Redan tidigare betalar vi ett högre pris på olja och bensin än man gör i de centrala delarna av Sverige. Nu slår den höjda skatten och prishöjningarna hårt mot befolkningen i glesbygderna. Det finns beräkningar som visar att vid jämförliga förhållanden i fråga om standard och isolering går det åt ca 20 % mer olja för uppvärmning av en bostadslägenhet i övre Norrland än i Mälardalen. Med den uppgiften som grund påstår jag att det är en stor orättvisa att norrlänningar skall betala mer för olja än invånare i de södra och mellersta delarna av Sverige.

Detsamma gäller bensin och diesel. I Norrland finns de stora avstånden. Det är glest mellan de allmänna kommunikationerna. Bilen är en nödvändighet för färden till arbetet, för inköp till hushållet, för att nå alla de inrättningar som behövs för samhällsservice, för kulturellt utbyte och allmänt umgänge. I stora områden finns det inte något alternativ till bilen.

Det har förhållsats att människorna i glesbygden skall få bensinskatten sänkt med en femtiolapp. Det är, vill jag påstå, som att spotta en törstig sjöare i halsen. Det beloppet försvinner på ett par tankningar av bilen.

Ett annat diskuterat alternativ är höjda avdrag för resor till arbetet. Det är möjligen en dellösning men, som jag sade tidigare, bilen behövs också för andra ändamål.

Vad vi behöver är en ordentlig kompensation för de höjda priserna på drivmedel. Åtgärden bör direkt sättas in mot just priset. Vi är rätt otåliga i Norrland i vår långa väntan på regional rättvisa i detta hänseende, och vi vill ha snabba åtgärder.

Den regionala rättvisan bör även gälla samhällsservicen. Ett viktigt område är postbefordran. Jag har tidigare motionerat om att daglig postbefordran skall anses som ett rimligt krav på samhällsservice. Med daglig avser jag i detta fall varje vardag. Mina motioner har behandlats välvilligt i utskotten, och riksdagen har instämt i mina motionskrav och sagt att de bör förverkligas även om det innebär kostnadsökningar för postverket.

När man åker omkring i de norrländska bygderna och talar med människor visar de fram skrivelser från postverket, i vilka inskränkningar i den s. k. dagliga postbefordran till två eller fyra gånger i veckan föreslås. Det är skrivelser som är utsända under hösten, och i en del fall har åtgärderna redan vidtagits.

Mot bakgrund av vad riksdagen har uttalat är det märkligt att postverket agerar på detta sätt. Man undrar i vad mån postverket känner sig skyldigt att fullfölja de intentioner som kommer från den beslutande församlingen, från riksdagen. Det verkar vara ett visst glapp i det hänseendet.

Jag vill också här ta upp en fråga som är mycket angelägen för jordbrukare

i inlandet och i fjällbygden. Det gäller då möjligheterna till kompletteringsköp av skogsmark från domänverket. Denna fråga är av gammalt datum och hör närmast ihop med den s. k. ekonomiska nollzonen för skogsbruket i området, dvs. en tänkt geografisk gräns för ett område, där domänverket anser att det inte är möjligt att bedriva ett lönsamt skogsbruk, där det inte är lönsamt att vare sig göra uttag av skog eller bedriva skogsvårdande verksamhet.

Det märkliga i sammanhanget är emellertid att enskilda skogsbrukare och skogsallmänningarna bedriver skogsbruk med lönsamhet i det här området. De anser att skogsbruket i detta område ur försörjningssynpunkt är ett väldigt viktigt komplement till övriga delar av vad vi anser bör ingå i jordbruksdriften här. Man begär alltså att från den här marken, som så att säga är improduktiv för folkhushållet, få köpa till skogsmark som ligger lämpligt till ur arronderingssynpunkt. Jag tycker att det är ett mycket vettigt krav från människorna i de här områdena. Här finns faktiskt en rätt stor reserv av den skogsråvara som under nuvarande omständigheter inte kommer den träbearbetande industrin till del. Denna industri ropar ju efter mer råvara. Det är alltså inte bara fråga om ett regionalt problem eller om ett regionalt önskemål, utan det gäller också att påverka skogsindustrins möjligheter att överleva i landet i stort.

Jag har redan sagt att vi behöver fler jobb i Norrland, och jag upprepar mitt tidigare råd – att vi skall satsa mer på vägbyggandet. Det skulle betyda mycket för näringslivet, turismen och samfärdseln och rent allmänt.

Slutligen något om de branschkriser som drabbat olika delar av vårt land. Dessa branschkriser har också drabbat Norrland. Men det får inte bli ett motsatsförhållande mellan de åtgärder som vidtagits mot branschkriserna och den aktiva regionalpolitiken. Vi behöver en aktiv regionalpolitik för att kunna utjämna de skillnader som finns då det gäller förutsättningarna för ett aktivt näringsliv. Det är här fråga om avståndsproblematik, om de olika faktorer som sammanhänger med klimatet och andra regionala förhållanden.

En målsättning för regionalpolitiken har varit att en utjämning måste åstadkommas i vad gäller dessa skillnader. Jag poängterar att det är viktigt att den här debatten inte stannar av. Vi behöver en aktiv regionalpolitik, och åtgärder måste sättas in för att en utjämning skall kunna åstadkommas när det gäller levnadsvillkoren för olika regioner. Det är ett rättvisekrav som måste betonas minst lika starkt som de krav som i andra sammanhang har förts fram i den allmänpolitiska debatten från denna talarstol.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Kommunministern KARL BOO:

Herr talman! I eftervalsdebatten har demokrati- och inflytandefrågorna på det lokala planet tilldragit sig ett betydande intresse. I den debatten är det allt fler som beklagar den tvångsmässiga kommunsammanläggning som skedde i två omgångar 1971 och 1974. Tvångssammanläggningarna drevs igenom av socialdemokraterna 1969 i den lag som då antogs. I dag tror jag att det är

många, också långt in i det socialdemokratiska partiet, som beklagar det sätt på vilket detta skedde. Jag tror att många menar att man mer borde ha lyssnat till de kritiska synpunkter som redan då framkom i debatten i stället för att främst lyssna till de argument som talar för stordriftens fördelar och för förvaltningsrationalisering.

Från centerns sida drev vi energiskt uppfattningen att reformer av kommunindelningen i första hand borde åstadkommas genom frivilliga sammanläggningar. Vidare framhöll vi att varje indelningsreform borde föregås av noggranna studier av dess verkan på just den kommunala demokratin. Det var först sedan tvångssammanläggningarna beslutats och påbörjats som kommunaldemokratiska utredningen tillsattes.

Det finns ett visst intresse att åter dela stora kommuner. Sålunda har två kommuner, Vadstena och Dorotea, återuppstått vid årsskiftet. Vidare är utredningar på gång om delning i ett halvt dussin fall, och frågan diskuteras på minst lika många ställen ytterligare. Regeringen har ju i regeringsförklaringen också sagt att delning av kommuner kommer att prövas i positiv anda, om framställningarna har stöd i en bred lokal folkopinion.

Uttunningen av den lokala politiska representationen har lett till negativa konsekvenser för demokratin i dess helhet. Det är nu viktigt att alla vägar prövas för att ge människor bättre möjligheter att påverka samhällets utveckling. Aktivt politiskt ansvarstagande genom kommunalt arbete är en väg som måste erbjudas flera människor. Folkrörelsearbetets utveckling är en annan väg som också måste prövas och stödjas.

Den nya kommunallag som riksdagen antog för snart tre år sedan ger en god grund för fortsatt utvecklingsarbete i den riktning som jag här antytt. Dess karaktär av ramlag underlättar bl. a. anpassningen efter lokala förhållanden. De möjligheter att inrätta lokala organ med beslutanderätt över hela det kommunala fältet som öppnats fr. o. m. årsskiftet tror jag kan komma att betyda mycket. Man kan ute i kommunerna skapa meningsfulla politiska uppgifter, där fler människor kan engageras i gemensamt ansvarstagande för både resurshushållning och utveckling i stort.

Utredning pågår också om möjligheter att inrätta direktvalda kommunaldelsorgan. Av intresse i sammanhanget är också frågan om den gemensamma valdagen, som kommer att övervägas i en kommande författningsutredning.

Folkrörelserna, både etablerade och nyttillkommande, är mycket betydelsefulla för att bredda det aktiva samhällsarbetet till nya grupper av människor. Det är emellertid viktigt att folkrörelserna kan bedriva sitt arbete på sina egna villkor. Formerna får sålunda inte bli för bundna. Inom kommundepartementet pågår ett utredningsarbete rörande folkrörelsernas villkor som utgår just från de här principerna.

Från frågorna om den kommunala demokratin, där medborgarkontakt och medinflytande står i centrum, är det mycket naturligt att komma över till frågeställningen om kontakt mellan medborgarna och samhällets olika myndigheter. Vi har under de gångna åren haft en omfattande byråkratidebatt. Kommundepartementet har stort ansvar för arbetet med dessa frågor.

Tre stora kommittéer har arbetat: Decentraliseringsutredningen avslutade sitt arbete 1978 med betänkandet Lägg besluten närmare människorna. Byråkratiutredningen avslutade sitt arbete 1979 med mottot Bättre kontakter mellan enskilda och myndigheter. Statskontrollkommittén kommer inom kort att lägga fram sitt slutbetänkande. Riksdagen fattade 1979 ett beslut om riktlinjer för fortsatt arbete med decentraliseringsfrågorna inom statsförvaltningen. Dessa frågor faller nu under budgetdepartementet med Olof Johansson som sammanhållande.

I höst kommer regeringen att lägga fram en proposition för riksdagen på grundval av byråkratiutredningens och statskontrollkommitténs arbete. Det är emellertid nödvändigt att man kontinuerligt vidtar konkreta åtgärder i hela byråkratiarbetet. Byråkratiutredningen kom med en hel del rekommendationer om konkreta insatser, och de bör kunna sättas in i stor utsträckning redan nu.

Det är viktigt att få i gång ett förenklingsarbete vid myndigheterna. Det är viktigt att myndigheterna själva och deras personal får arbeta med dessa saker, men det behövs en ledning som tar initiativ och ger impulser.

Det är också angeläget att vidta åtgärder för att förbättra myndigheternas information och service. På dessa områden bör samarbete med kommunförbunden kunna vara till stor nytta.

Det gäller också att påverka myndigheternas attityder. Detta är i mycket en fråga om utbildningsinsatser. Även här kan man samarbeta med bl. a. kommunförbunden.

Det finns särskilda problem när det gäller de resurssvaga grupperna i samhället. Här är det självklart viktigt att det sker samråd icke minst med socialdepartementet om gemensamma initiativ. Jag vill bara tillägga att också folkrörelserna har stor möjlighet att vara med och öka förutsättningarna för de enskilda att vara med i debatten.

Den kommunala ekonomin har ägnats stort intresse icke minst i denna remissdebatt. Särskilt är det regeringens förslag att senarelägga en del av ökningen av skatteutjämningsbidraget från 1981 till 1982 som har föranlett många olika bedömningar och uttalanden.

Olof Palme sade i går att detta var att ta struvtag på kommunerna – vad han nu menar med det. Hans partivän Hans Gustafsson, som kan kommunal verksamhet, var mera försiktig i sina kommentarer.

Vad är det då för skäl till denna senareläggning av en tiondel av beräknat bidrag under ett år? Inte att straffa kommuner och landsting, som det har påståtts och ofta upprepats i denna remissdebatt. Nej, det är ett sätt att markera, om man vill uttrycka det så, att organisera den ekonomiska återhållsamhet på hela den offentliga sektorn som vi måste ålägga oss för att kunna öka satsningarna på investeringar i näringslivet och därmed skapa sysselsättning åt människor i olika bygder i vårt land. Det är ofta fråga om hårt drabbade bygder, och det är den saken det handlar om och ingenting annat.

Jag har haft möjligheter att under 1970-talet syssla med kommunalekonomiska frågor i olika sammanhang, och jag kan inte avstå från att göra några

kommentarer.

Som ledamot av kommunalekonomiska utredningen hade jag möjlighet att vara med och driva fram den stora förstärkning av det kommunala skatteutjämningspaketet till förmån för skattesvaga kommuner och landsting som nu är under förverkligande. Självklart skall denna reform genomföras, om än med en liten tidsförskjutning av en liten del. Självklart måste man åren framöver fortsätta framåt för att ytterligare förbättra skatteutjämnings-systemet. Det är märkligt att jag inte hört någon i denna debatt från oppositionens sida framföra tankarna att det finns år också efter 1982, då det är angeläget att verkligen se till att de skattesvaga kommunerna får ytterligare förstärkningar icke minst över statliga insatser.

Jag vill också i sammanhanget erinra om att en rättvisare fördelning av skatteintäkterna från juridiska personer, som var en del av kommunalekonomiska utredningens förslag, bör kunna aktualiseras och medverka till en rättvisare kommunalskatteinkomstpolitik.

Jag har också erfarenheter från den kommunala sidan när det gällt att förhandla med olika regeringar under 1970-talet för att få ökat ekonomiskt stöd till kommunerna. Jag måste säga – och det framgår också av dokumenterade siffror – att inte var det så lätt att få nya pengar till kommunerna under den socialdemokratiska regeringens tid och från Gunnar Sträng, inte ens i lägen då kommunerna hade det ytterligt kärvt ekonomiskt. Resultatet blev ju också nya och väsentliga skattehöjningar ute i kommunerna under 1970-talet.

Hur är då den *finansiella ställningen i kommuner och landsting i dag?* Ja, jag var djärv nog att hävda att den är ganska god.

För 1980 har kommunerna och landstingen lagt fast budgeter med en volymökning på i medeltal över 4 % utan att nämnvärt behöva höja skatten. Orsaken till den goda ekonomiska situationen är att trepartiregeringen 1976 vidtog åtgärder som var positiva från kommunalekonomisk synpunkt. Borttagandet av de särskilda arbetsgivaravgifterna innebar att kommunerna fick betydande lättnader på utgiftssidan. Resultatet blev också ett överskott på ca 2 miljarder i de kommunala boksluten 1978. Det motsvarar en utdebitering på ungefär en krona.

Även för 1979 kan överskotten beräknas bli betydande. De kan således balanseras in i 1981 års stater. Därtill kommer en ökning av skatteutjämningsbidraget med över 800 milj. kr.

Det bör än en gång erinras om att skatteutjämningsbidraget ökat från 3,2 miljarder 1977 till 7,4 miljarder i årets budgetförslag. Är detta att ta strypgrepp på kommuner och landsting? Är det inte snarare en ganska varm kram från statens sida?

Det påstås nu från olika håll att kommunerna i stort antal måste höja skatterna 1981. Det tror jag inte kommer att inträffa i verkligheten. Reduceringen av den beräknade ökningen av skatteutjämningsbidraget gäller endast *ett* år. Alla som något sysslat med kommunal budgetering vet att det är självklart att man i en ny ekonomisk situation gör nödvändiga justeringar också när det gäller budgeten. Därtill kommer regeringen i de

förestående förhandlingarna med kommunförbunden att föreslå – och det får då diskuteras – speciella kompensationer till kommuner med särskilda bekymmer.

Med tanke på den stora andel av bruttonationalprodukten som den kommunala sektorn tar i anspråk är det självklart att denna sektor väger tungt i hela samhällsekonomin. Därför är det också angeläget med kontinuerliga överläggningar mellan staten och kommunerna. Det är också förutsatt att sådana skall äga rum framöver.

En annan fråga som har berörts i debatten är införande av ett i lag reglerat skattetak. Som statsministern framhöll i gårdagens debatt är detta vare sig aktuellt eller möjligt. Kommunernas beskattningsrätt är inskriven i regeringsformens 1 kap. Även om det är en portalparagraf har den mycket stor tyngd. Ett lagfäst skattetak saknar således aktualitet f. n.

Jag är också övertygad om att ett kommunalt skattetak på sätt och vis motverkar sitt påstådda syfte. Det kan nämligen ge våra kommunalmän intryck av att de är befriade från att ta ansvar för den kommunala ekonomins utveckling. Jag tror inte heller att ett kommunalt skattetak skulle främja rationalisering och hushållning inom den kommunala sektorn. Det skulle bli alltför lätt för våra kommunalmän att hänvisa till det statliga skattetaket, i stället för att efter bästa förmåga hushålla med tillgängliga resurser.

I fråga om den kommunala ekonomin vill jag också med kraft framhålla att regeringen har för avsikt att hålla tillbaka beslut och åtgärder som kan verka kostnadsdrivande för kommunerna. Det är angeläget att riksdagen tar samma ansvar. Tillkommande resurser måste satsas på de prioriterade områdena: barnomsorg, äldreomsorg och långtidssjukvård.

HANS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skall bara ta upp en enda av de frågor Karl Boo berörde.

Han sade med all rätt att den kommunala sektorn numera är en mycket stor del av samhällsekonomin och att det är mycket angeläget med kontinuerliga överläggningar mellan regeringen och kommunerna. Då kanske Karl Boo också kan förklara om han tycker att det är en bra ordning att regeringen först fattar sitt beslut och publicerar det i budgetpropositionen och sedan inbjuder kommunförbunden till förhandlingar den 5 februari. Det var väl inte så vi tänkte oss det, Karl Boo, när vi i kommunalekonomiska utredningen utarbetade detaljerade förslag till överläggningar mellan regeringen och kommunerna? Om Karl Boo hade varit kvar som ordförande i Kommunförbundet tror jag inte att han skulle ha varit särskilt intresserad av att förhandla under de förutsättningarna.

Kommunministern KARL BOO:

Herr talman! Jag vill understryka – det sade jag också i mitt anförande – att det är viktigt med kontinuerliga överläggningar om det utrymme som den kommunala sektorn kan ha i den totala ekonomin. Jag tycker att det är angeläget att understryka detta.

När regeringen i propositionen anger förändringar för 1981 så sker det också med hänvisning till att de finansiella frågorna för 1981 skulle diskuteras också i ett senare sammanhang. I anslutning till budgetpropositionen har det aviserats att dessa förhandlingar nu skall komma till stånd. De är beslutade till den 5 februari i första omgången. Då skall självfallet diskussioner om detaljer och utformningen av etapp 1981 kunna diskuteras, men det viktiga är att man då kommer i gång och sedan fortsätter med överläggningar om det möjliga ekonomiska utrymmet för åren 1982, 1983 och gärna 1984. Det är den långtidsplaneringen som är den viktiga.

HANS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Karl Boo säger att man vid överläggningar den 5 februari skall diskutera detaljer. Kan det verkligen vara en god förhandlingsordning att fatta det avgörande beslutet om att skjuta på skatteutjämningsreformen och sedan inbjuda de båda kommunförbunden att diskutera detaljer?

Kommunministern KARL BOO:

Herr talman! Jag sade att vi skulle diskutera utformningen av etappen för 1981 men framför allt det stora framtidsperspektivet när det gäller det ekonomiska utrymmet för den kommunala sektorn under 1980-talet. Det är mycket stora frågor och inga detaljer. Om Hans Gustafsson uppfattade det så att det skulle gälla detaljer har han fattat fel.

Tredje vice talmannen anmälde att Hans Gustafsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

LENA HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! De båda ministrar som har ansvar för utbildningspolitiken talar i budgetpropositionen om "begränsade insatser". Jag vill uppehålla mig kring vad denna begränsning och återhållsamhet innebär och vad som måste göras dels för att förhindra de försämringar som regeringens politik skulle leda till, dels öka insatserna på utbildningsområdet.

Under valrörelsen betecknade moderaterna skolan som en "krisbransch". Trots detta är regeringen och den moderata skolministern nu inte villiga att vidta åtgärder för att förbättra grundskolans arbetsmiljö. I stället säger skolministern i budgetpropositionen att läget är "tämmligen gynnsamt".

Lika fel som svartmålningen av skolan var före valet. lika fel är det nu att inte inse att skolan behöver handling av dem som har det skolpolitiska ansvaret. Skolan är inte betjänt av en massa ord, utredningar och kommittéer. Den borgerliga regeringen flyr sitt ansvar.

För socialdemokraterna är det betydelsefullt att SIA-reformen verkligen genomförs. Skolans inre arbete måste förnyas, dvs. sättet att arbeta liksom innehållet. För detta krävs stimulansåtgärder centralt. Även om förnyelsearbetet till stor del förutsätts ske lokalt, räcker det inte med att passivt avvakta att så sker. Ansvaret för att reformen förverkligas ligger i första hand på regeringen, men några initiativ därifrån tas inte.

På likartat sätt förhåller det sig med två andra av SIA-reformens delar: att styra resurserna till de elever, klasser och skolor som har störst behov av extra stöd samt att införa den samlade skoldagen.

Det är min fasta övertygelse att dagens elever och den aktuella skolsituationen verkligen behöver SIA-reformen och det batteri av åtgärder som ligger i denna reform för att förbättra skolans arbete med kunskaper och färdigheter och med elevens sociala utveckling. SIA-reformen behövs, men inte såsom vackra ord på ett papper utan förverkligad i skolans vardag.

Vi socialdemokrater är väl medvetna om att det på många håll finns oroande brister i skolans arbetsmiljö. Vi föreslår därför ytterligare åtgärder för att komma till rätta med dessa brister och för att underlätta den skolutveckling som lagts fast genom olika riksdagsbeslut. Vi accepterar inte att elever slutar skolan med betydande kunskapsluckor. Vi accepterar inte att slapphet och oordning får breda ut sig och bli ett naturligt vardagsförhållande i skolan. Skolan måste vara den plats för kunskapstillväxt som alla elever har rätt till och samtidigt utgöra den goda uppväxtmiljö som ger barnen både trygghet och omsorg.

Föräldrar, lärare och elever för ofta fram kravet på ökad personaltäthet i skolan. Vi delar denna uppfattning. Men med hänsyn till tillståndet i statens finanser efter tre års borgerligt regerande är det inte möjligt för oss att föreslå verkligt genomgripande förändringar av personaltätheten. Vi går då den väg som lärarorganisationerna anvisade redan 1973 och som den socialdemokratiska regeringen följde genom bidraget för särskilda medel på skolområdet, s. k. SÅS-medel. Dessa extra resurser ansågs då mycket betydelsefulla för att komma till rätta med problemen i många skolor.

Genom en extra resurs som särskilt inriktas på att lösa avgränsade problem i vissa skolor kan stora förbättringar av arbetsmiljön ske. Ett extra bidrag på 100 milj. kr. till skolan skulle ge möjlighet att öka åtskilliga elevers vuxenkontakt i skolan och möjliggöra för fler elever att få individuell handledning. Det är helt uppenbart att dagens elever har ett större behov än tidigare av kontakt med sina lärare och med annan personal. För att åstadkomma detta och skapa arbetsro behövs de extra resurser som vi föreslår.

Dess värre hörs bara föraktfulla frysningar från regeringsföreträdare om att det som socialdemokraterna föreslår skulle vara otillräckligt, så otillräckligt att de föreslagna personalförstärkningarna inte alls skulle behövas. Det är en märklig argumentation, som faktiskt innebär att vi skall låta bli att underlätta arbetet i de skolor som är värst utsatta. 100 milj. kr. i extra anslag är dock mer än ingen ökning alls, ett faktum som inte ens borgerliga politiker kan förneka. För några år sedan var det precis tvärtom. Då krävde borgerliga företrädare ökning av SÅS-medlen med 5 milj. kr. som ett sätt att minska problemen i en del skolor. Men nu duger det inte ens med våra förslag om 100 milj. kr.

SÅS-medlen uppgick från början till 15 milj. kr. Erfarenheterna av hur man med hjälp av dessa medel kunde förbättra arbetsmiljön i skolan var mycket goda. Det är därför min bestämda uppfattning att 100 milj. kr. i dag

skulle få motsvarande goda effekt på skolutvecklingen, särskilt som skolan nu dessutom har en omfattande s. k. förstärkningsresurs, som skall styras efter de lokala behoven. Med den extra resurs som vi föreslår kan de behovsriktade insatserna ytterligare förstärkas och en bättre arbetsmiljö skapas i skolan.

För att öka kvaliteten på skolarbetet föreslår vi också en rad åtgärder inom lärarutbildningens område, t. ex. ökad utbildning av hemspråklärare, ämneslärare, yrkeslärare, syo-funktionärer m. fl. Tillgång på utbildad personal är ju en grundförutsättning för att vi skall kunna förbättra arbetsmiljön.

På gymnasieskolans område har under ett antal år det helt överskuggande intresset bestått i att öka antalet platser. Detta är en ytterst viktig fråga också för oss inom arbetarrörelsen. Vi menar allvar med att vilja ge alla ungdomar utbildning också utöver grundskolan. Samtidigt värnar vi om kvaliteten på den utbildning som skall erbjudas.

Först några ord om gymnasieskolans dimensionering. Riksdagen beslöt förra året i enlighet med en socialdemokratisk partimotion att gymnasieskolan skall dimensioneras för lägst 100 % av antalet 16-åringar. I budgetpropositionen hävdas också att så sker. Men detta är inte korrekt, eftersom regeringen i ramen om 100 % också lägger in lärlingsutbildningen, vilken hittills alltid beräknats ovanpå gymnasieskolramen.

I en situation då AMS uppmanar alla ungdomar som slutar grundskolan att söka vidare till gymnasieskolan, därför att deras möjligheter att få fast jobb utan ytterligare utbildning är ytterst små, innebär regeringens dimensionering av gymnasieskolan försämrade möjligheter att komma in på sådan utbildning. Självfallet kan socialdemokratien inte acceptera detta. Vi kräver därför att regeringen ökar platsantalet i gymnasieskolan liksom att åtgärder sätts in för att fylla de lediga platserna i gymnasieskolan.

Herr talman! De kvalitetskrav som gäller för gymnasieskolans yrkesutbildning måste också gälla den företagsförlagda gymnasieutbildningen. Denna har under den senaste tiden undersökts. I olika rapporter, bl. a. av LO, har påvisats att kvaliteten på den yrkesutbildning som ligger i företagen är mycket skiftande och ofta inte uppfyller de krav som uppställts på den utbildning som sker i gymnasieskolan.

Det finns alltså starka skäl att uppmärksamma denna utbildning. Så sker också i budgetpropositionen, men med helt andra utgångspunkter.

Regeringen föreslår kraftigt höjda anslag till de företag som tar emot elever för yrkesutbildning. Antingen har regeringen förfarit helt aningslöst utan tanke på att kvalitetskrav hade kunnat ställas på företagen, eller också har den borgerliga regeringen enbart varit ute efter att från statsverket överföra 50–60 milj. kr. till företagen för en utbildning som de redan bedriver.

Enligt vår mening borde regeringen först ha uppställt krav på ökad kvalitet och ökad dimensionering av den företagsförlagda utbildningen. Därefter skulle ökade statsbidrag ha övervägts. Hela arbetet borde ha skett i nära kontakt med arbetsmarknadens parter, eftersom ju både arbetsgivaren och

Torsdagen den
31 januari 1980

*Allmänpolitisk
debatt*

arbetstagaren måste påta sig ett ansvar för elevens utbildning.

Dess värre har regeringen använt sig av ett helt omvänt förhållande: först förslag om ökade statsbidrag, sedan uttalanden med diverse välmenande önskemål om skolans kontroll och ansvar. Vi är övertygade om att regeringen skulle ha fört helt andra kvalitetsdiskussioner om det varit fråga om att förlägga viss utbildning på de treåriga teoretiska linjerna till företagen.

För fackföreningsrörelsen och socialdemokratin är det ett oavvisligt krav att kvaliteten i de yrkesutbildningar som är förlagda till företagen måste förbättras. Det får inte vara fråga om utbildning enbart till namnet. Skolan, som har huvudansvaret, får inte smita från sitt ansvar för de elever som får viss del av sin utbildning på en eller flera arbetsplatser. Jag hoppas att riksdagen i vår kommer att sakbehandla hela detta problem betydligt mer ingående än vad regeringen velat och villkora bidragsökningarna med en kvalitetshöjning beträffande den företagsförlagda gymnasieutbildningen.

Att detta är en så viktig punkt för arbetarrörelsen beror på att vi ser varvad utbildning som något ytterst väsentligt. Värvingen skall ske på ett sådant sätt att eleven får genomgå en utbildning, där man utnyttjar vad både skolan och företaget bäst kan ge. Det får inte vara fråga om att den företagsförlagda utbildningen blir en ersättning för den reguljära utbildningen när denna inte räcker till. I så fall riskeras att all företagsförlagd utbildning kommer i vanrykte. En företagsförlagd utbildning är värdefull ur både elevens och samhällets synpunkt under förutsättning att kvaliteten kan upprätthållas. Hela denna fråga är också föremål för gymnasieutredningens arbete.

Enligt socialdemokratins mening är utbildning inte något som kan begränsas till vad som sker inom skolans väggar. Samhället utanför måste i mycket högre utsträckning än nu bidra till de ungas utbildning och förberedelse för vuxenlivet.

Vi menar därför att de olika samhällsinsatserna för ungdomar borde samordnas bättre. Skillnaderna i ekonomisk ersättning som samhället ger vid olika slags verksamheter, t. ex. utbildning i gymnasieskola, arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbete, måste minska. Helt klart är att studiestödet till gymnasieeleverna måste ökas kraftigt, något som vi socialdemokrater nu föreslagit i flera år. Denna fråga får inte förhalas längre.

På vuxenutbildningsområdet nöjer sig inte regeringen med att underlåta att vidta nödvändiga förbättringar. Här föreslås direkta försämringar.

Socialdemokratins satsningar på vuxenutbildningen har skett mot bakgrund av våra jämlikhetssträvanden. Vi kan inte acceptera urholkningar i de kortutbildade vuxnas rätt att skaffa sig den utbildning som de i unga år inte hade möjlighet till och som dagens unga nu får. Detta gäller både folkbildningen och den kommunala vuxenutbildningens grundskolekurser.

Regeringen har gått särskilt hårt åt den utbildning och den kulturella verksamhet som folkrörelserna bedriver. Regeringens inställning talar sitt tydliga språk – bakom dimridåer av vackra ord – bl. a. i följande förslag:

Studiecirkelverksamheten skall inte få öka nästa år.

Bidragen till studiecirklar, studieförbund och det folkrörelseanknutna

kulturarbetet höjs med så blygsamma belopp att de urholkas genom inflationen.

Löntagarna berövas minst 100 milj. kr. genom att skatten på vuxenstudiestödet inte längre skall användas för vuxenutbildningsändamål.

Regeringen stryker helt de 2 milj. kr. som utgått till utbildning av de fackliga skolinformatorerna och deras medverkan i skolarbetet.

Invandrarnas möjligheter att få delta i en grundläggande alfabetiseringsundervisning skall vägas mot andra vuxnas utbildningsbehov och därmed kanske försämrats.

Skolöverstyrelsens förslag om utbildning av tolkar för döva, dövblinda m. fl. får inte genomföras.

Inom socialdemokratin kan vi inte acceptera sådana försämringar. De riktar sig mot grupper som redan i dag är utbildningsmässigt och kulturellt missgynnade. Även i ett kärvt budgetläge måste åtgärder vidtas för att förbättra dessa gruppers situation.

Sammanfattningsvis vill vi alltså rikta stark kritik mot regeringens utbildningspolitik. Situationen kan – trots det kärva budgetläget – rättas till, om de socialdemokratiska motionsförslagen om förbättringar inom grundskola, gymnasieskola, vuxenutbildning och högskola bifalles av riksdagen. Om inte förr så står det nu klart vilket parti som menar allvar med de utbildningspolitiska reformerna och vilka som enbart med läpparna bekänner sig till dem.

Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! Av den allmänna debatten om skolan kan man kanske ibland få intrycket att situationen är katastrofal. Vi bör nog ta den ensidigt negativa beskrivningen av dagens skola för vad den är: ett uttryck för den oro som många människor, särskilt föräldrar, i dag känner. Den oron har vi allt skäl att ta på allvar.

Den svenska skolan är självfallet i många avseenden långt bättre än många andra länders skolor. Men detta förhållande får inte föranleda oss att förneka att vissa företeelser i dagens skola är dåliga och att vissa skolor har stora problem. De negativa sidorna får i sin tur inte leda till pessimism och ett underkännande av skolans roll i vårt samhälle. I stället bör vi öka våra ansträngningar för att lösa problemen. Vi måste tro på att de går att lösa. Vi måste tro på skolan och dess möjligheter att aktivt bidra till en bättre framtid för den unga generationen.

Vi har sedan decennier vant oss vid att angripa problemen genom att ställa ytterligare resurser till förfogande, och som vi hörde av Lena Hjelm-Wallén har socialdemokraterna i det avseendet inte på något sätt kommit ur spår. Vi satsar nu nära dubbelt så mycket pengar per invånare på skolan som USA och tre gånger så mycket som Japan och Västtyskland. Vi har högre lärartäthet än i något annat land. Vi har på låg- och mellanstadiet 16 elever per lärare, medan USA har 20, Japan 25 och Västtyskland 23. På högre stadier – årskurs 7–12 – har Sverige 10 elever per lärare, medan USA har 19, Japan 18 och Västtyskland 15. Och om vi räknar in andra personalkategorier har vi

troligen en personaltäthet med en vuxen på 10 elever. Det finns anledning att påpeka att socialdemokraternas upprepade förslag om ytterligare 100 milj. kr. för att öka personaltätheten skulle räcka till en vuxen per var fjärde skola.

Det är angeläget att vi, i det nuvarande ekonomiska läget, satsar våra ansträngningar på att använda de omfattande resurserna mera effektivt och på att söka andra vägar att förbättra skolan än genom ytterligare resurser.

SIA-reformen är *en* sådan väg. Genom att beslutanderätten i betydande omfattning decentraliseras till kommunerna, rektorsrådena och de enskilda skolorna kan lokal initiativkraft och entusiasm få spelrum utan hinder av central detaljstyrning. Det kan givetvis inte förväntas att en sådan frigörelse sker från ett år till ett annat. Och i begreppet frihet ingår också friheten att göra misstag – att lära av misstagen. Frigörelsen kan försenas, om det man lokalt gör ständigt ifrågasätts från centrala politiska instanser eller om man, som ibland antyds från socialdemokratiskt håll, vill ingripa med maktmedel.

Detsamma gäller den behovsstyrda resursfördelningen. Den är en komplicerad procedur för dem som skall utföra den. Alla är ense om syftet – att styra mera resurser till skolor och elever med problem – men beslutsunderlaget är ännu så länge bräckligt: instrumenten för behovspreisering, målskrivning och resultatvärdering måste förfinas, inte minst för att underbygga solidaritet från de mera lyckligt lottade skolorna och klasserna.

Även den samlade skoldagen – som så ofta missuppfattas vara huvudingrediensen i SIA-reformen – måste få växa fram utifrån definierade behov och med klart preciserat pedagogiskt syfte. SIA-utredningens grundtanke, nämligen att den samlade skoldagen skall syfta till bättre samverkan mellan skola och hem, mellan vuxna och barn, mellan skola och samhälle och mellan olika samhällsorgan, har på en del håll kommit i skymundan. Mest oroande finner jag det vara att beslut om samlad skoldag och om innehållet i fria aktiviteter så ofta fattas över huvudet på elever och föräldrar. Enligt min mening står detta i strid mot SIA-reformens syfte i denna del.

Det sista steget i SIA-reformen är den nya läroplanen. Dess betoning av skolans huvuduppgift – kunskapsförmedling – dess krav på att alla elever skall få fungerande basfärdigheter och fasta baskunskaper, dess uppbyggnad med en stor fri sektor för att tillgodose elevernas olika intressen innebär att eleverna och deras behov ställs i centrum för skolans verksamhet.

I riksdagsbeslutet förra våren framhölls angelägenheten av att den nya läroplanens intentioner så långt möjligt snarast finge prägla skolarbetet. Det är inte minst av den anledningen glädjande att stora resurser nu används för att före ikraftträdandet göra alla förtrogna med läroplanens innehåll och inriktning.

Också de förändringar beträffande gymnasieskolan som de senaste åren gjorts och de som föreslås i årets budgetproposition syftar till att bättre anpassa verksamheten till elevernas skiftande behov och intressen. Ett nytt

och förbättrat statsbidrag till inbyggd utbildning och lärlingsutbildning föreslås i budgetpropositionen, samtidigt som det betonas att det – vare sig verksamheten är förlagd till skolinstitution eller till företag – är fråga om gymnasieutbildning. Skolans ansvar understryks genom kraftigt förstärkta resurser för tillsyn och uppföljning. Det anges att 10 % av lönekostnaderna skall användas för detta – ett stycke som Lena Hjelm-Wallén tydligen har hoppat över. Sammantaget bör dessa åtgärder leda till en bättre skolsituation för elever och skolpersonal. Men enligt min mening måste arbetsklimatet i våra skolor också aktivt bearbetas. Det var därför jag 1978 tillsatte den s. k. normgruppen, som har till uppgift att stimulera en debatt i och kring våra skolor om vad normer och normöverföring till den unga generationen innebär.

De normer som debatten bör handla om är de som, åtminstone officiellt, gäller i hela den civiliserade världen, de humanistiska normer som tagit sig uttryck i t. ex. Förenta nationernas stadga om de mänskliga rättigheterna. De normerna finns i gällande läroplan.

Det är ingen enkel uppgift att leva upp till dessa normer för mänsklig samlevnad i en fri demokrati och att överföra dessa till den unga generationen. Det är ingen uppgift vi kan lämna över till någon annan, ingenting som kan lösas med beslut i regering och riksdag. Det handlar om vars och ens personliga ansvar.

Visst är det sant att problemen i skolan också i hög grad är hemmens och den sociala miljöns i stort. Visst är det sant att vi inte kan lägga allt ansvar på skolan. Men skolan kan bli ett centrum där lärare och föräldrar och andra kan mötas, diskutera sig samman och därigenom få det stöd som är nödvändigt för att de skall kunna förena sina ansträngningar att till våra unga överföra de normer och värderingar som bör gälla i vårt samhälle. Tillsammans kan de få barn och ungdomar att förstå dessa normer, ta dem till sig och acceptera dem. Därigenom blir det möjligt för barn och vuxna att tillsammans forma de regler för vardagslivet som måste finnas.

Normdebatten syftar till att skapa bättre förutsättningar för de unga att växa till ansvarsmedvetna vuxna. Genom att åter göra de övergripande normerna levande påverkar vi barns och vuxnas attityder och värderingar. Det är ett långsiktigt arbete.

Men våldet i skolan – det gäller både våldet mot personalen och det våld som barn utsätter varandra för – måste angripas omedelbart. Regeringen har därför bemyndigat mig att tillsätta en rikskommitté mot våldet i skolan. Kommittéen på lokal nivå skall rapportera till rikskommittén om hinder för ett effektivt ingripande mot våld, t. ex. sådana luckor i förordningar som vållar svårigheter i samarbetet mellan skola, sociala myndigheter och polis. Den viktigaste uppgiften blir dock att få till stånd en kampanj som aktiverar alla – föräldrar, skolpersonal, andra vuxna och inte minst eleverna själva – i bekämpande av våld.

Herr talman! Arbetet för att förbättra skolan är en uppgift som åvilar oss alla. Regering och riksdag kan genom organisatoriska reformer, administrativa åtgärder och resurstilldelning ge goda förutsättningar för en framgångs-

rik verksamhet. Men ytterst är det människorna i skolorna som skall omsätta de uppsatta målen i praktisk verklighet. De behöver opinionsbildarnas aktiva stöd för att kunna åstadkomma detta. Ett ärligt erkännande av de svårigheter som möter i skolvardagen är ofrånkomligen nödvändigt, liksom en ärlig vilja att finna realistiska botemedel för problemen.

LENA HJFLM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Det är naturligtvis bra att Britt Mogård säger att det är fel att ensidigt negativt beskriva skolan. Jag tycker att hon skall säga det till sina partivänner och komma ihåg det också i valrörelser. Då blommar ju kritiken ut. Då stiger moderat efter moderat upp och talar om skolan som just en "krisbransch". Det är så besvärligt och så svart att folk inte vågar släppa sina barn till skolan. Folk blir rädda för tillståndet i skolan – inte minst därför att den moderata propagandan trummar så intensivt. Britt Mogårds uttalande i dag borde moderaterna försöka komma ihåg i valrörelsetider.

Jag sade redan tidigare: Försköna nu inte heller! Jag håller med om att vi jämfört med andra länder har en bra personalsituation i den svenska skolan. Det är ju tack vare att vi har haft socialdemokrater som mycket medvetet i sin skolpolitik har satsat på detta. Men det innebär inte att vi från socialdemokratin nu kan säga att allt är så bra att vi inte längre behöver öka personaltätheten. Vi inser att det finns problem på många håll. Det är framför allt problem som hänger samman med att cleverna behöver bättre vuxenkontakter. Den förbättrade vuxenkontakten kan man bara skapa om de vuxna i skolan har färre elever att arbeta med. Det är det vi har tagit fasta på, och det är det vi föreslår i vårt program om de 100 miljonerna. Försök inte förringa detta! Man kunde göra så många förbättringar med SÅS-medlen. Det måste då gå att göra mycket mera med de 100 miljonerna vi nu föreslår, som ju är en mycket större summa än SÅS-medlen var när man arbetade med dem.

Jag uppskattar att när Britt Mogård talar om normer, som hon för en bra kampanj för, så säger hon klart ut att de normerna finns redan i gällande läroplan, som alltså skrevs på den socialdemokratiska regeringens tid.

I fråga om gymnasieskolan vill jag säga att det är en bra åtgärd att avdela 10 % av medlen för uppföljning, men det räcker inte. Man måste också ställa krav på företagen om utbildningens bredd när det gäller elevernas yrkesutbildning, om handledarnas pedagogiska kunskaper, insikter om utbildningens mål osv. Det är en massa kvalitetskrav gentemot företagen som man helt har glömt bort i den borgerliga regeringen. Det är det vi är väldigt oroade över. Vi menar att det behövs en kvalitetsförstärkning inom yrkesutbildningsområdet.

Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! I valdebatten bör man väl, såvitt jag begriper, ta fram de problem som finns och anvisa lösningar. Det är vad vi har gjort. Om vi talar om skolan som en krisbransch, så är det samma förhållande i hela världen. Om Lena Hjelm-Wallén tittar på TV såg hon kanske att det häromdagen gavs

ett bevis på den saken.

Om man nu skall ge moraliska förmaningar – vilket jag inte hade tänkt – kan jag väl ge en sådan till Lena Hjelm-Wallén: Hjälp mig då att få till stånd den normdebatt som behövs! Skyll inte problemen i skolan än på lärarna, än på kommersialiseringen, än på den sociala miljön! Hjälp till att i skolan – det är den vi talar om – försöka komma åt dessa problem!

När man hör Lena Hjelm-Wallén tala om de 100 miljonerna och SÅS-medlen kan man tro att Lena Hjelm-Wallén faktiskt inte har observerat att vi har infört ett nytt statsbidragssystem efter det att hon lämnade skolministerposten. SÅS-medlen var ju föregångaren till den förstärkningsresurs som vi nu har, en i viss mening rörlig resurs i statsbidragssystemet.

I den kampanj som socialdemokraterna för – och här blir jag faktiskt moraliskt upprörd – som går ut på att de borgerliga regeringarna är fruktansvärt snåla mot skolan, är det nödvändigt att påpeka att i den sista budgetproposition som Lena Hjelm-Wallén var med om att lägga fram gick 6,3 miljarder till grundskolan. I år föreslår vi 11,7 miljarder. Det är litet svårt att kalla det för snålhet.

LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Detta att inflationen ökar så mycket och hur man sedan räknar upp grundskolebidraget utan att egentligen göra reformer är en sak för sig. Vad jag talar om är konkreta insatser i skolan, och där har inte den borgerliga regeringen kommit med någonting nytt utöver vad vi gemensamt fattade beslut om förra våren i samband med läroplansbeslutet.

Visst har vi fått ett nytt statsbidragssystem, men för det kan man ju ta lärdom av det som hände tidigare och det system som delvis var en föregångare till det nya statsbidragssystemet. Om man ger skolan en extra resurs utöver de vanliga resurserna, så skärper det uppmärksamheten på problemen. Personalen är medveten om att man har litet mer pengar att göra någonting av – och så kommer det aktiva problemlösningar till stånd. Detta var erfarenheten från SÅS-medlen, och jag är helt övertygad om att det skulle bli samma erfarenhet om de 100 miljonerna kom att förverkligas.

Britt Mogård vill ha hjälp med debatten om normer, och jag deltar gärna i den debatten men vill understryka att det är ute i skolorna den debatten skall föras. Vad det handlar om är egentligen något som för mig är grundläggande socialistiska värderingar, nämligen solidaritet, hänsyn och tolerans mot varandra.

Men trots att vi båda arbetar med de skolpolitiska frågorna kan jag inte bortse från problemen utanför skolan. Vi har kommersiellt tryck på eleverna i fråga om våld – det måste vi ta upp och diskutera. Jag tycker att det vore bra om hela regeringen agerade mot våld och för normer och inte bara vissa delar, medan andra delar av regeringen är med om att t. ex. frisläppa en film som så uppenbart glorifierar våld som *The Warriors* gör.

Det är bra att Britt Mogård klargör att skolan har problem i hela världen. Det är inte ett svenskt fenomen. Men i valrörelser målar ni gärna upp det som om det bara är till följd av socialdemokratiska reformer som skolan har

problem. Det är glädjande att sådana här erkännanden kommer, för då kan vi föra skoldebatten mycket lugnare och kanske i en konstruktiv anda.

Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! Jag tror att jag får ge ytterligare bakgrund till de här 100 miljonerna, och tala om de resurstillskott som de borgerliga regeringarna har sett till att grundskolan har fått.

Trots dålig ekonomi – vi skall kanske inte här diskutera orsakerna till det läget – tillfördes grundskolan enligt det nya statsbidragssystemet ytterligare 100 miljoner. I det nya arbetstidsavtalet för lärare tillfördes grundskolan ytterligare 140 miljoner. Det är tillsammans 240 kr. per elev – troligen mer. Läroplanen innebär drygt 300 miljoner under en fyraårsperiod, men här kommer redan 2 miljoner till skolöverstyrelsen för information, 3,6 miljoner till länskolnämnderna, ca 40 miljoner till skolorna och ca 35 miljoner till ytterligare lärarresurser för färdighetsträning. Jag tycker nog att de 100 miljonerna inte är så märkliga efter det.

Får jag, eftersom Lena Hjelm-Wallén i sitt första anförande tog upp frågan om den samlade skoldagen, säga att jag faktiskt förväntar mig att Lena Hjelm-Wallén tar kontakt med mig – hon är ju ordförande i länskolnämnden i Västmanlands län. Där har samlad skoldag införts till 0,1 %, medan den samlade skoldagen införts till 74,8 % i det län som har den högsta siffran. Jag skulle gärna vilja få förklaringen till detta.

Tredje vice talmannen anmälde att Lena Hjelm-Wallén anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Det klagas ofta på oss politiker för att vi så ensidigt ägnar oss åt materiella, ekonomiska frågor. Kritiken är i många fall berättigad. Det är naturligtvis – låt mig slå fast det – avgörande för vår framtid att vi kan få ordning på landets usla ekonomiska situation. Men människors liv beror inte bara på BNP. "Människan lever icke allenast av bröd."

Allt tydligare framträder behov av åtgärder för att skapa en bättre livsmiljö, en högre livskvalitet. Vår politiska debatt måste utgå ifrån människans grundläggande behov. Alla måste få uppleva att livet är värt att leva. Framtidstro kan i dag inte byggas på föreställningar om ständigt ökade ekonomiska tillgångar. De flesta inser att en sådan utveckling inte är möjlig. För många är det inte heller de materiella bristerna som är svårast att uthärda.

Misströstan och vanmakt har ofta andra orsaker. Den politiska debatten borde i högre grad tränga in i dessa orsakssammanhang.

Det är framför allt i den kulturpolitiska debatten vi kan finna svar på många av människors viktigaste frågor. Genom kulturpolitik eller brist på kulturpolitik formas vårt livsmönster. Mänskliga behov av gemenskap, eget skapande och utveckling kan tillgodoses genom kulturpolitiska åtgärder. Där behoven inte blir tillgodosedda fylls tomrummen med kommersialismens

surrogat. Den ungdomskultur som många förfasar sig över är i hög grad en produkt av otillfredsställda behov. Samma förhållande gäller f. ö. de vuxnas kulturliv. Därför blir det så felaktigt att moralisera över barn och ungdom. När vi vuxna inte har gett dem möjligheter till mänsklig kontakt, gemenskap, trygghet – inte gett dem förutsättningar för egen skapande verksamhet – då tvingas vi konstatera att massmarknadens utbud fyller tomrummet. Den kommersiella kulturindustrin skapar också en rad konstlade behov.

Vi nödgas erkänna att många tvingas leva i en mycket torftig kulturmiljö, och utvecklingen uppvisar allvarliga hot om försämring. Kulturrådets ordförande uttryckte nyligen sådana farhågor i en artikel. Han skrev om hotet att några få multinationella musikmegafoner kommer att bestämma all musik, att vi än mer kommer att översköljas av förflockande massbilder och kommer att dväljas i ett genomkommersialiserat massmediehelvete.

Låt oss för allt i världen erkänna att dessa problem verkligen tornar upp sig! Vi skall erkänna detta, ty först då blir det möjligt att motivera de kraftfulla handlingar som verkligen erfordras.

Den statliga kulturpolitik som skisserades av utredningen Kulturrådet i början av 1970-talet utgick från ett brett miljöperspektiv. Den sågs som ett viktigt led i arbetet på att förändra de sociala förhållandena i samhället. Utredningen ställde upp ett övergripande kulturpolitiskt mål: "Kulturpolitiken skall medverka till att skapa en bättre samhällsmiljö och bidra till jämlikhet."

En progressiv kulturpolitik har som självklart mål att förändra samhället. Den kan göra det genom att människorna blir medvetna om sin egen situation. De upptäcker verkligheten, ser vilka krafter som styr, lär sig att bekämpa sina fiender och lär sig att utveckla stimulerande alternativ. En sådan kulturpolitik är fruktad av de konservativa. Vi märker nu hur de konservativa maktbarnen lagt sin hand över kulturpolitiken. De folkliga aktiviteterna och nyskapandet i föreningsliv och folkrörelser hålls tillbaka. De kommersiella krafterna får ökat utrymme.

I ett sådant kulturklimat är det barnen som blir mest utsatta. Jag vill citera ur Alva Myrdals manifest från år 1977:

"När barnen inte passar in i samhället så är rätta vägen inte att avskaffa barnen utan att förändra samhället. Hur ser det då ut? Planerar vi för att barnet skall ha växtutrymme, för att utvecklas? Bekymrar vi oss för de dagliga livsvillkoren för barnen: de rika med ridhästar och de fattiga utan en riktig lekplats? Det första stora ansvaret för att våra barn skall bli lyckliga barn är föräldrarnas. Jag ser runtom på gator och i tunnelbanor hur barn hunsas, hur deras frågor avsnäses och deras tänkande inte förstås. Skär det inte falskt när vi säger att vi älskar dem? En föräldrageneration som tog sin uppgift på allvar och världen skulle kunna se annorlunda ut."

Så långt Alva Myrdal. Hon betonade också att samhället måste hjälpa föräldrarna att vara så goda och mänskliga som de i själva verket vill vara. Föräldrautbildning, kortare arbetstid och utbyggd barnomsorg är därvid viktiga åtgärder.

Men Alva Myrdal fortsatte: "Nya hot riktas nu mot barnen genom hårt

kommersiella massmedier. I vinstsyfte anser man sig ha rätt att förgifta de ungas sinnen med slappt konsumtionstänkande, kränkande kvinnosyn, rått våld. Ärliga redovisningar och äkta kulturella upplevelser trängs undan. Detta kan vi inte acceptera.”

Alva Myrdal har rätt – detta kan vi inte acceptera. Dess värre tycks regeringen acceptera den utveckling som pågår. Kulturministern har inte beaktat barnens situation i årets budget. Fjolårets blygsamma insats för barnkultur blev en ensam sommarfjäril. Nu är barnen glömda. Barnåret är slut.

Stödet till allmän fritidsverksamhet uteblir. Vårt förslag om särskilda insatser för barn- och ungdomsorganisationernas kulturella verksamhet lottades bort i fjol. Någon kompensation ges inte. Folkbildningens och föreningslivets resurser begränsas. Inte heller den vägen kan barnen bli tillgodosedda.

Men i massmediautbudet öppnas slussarna. Riksdagen har beslutat att kulturpolitiken skall motverka kommersialismens negativa verkningar. Detta är ett av kulturpolitikens viktigaste mål. Det var bara moderata samlingspartiet som motsatte sig den målformuleringen. Nu synes moderaternas åsikter styra kulturministerns handlande i detta avseende. Han vidtar inga åtgärder för att begränsa kommersialismens negativa verkningar. Tvärtom! Han släpper Barabbas lös.

Våldsfilmerna The Warriors som filmgranskningen ville stoppa – den släppte Jan-Erik Wikström egenhändigt. Folkpartiets förre partiledare jublade inför en ungdomlig premiärpublik. Liberalerna påstod sig göra en insats för yttrandefriheten. I själva verket utsatte de tusentals ungdomar för ett ytterligare ökat våldsutbud.

Vi socialdemokrater ville begränsa våldsinslagen i TV-utbudet när vi 1978 angav riktlinjer för radio/TV-verksamheten. Vi framhöll att våldsinslag i underhållningsprogram har en klart negativ inverkan på framför allt barn. Därför bör Sveriges Radio, sade vi, så långt möjligt minska inslagen av våld i underhållningsprogram. Den borgerliga majoriteten ville inte lyssna på oss då.

Nu ser jag att en och annan borgerlig riksdagsledamot har kommit på bättre tankar och motionerat om det som vi ville att riksdagen skulle uttala 1978. Rädsla barnen har skickat material till kulturutskottet om TV-våldets allvarliga verkningar. Eftersom Rädsla barnens ordförande numera är ledamot i utskottet så bör det väl finnas förutsättningar att åstadkomma mer bestämda uttalanden än tidigare.

På en rad håll i samhället diskuteras nu behovet av åtgärder för att motverka kommersialismens verkningar inom kulturområdet. Statens ungdomsråd har redovisat rapporter i serien Till varje pris. Folkets husföreningarna har tagit upp marknadsföringen av film i serien Gå på bio. Videogramutredningens debattskrift Den elektroniska hästen har aktualiserat den enormt snabba utveckling som sker på elektronikens område – en utveckling som kommer att få enorma verkningar på kulturområdet. Den utvecklingen måste styras, så att de negativa verkningarna kan förhindras.

Den diskussion som pågår i de här frågorna tycks inte ha nått fram till kanslihuset. Kulturministern tycks vara helt omedveten om problemet. I varje fall visar han ingen vilja att vidta åtgärder. Det är något märkligt att regeringen, samtidigt som den drar i gång en kampanj mot våldet i skolan, släpper våldet lös inom andra delar av samhället. Normer i skolan måste rimligtvis ha en förankring i samhället för att bli trovärdiga.

Koncentrationen inom den privata kulturindustrin går vidare. Bildkonstnärerna har stora ekonomiska problem, medan massmarknadsbilder importerats per ton. Trots dessa presenteras i årets budget inget förslag till utställningsersättning. Vi kräver ett förslag med det snaraste.

Den angloamerikanska filmen dominerar starkt på marknaden. Tre stora filmbolag behärskar det allra mesta av filmutbudet. En monopolsituation närmar sig när det gäller utgivning av serier i Skandinavien.

Om den kommersiella kulturindustrin får utvecklas vidare i denna riktning så innebär detta ett allvarligt hot mot flera av de kulturpolitiska mål som riksdagen i enighet har fastställt. Yttrandefriheten begränsas för såväl kulturarbetare som andra verksamma i organisationer och institutioner. Egen skapande aktivitet ersätts med passivt mottagande av färdiga massproduktioner. I stället för gemenskap kommer en ytterligare privatisering och isolering att präglade tillvaron för människorna. En kartläggning av den kommersiella kulturindustrin, som vi har krävt, framstår som alltmer angelägen. Dess syfte skall vara att ge underlag för effektiva åtgärder, så att vi kan förhindra en fortsatt förflockning av kulturmiljön.

Därtill behövs nu en ordentlig satsning på folkbildningsarbetet, på omfattande kulturverksamhet i föreningsliv och folkrörelser. Vi måste se till att seriöst arbetande konstnärer ges bättre arbetsvillkor.

Frågan om vårt kulturliv är en livsavgörande fråga. Det är genom kulturella upplevelser och aktiviteter som livet får mening och innehåll. En aktiv kulturpolitik i stat och kommun är viktigare nu än någonsin – men regeringens politik präglas av passivitet. De som är värst drabbade av detta är de svagaste – det är barnen. Det kan vi inte acceptera.

LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Häromdagen redovisades en undersökning som visade att svenska folket lägger stor vikt vid frågor som handlar om vår skola. Och det är bra för vi behöver en ständigt levande och aktuell skoldebatt.

Men undersökningen visade också att våra väljare inte är särskilt nöjda med sina resp. partiers resultat när det gäller att skapa en bättre skola. Och detta manar till eftertanke som leder fram till ett konstaterande att skolan kanske inte fått det utrymme i debatten som den förtjänar.

Vad kan vi då göra för att ställa upp på kravet om en bättre skola?

Till att börja med menar jag att vi måste bidra till en attitydförändring gentemot skolan. Vi har en bra skola, och det är viktigt att vi inte glömmer bort detta för alla klagomål och påståenden om motsatsen. Skolan och skolans personal behöver allt emellanåt några ord av uppskattning för att stärka sitt eget självförtroende och för att orka stå emot de påfrestningar som

onekligen finns.

Självklart har skolan också brister, och dem skall vi gemensamt försöka komma till rätta med, men jag vill än en gång slå fast att vi har en bra skola.

Under de senaste åren har riksdagen fattat beslut om flera reformer, som just syftar till att göra skolan bättre. Jag menar bl. a. SIA-reformen, där vi nu hunnit ett stycke på väg och enligt min och centerns mening kan se en hel del positiva resultat.

Så har t. ex. det nya statsbidragssystemet för grundskolan med dess friare resursanvändning och ett ökat lokalt ansvarstagande varit till fördel för skolans utveckling och skolans möjligheter att sätta in extra resurser där de bäst behövs. Detta, Lena Hjelm-Wallén, har inneburit ökad personaltäthet, fler vuxna i skolan.

Detsamma gäller den större öppenheten från skolans sida i kontakterna med närsamhället och det lokala arbetslivet. Där spelar de lokala SSA-råden en stor roll, och det krävs verkligen att de människor som engagerar sig i den verksamheten gör det med intresse och entusiasm.

I det sammanhanget vill jag slå ett slag för rådens verkställande tjänstemän, SSA-sekreterarna, som vi ställer stora krav på och där erfarenheten redan visat att resultaten av SSA-rådets verksamhet i hög grad är beroende av vilka förutsättningar och arbetsmöjligheter vi ger dessa SSA-sekreterare.

I dag saknas en adekvat utbildning för dessa, och det är hög tid att vi i riksdagen tar fatt i den frågan.

Vi går nu vidare med den nya läroplanen, vars innehåll och syfte ligger helt i linje med SIA-skolan och där det ges en stor lokal frihet i utformningen av arbetsplaner, som i sin tur skall ge uttryck för den lokala skolans mål och ambitioner. Det är vår förhoppning att detta i sin tur skall ge ett ökat utrymme för praktiska inslag i undervisningen i hela grundskolan, men framför allt på dess högstadium.

Vi tror att det är ett bra sätt att stimulera alla elever, oavsett prestationsförmåga i övrigt, och dessutom är det ett bra tillfälle att ge alla en god portion praktiska vardagskunskaper, som man ständigt har nytta av sedan man lämnat skolan.

Vi tror också att det är bra om man så snart som möjligt kan nå målet tio veckor av praktisk arbetslivsorientering.

Men eleverna behöver inte bara få kunskaper i skolan, även om sådana – det förtjänar att ständigt upprepas – är nog så viktiga. De behöver också en etisk grund att stå på. Därför är den s. k. normdebatten, som den lilla skriften Skolan skall fostra har gett upphov till, synnerligen välkommen och välgörande. Där slås fast att vi behöver vissa grundläggande gemensamma värderingar att utgå från, och jag tror att vi i stort kan vara överens om dessa värderingar. För oss i centern är det naturligt och självklart att utgå från en kristen humanistisk grundsyn och att slå vakt om demokratins principer.

Lika naturligt ser vi på skolans ansvar att fostra – och på att skolan redovisar sin uppfattning och står för den. Det får inte vara så att skolan i

något slags objektivitetsiver ställer sig neutral i den här debatten. Att vara objektiv är inte detsamma som att avstå från att påverka. Och här har skolan en skyldighet att påverka, att fostra.

Men det här är inte en fråga för skolan ensam, utan det är ett gemensamt ansvar för oss alla och självfallet i all synnerhet för alla föräldrar. Därför måste den här debatten föras vidare och verkligen genomsyra hela samhället.

Den yttre ramen för skolans verksamhet, den arbetsmiljö vi kan erbjuda, är av stor betydelse för resultatet. Här har centern under en lång följd av år krävt åtgärder för att möjliggöra byggandet av mindre skolor. Det har varit naturligt för oss som utgår från en decentralistisk samhällssyn och som vill slå vakt om de mindre orterna och om en levande landsbygd. Tyvärr har vi inte tidigare fått gehör för våra tankegångar, men det verkar nu som om det även i den här frågan var en viss omprövning på gång.

Under framför allt 1960-talet har det byggts ett stort antal högstadieskolor, som dels är alldeles för stora, dels är överbelagda och dels är ur arbetsmiljösynpunkt alldeles felbyggda.

Det är hög tid att vi gör något åt detta, och därför har centern lagt fram en motion till årets riksdag där vi föreslår åtgärder från statens sida för att stimulera kommunerna att dela på stora högstadieskolor och på det sättet skapa en drägligare arbetsmiljö både för skolans elever och för dess personal. Vi är övertygade om att detta måste ske, om skolan skall ha några möjligheter att tillgodogöra sig de förbättringar som SIA- och läroplansreformer erbjuder.

Till sist, herr talman, några synpunkter på gymnasieskolan.

Här är vi överens om att erbjuda så många utbildningsplatser som motsvarar antalet 16-åringar i varje årskull. Men det räcker inte bara med ett antal platser; utbildningen skall ju också ha ett sådant innehåll att den ger eleven förutsättningar att få ett jobb efter gymnasieskolan eller ger goda förutsättningar att gå vidare till högre studier.

Men vi har lärt oss under de senaste åren att det inte alla gånger räcker med en bra utbildning. Man skall helst ha arbetslivserfarenhet också. Det bästa sättet att skaffa sådan arbetslivserfarenhet med reellt innehåll är ute i arbetslivet. Därför har en del av gymnasieskolans praktiska yrkesinriktade linjer förlagts som s. k. inbyggd utbildning. Men under senare tid har skolan mött svårigheter när det gäller att rekrytera sådana elevplatser. Dels har det gällt ersättningen till företagen och vissa hinder i samband med statsbidragets utformning – men den delen kommer att rättas till i och med årets budgetproposition – dels har det gällt de krav på tillsvidareanställning som många gånger har varit förknippade med dessa platser i inbyggd utbildning eller lärlingsutbildning.

Vi har förståelse för att företagen har reagerat mot dessa krav. Det kan ju heller inte vara skolans uppgift att medverka till att garantera anställning för en del av sina elever, medan andra åter inte ges den möjligheten.

Därför är det naturligt för oss att slå fast att gymnasieskolans elever är att betrakta som elever i skolan, även om en del av deras utbildning är förlagd till

ett företag. Den som hävdar motsatsen och driver den frågan in absurdum förstör möjligheten för många ungdomar att få både utbildning och arbete.

För att så långt som möjligt uppnå jämställdhet mellan gymnasieskolans olika utbildningar krävs också en översyn av det studiesociala stödet till eleverna. Det är inte rimligt och acceptabelt att vissa elever får nöja sig med det förlängda barnbidraget, medan andra har bidrag eller ersättningar som uppgår till flera tusen kronor per månad. Detta förhållande kan styra studievalet på ett sätt som vi inte önskar, och det främjar sannerligen inte jämställdheten. Också i detta ärende har centern utförligt redovisat sina synpunkter i en motion under den allmänna motionstiden.

LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Mycket av vad Larz Johansson anförde om gymnasieskolan kan jag instämma i, och det är jag glad för. Jag hoppas det borgar för att vi i utbildningsutskottet mer kraftfullt än vad regeringen gjort kan ta itu med arbetet på kvalitetsförstärkning av den inbyggda utbildningen och annan företagsförlagd utbildning.

Vad beträffar behovet av mindre skolor delar jag uppfattningen att det är bra om man kan bygga mindre skolor och även om man kan dela på befintliga skolor, så att de blir mindre. Vi bör alltså arbeta på att minska rotlösheten och försöka åstadkomma att eleverna har ett eget fast ställe att vistas på – ett klassrum eller ett hemrum. Men jag skulle vilja rekommendera centern att inte bara titta på den frågan. Kanske förbiser man då vad som händer med det totala skolbyggnadsanslaget. Det är här ändå fråga om en successiv urgröpning av anslaget. Skolbyggnadssituationen är kaotisk i många kommuner. Det försvårar för skolpersonalen och för eleverna – för att inte tala om de hårt prövade kommunalmännen.

Under den borgerliga regeringens tid har det faktiskt sagts ut att det inte skall utgå statsbidrag till byggande av små skolor – statsbidrag skall ges endast till större skolor.

Den flexibla skolplanering som aviserats i flera år har vi inte heller sett någonting av. Det är alltså fullt av ord på den borgerliga sidan, men det händer väldigt litet.

Om centern har något verkligt skolbyggnadsintresse, något som jag tyckte mig kunna utläsa av vad Larz Johansson här sade, så måste ni hjälpa till och slå vakt om skolbyggandet och tillbakavisa den attack mot skolbyggandet som departementspromemorian om avveckling av statsbidraget till skolbyggande innebär. Jag hoppas att centern inte är ute efter att fokusera intresset på en liten del av skolbyggandet utan att man verkligen bryr sig om det totala skolbyggandet.

Vad beträffar resursökningarna till grundskolan är det i huvudsak en uppföljning av SIA-reformen – den reform som den socialdemokratiska regeringen föreslog – som utmärker de borgerliga regeringarnas förslag. Men för socialdemokratin är detta inte tillräckligt. Vi vill nu gå vidare. Det finns nämligen fortfarande arbetsmiljöer som är så problematiska att det krävs

extra personalförstärkning. Detta är anledningen till de ytterligare 100 milj. kr. vi föreslagit. Det spelar ingen roll att Larz Johansson och Britt Mogård vill förringa värdet av dessa 100 milj. kr. 100 milj. kr. utöver vad vi alla är överens om som en bas är ändå mer än ingenting alls utöver denna bas.

LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Det var mycket av instämmanden från Lena Hjelm-Wallén. Det skall man naturligtvis notera med tacksamhet. Hon delade många av de uppfattningar jag framförde, t. ex. om kvalitetskraven i gymnasieskolan, om den inbyggda utbildningen, om de mindre skolorna, osv. Det är bara synd att Lena Hjelm-Wallén inte verkade i den riktningen när hon hade reella möjligheter att göra det. Det är vådorna av den politik som då fördes som vi nu måste försöka rätta till.

Beträffande kravet på kvalitet i gymnasieskolans inbyggda utbildning vill jag säga att vi självfallet skall ställa krav på den utbildning som vi lägger ut i företagen men att man då också måste kunna betala för detta. Dels måste företagen ersättas för de kostnader som de direkt drabbas av, dels måste skolan ges resurser för att övervaka att kvalitetskraven uppfylls. De möjligheterna får vi genom det nya statsbidragssystemet, och det tycker vi alltså är bra.

Vad jag däremot saknade var en reaktion från Lena Hjelm-Wallén inför bekymren med att verkligen få till stånd platser för inbyggd utbildning ute i företagen. Skälet härtill är helt enkelt att de fackliga organisationerna på många platser driver sådana krav på tillsvidareanställning av eleverna att företagen över huvud taget inte släpper till några platser. Många kommuner brottas med dessa bekymmer, och vi behöver hjälpas åt för att övertyga parterna på arbetsmarknaden om att se till att gymnasieskolans elever hela tiden är att betrakta som elever, även om de tillbringar vissa timmar eller dagar ute i företag.

LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Om det var vådorna av skolbyggandet som Larz Johansson syftade på, är det fråga om försyndelser som ligger ännu längre tillbaka i tiden och som centerpartiet lika väl som alla andra partier representerade här i riksdagen får ta ansvar för. Skolbyggnadsverksamheten under hela 1960-talet baserade sig på den högstadiekonstruktion som skisserades i Visby-överenskommelsen. Den innebar att man måste bygga ganska stora skolor, för att ge möjligheter till alla de tillval som den då gällande läroplanen utlovade eleverna. Vi har nu efter målmedvetet arbete kommit fram till en mer enhetlig organisation i grundskolan, och det innebär bl. a. att vi kan bygga mindre skolor, vilket jag tycker är positivt. Men smit inte från det ansvar som också centerpartiet har för 1960-talets skolbyggande, Larz Johansson!

Alla goda krafter behöver hjälpas åt att klara den företagsförlagda utbildningen, och jag är helt säker på att de fackliga organisationerna vill ställa upp. Men de gör det naturligtvis inte, om man gång på gång kör över

dem. Som jag sade i mitt inledningsanförande krävs det samverkan mellan tre parter, nämligen skolan som huvudman, arbetsgivarna och arbetstagarorganisationerna. Om ett sådant samarbete kommer till stånd, tror jag att man också kan lösa den här frågan. Självfallet vill de fackliga organisationerna bevaka att utbildningen på det yrkesområde de arbetar inom blir så kvalitativt högtstående som möjligt.

LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Det är sant att denna konstruktion inledningsvis präglade högstadiebebyggandet. Men ganska snart reste vi kravet att kunna få bygga mindre högstadieskolor, exempelvis tvåparallelliga sådana, och det kravet mötte vi inget som helst gehör för. Det är först under senare år som vi har fått något sådant gehör.

Vi försöker vidare inte från skolhåll köra över parterna på arbetsmarknaden. Jag har deltagit i alltför många förhandlingar där tre parter bara fått konstaterat att skolan egentligen inte alls är förhandlingspart. Det har träffats överenskommelser mellan arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer som vi inte har haft möjlighet att påverka och som sedan har resulterat i att vi inte heller har fått några platser i skolan. Vi fick i morse en redogörelse för ett exempel i Norrköping, där man av dessa orsaker i den inbyggda utbildningen står helt utan vissa platser.

Självfallet är vi fortfarande överens om kvalitetskraven, men Lena Hjelm-Wallén gick fortfarande förbi den springande punkten: Kommer man från de fackliga organisationerna fortfarande att hävda tillsvidareanställningskravet? Det är det det gäller, inte kvalitetskravet.

GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Sverige har utvecklats till ett invandringsland. Det finns i Sverige omkring 1 miljon invånare som antingen själva invandrat hit eller är barn till personer som invandrat. En tredjedel av Sveriges befolkning kommer om något decennium att tillhöra denna grupp.

Utvecklingen ställer stora krav på uppmärksamhet och handlingsvilja från statsmakternas sida. Fastlagda riktlinjer för invandrapolitiken måste följas upp med konsekvens och målmedvetenhet. Tyvärr finns anledning att rikta kritik mot de borgerliga regeringarnas handhavande av invandrapolitiken utifrån denna utgångspunkt.

Även om de borgerliga försummelserna drabbar alla invandrare skall jag i mitt anförande begränsa mig till att behandla barnens och ungdomarnas situation utifrån ett utbildningspolitiskt perspektiv.

För socialdemokratin är invandrarbarnens situation en utmaning, där den viktigaste frågan är att förhindra att invandrarbarnen blir halvspråkiga och inte känner trygghet i någon kultur. Förskolan och skolan måste motverka de oroväckande tendenserna till en skiktning mellan barn med olika bakgrund. Inte minst för förskolan och skolan gäller det att finna nya vägar att tillgodose invandrarbarnens rätt till en trygg och rättvis utveckling.

De reformer på invandrarområdet som genomförts under senare delen av

1970-talet bygger alla på den socialdemokratiska regeringens förslag till riksdagen om riktlinjer för invandrar- och minoritetspolitiken.

Ett exempel på hur dessa riktlinjer getts ett konkret innehåll är hemspråksreformen, som initierades av den socialdemokratiska regeringen 1976. Hemspråksreformen har under de år den varit i kraft gett goda resultat. Dubbelt så många elever får nu undervisning i hemspråket jämfört med 1975.

Även om framgångar kan konstateras kvarstår emellertid många olösta frågor för att invandrarbarnen i förskola och skola skall uppleva en situation lik den de svenska barnen har.

Låt oss i det arbetet se invandrarna och invandrarelevorna som en resurs i vårt samhälle. För skolans del innebär detta att de kunskaper, erfarenheter och kulturbegrepp som invandrarna för med sig ses som en tillgång, vilken utnyttjas i undervisningen. Det är viktigt att detta klart kommer till uttryck i den läroplan för grundskolan som nu håller på att utarbetas.

Detta är socialdemokraternas utgångspunkt. Vi hade ett berättigat önskemål att den nuvarande regeringen skulle följa upp den här politiken. Inte minst mot bakgrund av vad som skrevs i regeringsförklaringen hade man anledning tro att åtminstone någon position skulle flyttas framåt. I förklaringen stod det: "Arbetet på att förbättra hemspråksundervisningen för invandrare skall fortsätta. Särskilda ansträngningar måste göras för att stödja invandrarungdomar i skola och arbetsliv."

Av detta blev intet. Av den deklARATIONEN finns inget annat kvar än brutna löften. Årets budgetproposition är nästan helt befriad från varje ansats att försöka förbättra för invandrarelevorna. Regeringen hänvisar till det kärva budgetläget. Vi socialdemokrater, som har haft att arbeta utifrån samma förutsättningar, har gjort en annan prioritering. Vi har lyft fram en lång rad konkreta förslag, som alla syftar till att förstärka invandrarelevornas situation. Det kostar pengar, men vi har bedömt det som så viktigt att andra saker har fått stå tillbaka. När vi talar om invandrarelevornas situation som en stor utmaning, så är det inte en lek med ord utan uttryck för en vilja att förbättra. Där skiljer vi oss från de borgerliga.

Innan jag gör en presentation av våra krav vill jag säga att de problem och svårigheter som möter invandrarelevorna har de gemensamma med andra svaga grupper i skolan och samhället.

Jag redovisar nu de åtgärder vi föreslagit.

1. Vi säger nej till regeringens förslag att uppskjuta skatteutjämningsbidraget till kommunerna. Det gör vi därför att det drabbar de fattigaste kommunerna. Bland dessa finns många invandrantäta. Dessa kommuners möjligheter att ge barnen en bättre skola undergrävs. SIA-reformen skjuts ytterligare på framtiden. De svaga kommer i kläm. Bland dem finns invandrarbarnen.

2. Vi säger nej till regeringens förslag att införa ett s. k. tak på kommunal vuxenutbildning. KOMVUX har tillkommit för att ge de kortutbildade en chans att skaffa sig den utbildning de förvägrades i unga år. Vi vet att behoven ännu är långt ifrån täckta. Vi vet också att invandrarna har ett sämre

utgångsläge än svenskarna. Trots detta är invandrarna en liten grupp i KOMVUX. Om vi menar allvar med vår strävan mot utbildningsjämlighet inte bara mellan generationerna utan också mellan svenskar och invandrare, så måste det innebära en ökad tillströmning av invandrare till kommunal vuxenutbildning. Detta omöjliggörs i praktiken om taket införs.

3. Vi säger nej till regeringens förslag att stoppa folkbildningens utveckling. Folkbildningen har varit framgångsrik i sin strävan att nå de svagaste grupperna. Samtliga studieförbund gör stora ansträngningar att nå invandrarna. Studieförbunden är på denna punkt mer framgångsrika än någon annan utbildningsanordnare. Därför är det så tragiskt när tak sätts för folkbildningen. Om det införs drabbar det invandrarna speciellt hårt.

4. Vi vill satsa 100 milj. kr. på att förbättra arbetsmiljön i grundskolan. Pengarna skall styras dit där de bäst behövs. Fördelningen blir sådan att storstadsområdena får den kraftigaste ökningen. I dessa delar av landet finns många av våra stora invandrarkommuner. Det är de hårdast ansträngda arbetsmiljöerna som skall förbättras. Där finns ofta invandrarbarnen.

5. Vi vill satsa 30 milj. kr. på en allmän fritidsverksamhet i anslutning till skoldagen. Pengarna fördelas av kommunerna efter lokala behov. Tanken är att där meningsfylld fritidsverksamhet saknas skall föreningar stödjas i syfte att aktivera ungdomarna. Vi vet att i de torftigaste bostadsområdena finns i regel också den minst utbyggda förenings- och fritidsverksamheten. Där bor den övervägande delen av våra invandrare. Därför är dessa pengar så viktiga.

6. Vi vill satsa på en kraftigare utbyggnad än regeringen när det gäller hemspråkläro-utbildningen.

Behovet av hemspråklärare har tidigare underskattats grovt, och därför är det angeläget att denna utbildning får ett ökat utrymme. Vi föreslår att hemspråkläro-linjen ökas med 24 platser utöver regeringens förslag, alltså till 48 platser. Dessutom vill vi i enlighet med UIIÄ:s förslag ha 24 nya platser i Gävle för utbildning av lågstadielärare med finska som hemspråk.

7. Vi föreslår en ytterligare utbyggnad av SYO-utbildningen. Vi vill tillskapa 40 nya platser. SYO-insatserna för invandrarbarnen är otillräckliga. Detta kan bara mötas med fler och tidigare insatta SYO-åtgärder. Till detta går det åt personal. Därför är denna utökning av SYO-utbildningen ett nödvändigt krav utifrån invandrarelevernas utgångspunkt.

Under SYO-avsnittet i budgetpropositionen nämns över huvud taget inte invandrarernas behov i föredragandens text, trots att alla som ute i kommunerna sysslar med dessa frågor väl känner till det prekära läget.

8. Vi lägger också fram förslag som garanterar att antalet platser i gymnasieskolan ökar i den utsträckning som sökandefrekvensen ökar. Det innebär att de svagaste grupperna inte slås ut på grund av ökad konkurrens. All tillgänglig statistik visar att invandrareleverna tillhör de svagaste grupperna.

9. I en övergripande invandramotion tar vi återigen upp kravet på en djupgående flerårig försöksverksamhet i två kommuner. Studien skall bl. a. följa invandrarungdomars skolgång. Vi vill pröva olika åtgärder inom

SYO-området. Detta är viktigt eftersom vi har en klar utveckling mot att invandrarbarnen väljer gymnasiestudier i mindre utsträckning än svenska barn och dessutom väljer den kortare utbildningsinriktningen. Även föräldrarnas roll i samspelet med skola och förskola skall belysas. Vi behöver erfarenheter som stimulerar invandrarna att ta aktiv del i barnens och ungdomarnas utbildning.

10. I en utförlig motion tar vi upp flera konkreta förslag till förbättringar. Vi vill exempelvis att studiehandledningen på hemspråk skall bli obligatorisk om skolan bedömer det som nödvändigt för att elev skall kunna tillgodogöra sig undervisningen. Vi vill öppna möjligheter för skolan att ge engelskundervisning på en lämplig nivå till de elever som invandrar hit i en sådan ålder att de direkt börjar på mellan- eller högstadiet.

Vi pekar i det sammanhanget också på elevvårdens mycket utsatta läge i de invandrantäta kommunerna.

Vi föreslår också en försöksverksamhet på gymnasieskolans vård- och sociala servicelinje, som syftar till dels att rekrytera fler invandrarelever till gymnasieskolan, dels att utbilda tvåspråkig personal inom ett område som lider akut brist på sådan.

Herr talman! Jag vill avsluta med att säga följande.

Till stor del som en följd av det ekonomiska läget i Sverige har fördomar mot invandrare under de senaste åren kommit i dagen på ett mer brutalt sätt än tidigare. Vi märker hur klimatet hårdnar. Det finns anledning till djup oro. Särskilt allvarligt är det när barn och ungdomar utsätts för detta. Det är i det dagliga umgänget vi kan lägga grunden för förtroende och förståelse mellan svenskar och invandrare. I skolan träffas alla barn. Där har vi möjlighet att skapa ömsesidig förståelse och uppskattning. Därför måste de problem som invandrarelever, deras föräldrar och lärare upplever mötas med aktiv handling. Arbetsförhållandena måste förbättras. SÖ har lagt fram ett konkret handlingsprogram för hur man kan komma till rätta med många av de svårigheter som finns ute i skolorna.

Mot denna bakgrund är det beklämmande att årets budgetproposition innehåller så få konkreta förslag till åtgärder. Regeringsdeklarationen var klar och entydig: Man skulle satsa på hemspråket och på att göra det lättare för invandrareleverna i skolan och på arbetsmarknaden. Men på punkt efter punkt kan vi nu konstatera att orden inte omsatts i handling. Det måste bli slut på det allmänna till intet förpliktande borgerliga talet. Nu måste man handla. I de punkter jag här har tagit upp redovisar vi en realistisk framgångsväg. Det vore bra för invandrarna och deras barn om riksdagen gjorde den vägen till sin.

LINNEA HÖRLÉN (fp):

Herr talman! Optimism och framtidstro är begrepp som vi sedan gammalt är vana vid att förknippa med ungdomen. Det hör ungdomen till att vilja pröva krafterna, att vilja förbättra världen, att tro på utveckling och framgång. Finns denna framtidstro hos ungdomen i dag? Den frågan går nog inte att ge ett generellt svar på. Jag vill bara erinra om ett inlägg i pressen för

några månader sedan av professor Jörgen Weibull. Han säger att vi här i västerlandet alltsedan upplysningstiden på 1700-talet har haft en tro på utvecklingen, som i stort sett bestått fram till våra dagar. På 1970-talet skulle emellertid det kunna sägas ha inträffat, att människans tro på en utveckling till det bättre har börjat svikta. Det är inte svårt att tänka i sådana banor. Allt fler ifrågasätter värdet av tekniska landvinningar på bekostnad av andra behov hos människan, behov av psykisk och andlig art. Psykiska besvär eller sjukdomar vittnar på sitt sätt om de svårigheter som vi människor har när det gäller att anpassa oss till ett snabbt föränderligt samhälle.

Ingen skall tro att ungdomen kan undgå att påverkas av de faktorer som pressar den äldre generationen. Hemmiljön färgas av samhällssituationen, skolan likaså. Massmedia sprider kännedom om problemen ut till minsta vrå av samhället. Oron ute i världen kastar givetvis också sin slagskugga över tillvaron även i vår lugna del av världen.

Det är inte underligt att unga människor har svårt att orientera sig i den föränderlighetens tillvaro som vi lever i. Följden blir utslagning, ungdomsarbetslöshet, alkoholskador och våldstendenser. I alla åldrar upplever vi risken att bli isolerade, hanterade som nummer i datasamhället eller att bli allmänt rotlösa i ett samhälle som är så olikt det som vi växte upp i.

De här tendenserna måste vi motarbeta. Folkpartiet framhåller i sitt partiprogram att den sociala omvårdnaden måste präglas av en stark känsla för den enskildes integritet, egenart och inre resurser. Människor får inte bara bli föremål för åtgärder. Man kan pressa ned en människa genom att kräva för mycket. Man kan hämma henne genom att inte ställa sådana krav som svarar mot förmågan. Det går att växa in i ett förhållande som präglas av ömsesidigt förtroende och ansvar. Det måste vara målsättningen, och här får vi inte ge vika för tillfälliga nederlag.

Med hjälp av politiska beslut kan vi mildra hårda villkor och verka för att alla får bästa möjliga förutsättningar för sin utveckling, för att erbjuda nya startpunkter och för att möta med stöd bortom misslyckanden. Men vi kan inte lagstifta bort kallsinnighet. Vi kan inte heller lagstifta fram en vilja att ta ansvar för sig själv och andra. Politiska insatser kan inte ersätta det personliga ansvaret eller den ideella kraften i frivilliga folkrörelser.

Vi behöver alltså ett samspel mellan samhälleliga och enskilda insatser på alla områden. Det gäller t. ex. inom skolan. Efter årtals utredningar och riksdagsbeslut håller den s. k. SIA-skolan nu på att ta form. Den samlade skoldagen är ett uttryck för samhällets aktiva omsorg om eleverna under skoldagen. Skall den kunna genomföras som det är tänkt, är det viktigt att det blir ett förtroendefullt samspel mellan skolan och hemmen. Information i god tid till föräldrarna om vad den samlade skoldagen innebär behövs för att undvika missförstånd och eventuellt motstånd.

Även av andra skäl är det angeläget att skolans personal och föräldrarna har ett gott samarbete. Det gäller t. ex. frågan om s. k. normer. Då tänker jag inte bara på ordningsregler o. d. inom skolan. Här är det naturligtvis lämpligt att man finner beslutsformer, som fångar upp synpunkter såväl från skolans personal som från elever och föräldrar. Men frågan om normer har också att

göra med de djupare värderingar som styr vårt handlande.

Så snart skolans undervisning berör frågor om livsåskådning och världs-
åskådning är man inne på ett område, där man kan råka i konflikt med den
grundsyn som råder i hemmen. I särskilt hög grad är det ju angeläget att i det
här avseendet ta hänsyn till invandrarbarnens situation. Enligt min
uppfattning bör skolan sträva efter kontakt i olika former med föräldrarna,
där eventuella problemställningar av den här arten kan ventileras.

I dag är det uppenbart för alla att alkoholfrågan blivit ett problem också för
grundskolans elever. Här är det viktigt med en så saklig och allsidig
undervisning som möjligt om riskerna med alkoholkonsumtion. Goda
resultat tycks man nå med den information som ges genom människor som
själva haft alkohol- eller drogbesvär och tagit sig ur dem. Men det är minst
lika viktigt att föräldrarna bringas till full insikt om sin del i ansvaret för
ungdomens grundläggande hållning till alkoholen. "Vi måste få bort glorian
och riterna kring alkoholen", säger t. ex. skolöverläkaren i Norrköping.
"Kampen emot spriten måste föras överallt, i hemmen, bland vännerna, på
jobbet, i massmedia osv." Här räcker det inte med ord. De vuxnas exempel
bildar mönster för de ungas beteende.

Skolan behöver samspela inte bara med hemmen utan också med de
ideella organisationerna. Det har skett och sker inom ramen för systemet
med TTF-timmar till förfogande – och samlad skoldag, och det är att hoppas
att det samarbetet kan utvecklas i framtiden. Jag ser det som oerhört
angeläget att ungdomen så tidigt som möjligt får stimulans till personligt
engagemang på idcell basis. På sina håll har det tagits fina initiativ till
aktiviteter som sammanför elever, föräldrar, föreningar och lärare i ett
fruktbart samarbete. Vi måste vandra vidare på den vägen.

Riksdagen har fattat ett beslut om allmän föräldrautbildning. Kersti
Swartz och jag har i en motion uttalat den förhoppningen att en sådan
utbildning skall leda till att allt fler föräldrar skall förstå barns behov att leva
tillsammans med dem både i och utanför hemmet och även till ett ökat
intresse för att ta aktiv del i och även ansvar för fritidsverksamhet. Motionen
går ut på att sådana aktiviteter skall prioriteras, när det gäller bidragsgiv-
ningen, som riktar sig till både barn och föräldrar. Vi upplever det väsentligt
att ljuset riktas på barnens behov av att vara samman med sina föräldrar.

Herr talman! Det genomgående temat för mitt anförande kan sägas vara,
att skolan ensam inte kan påta sig ansvaret för barnens fostran till goda
sambhällsmedborgare, inte heller för deras utveckling till självständiga
personligheter. Hemmen har naturligtvis det primära ansvaret i detta
avseende. Men därtill kommer att samhället i sin helhet också sätter sin
prägel på den enskilde. Ett samhälle som endast styrs av lagar och paragrafer
kan inte räcka till. Här spelar det idcella engagemang hos den ansvars-
kännande medborgaren en oerhört viktig roll. För den unga människan från
tidiga år ett ideellt engagemang, har det en oerhörd betydelse i positiv
riktning för hennes kommande utveckling och också för vår kulturs
framtid.

I detta anförande instämde Kersti Swartz (fp).

EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Detta är verkligen barnens timmar. Vi går nu över från att syssla med skolan till det vi kan kalla det sociala blocket. Jag tänkte börja med att säga någonting om barnen.

År 1979 firades det internationella barnåret. Många fina ord sades då. Det som gäller de äldre gäller också i mycket stor utsträckning barnen. Men barnen skall växa in i den vuxnes värld. De är känsligare, mera mottagligare för psykiska och fysiska störningar än äldre människor. Det gäller från fosterstadiet och fram till myndighetsåldern, men kanske mest under de allra första levnadsåren. Därför är de första åren mer betydelsefulla än de senare. Motståndskraften är mindre, intrycken utifrån mera påtagliga och bestämmande.

Det vore frestande att i anknytning till barnåret tala om barnen i världsperspektiv – hur de svälter, lämnas ensamma, blir under- och felnärda, den stora barndödligheten, bristen på utbildning osv. Jag skall inte göra det. Utan att förtränga detta panorama skall jag hålla mig i huvudsak till våra svenska förhållanden.

Vi har haft en kulturdebatt här. Ett samhälles kulturella nivå mäts på hur det tar hand om sina gamla och sina barn – dem som inte är produktiva. De som är i vardande och de som lämnat det aktiva arbetslivet har lika rätt till vår omsorg och vår omtanke.

En central sats i vår socialdemokratiska motion om den sociala utslagningen är denna: "Ofta börjar utslagningen i barndomen som ett socialt arv från uppväxtmiljön, förstärks i förskolan och skolan och kan vara starkt befäst redan i ungdomen genom dålig utbildning och svårigheter att få arbete."

Vi har alltså att göra med ett sammanhängande helt. En internationell undersökning för ett tag sedan visade att det var många barn i Sverige som inte kände att någon tyckte om dem. Jag tror att det är här vi har att söka roten till vad vi nu menar har gått fel. Vi måste med all kraft värja oss för en återgång till ett auktoritärt samhälle – det ligger, herr talman, snubblande nära. Vi behöver ett samhälle där barnen känner att de är omtyckta, att de betyder något, att de har ett ansikte.

De har först och främst rätt till sina föräldrar. Kollektiv omsorg kan inte träda i föräldrarnas ställe. Samhällets barnomsorg utgör en komplettering, och en nödvändig sådan, inte minst nu när vi inte längre har de stora barnkullarna och ibland även saknar granngemenskapen.

Att finna en lösning som tillfredsställer barnens behov av föräldrakontakt, av kontakt och stimulans med andra barn, och att ge båda föräldrarna möjlighet till arbete utom hemmet, till förenings- och fritidsaktiviteter, hör kanske till de främsta uppgifter som detta samhälle har. Lyckas vi, eller lyckas vi inte – resultatet kommer om några få år i form av ökad eller minskad social utslagning. Kostnaderna kan bli väl så stora som de vinster samhället kan göra genom missriktad sparsamhet.

Samhället har stora uppgifter framför sig. Det finns saker som vi måste lösa gemensamt, som vi inte kan göra ensamma. Därför, herr talman, ser jag en

utomordentligt stor fara i de ekonomiska svårigheter samhället hamnat i och de propåer som går ut på att spara på den offentliga sektorn.

Den offentliga sektorn – vad är det? En mängd byråkrater som betalar ut löner till varandra eller en apparat som växer efter den berömda Parkinsons lag? Ja, så kan man se det, om man inte ser att det saknas barndaghem. att åldringsvården har för litet antal anställda eller att långvårdspersonalen kan säga: Nu får det vara nog – nu klarar vi oss inte längre. Så ser man det också, om man inte märker att daghem, fritidshem, ålderdomshem, servicehus m. m. får skjutas på framtiden därför att det inte finns pengar. En nyligen gjord opinionsundersökning visade att människor visst är beredda att avstå egen standardhöjning, om man just får dessa tjänster. Det vittnar om ett gott omdöme hos allmänheten.

Den offentliga sektorn, eller låt mig kalla den för den väsentliga sektorn, får ekonomiska bekymmer, och moderaterna gläder sig. Men människorna, herr talman, får det svårare.

Vi socialdemokrater har även i år återkommit med vår motion om den sociala utslagningen. Vi började 1977 och har sedan fortsatt.

På alkoholpolitikens område har regeringen i år föreslagit vissa förbättringar – och dem är vi glada åt, även om de är relativt små. Men förbättringarna vägs gott och väl upp av försämringar på det ekonomiska planet. Till det mera glädjande hör dock högre anslag till nykterhetsrörelsen, kampanjen mot langning och ett uppräknat anslag på 1 milj. kr. till Länkarna. Men socialstyrelsens nämnd för alkoholfrågor har inte fått något förhöjt anslag, trots att den har högar av ansökningar från folkrorelserna för olika aktiviteter.

Vi får höra att regeringen höjer anslaget till alkoholpolitiken med ca 50 milj. kr. Det mesta är dock, herr talman, automatiska höjningar. Och samtidigt försvinner 122 milj. kr. i statsbidrag till kommunerna för nykterhetsvård. Vi var förra året överens om att detta bidrag skulle gå in i det allmänna skatteutjämningsbidraget till kommunerna. Nu har det allmänna skatteutjämningsbidraget prutats till hälften – och kommunerna och vi i riksdagen är lurade. Bidraget till kommunal nykterhetsvård, som var ett stimulansbidrag, har betytt mycket, och det var med en viss tvekan som jag var med om att ta bort det. Nykterhetsvården är ju inte alltid ett högprioriterat område i kommunerna. Det var för att få mera enhetlighet och ett förenklat bidrag som bidraget till kommunal nykterhetsvård togs bort och pengarna i stället skulle inräknas i det allmänna skatteutjämningsbidraget – och vi var som sagt med på det.

Förra året var vi också tvungna att ordentligt rycka ut för att klara hem de 69 milj. kr. till kommunerna som den folkpartistiska regeringen var på väg att ta bort. Jag vill göra följande konstaterande. När vi nu försöker förbättra den öppna vården, försämras de ekonomiska bidragen till denna.

Det är flera åtgärder som behöver vidtas för att klara en god miljö för barnens uppväxt. Tillsammans har vi från socialdemokratiskt håll plockat fram 250 milj. kr. för denna inriktning. Det är halva den summa som vi ansett oss ha till förfogande från de 500 milj. kr. som vi sparat på försvaret. Vi tror

att det är viktigare att satsa på en förbättring av barnens uppväxtmiljö än på försvaret.

Vad vill vi då mera direkt på missbruksområdet? I första hand önskar vi en regeringskommission efter norskt mönster som ordentligt tar tag i alkoholfrågan. Den bör naturligtvis samarbeta med socialstyrelsens nämnd för alkoholfrågor.

Vi vill vidare att A-nämnden skall göra en samlad översyn av gällande restriktioner, deras tillämpning och efterlevnad samt av behovet av eventuella kompletteringar.

Vi vill ha kommunala handlingsprogram när det gäller utslagningen.

I vår motion återkommer vi också i budgetfrågan och återupprepar vårt krav på ett treårsprogram för något över 100 milj. kr. – 34 milj. kr. mer än regeringen – för nästa budgetår. Det gäller den kamratstödjande verksamheten inom fackföreningsrörelsen och alkoholfri icke-kommersiell nöjesverksamhet. Det gäller stöd till andra folkrorelser för deras rehabiliterande verksamhet – information och aktiviteter. Det kan gälla Länkarna, LP-stiftelsen och alla de organisationer och kommuner som vill ställa upp för att göra en insats men som saknar medel. Det gäller också en förbättring av vården.

Den satsning som regeringen gör är alldeles för liten och motsvarar inte de många ord som används i den allmänna debatten om vårt största sociala problem.

Jag ser, herr talman, att socialministern står strax efter mig på talarlistan. Jag skall med stort intresse lyssna till henne. Jag skulle önska att hon gjorde en bred redogörelse för hur hon ser på sitt sociala ansvarsområde. Det kan vara tid till det nu, efter några månader i kanslihuset. Hur vill socialministern bekämpa den sociala utslagningen, minska de sociala och ekonomiska klyftorna mellan människorna, och hur tänker socialministern bygga ut den sociala omsorgen inom familjepolitiken, på nykterhetsvårdens och äldreomsorgens områden? Hur ser socialministern på att skatteutjämningen dras ner med 750 milj. kr. och gör det svårare för kommunerna att klara den sociala omvårdnaden?

Jag har också några mer begränsade, men betydelsefulla frågor till socialministern.

Vi talade i höstens allmänpolitiska debatt om spritfri representation. Vi återkommer till den frågan i en motion i år. Hur har det gått? I propositionen finns några luddiga formuleringar om att det är bra om det allmänna och dess representanter visar föredöme och begränsar alkoholen vid representation. Det tycker jag är alltför tamt. Är några riktlinjer på gång för statens vidkommande i detta syfte?

Vad menar socialministern med att den senaste höjningen av alkoholbeskattningen följde "de alkoholpolitiska grunder som man tidigare enats om"? Såvitt jag vet var det endast en anpassning till den allmänna prisnivån. Jag ställer frågan därför att den har betydelse för framtiden.

Till slut: Hur skall den omtalade folkresningen mot alkohol- och narkotikamissbruket ske? Hur skall alkoholkonsumtionen kunna bringas

ner? Finns det inom regeringen någon kort- eller långsiktig planering i detta syfte?

Det har väckts många motioner i år i alkoholfrågan. Socialutskottet har fått över 20 stycken, och några har dessutom gått till skatteutskottet. Detta speglar det stora intresse som finns f. n. Vi får anledning att återkomma senare, när utskotten har färdigbehandlat både propositionen och dessa motioner.

Slutligen, herr talman, vill jag säga följande. Vi kan inte acceptera utslagning från arbetsliv, från skola, från mänsklig och social gemenskap. De grundläggande orsakerna till utslagningen måste angripas genom förbättringar i arbetsmiljöer, tryggad sysselsättning, bostadspolitiska och olika familjepolitiska insatser samt aktiva insatser i skolan och på kulturområdet. Det gäller att försöka skapa ett samhälle som präglas av omtanke om varandra och där kommersialismens destruktiva krafter inte får plats.

Kampen mot utslagning och missbruk måste präglas av en demokratisk människosyn, som bygger på principen om alla människors lika värde. Vi måste ha respekt för en människas integritet och tro på alla människors möjlighet att utvecklas. Jag tror att om vi utvecklar vårt samhälle efter dessa riktlinjer skall vi också komma till rätta med den sociala utslagningen och med alkohol- och narkotikaproblematiken, som nu växer sig allt starkare och blir allt svårare.

Förste vice talmannen INGEGERD TROEDSSON (m):

Herr talman! Under den allmänpolitiska debatten i höstas tog jag upp missbruksproblemet, vårt utan jämförelse största och allvarligaste sociala problem. Jag tog då upp vad man kunde göra i förebyggande syfte i hem, skola och samhället i övrigt, vad man kunde göra för att hjälpa dem som blivit offer för missbruket. Jag kommer även i detta inlägg att ta upp vissa missbruksfrågor men begränsar mig till de fall då vård utan samtycke erfordras.

Att beröva någon friheten är ett utomordentligt djupgående ingrepp i vederbörandes liv. Måste ett sådant frihetsberövande trots allt ske, måste

1. frivilligheten vara uttömd,
2. reglerna vara så klara och entydiga som det över huvud taget är möjligt,
3. beslutet omgärdas med stränga krav på rättssäkerhet och
4. vården kunna utformas så, att den så långt som möjligt svarar mot missbrukarens verkliga behov.

Tvånget i sig kan aldrig bota eller rehabilitera. Det är dess innehåll i det enskilda fallet som är helt avgörande för resultatet.

Under en följd av år har man av olika skäl i det längsta dragit sig för att tillgripa tvång enligt nykterhetsvårdslagen. Samtidigt har allt fler alkohol- och narkotikamissbrukare gått under – det finns skakande uppgifter på detta från många håll – eller slagits ut. Detta har skett trots att betydande öppenvårdsinsatser samtidigt gjorts av kommunernas alkohol- och narkotikapolikliniker, och inackorderingshem och behandlingshem samtidigt byggts ut.

Det är också omvittnat att barn i missbrukarhem i växande omfattning tas om hand för samhällsvård. Det innebär att man – i strid med helhetssynen – tar bort den friska biten i familjen, alltså barnen, medan den vårdbehövande – missbrukaren – i stor utsträckning lämnas åt sitt öde.

Uppenbarligen har det på allt fler håll visat sig att man trots allt inte kan undvara det sociala tvånget – trots de vällovliga och helt nödvändiga satsningarna på öppna och frivilliga vårdformer. Efter andra halvåret 1978 har vi fått en markant ökning av antalet ansökningar om tvångsvård vid nykterhetsvårdsanstalter. Bakom ansökningarna ligger som bekant dubbla beslut i socialnämnd och länsrätt, varvid det också skall visas att möjligheten till frivilliga hjälpåtgärder har tömts ut. När statistiken för 1979 nu är klar visar den på en ökning av antalet ansökningar om tvångsintagning med inte mindre än 29 %.

Också inom psykiatrin visar rapporter från olika delar av landet att antalet hjälpsökande alkoholister ökat kraftigt utan att det alltid funnits resurser att ge dem adekvat hjälp. En rapport som har publicerats just denna vecka i Läkartidningen och utförts vid socialstyrelsen visar att den årliga ökningen av vårdtillfällen på grund av alkoholdiagnos i absoluta tal varit drygt fyra gånger större under 1970-talet än under början av 1960-talet. Skulle utvecklingen fortsätta på samma sätt får man enbart för psykiatris del räkna med en fördubbling av antalet vårdtillfällen på grund av alkoholdiagnos under 1980-talet, sammanfattar rapporten.

Så mycket torde därför, herr talman, stå fullständigt klart som att något utrymme inte finns för att ålägga psykiatrin ansvaret för ytterligare kategorier vårdbehövande missbrukare. Psykiatrin kämpar redan nu med stora, inte minst personella, svårigheter.

Det borde också stå klart att vi inte klarar oss utan möjlighet att tillgodose de missbrukare som behöver en mer långvarig social rehabilitering och som inte av egen kraft mäktar stå emot missbruket.

Förslaget i socialtjänstpropositionen om borttagande av nykterhetsvårdslagens tvångsmöjligheter och om införandet av en särskild missbruksparagraf i den psykiatriska tvångslagen (LSPV), en missbruksparagraf som skulle möjliggöra ett vidgat kvarhållande för psykiatrisk tvångsvård, har därför redan passerats av utvecklingen.

Den nya missbruksparagrafen innebär att den som till följd av beroende av alkohol eller narkotika är i trängande behov av avgiftning och annan psykiatrisk vård i samband med denna får beredas psykiatrisk tvångsvård i högst fyra veckor.

Det är helt orealistiskt att på en tid av maximalt fyra veckor kunna ge en meningsfull vård åt de oftast i grunden socialt utslagna människor det här är fråga om eller bedriva ett konstruktivt rehabiliteringsarbete för dem. Resultatet torde i de flesta fall bli att den intagne efter några veckors omhändertagande i den skyddade sjukhusmiljön och trots aldrig så fina behandlingsplaner ganska direkt skulle återvända till den sociala och mänskliga misär från vilken han kommit.

Vi måste komma ihåg att de positiva erfarenheter vi trots allt har av vård av

missbrukare knappast har vunnits på de psykiatriska sjukhusens slutna avdelningar utan på sådana mindre vårdenheter som t. ex. Hassela, där vård- och rehabiliteringsarbetet bedrivs i helt andra former än den psykiatriska vården och där det rör sig om mycket långa vård- och eftervårdsperioder.

Låt mig så, herr talman, gå över till rättssäkerheten. Nykterhetsvårdslagets tvångsbestämmelser bygger på dubbla beslut i socialnämnd och länsrätt. Intagning enligt det nya LPV-förslaget avgörs av endast två läkare, som ensamma skall såväl ta initiativ till som utreda och fatta beslut om intagning. Den nya psykiatriska missbrukarparagrafen bygger på indikationen "beroende". Beroendet definieras som ett tillstånd, där missbrukaren har ett tvångsmässigt behov av medlet i fråga och inte själv kan viljemässigt styra sina egna begär.

Tas möjligheten till tvångsomhändertagande enligt nykterhetsvårdslagen bort, kommer naturligtvis trycket på läkare att utfärda vårdintyg för psykiatrisk tvångsvård att öka starkt. Men hur skall den vårdintygsskrivande läkaren, som kanske aldrig tidigare har sett patienten, kunna avgöra om den person som han har framför sig lever upp till definitionens krav på "beroende"? Bedömningen torde dessutom ofta få göras på gravt påverkade personer, eftersom de ju måste vara i trängande behov av avgiftning för att kunna tvångsintas enligt den nya missbruksparagrafen. Bedömningen i dessa fall kommer ofta att ske under helger när möjligheten att inhämta information från socialvården är mindre än annars.

Vilka korrektiv mot från psykiatrisk synpunkt felaktiga tvångsintagningar finns då i lagförslaget? Den överläkarprövning som enligt 9 § i lagförslaget skall ske inom fyra dagar efter intagningen skall endast pröva om patienten "är i behov av psykiatrisk vård". Samma prövning skall, om patienten begär det, göras av den föreslagna psykiatriska nämnden. Det förefaller som om utomordentligt få har uppmärksammat det häpnadsväckande i detta. Borta är således det krav på "beroende" som skulle legalisera den psykiatriska tvångsvården, borta är kravet att det skall föreligga "trängande behov" av sådan vård och borta är åtminstone i lagtexten kravet på att utebliven vård skall innebära allvarlig fara för liv och hälsa. Kvar står, som sagt, endast ett krav på psykiatrisk vård som, av propositionen att döma, uppenbarligen kan bestå av "motivationsbehandling kombinerad med kartläggning av behovet av sociala stöd- och hjälpinsatser". Föreligger sådant "behov av psykiatrisk vård" skall patienten även i fortsättningen vara intagen. Detta, herr talman, bör jämföras med nu gällande psykiatrisk vårdlag, LSPV, som inte bara för intagning utan också för kvarhållande av patienten kräver att det skall föreligga psykisk sjukdom, en psykisk sjukdom som dessutom skall vara av sådan art och sådan grad att slutna psykiatrisk vård är oundgängligen påkallad. Dessutom krävs en av fem specialindikationer.

Lagförslaget i socialtjänstpropositionen innebär således, i strid mot såväl Hawaii-deklarationen, psykiatrins etiska kod, som nu gällande psykiatriska tvångslag, att en missbrukare lagligen kan hållas kvar upp till fyra veckor för psykiatrisk tvångsvård utan att psykisk sjukdom föreligger – bara ett s. k. psykiatriskt vårdbehov, som uppenbarligen ges en mycket vid innebörd.

Jag har, herr talman, uppehållit mig vid detta ganska ingående, och jag har gjort det därför att jag inte vet något annat land i världen som medger kvarhållande för psykiatrisk tvångsvård på så lösa grunder. Lagförslaget baddar för godtycke och oenhetlighet utan minsta garantier för att den tvångsomhändertagne verkligen får den vård som just han är i behov av. Inga, allra minst missbrukarna, är betjänta av psykiatrisk tvångsvård – om det i själva verket är andra vårdformer de är i trängande behov av.

Förslaget har, trots de utomordentligt allvarliga konsekvenser det skulle få ur vård- och rättssäkerhetssynpunkt, varken remissbehandlats eller i sin nuvarande form granskats av lagrådet. Ändå är det uppenbart att det berör de medborgerliga fri- och rättigheter som sedan årsskiftet åtnjuter förstärkt grundlagsskydd.

Min innerliga förhoppning är därför, herr talman, att riksdagen inte skall avveckla de tvångsregler som finns i nykterhetsvårdslagen förrän man har ett lagförslag som bättre och inte sämre än nu tillgodoser både vård- och rättssäkerhetssynpunkter.

Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Ett samhälle ståt i snabb omvandling, såsom fallet är i hela den industrialiserade världen, ställer solidariteten på ständiga prov. Vår omsorg om varandra och det solidariska ansvaret kan och måste uttryckas på olika sätt. Det gäller i det personliga handlandet liksom i det kollektiva ansvaret.

"Samhället" utpekats ofta som ansvarigt i olika sammanhang. Vad är då samhället? Ja, det kan formas genom de beslut vi fattar i demokratisk ordning, men därutöver formas det av det sätt på vilket vi som individer uppträder och betar oss och verkar i samhället. På det viset bidrar vi också till dess utformning.

När vi ser fram emot 1980-talet är det viktigt att diskutera det just utifrån solidaritetssynpunkt. Det är också delvis svar på den fråga som Evert Svensson ställde här alldeles nyss. Att solidariskt skapa möjligheter för människors trygghet har nämligen varit utgångspunkten och kommer att vara utgångspunkten för regeringens arbete allt framgent. Det har varit det i årets budgetförslag. Trygghet för oss människor omfattar inte bara den materiella välfärden – det har också påpekats här flera gånger tidigare i dag – utan den omfattar lika mycket möjligheten att få uppleva andra former av livskvalitet. Om jag vågar använda ordet "lycka" i dag – men vi måste väl ändå ibland få ta det i vår mun – skulle jag vilja säga att vi behöver få uppleva lyckan att få känna att vi behövs, att få känna att vi får och kan ta ansvar.

I arbetet för människors trygghet måste vi vårda, vi måste behandla, vi måste stödja dem som behöver stöd. Vi måste därutöver också skapa förutsättningar för att i framtiden, och så snart som möjligt, minska behovet av behandlande insatser.

Vi måste satsa på åtgärder som utvecklar människor och ger dem trygghet i en vidare bemärkelse, en tro på den egna förmågan att åstadkomma en positiv tillvaro med ansvar för både den egna generationen och kommande generationer.

Det innebär att man skall ge barnen en framtidstro, en upplevelse att vara efterfrågade, att behövas.

För oss i de "aktiva" åldrarna måste en tillvaro utformas som låter oss känna att vi räcker till för alla uppgifter och att det vi utträttar är meningsfyllt inte bara för stunden.

När det gäller de äldre måste våra insatser utgå från synsättet att de äldre är en tillgång för samhället och att deras kunskaper och livserfarenheter är en resurs som bör och kan användas.

Regeringen har trots det kärva ekonomiska läget gjort klara markeringar i budgeten om sin vilja att slå vakt om de svaga grupperna i samhället. Detta framgår klart inte minst på det sociala området.

Barnfamiljerna har t. ex. fått ökade resurser. Barnbidraget, som är det grundläggande stödet till alla barnfamiljer, har höjts från årsskiftet.

Från samma tid höjs den del av bostadsbidragen som utgår per barn med 240 kr.

En annan viktig del av familjepolitiken är stödet till småbarnsfamiljerna. Från årsskiftet har stödet till familjer med sjuka barn byggts ut väsentligt, och nya regler har införts för de kvinnor som på grund av arbetets art inte kan arbeta under slutdelen av graviditeten.

En utredning som behandlar flerbarnsfamiljernas ekonomiska situation är i arbete.

En god barnomsorg är mycket betydelsefull för att ge barnen en bra start i livet.

Samtidigt som utbyggnaden av daghemmen går vidare är det viktigt att föräldrar och barn ges tid att vara tillsammans och bygga upp stabila och trygga relationer mellan sig. Det är ett viktigt led i arbetet på att minska antalet otrygga och vilsekomna barn i samhället.

I en särskild proposition har jag därför föreslagit att den s. k. särskilda föräldrapenningen byggs ut med tre månader. Ersättningen kommer enligt förslaget att utgå med ett belopp motsvarande garantinivån, lika för alla.

Den ökade tiden kan tas ut både som heltidsledighet och som en förkortning av arbetstiden. Förslaget underlättar ekonomiskt för småbarnsföräldrar att utnyttja den lagstadgade rätt till förkortad arbetsdag som de redan har.

Speciellt viktigt är detta för ensamstående och låginkomsttagare. Utan en ekonomisk ersättning blir deras möjligheter att utnyttja sin lagliga rätt små, för att inte säga obefintliga.

Stödet för utbyggnaden av barnomsorgen i daghem, fritidshem och familjedaghem fortsätter. I budgetpropositionen räknas statsbidragen upp med nära 1 miljard kronor. Det är angeläget att vi underlättar den fortsatta utbyggnaden bl. a. i form av små daghemsenheter inne i bostadsområdena. Därför kommer fortsatta ansträngningar att göras för att minska byråkratin och svårigheterna när befintliga lokaler byggs om för användning som daghem.

Jag räknar med att kunna presentera bl. a. sådana förenklingar för riksdagen under mars månad i en proposition om barnomsorgen. Där

kommer också att läggas fram förslag om principerna för ett enklare och rättvisare statsbidragssystem och om vissa grundläggande kvalitetsfrågor inom barnomsorgen.

Överläggningar sker fortlöpande med Svenska kommunförbundet för att säkerställa utbyggnaden av daghem och fritidshem och för utbyggnaden av familjedaghemmen.

Regeringen har också, herr talman, i budgetpropositionen föreslagit att ett självständigt organ, barnmiljörådet, inrättas den 1 juli 1980. Barnmiljörådet skall svara för de uppgifter som socialstyrelsens lekmiljöråd hittills handlagt och skall också vara ett centralt organ för säkerhetsfrågor bland barn och ungdom.

Det betyder att barnmiljörådet skall ta initiativ till och informera om åtgärder för att förbättra barnens miljö och åtgärder som kan förhindra barnolycksfall. Rådet får också till uppgift att bevaka de insatser för barn som görs såväl lokalt som centralt av olika organ.

Jag vill gärna tillägga att våra kunskaper om barn och barns situation i dag är ganska stora. Åtskilliga statliga utredningar har behandlat barnmiljöfrågorna. Jag vill bara erinra om att barnmiljöutredningen för några år sedan publicerade en rad rapporter som belyste barnets situation från olika utgångspunkter: hälsa, ekonomi, kultur, uppfostran och utveckling, arbete och fysisk miljö. Familjestödsutredningen har speciellt studerat de små barnens situation – på daghem och i familjedaghem. Barnomsorgsgruppen har, vid sidan av sitt viktiga arbete med att utforma ett underlag för en allmän föräldrautbildning, behandlat barns situation vid långvarig vistelse på sjukhus, den uppsökande verksamheten och de handikappade barnens integrering bland andra barn i samhället. Olika utredningar ser nu över ensamföräldrarnas och flerbarnsfamiljernas situation.

Inom ramen för barnåret har bl. a. samtliga högskolor presenterat och givit bred offentlighet åt den omfattande forskning om barn som bedrivs i Sverige.

Under barnåret har också ett omfattande diskussionsunderlag arbetats fram som bl. a. behandlat segregationens konsekvenser för barn, barnen och våldet i vardagslivet, barn i vårt land och i andra länder. I organisationer och föreningar men också i de olika kommunala facknämnderna och i institutionernas regi har barns miljö diskuterats och verksamheter genomförts under barnåret. Detta kommer att sammanställas och utvärderas av barnårskommittén under våren 1980. Mycket av det jag nu beskrivit är och kommer att bli ett underlag för riksdagsbeslut om insatser för att skapa ett barnvänligare samhälle.

Men mycket är av den arten att det i enkel, samlad form bör delges de människor som i olika sammanhang är verksamma i det direkta arbetet bland barn. Det är här barnmiljörådet kommer att få en stor uppgift i framtiden. Inrättandet av ett barnmiljöråd visar regeringens ambition att fortsätta det arbete som inleddes under det internationella barnåret. Det visar en vilja att varje år i framtiden måste vara ett barnår.

Herr talman! Ökningen av antalet äldre ställer stora krav på samhället inte

bara när det gäller den ekonomiska tryggheten utan också beträffande den sociala och medicinska omvårdnaden.

Äldreomsorgen måste medverka till en meningsfull livssituation för de äldre. Livssituationen påverkas naturligtvis av boendesituationen, den hjälp man kan få med vardagssysslor, med förflyttningar, med sjukvårdande behandling osv. Men behovet finns också att ge många äldre en social gemenskap som minskar den ensamhet och det utanförstående som många känner. Det är viktigt att vid planeringen inför framtiden föra in dessa kvalitativa aspekter.

Det är alltså mycket viktigt att samhällsplaneringen bedrivs också med beaktande av de äldres speciella situation.

Inte minst gäller detta bostadsplaneringen. Bostädernas standard, utemiljöns utformning och närheten till allmän och kommersiell service påverkar de äldres möjligheter att bo kvar i sin invanda miljö. Möjligheterna till kvarboende påverkas också av en väl fungerande social hemtjänst, en utvecklad hemsjukvård och färdtjänst.

Färdtjänsten är också av central betydelse för att många äldre skall kunna delta i olika aktiviteter, antingen de är anordnade av enskilda organisationer, kyrkor och samfund eller något av samhällets organ.

Under 1970-talet genomfördes flera betydelsefulla och kostnadskrävande pensionsreformer. Förutom att den allmänna pensionsåldern har sänkts från 67 till 65 år har nu införts möjligheter till rörlig pensionsålder mellan 60 och 70 år. En reform som har blivit väl mottagen är också delpensioneringen mellan 60 och 65 år.

De allmänna pensionerna är värdesäkrade genom anknytningen till basbeloppet. De folkpensionärer som saknar eller har låg ATP har fått årliga standardförbättringar genom pensionstillskott. De löften som regeringen har givit om värdesäkring av folkpension och förbättrade pensionstillskott skall hållas.

Bostadsstödet till de f. n. drygt 800 000 pensionärerna är en förutsättning för att de skall kunna ha en väl fungerande bostad.

Tryggheten i den egna välkända miljön måste tillvaratas så länge som möjligt.

Herr talman! Alkohol och narkotika hör till våra stora samhällsproblem. Det är hög tid att ta krafttag för att stoppa missbruk, ändra våra attityder och rädda ungdomar och äldre från att fastna i sprit- och narkotikaträskan.

Den brist på normer som många ungdomar växt upp med kan lätt leda dem fel. Ingen ställer några krav på dem. De känner sig utanför och skaffar sig egna regler och lagar. För dem som börjar missbruka alkohol och narkotika blir detta helt destruktivt. Här måste den vuxna generationen ställa upp och våga stå för och föra vidare normer om livets värde och respekten både för sig själv och för andra.

I går kväll när jag satt och arbetade med det här talet kom jag att läsa i den tidning som statens ungdomsråd ger ut hur en mor upplevde att hon hade *agerat som förälder*. Jag vill gärna ta det här tillfället i akt att citera vad hon skriver – jag tror att vi känner igen oss litet till mans:

”Mitt äldsta barn föddes i början på sextiotalet och uppfostrades i tidens strömning av tolerans och frihetsideal. Jag trodde på barnets fria utveckling. Fri från förmaningar, auktoritet och ledning. Genom att låta dörrarna stå öppna trodde jag att barnets inre mänskliga egenskaper skulle kunna blomma. Själv höll jag mig diskret i bakgrunden. Jag var inte ensam om den här synen på barnuppfostran. Tvärtom.

Idag anser jag att jag gjorde fel. Nu när jag träffar tonårsgängen i den förort där jag bor, tycker jag mig se resultatet av den uppfostran våra barn fick. Bakom en svårforcerad yta möter man vilsna och osäkra ungdomar. Många är offer för den imperialistiska kulturens myter: Livet är att spela bingo! Kvinnoförakt. Ensam är stark. Talar man inte om för barn vad man önskar av dem, vad som är rätt och fel, ger man fritt spelrum för andra krafter.”

Jag tycker att dessa rader mycket väl uttrycker vad många av oss i dag känner. Detta är något som vi ständigt bör bära med oss i kontakten med barn och ungdomar för att återställa ett förhållande som vi anser vara bättre än det vi f. n. upplever.

Vi kan konstatera att ensamhet och otrygghet i alla åldrar är grund för det tilltagande bruket av alkohol och missbruk av narkotika.

Just nu upplever vi i vårt samhälle en mycket välbehövlig debatt kring alkoholen och dess skadeverkningar. Det har skett en markant svängning i opinionen bara under något år. Till detta har också massmedia medverkat genom att behandla problemen mycket seriösare än tidigare. Det är viktigt att vi alla tar till vara det här opinionsläget, som ger oss en gynnsammare utgångspunkt för vårt arbete än tidigare. Det har inte minst nykterhetsfolket i den här riksdagen, som kämpat envetet i många år, fått erfara. Det är därför som vi i regeringen omedelbart i regeringsförklaringen tog ställning för en kampanj mot att lämna alkohol till ungdom.

Vi ställer nu resurser till förfogande för upplysningsverksamhet, förebyggande åtgärder och försöksverksamheter. Jag vill här än en gång särskilt framhålla folkrörelsernas stora betydelse i det förebyggande arbetet. Målsättningen för oss alla måste vara att kunna erbjuda våra ungdomar drogfria miljöer och en positiv mänsklig gemenskap.

Jag kommer inom kort att sända ut en inbjudan till folkrörelserna för en sammankomst under våren. Då skall vi diskutera hur de ser på den aktuella situationen men naturligtvis också hur de önskar angripa problemen.

Jag har dröjt något med den aviserade inbjudan i förhållande till vad jag i förstoundertänkte, eftersom jag vid den här sammankomsten vill kunna presentera det underlag som den s. k. langningsgruppen nu tar fram liksom resultaten av samordningsgruppens arbete i regeringskansliet. Vi skall då delvis kunna ge svar på de frågor som Evert Svensson ställde alldeles nyss i sitt anförande när det gäller möjligheterna att införa restriktioner och underlag för sådana åtgärder, t. ex. en utvärdering av prismekanismens verkan och inte minst en utvärdering av den senaste höjningen av alkoholskatten. Likaså vill vi samordna denna aktivitet med den kampanj mot våld i skolan som nyligen inleddes i samarbete mellan utbildnings-, justitie-

och socialdepartementen.

Med tanke på det mera långsiktiga perspektivet i det här arbetet ser jag fram mot mötet med folkrörelserna. Jag tror att det är viktigt inte endast att utnyttja den positiva opinionsväg vi nu upplever utan också att underhålla och vidmakthålla den.

En attitydförändring inom ett så svårt område som alkoholpolitikens tar mycket lång tid att uppnå. Resultaten kan inte vinnas snabbt. Sådana insatser som langningskampanjen måste fortsätta under lång tid och följas av andra liknande.

Den här kampanjen är ett avstamp för ett långvarigt och brett samarbete under avsevärd tid för att åstadkomma grundläggande attitydförändringar. Det är hög tid att vi gemensamt tar krafttag i detta arbete.

Herr talman! Narkotikan i dess olika former utgör likaså ett mycket allvarligt hot mot våra barn och ungdomar. Situationen inger stark oro. Regeringen står fast vid och bygger vidare på den grund som lades i samband med riksdagens beslut år 1978 om åtgärder mot narkotikamissbruket. Berörda myndigheter och organisationer följer nu upp detta beslut. Vården för missbrukare byggs ut. Under innevarande och nästa budgetår skall det finnas medel att inrätta ytterligare 150 platser. Öppenvården byggs ut på flera platser i landet.

Försöksverksamheten i skolan med att förbättra skolans metoder att nå ungdomar i riskzonen befinner sig i en slutfas. En handbok för skolpersonal i narkotikafrågor ges ut under våren. Studiecirkelverksamhet bedrivs i samtliga län för personal som i sitt arbete kommer i kontakt med missbrukare. Familjevården utvidgas, och stödet till värdfamiljerna förbättras.

Genom ett närmare samarbete mellan arbetsmarknadens parter, arbetsförmedling och behandlingsenheter förbättras missbrukarnas möjligheter att få arbete och behandling.

Behandlingsforskningen utvecklas så att forskning skall bli en naturlig del av behandlingsenheternas verksamhet. Utbildning av personal inom narkomanvården förbättras. Inom kriminalvården pågår verksamhet med särskilda narkotikafria avdelningar. Polisen har narkotikarotlar i samtliga län utom Gotlands län. Sverige medverkar på olika sätt till att hindra illegal produktion av och handel med narkotika i andra länder.

För att eliminera narkotikamissbruket måste vi fortsätta att arbeta på bred front. Genom polisens och tullens insatser och genom det internationella arbetet bekämpas tillgången på narkotiska medel.

Den andra typen av insatser som vi måste fortsätta att utveckla är den som inriktas på att begränsa behovet av narkotika. Där krävs både förebyggande och vårdande insatser. Åtskilliga faktorer bidrar till att skapa förutsättningar för missbruk. Vi måste därför också inrikta arbetet på generella åtgärder i förebyggande syfte. Det gäller arbetsliv, boendepolitik, fritidspolitik, kulturpolitik och samhällsplaneringen i stort.

Jag har här mycket skissartat givit en redogörelse för regeringens och mina egna intentioner för arbetet med de sociala frågorna. De olika budgetpos-

Torsdagen den
31 januari 1980

*Allmänpolitisk
debatt*

terna är ju redovisade i budgetpropositionen, och därför har jag inte närmare gått in på dem i dag. Men Evert Svensson efterlyste en definition av intentionerna, och jag har försökt att ge en sådan.

Jag vill bara helt kort innan jag avslutar mitt anförande säga att vi naturligtvis skulle önska att vi hade haft större utrymme för insatser på alkohol- och narkotikaområdet. Men om vi går fram stegvis, med utgång från den avsevärda satsning som regeringen ändå gör och som ligger väl i linje med socialdemokraternas tidigare framförda krav på åtgärder på området – även om de nu har höjt budet något – tror jag att vi kommer att ha en mycket stor samstämmighet om målet. Jag tror mig ha funnit detta under de debatter som hittills förts. Jag tror också att vi tillsammans är beredda att satsa på olika åtgärder. Dessa är inte heller särskilt dyra.

Det är med dessa ambitioner som jag går in i detta arbete. Det är också viktigt att vi tillsammans tar till vara och uppmuntrar allt positivt som många ungdomar i vårt land visar. Därför måste vi fortsätta att informera om missbruk och om de socialt utstöttas situation för att öka förståelsen och förmågan att hjälpa. Vi måste fortsätta att utveckla metoder för att nå ungdomar i riskzonen så tidigt som möjligt. Här är naturligtvis skolan av speciell vikt. För att rehabilitera missbrukare måste vi fortsätta att bygga ut och utveckla vården. Och naturligtvis måste det då finnas olika typer av vård.

När det gäller narkotikan vill jag gärna säga att narkotikan aldrig får bli en del av vår kultur.

Vi har i dag ett svårt ekonomiskt läge, vilket innebär särskilt stora krav på oss alla i samhället. Vi har ansvaret för att fördela resurserna till dem som bäst behöver dem. Vi har kommit till en situation då vi alltid måste tänka solidariskt. Solidariteten kräver och kommer att kräva att vi noggrant prövar hur tillväxten skall fördelas. Vi kan inte längre alltid kräva att de problem som finns i samhället skall lösas av professionella hjälpare. Vi måste lära oss att också ta till vara varandras resurser bättre. Vi måste lära oss att ta ansvar och vara till hands för varandra. Om vi alla tar ett medmänskligt ansvar utöver det ansvar vi har som delar av ett kollektiv och om vi lär oss att inse att varje människa har ett värde, kan vi tillsammans skapa en meningsfull framtid både för oss själva och för andra.

EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Det var många vackra ord som socialministern sade här från talarstolen. Jag tror att man kan utläsa ur det anförandet att vi nu har en gemensam plattform att handla ifrån. Det är jag utomordentligt glad för, men jag vill påminna om att den här debatten ingalunda är ny. När alkoholpropositionen lades fram 1977 hade vi en liknande debatt, och den ärade representanten för centerpartiet sade då: Allt det där vill vi göra. Vi är överens, men just nu har vi inga pengar. När jag frågade honom om det betydde att man i nästa omgång skulle kunna tänka sig att få de där pengarna menade han att det nog skulle vara möjligt. Så har vi stått här och stampat. I dag hoppas jag alltså att det nu blir bättre tag från regeringens sida i det här

avseendet. Ur socialministerns anförande utläser jag ett löfte om det.

Det räcker inte med ord. Generalen Booth i Frälsningsarmén sade en gång att man inte kan frälsa människor förrän de har fått någonting på fötterna. Vi måste alltså gå ut och vidta rejäla åtgärder. Och vi får bereda oss på, herr talman, att det kostar pengar.

Vi socialdemokrater har ju i år liksom tidigare föreslagit ökad information i skolorna. Vi vill följa upp aktiviteter hos folkrörelserna, socialt arbete och information i arbetslivet. Här tänker jag på fackföreningsrörelsen, som ju har startat ett utomordentligt bra arbete när det gäller kamratstödande verksamhet. Från A-nämnden i socialstyrelsen försöker vi att få i gång alkoholfri icke-kommersiell nöjesverksamhet hos de organisationer som ställt sig välvilliga till sådan verksamhet. Vi vill hjälpa frivilliga organisationer i deras rehabiliterande arbete. Det är alltså mycket som man från folkrörelsernas sida verkligen vill göra men inte kan göra på grund av att det fattas pengar.

Jag skulle vilja säga ytterligare en sak om folkrörelserna. Kör inte över dem genom att göra upp dem förutan! De måste vara med och planera. Annars kommer det att gå illa. Folkrörelserna finns representerade i A-nämnden, och jag förstår inte varför regeringen går vid sidan av denna nämnd i så stor utsträckning som man f. n. gör.

Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Det vore mig helt främmande att köra över folkrörelserna – därtill har jag alltför stor respekt för dem och vet vad de betyder i samhället. Jag har heller ingen avsikt att köra över A-nämnden, vars problem och svårigheter både Evert Svensson och jag är medvetna om. Men vi vet också att A-nämnden nu börjar finna sin form och kan arbeta effektivt. Speciellt de insatser som har gjorts när det gäller kamratstöd har varit och kommer att bli av utomordentligt stor betydelse. Det råder inga delade meningar mellan oss i det avseendet.

Det är därför som den här konferensen längre fram i vår skall präglas av öppenhet, det skall vara ett givande och ett tagande. Evert Svensson vet att jag har träffat delar av Folkrörelsesverige i olika grupper, och jag kommer framgent att göra på samma sätt för att lyssna på vad de har att säga. De pengar som vi inom socialdepartementet och övriga departement har att förfoga över i detta arbete kommer vi naturligtvis att använda på bästa möjliga sätt, och vi kommer därvid att rådgöra med olika intressenter som vill arbeta för det mål som vi gemensamt har satt upp. Jag vill än en gång understryka att min öppenhet för diskussion om hur vi skall arbeta är mycket stor.

Av propositionen framgår att det har satsats sammanlagt 52 nya miljoner på detta område. Det är en ganska avsevärd satsning som visar ambitionsnivån hos regeringen. Till aktiviteter av detta slag ute bland folkrörelserna anslås stora summor.

Jag nämnde också en hel del av de aktiviteter som skall pågå inom skolan och sade att vi här försöker få till stånd ett samarbete. Jag tror det vore

olyckligt om vi inte försökte synkronisera insatserna utan att var och en drog åt sitt håll. Det är därför vi vill ha ett underlag för den konferens som skall äga rum i april månad.

Sedan riksdagen tog det viktiga beslutet om den framtida alkoholpolitiken har det hänt en hel del. Men, som sagt, mycket återstår att göra. Jag är helt övertygad om att vi tillsammans skall kunna nå resultat. Då gäller det emellertid att vi drar åt samma håll.

EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Socialministern talar om den väldiga ökning av satsningen på detta område som budgetförslaget innebär. Om jag ser rätt ökar man detta anslag med 12 % nästa budgetår. Det kanske är mer än ökningen av anslagen inom en del av de andra departementen, men det är bara ungefär vad inflationen kommer att uppgå till, och då har man egentligen inte vunnit något.

De 52 milj. kr. som det gäller är till stor del automatiska höjningar. Vad frågan främst gäller är de 7,5 miljonerna till langningskampanjen. Jag vill gärna understryka att det är bra att den kampanjen har kommit, och jag hoppas att den kommer att lyckas. Men höjningarna för övrigt är inte särskilt stora. Om man bortser från de 122 miljoner som skall gå in i det allmänna skatteutjämningsbidraget och som tidigare fanns som specialdestinerat bidrag, minskar i själva verket den summa som anslås till den öppna vården. Och det är egentligen den som vi vill satsa på.

Jag sade detta om folkrörelserna därför att jag tror att det är viktigt att de är med redan från början.

A-nämnden, som jag också berört i mitt huvudanförande, har inte fått någon påbackning. Folkrörelserna ställer stora krav på denna nämnd, men ändå beviljas det inte mer pengar än tidigare.

När det gäller den spritfria representationen vill jag ställa följande fråga: Är regeringen beredd att avge en rekommendation till statliga myndigheter i detta avseende? Formuleringen i budgetpropositionen är verkligen tam och luddig.

Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Jag tror att Evert Svensson redan när socialutskottet var på besök hos socialdepartementet erfor vilken linje vi driver när det gäller den spritfria representationen. Regeringen är som helhet f. ö. mycket restriktiv när det gäller bruket av alkohol i samband med representation.

Som svar på den fråga som gäller skatteutjämningsbidraget skulle jag vilja säga att denna har diskuterats i många olika omgångar de senaste två dagarna. Det är helt riktigt att man för något år sedan kom överens om att dessa bidrag skulle ingå i skatteutjämningsbidraget. Ett sätt att hävda den kommunala demokratin är nämligen att baka in sådana här speciella statsbidrag i den stora potten. Här vill jag än en gång upprepa att de kommunala skatteutjämningsbidragen inte har halverats. Det är i stället fråga om en förskjutning på ett år av 750 milj. kr.

Principiellt har vi fortfarande samma inställning, och därför är den diskussion som Evert Svensson för inte riktigt advekvat i sammanhanget.

Nr -75

Torsdagen den
31 januari 1980

Tredje vice talmannen anmälde att Evert Svensson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

*Allmänpolitisk
debatt*

MARIE-ANN JOHANSSON (vpk):

Herr talman! Det är många som talar om jämställdhet mellan kvinnor och män. Även om den allmänpolitiska debatten inte dominerats av detta ämne så är den debatten ute i samhället just nu väldigt livlig. Det är också många som med sitt tal om jämställdhet åsyftar något slags representativ jämställdhet.

”Om vi bara finge 50 % kvinnor i riksdag och andra representativa församlingar, så skulle alla problem vara lösta.” Ja, man förleds lätt att tro att Fredrika Bremer-förbundet och andra har den inställningen när man hör deras resonemang.

Men ännu viktigare är ju vad som görs av kvinnorna och männen i dessa valda församlingar för de kvinnor och män som man representerar, för alla dem som finns utanför parlamentet. Vad gör man för alla de föräldrar och barn som saknar daghemsplats? Vad gör man för alla de 330 000 kvinnor som i dag är hemarbetande men som skulle vilja ha ett arbete om det bara fanns något sådant att få? Hur möter man den växande kvinnoopinion som kräver en allmän arbetstidsförkortning till sex timmars arbetsdag, som ser det som en nödvändig reform i strävandena att erbjuda kvinnan och mannen lika villkor i arbetslivet? Och hur möter man den kvinnoopinion som exempelvis kräver andra boendeformer, bättre servicemöjligheter, bättre kollektivtrafik?

Ja, ser man till arbetet i denna riksdag finner man att så länge det är fråga om att uttrycka allmänna viljeinriktningar – till intet förpliktande – är det ganska stor enighet, åtminstone bland de partiföreträdare som arbetar med jämställdhetsfrågorna. Jämställdhetskommittén, där alla fem riksdagspartierna finns representerade, har i stor enighet gjort följande uttalanden i Steg på väg – nationell handlingsplan för jämställdhet – som jag skall be att få citera ur:

”Skillnaden i arbetstid mellan män och kvinnor består och en ständigt ökande andel kvinnor tar deltidsarbete. Det är därför angeläget att snart påbörja en generell arbetstidsförkortning mot sex timmars arbetsdag. — Jämställdhetsarbetet måste även i fortsättningen inriktas mot att täcka barnomsorgsbehovet och på andra sätt underlätta för föräldrar att förena förvärvsarbete med hem och barn. På sikt måste alla barn kunna erbjudas en plats i förskolan. Förskolan måste bli betraktad som samma självklara förmån som skolan är i dag.”

Herr talman! Vänsterpartiet kommunisterna delar till fullo jämställdhetskommitténs bedömningar när det gäller sextimmarsdagen och barnomsorgen. Vi ställer också konkreta förslag till samma riksdag i dessa frågor. Vi kräver en plan för att sex timmars arbetsdag för alla skall vara verklighet

Torsdagen den
31 januari 1980

*Allmänpolitisk
debut*

senast år 1986, vi kräver en kraftfull utbyggnad av barnomsorgen, vi föreslår olika åtgärder för att skaffa flera jobb framför allt hör vi inte till dem som nu håller på att rusta ned den svenska industrin – och vi ställer en rad andra konkreta förslag, som skulle underlätta för kvinnan att få samma möjligheter som mannen att delta i arbetsliv och politisk och facklig verksamhet; obligatorisk arbetsförmedling och ökat kollektivhusbyggande är några av förslagen.

Hitills har vi varit ganska ensamma om att rösta för dessa förslag. Får vi kanske ett genombrott nu, detta 1979/80 års riksmöte, och får uppleva att alla de 92 kvinnorna och vpk:s 15 män röstar för exempelvis sex timmars arbetsdag och en kraftigare utbyggnad av barnomsorgen? Eller kommer kanske den proposition som Karin Andersson lägger fram i mars om en nationell handlingsplan för jämställdhet att innehålla konkreta förslag om utbyggnadsplaner för barnomsorgen och om en plan för genomförande av sextimmarsdagen – med konkreta tidsangivelser när målen skall vara uppfyllda? Ja, vi går en spännande vår till mötes, alla vi som kämpar för kvinnans frigörelse.

Vänsterpartiet kommunisterna har, till skillnad från övriga partier, alltid hävdat att det är just fråga om kvinnans frigörelse och om en kamp mot kvinnodiskriminering. Det är ju kvinnan som i dag är diskriminerad, det är kvinnorna som har de låga lönerna, det är kvinnorna som får ta konsekvenserna av bristande barnomsorg och vikande sysselsättning – ja, uppräknningen skulle kunna göras lång.

Därför tycker vi att det är fel att suddas ut begreppen och tala om jämställdhet i största allmänhet. Vi kan heller inte acceptera att man – i det vällovliga syftet att få en mera könsdifferentierad arbetsmarknad – kvoterar in män i de yrken som i dag expanderar, nämligen de kvinnodominerade vårdyrkena. Resultatet blir ju att kvinnorna får ännu sämre möjligheter att komma in på arbetsmarknaden.

Vi är alltså motståndare till den typen av kvotering men inte av samma skäl som moderaterna, som inte vill ha kvotering eftersom man vill besätta tjänster utifrån människors begåvning i stället. Det gör man ju ändå inte – inte ens moderaterna själva! Eller för att ta ett exempel: Hur kan en handelsminister i en svensk regering år 1980 fortfarande tro att kvinnans diskriminering har något med hennes begåvning och förstånd att göra? Jag citerar ur Aftonbladets måndagsnummer, där denne handelsminister svarat så här på frågan varför många fler kvinnor än män är emot kärnkraft:

”Jag kan bara se det som ett bevis på att kvinnorna inte uppnått jämlikhet än. De har inte förstått att de stora riskerna för krig och annat finns i oljan. Och att om kärnkraften stängs lär det bli kallt i stugorna och då får vi krypa på knä till Mecka och be Allah om olja. Det är här de ofantligt stora riskerna ligger.”

Tala om förstånd!

Men visst måste vi rösta nej till kärnkraft för att få nöjet att se handelsminister Burenstam Linder krypa på knä till Mecka och be Allah om olja. För att inte tala om att vi inte bara av humoristiska utan också av

förnuftsmässiga skäl måste rösta nej till kärnkraften den 23 mars.

Vi skall däremot inte låta skrämman oss till att en avveckling av kärnkraften skulle vara ett hot emot jämställdheten, som är ett av de tomma hot ja-sidan går ut med i sin argumentering. Att skrämman med återgång till 1800-talsförhållanden med hyktvätt och sköljning i iskalla sjöar är löjeväckande med tanke på att linje 3 räknar med en *ökning* av tillgången på elström med 10 % i sitt alternativ. Visst kommer det att kosta pengar att avveckla kärnkraften. Men det blir mångdubbelt dyrare att påbörja avvecklingen på 2000-talet, som ju linje 2 förordar. Kostnaderna och betingelserna för den avvecklingen har man ju försiktigtvis inte alls gett sig in på i beskrivningen av sitt alternativ.

Herr talman! Den nyligen publicerade utredningen "Kvinnors arbete" visar med en förödande tydlighet att vpk haft rätt, när vi under många år talat om den dolda arbetslösheten bland kvinnor, som är hemarbetande och inte kan få ett arbete därför att det inte finns något arbete eller därför att det inte finns tillräckligt med daghemsplatser. Vi har haft rätt, när vi talat om att behovet av arbetstillfällen är mångdubbelt större än vad de öppna arbetslöshetssiffrorna visar, och de hade fel, som anklagade oss för att vilja tvinga ut ovilliga kvinnor i arbetslivet. Jämställdhetskommitténs ordförande Karin Ahrland sade så här i samband med publiceringen av utredningen: "Av den här undersökningen framgår tydligt att om vi vill ta hänsyn till vad en majoritet av svenska kvinnor önskar, så måste vi skaffa 330 000 nya arbetstillfällen, men också förkorta den dagliga arbetstiden och fördubbla antalet kommunala barntillsynsplatser. Jag tycker att det är dags att vi börjar."

Det tycker vänsterpartiet kommunisterna också. Vi har börjat. Vi har lagt förslag till en offensiv budget. I den tillgodoser vi de behov som finns av ökat daghemsbyggande, ökat bostadsbyggande, förbättringar av kollektivtrafiken m. m., och kan på så sätt skapa 100 000 nya jobb på ett år. Vi har också lagt förslag om sex timmars arbetsdag, som, om man bibehåller produktiviteten och inte höjer arbetsintensiteten, också ger fler arbetstillfällen. Många menar att det är arbetsmarknadens parter som skall genomföra sextimmarsdagen. Men ser man tillbaka på de arbetstidsförkortningar vi hittills haft i form av kortare arbetsdag och längre semester, så finner man att de alla är resultatet av lagstiftning och inte av förhandlingar. Från vpk:s sida menar vi att för att kunna genomföra också nästa arbetstidsförkortning, så måste vi fatta beslut i det här parlamentet. Sextimmarsdagen har ju dessutom betydelse också för dem som i dag står utanför arbetsmarknaden.

Vi har också lagt fram förslag om en utbyggnad av daghem och fritidshem med 40 000 resp. 35 000 nya platser per år. Vi menar att utbyggnaden till full behovstäckning måste vara genomförd 1988.

Det kostar pengar. Men det gör också sänkningen av marginalskatten och det gör det vårdnadsbidrag den borgerliga regeringen nu försöker att införa bakvägen med en alltmer utbyggd föräldraförsäkring, där bidraget per dag just är ett vårdnadsbidrag, otillräckligt att leva på.

Den politik den borgerliga regeringen i verkligheten för, med sänkning av

marginalskatter och inriktning mot vårdnadsbidrag, riskerar ju att som resultat få ytterligare förstärkningar av ojämlikheten mellan kvinnor och män på arbetsmarknaden.

Man underlättar ju, genom att sänka marginalskatten, för den ena parten i en familj att arbeta mer, att arbeta över och att extraknäcka – det var ju så det lät i valrörelsen: Det måste löna sig att arbeta, att ta extraknäck, att jobba över. Som om problemet vore att vi hade gott om arbetstillfällen som ingen ville ha, eftersom det inte lönar sig att arbeta. Det måste låta som ett håån för alla de 330 000 kvinnor som skulle vilja ha ett jobb – om det bara funnes.

Sedan underlättar man för den andra parten att vara hemma genom att bygga ut ett vårdnadsbidrag. Och hittills har det till största delen varit kvinnorna som tagit på sig att vara hemma eller att arbeta deltid och ta hand om hemmet på resten av tiden. Också den utvecklingen kan vi spåra i utredningen Steg på väg . . . : "Deltidsarbete har sedan 1974 ökat särskilt kraftigt bland yngre kvinnor med barn under sju år och är numera vanligast bland yngre kvinnor (25–34 år). Bland småbarnsfäderna är tendensen den omvända, de har i stället längre arbetstid än män i samma åldrar utan barn."

När man anför sådana här exempel kan man ibland få höra att jämställdheten mellan kvinnor och män i mycket är en fråga om attitydförändringar. Bl. a. måste mannen ändra attityd till arbetet i hemmet och till omsorgen om barnen. Och visst är det så. Men attityder kan vi inte lagstifta om i riksdagen. Men de reformer vi kan lagstifta om kan antingen innebära en förstärkning av rådande värderingar och attityder eller underlätta för nya värderingar och attityder att tränga igenom. Den politik jag skisserade är en politik som förstärker rådande värderingar och attityder.

De mål som ställts upp i jämställdhetskommitténs nationella handlingsplan Steg på väg . . . – sex timmars arbetsdag för alla och en plats i förskolan för alla barn – är sådana att de underlättar för nya värderingar och attityder att tränga igenom.

Vpk ställer sig positivt till många av de förslag som Karin Söder räknade upp, men vi menar att vi i fortsättningen måste prioritera allmänna åtgärder som en allmän arbetstidsförkortning framför särlösningar för t. ex. småbarnsföräldrar. Låt mig därför sluta med att hoppas att den proposition som kommer att framläggas i vår om en nationell handlingsplan för jämställdhet skall innehålla välbehövliga konkretiseringar av dessa mål, med tidsplaner och ekonomiska förutsättningar för genomförandet. Först då kan vi säga att vi verkligen tagit några steg på väg för att ge kvinnan samma villkor som mannen i arbetslivet, i samhällslivet och i hemmet.

GABRIEL ROMANUS (fp):

Herr talman! Kommunernas roll för vår ekonomi och för vår sociala trygghet har stått i centrum för debatten. Jag tänkte börja med några kommentarer till den diskussionen.

Sommaren 1978 kom regeringen och kommunerna överens om att

samhällsekonomin kunde klara en ökning av den kommunala verksamheten med 3 %. Inom den ramen skulle rymmas den utbyggnad av barnomsorg, äldreomsorg och långtidssjukvård som alla menade måste sättas främst i rådande läge. Den överenskommelsen har också alla partier här i riksdagen ställt sig bakom.

Sedan har man kunnat konstatera att den verkliga ökningen av kommunernas verksamhet det senaste året närmade sig 5 %. Ändå har man inte riktigt levt upp till den planerade utbyggnaden av t. ex. barnomsorgen. Ännu sämre ser det ut i planerna för de närmaste åren.

Slutsatserna av denna iakttagelse kan bara vara en, nämligen att det är någonting annat som kommunerna har satt främst. De har inte gjort den angelägenhetsgradering som man var överens om. Det är inte så märkligt om regeringen av detta drar slutsatsen att något behöver göras för att få till stånd en ändring – för att klara både samhällsekonomin och den sociala omsorgen.

Det som har förvånat mig i kommentarerna till det förslag som regeringen nu lagt fram är att så många kommunalpolitiker så snabbt är framme med slutsatsen att uppskovet med 750 miljoner kommer att gå ut över barnomsorg och äldreomsorg.

Jag måste fråga: Finns det ingenting annat att hålla igen på? Satt talet om att barnomsorgen och äldreomsorgen skulle komma främst så löst att det, så fort man måste skära ned från den ökning som ligger över den som man har varit överens om, är barnomsorgen och äldreomsorgen som man skär ned på? Jag kan ta ett exempel. En socialdemokratisk kommunalman säger i senaste numret av Kommun Aktuell: "Nu återstår bara att skära ned på barnomsorgen och åldringsvården."

Jag kan förstå dessa uttalanden såsom ett tecken på att man vill angripa förslaget från regeringen. Då tar man till de starkaste vapen man har. Man tar någonting som man vet att alla gillar och säger: Detta kommer att skäras ned.

Men tänker man inte på vilken skada man gör på förtroendet för kommunalpolitikerna och deras löften. De har ju lovat att sätta detta främst, och ändå är det detta som i första hand skall skäras ned. Det går inte ihop.

Nu när resurserna är begränsade, prövas verkligen viljan att sätta den sociala tryggheten främst. Då skall man visa att det inte i första hand går ut över barnomsorgen och äldreomsorgen. Från våra kommunala förtroendemän ur alla partier vill vi höra kommentaren att nu skall man se om det inte finns någonting annat, som man tydligen har ökat snabbare än samhällsekonomin tål. Också det kan säkert vara bra saker. Det finns goda skäl för de flesta kommunala utgifter precis som det finns goda skäl för de flesta statliga. Men om man skall sätta någonting främst, är det något annat som inte kommer främst. Då får man ta den smärtsamma åtgärden att säga nej till det.

Det betyder inte att jag utesluter, att det skulle finnas behov av ett ökat stöd till t. ex. den kommunala barnomsorgen. Men erfarenheten lär oss att

det inte går att bara ösa på med pengar, utan man måste vid pengarna fästa villkoret att de verkligen går till en ökning av den kommunala barnomsorgen. Den förra regeringen sade ungefär så här till kommunerna, att man kunde diskutera en höjning av bidragen till barnomsorgen, under förutsättning att Kommunförbundet kunde komma upp med en metod som innebar bindande utfästelser från kommunerna att verkligen följa den plan som man hade kommit överens om. Jag hoppas att den nuvarande regeringen inte är främmande för att använda samma metod och säga till kommunerna att en förutsättning för ökade pengar är att kommunerna verkligen lovar att hålla löftet om 100 000 daghemsplatser. Då kan det vara motiverat.

En speciell fråga i den kommunala sparsamheten skall jag be att särskilt få peka på. Många rapporter har nått mig om att man i kommunernas budgeter vill spara in barnsamariterna, alltså de kommunala medhjälpare som kommer hem till familjer med sjuka barn, som inte kan vara på daghem utan måste vara hemma. Man säger att riksdagen har infört mera generösa regler när det gäller möjligheterna för föräldrar som är hemma hos sjuka barn att få pengar från den allmänna försäkringen. Då behövs inte barnsamariterna, och därför tar man bort dem eller halverar anslaget.

Jag skulle vilja läsa in i kammarens protokoll vad socialförsäkringsutskottet sade i sitt betänkande, när denna mera generösa rätt till ledighet infördes. Jag hoppas att det kan nå fram till en och annan kommunalpolitiker. Utskottet anförde:

”I propositionen framhålls att statsmakterna har, både när rätten till föräldrapenning för tillfällig vård av barn infördes och när den senare har utvidgats, med skärpa framhållit att dessa åtgärder inte får innebära att kommunerna minskar sin utbyggnad av barnvårdarverksamheten. Departementschefen understryker nu på nytt att föräldrapenningen inte får tas som ett alternativ till en utbyggd barnvårdarverksamhet. Enligt hans mening är det angeläget att kommunernas barnvårdarresurser utökas i samma omfattning som den ordinarie barnomsorgen.

Uttalandena i propositionen utgör enligt utskottets mening en garanti för att det i motionen aktualiserade problemet är föremål för tillbörlig uppmärksamhet. Utskottet anser därför att riksdagen f. n. saknar anledning att begära att regeringen tar upp överläggningar med kommunförbundet och avstyrker bifall till yrkandet 4 i motionen 2482.”

Jag är övertygad om att det är rätt som utskottet säger att man inom socialdepartementet har sin uppmärksamhet riktad på denna fråga. Jag vill med detta lilla inlägg bara ytterligare fästa uppmärksamheten på att regeringen, om detta skulle vara ett allmänt förekommande fenomen ute i kommunerna, får ta upp saken med Kommunförbundet. Det är man inte förhindrad att göra mot bakgrund av uttalandet från utskottet som riksdagen godkände – det vore snarast att handla helt i linje med vad utskottet här har sagt.

Om det skulle visa sig att behovet av barnsamariter minskar därför att föräldrar i mycket stor utsträckning utnyttjar rätten till ledighet när deras barn är sjuka, skall givetvis inte kommunerna behöva ha barnsamariter

anställda som de inte kan sysselsätta, men då måste man först konstatera att behovet verkligen minskar. Under mellantiden är det lätt att praktiskt ordna det så, att barnsamariter eller barnvårdare arbetar inom kommunens barnomsorg som medhjälpare eller vikarier vid barnstugorna, så att de har sysselsättning även de dagar när det inte finns några sjuka barn som behöver tillsyn.

Herr talman! Här har redan förts en lång diskussion om alkoholfrågan, och den kommer säkert att debatteras mera under våren. Jag liksom alla andra hälsar detta ökade intresse med tillfredsställelse, eftersom alkoholfrågan är vårt största sociala problem. Hittills under åren har diskussionen framför allt gällt vården och dess utformning, och den är naturligtvis viktig. Men vi måste samtidigt konstatera att vi aldrig kan lösa alkoholproblemen bara genom en bra vård, utan de förebyggande åtgärderna är de viktigaste.

Folkpartiet antog på sitt landsmöte 1975 ett program med åtgärder mot missbruk av alkohol, narkotika och tobak, som när det gäller alkoholpolitiken sammanfattande kan sägas vara ett uttryck för en restriktiv politik, vilket givetvis i ännu högre grad gäller i fråga om narkotikapolitiken. De tankar som framfördes i detta program präglade i stor utsträckning också det beslut som riksdagen fattade 1977.

Nu reses många krav på att vi skall gå vidare och införa ytterligare restriktioner och att vi således skall göra stora ändringar i 1977 års beslut. För min del har jag den uppfattningen, att de reformer vi då fattade beslut om och som föregicks av tio år av utredningsarbete, yttranden och diskussioner, måste få en chans att verka innan vi gör några större ändringar. De har ännu inte fått den chansen. Genomförandet av åtgärderna har tagit tid – vi vet alla att exempelvis A-nämnden inte fick sitt kansli i ordning förrän drygt ett år efter riksdagsbeslutet – och därför bör utfallet av beslutet studeras ytterligare någon tid.

Riksdagsbeslutet omfattade – förutom frågor om information, alkoholfria miljöer och mycket annat – tre huvudinstrument när det gäller restriktionerna: prispolitiken, åldersgränsen och försäljningsmonopolet. Det kan bli nödvändigt med alkoholpolitiska beslut också för den här riksdagen, men jag tror att man då i första hand skall ta sikte på att vidareutveckla dessa tre instrument, snarare än att införa nya.

Vi måste använda prisinstrumentet mer aktivt. Vi har kunnat konstatera att konsumtionen av alkohol minskade under 1977 och 1978. Sedan började den öka under 1979, men jag tror att man vågar hoppas på att det skett en viss nedgång i försäljningen på systembolagen sedan priset höjdes i höstas – vissa preliminära uppgifter tyder faktiskt på det.

I fråga om åldersgränsen kan i ännu högre grad hävdas att beslutet inte har fått någon riktig chans. Med en viss tillspetsning kan man säga att det fram till i våras, när folkpartiregeringen lanserade tanken på en kampanj mot överlåtelse av alkoholdrycker till ungdom, var väldigt tyst kring frågan om åldersgränsen – jag säger detta med lika mycket självkritik som kritik mot någon annan. Få politiker med ansvar för de sociala frågorna hördes tala om att åldersgränsen måste upprätthållas, att det är ett allvarligt brott att

överlåta alkohol till ungdom och att detta är någonting som alla vuxna måste tänka på. Men mot bakgrund av att vi nu har en sådan stor uppslutning kring tanken på en kampanj i den här frågan, och med tanke på att man t. ex. i Göteborg och Stockholm redan har gjort fina insatser på det kommunala planet, kanske man vågar hoppas att vi med fortsatta gemensamma insatser kan medverka till att åldersgränsen upprätthålls på ett bättre sätt än tidigare.

Slutligen har vi frågan om försäljningsmonopolet, som ju inte heller fungerar riktigt som det skall. Vi vet att det sker en omfattande försäljning av snabbsatser för vintillverkning i hemmen, vilket inte var avsikten när beslutet fattades 1977. Man räknar med att tio miljoner liter per år tillverkas på detta sätt. Och vi fick alla under förra året en ohygglig illustration av vad det kan leda till – om det är riktigt att den pojke som i Göteborg stack ner en lärare hade berusat sig på just sådant hemtillverkat vin. Frågan om snabbvinsatserna har i år tagits upp i flera motioner här i riksdagen, så den får vi anledning att återkomma till.

Det är klart att information och opinionsbildning är viktiga delar för att vi på längre sikt skall kunna få till stånd en ändring. Lika litet som det går med bara vård, går det med bara restriktioner. Vi måste få en annan inställning. Och informationen får inte bara varna för skador. Den måste också klara ut sambandet mellan bruk och missbruk – helt enkelt klara ut att våra alkoholskador i stor utsträckning beror på den alkoholkultur vi har i landet och de ökade möjligheter som den ekonomiska utvecklingen har givit oss alla att till vardags konsumera mera alkohol. Det är detta som informationen måste ta upp.

Samhällets information måste kompletteras med en opinionsbildning för alkoholfria miljöer och alkoholfria alternativ i alla sammanhang, så att den som inte vill dricka alkohol inte skall känna att han ställer till något som helst besvär. Det är naturligtvis också viktigt att opinionsbildningen när det gäller ungdomar innefattar en praktisk demonstration av att man kan ha trevligt, roligt och festligt utan alkohol. Om den vuxna generationen aldrig visar det, får vi inte heller någon förbättring hos ungdomen.

Förste vice talmannen Ingegerd Troedsson höll ett ganska detaljerat anförande om frågan om tvång inom missbrukarvården. Den frågan kommer vi åter till senare i år, och eftersom Ingegerd Troedsson inte är här i kammaren avstår jag från att bemöta hennes anförande – det fanns annars åtskilligt att säga om det. Men det hör mera hemma i en sakdebatt än i en allmänpolitisk debatt som denna. Jag hoppar därför över det som jag hade tänkt säga i den frågan.

Vi har fått ett inslag i samhällsdebatten som jag tycker är mycket viktigt och uppmanande. Man pekar på att vårt samhälle självfallet måste bygga på solidaritet och att det i en tid när vi har begränsade resurser naturligtvis är särskilt viktigt att alla är beredda att avstå eget konsumtionsutrymme och egna pengar till gemensamma insatser. Om det är någon gång som man skall hålla ihop och visa solidaritet i ett samhälle, är det naturligtvis när det är ekonomiska problem. Men det är självklart att solidariteten inte får stanna

vid det. Den måste också – och det gäller kanske framför allt på det område som jag här har diskuterat, missbruksområdet – visas i praktisk handling, genom att man avstår från sådant som man själv tycker är bra och som man skulle kunna hantera men som man vet leder till problem för andra. Det kan vi göra, även om inte hela svenska folket i första taget blir nykterister.

Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Jag vill bara göra några korta kommentarer till Gabriel Romanus anförande.

Jag kan helt instämma i de synpunkter som framfördes när det gäller prioriteringarna ute i kommunerna. Det är riktigt, som Gabriel Romanus sade i slutet av sitt anförande, att vi i tider när vi inte har en stor tillväxt att dela på måste göra prioriteringar på alla nivåer – på regeringsnivå, här i riksdagen och i landsting och kommuner. Då är det viktigt – jag vill gärna understryka det – att de som bäst behöver omsorgen också får sina behov först tillgodosedda.

Jag vill också något kommentera det som vi nu kan läsa om i tidningarna, nämligen vad som händer när det gäller barnvårdarna. Jag vet att vi från jämställdhetssynpunkt, inte bara mellan män och kvinnor utan också mellan småbarnsföräldrar och andra människor i samhället, ibland har ett mycket olyckligt förhållande när det gäller möjligheterna att konkurrera om jobben – så bister är ju verkligheten. Vi riskerar nu att hamna i den situation att den försäkring som skulle stärka barnfamiljernas situation i stället stjälper dem, därför att föräldrarna när de har ett sjukt barn måste stanna hemma därför att ingen barnvård nu finns tillgänglig. Det måste finnas kvar en flexibilitet, så att det finns barnvårdare tillgängliga när arbetet kräver att en förälder är på jobbet. Den möjligheten får man inte undanrycka, annars hamnar småbarnsföräldrarna i en väldigt olycklig situation på arbetsmarknaden.

Jag vill i det sammanhanget betona vikten av att de som är barnvårdare också kan beredas annan sysselsättning. Det är min förhoppning att den proposition som vi lägger fram under våren bl. a. skall skapa möjligheter att arbeta vidare på att öppna daghem och fritidshem på ett sådant sätt att de blir en del av närmiljön och att de som arbetar utanför daghemmet som barnvårdare skall finna möjligheter att arbeta också innanför daghemmets eller fritidshemmets väggar. Det fordras naturligtvis en förändring av de förhållanden vi har i dag för att åstadkomma detta. Men målet måste vara en större öppenhet och en större flexibilitet i användandet av de personer som har tagit till uppgift att ta hand om våra barn, både i barnens hem och på institutioner.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill ta upp diskussionen om den s. k. A-nämnden inom socialstyrelsen. Den har egentligen bara tre handläggare, varav två sköter

statsbidrag till organisationer och kommuner för aktiviteter och information. Den är alltså oerhört underbemannad. Dessutom pågår det en omorganisation av socialstyrelsen, och enligt uppgift kommer den inte att vara klar förrän den 1 juli 1981. Det är alltså väldigt osäkert hur arbetet i nämnden skall ledas. När vi nu har kommit i gång litet – jag är medlem i denna A-nämnd – så börjar denna omorganisation av socialstyrelsen. Jag vill gärna säga till Gabriel Romanus men också till socialministern, att det är helt nödvändigt att det blir en ordentlig styrning av nämnden så att man kan arbeta på detta väsentliga område tillsammans med regering och riksdag.

GABRIEL ROMANUS (fp) replik:

Herr talman! Jag vet inte på vilket sätt jag apostroferade Evert Svensson och gav honom anledning till detta inlägg. Men det var väl att jag nämnde ordet "A-nämnden", förmodar jag. Jag vill gärna säga att jag inte i första hand lastar Evert Svensson för att A-nämnden inte kom i gång med sitt arbete förrän mer än ett år efter riksdagsbeslutet. Det var naturligtvis andra som var huvudansvariga för att man inte fick någon personal, även om varje ledamot hade möjlighet att slå larm. Det kunde ju Evert Svensson ha gjort.

Men jag tror inte det är fråga om brist på resurser inom socialstyrelsen, utan om en splittring av resurserna. Man har två olika byråer som sysslar med missbruksfrågor, och dessutom A-nämndens kansli. Det finns också ett fjärde ställe, nämligen H-nämndens kansli, där upplysningsfrågorna delvis ligger. Jag tror det väsentliga är att man får en bättre sammanhållen organisation inom socialstyrelsen, där man tycker samma sak och drar åt samma håll. Det kanske är en nåd att stilla bedja om, men det är det väsentliga – inte att man får en eller annan tjänst till.

Jag hoppas det skall kunna gå att börja på den vägen redan före den 1 juli 1981, och jag är övertygad om att med den nya ledningen av socialstyrelsen blir det så. Jag utgår från att Evert Svensson kommer att arbeta i samma riktning.

EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Nu har jag replikrätt, eftersom mitt namn har högtidligen blivit uttalat.

När det gäller detta med socialstyrelsen och den s. k. A-nämnden vill jag bara påpeka det problem som finns nu, nämligen att socialstyrelsen är under omorganisation. Det jag allvarligt vill skicka med i denna debatt är att det inte får bli grus i maskineriet. Den fråga som vi nu diskuterar har vi diskuterat så länge, och nu kan vi inte längre skjuta upp spörsmålet om den ledning som vi behöver ha. Det kan bli tal om extra personal, men det kan också bli tal om att få fram personal inom socialstyrelsen. Jag är rädd för – det är det jag vill ha sagt – att det går ytterligare tid innan vi kan få riktigt tag i de här frågorna. Dessutom, när vi kommer med våra propåer till regeringen och t. ex. inte får tillräckligt ekonomiskt stöd, så blir frågan ytterst svår.

BÖRJE NILSSON (s):

Herr talman! Årets statsbudget visar att Sveriges ekonomi befinner sig i djup obalans. Underskottet i budgeten ökar till 55 miljarder. Räntan på statsskulden är nu den tredje största posten i budgeten och överstiger med flera miljarder statens sammanlagda kostnader på t. ex. handikappområdet. Till den dystra bilden hör även att konjunkturen enligt regeringens bedömningar kommer att mattas av under året med ökade svårigheter på arbetsmarknaden som följd.

Landets ekonomiska bekymmer återspeglas på t. ex. handikappområdet. Statsverkspropositionen innehåller inga nya reformer som förbättrar villkoren för enskilda människor. Den enda nyheten inom t. ex. socialdepartementets verksamhetsområde är att handikappforskningen i Göteborg övergångsvis får en kvalificerad forskare. I övrigt kan jag inte finna några nya idéer trots att handikapprörelsen har framfört en lång rad önskemål. Årets budget måste därför betraktas som ytterst svag när det gäller nya insatser för handikappade. Alla som arbetar med handikappfrågor är överens om den bedömning jag här har givit.

Vid överläggningar med regeringen under hösten ställde handikapprörelsen krav på fortsatta reformer. Trots stora insatser under 1960- och 1970-talen är det långt kvar innan handikappade uppnått jämställdhet med andra i samhället. Jag vågar t. o. m. påstå att vårt land hör till de länder som kommit längst med insatserna för handikappade. Likväl är klyftorna stora i det svenska samhället. Många människor isoleras, slås ut från gemenskap på grund av brister i samhället. Tusentals tvingas vistas på vårdinstitutioner därför att man inte har ordnat med boendeservice ute i samhället. Årligen utestängs hundratals människor från eftergymnasial utbildning. Detta är bara några exempel på områden där det behövs fortsatta insatser. Därför är det nödvändigt att prioritera reformer på handikappområdet. De nya ekonomiska resurser som vi kan skrapa ihop i landet måste användas just på detta område där behoven är störst. Vid överläggningen i höstas försäkrade statsminister Fälldin att "budgeten kommer att visa att regeringen skall satsa på de svaga i samhället – vi kommer att tillgodose de handikappades krav". Det löftet höll inte ens från november till januari, då budgeten lades fram. Mot bakgrund av Fälldins yttrande hade man inom handikapprörelsen stora förväntningar på budgeten. Förväntningarna grusades dock. En stillastående politik av detta slag innebär på sikt ett hot mot tryggheten. Klyftorna ökar i samhället. Vi kan inte acceptera att man inom regeringen håller igen på angelägna reformer för handikappade samtidigt som man har råd att genomföra skattesänkningar för höginkomsttagare. En sådan politik är djupt orättfärdig, och den måste vi protestera emot.

Inom budgeten finns flera orosmoln som blåser upp. Socialministern talar om att man inom regeringskansliet skall göra en översyn av färdtjänsten i syfte att begränsa kostnadsexpansionen. Dessutom skall man precisera vem som i framtiden skall vara färdtjänstberättigad. Jag vill i det sammanhanget varna för att man i samband med översynen genomför nedskärningar eller ytterligare begränsningar när det gäller resemöjligheterna för rullstolsbund-

na personer. Jag har mycket svårt att tänka mig att staten kan spara pengar på färdtjänsten. I stället krävs det en ökning av satsningarna på färdtjänsten för att handikappade skall kunna få samma resestandard som andra medborgare. Jag förstår att en utjämning måste ske mellan kommunerna, och då är det alltså viktigt att det ställs kvalitetskrav på färdtjänsten. Det är helt nödvändigt för att man skulle kunna få lika standard i hela landet.

Jag ser även med oro på uttalanden i regeringsförklaringen om begränsning av den kommunala verksamheten. Dessa uttalanden följs nu upp i budgeten genom frysning av skatteutjämningsbidraget. Förbättringar för äldre handikappade måste delvis ske ute i kommunerna. En begränsning av den kommunala verksamheten kan göra en nödvändig utökning av bl. a. färdtjänst, hemhjälp och ledsagarhjälp omöjlig. Riksdagsbeslut om att olika verksamheter skall planeras så, att de blir tillgängliga för alla, har inte fullföljts på grund av ekonomiska åtstramningar under senare år. Jag tänker då på kulturpropositionen som riksdagen antog för ett antal år sedan och framför allt på tillgängligheten av bibliotek, teaterlokaler o. d. Beslutet har inte följts upp i kommunerna.

Personer med handikapp är i mycket hög grad beroende av samhällets verksamhet för att få grundläggande behov tillgodosedda. Därför är det viktigt att samhällets insatser ökar, så att starkt eftersatta behov kan tillgodoses. Kraven på en försvagning av den offentliga sektorn måste tillbakavisas.

Går jag in på konkreta avsnitt i budgeten finner jag att bilbidraget och bostadsanpassningsbidraget är oförändrade trots en kraftig inflation under året. Utredningsförslaget om biltelefon, som blev klart redan 1976, förblir liggande i kommunikationsdepartementet. Statsbidraget till handikapporganisationerna möjliggör inte någon utvidgning av årets verksamhet. Även i fortsättningen tvingas DHR att finansiera rekreation, utbildning och annan angelägen verksamhet med insamlingar och lotterier. Varje år tvingas förbundet att av egna medel satsa 1 milj. kr. för att möjliggöra rekreation och vila för handikappade. Detta är ju en fråga där samhället måste ta ett ordentligt ansvar. Man kan inte begära att en organisation skall kunna skaffa så mycket pengar och driva en verksamhet av detta slag.

Under rubriken rehabiliterings- och stödåtgärder för svårplacerade står det att läsa att 28 000 arbetshandikappade är aktuella på arbetsförmedlingarna varje månad. Av dessa blir 13 % föremål för någon form av åtgärd, men endast 6 % får arbete på den reguljära arbetsmarknaden. Siffrorna belyser den ytterst svåra situationen för handikappade på arbetsmarknaden. En förändring kan endast ske genom en ökning av resurserna till anpassningsgrupperna, förmedlingsverksamheten och de arbetsvårdande insatserna.

Personer med funktionshinder har de största praktiska svårigheterna att få ett arbete. Detta har inte i tillräcklig grad beaktats i budgetpropositionen.

En viktig samhällsfråga just nu är bostadsfrågan för personer med ett svårt handikapp. Lägenheter med s. k. boendeservice medför att människor med stort behov av praktisk hjälp kan få ett självständigt boende i stället för att

vistas på vårdinstitutioner.

Bostäder för rörelsehindrade är självfallet en kommunal angelägenhet, liksom bostäder för övriga medborgare. Den som har rörelsehinder behöver bostaden där arbete kan erhållas och med hänsyn till familjerelationer. Därför måste boendeservice finnas i varje kommun. Anledningen till att boendeservicen ännu inte är utbyggd, trots påstötningar under många år, är tveksamhet i kommunerna, framför allt beträffande finansieringen. Vem skall ta ansvaret för servicekostnaderna, hur skall man finansiera merytor och extra inredning i bostaden? I det senare fallet råder osäkerhet om tillämpningen av anpassningsbidraget.

Kostnaderna får naturligtvis inte utgöra ett hinder när det gäller att lösa bostadsfrågan för gravt rörelsehindrade. Därför är det nödvändigt att staten tar ett samlat grepp och snabbt tar initiativ för att få fram en lösning av frågan. I en motion till årets riksdag har jag också anvisat vägarna för hur vi skall klara av bostadsfrågan för dessa människor.

Andra motionskrav är anpassning av den yttre miljön till handikappades behov, vidgade möjligheter att erhålla arbetsbiträde vid anställning med lönebidrag och vid skyddad verksamhet. Anslaget för arbetsbiträde måste täcka alla kostnader som är förenade med den praktiska hjälpen i arbetssituationen.

I en annan motion finns krav på en översyn av forskning, utveckling och produktion av tekniska hjälpmedel för personer med handikapp. Där står det så gott som stilla! Utvecklingen av hjälpmedel för handikappade ligger dessutom på lägre teknisk nivå än den gör för andra tekniska produkter i samhället.

Samhället avsätter miljarder för att ta fram nya bilmodeller och andra tekniska finesser, som sköts av minidatorer osv., men en rullstol ser likadan ut som på 1920-talet och fungerar i stort sett på samma sätt. Här krävs alltså ökade insatser. Hjälpmedlen på handikappområdet måste kunna följa med i den tekniska utvecklingen i övrigt.

Jag hoppas att de krav jag har pekat på får en bred uppslutning i utskotten. Det man har missat i regeringen får man hjälpa upp i riksdagsbehandlingen. Det är angeläget att handikappfrågorna lyfts upp i den politiska debatten och att man tillgodoser de krav som förs fram från de handikappade själva. Principen om alla människors lika värde måste vara utgångspunkten i det fortsatta reformarbetet. För att ett samhälle med samma möjligheter för alla skall bli verklighet krävs det att alla tar ett solidariskt ansvar och samverkar för tillgänglighet, arbete, trygghet och gemenskap.

Statsrådet ELISABET HOJLM:

Herr talman! Jag kan hålla med om att statsbudgeten inte innehåller några nya reformer för handikappade – annat än i mycket begränsad omfattning. Trots det uppgår statens samtliga insatser för handikappade till nästan 12 miljarder kronor – en icke helt obetydlig summa. Anslagen till handikappade inom socialdepartementet har ökat med 12 %, och det är ett påslag som väsentligt överstiger alla andra anslagsposter inom departementet.

Helt nyligen har inom departementet tillsatts en utredning. Syftet är att man skall skapa bättre bostads- och servicemöjligheter för svårt handikappade – ett mycket viktigt arbetsområde inom departementet, som jag verkligen vill betona mitt stora intresse för.

Det är, det kan jag också försäkra, inte tal om någon begränsning av färdtjänsten för handikappade, i all synnerhet inte för rullstolsbundna. Syftet med översynen av färdtjänsten är att den verkligen skall komma dem till godo som bäst behöver den. Det skall inte bli någon försämring för handikappade. Arbetet med riksfärdtjänsten måste också kunna ge vissa normer för hur färdtjänsten bäst skall kunna utnyttjas.

Här nämndes också bostadsanpassningsbidragen, som skulle ha blivit sämre. Till det kan jag bara säga att bostadsanpassningsbidraget inte är utnyttjat på vissa länsstyrelser. På vissa håll i landet har man gått ut med särskilda informationskampanjer för att dessa anslag skall utnyttjas bättre.

Det förekommer ett stort och brett planeringsarbete inom socialdepartementet på handikappområdet, och inom kort kommer en interdepartemental arbetsgrupp att tillsättas för att vi skall nå en bättre samordning av åtgärder för handikappade. Syftet är att de för åtgärder för handikappade anvisade medlen skall få en effektivare användning. Arbetsgruppen skall också söka finna åtgärder som underlättar för departementen att ta sitt ansvar som arbetsgivare för att bereda arbetsmöjligheter för handikappade inom departementen.

Jag vill också hänvisa till det mycket breda arbete som pågår under ledning av socialdepartementet inför FN:s handikappår 1981. Det finns en beredningsgrupp inför detta år. I den gruppen ingår representanter för handikapporganisationerna, för arbetsmarknadens parter, för statliga myndigheter samt för Kommunförbundet och Landstingsförbundet.

Målsättningen är att handikappåret skall ge nya impulser till insatser för handikappade, och jag ser med stor tillförsikt fram mot det här året, eftersom jag vet att vi har en väl utbredd handikapprörelse i landet på statlig, regional och lokal nivå. Jag tror därför att det skall bli ett mycket meningsfyllt år för fortsatta insatser för de handikappade i landet.

Jag kan försäkra att jag personligen har ett mycket stort intresse för handikappfrågorna och kommer att ägna en mycket stor del av min tid åt att förbättra förhållandena för handikappade i landet.

BÖRJE NILSSON (s) replik:

Herr talman! Det sista som statsrådet sade noterar jag. Det behövs verkligen ett samlat grepp och reella insatser på det här området. Vi vet ju att många människor lever ytterst besvärligt, och det är alltså nödvändigt att samhället går in och förändrar förhållandena.

Statsrådet säger att kostnaderna för statens insatser uppgår till så och så många miljarder. Men nu är det ju framför allt fråga om en automatisk uppräknings av olika poster, främst pensioner och ersättningar, med hänsyn till inflationen. En sådan uppräknings är naturligtvis nödvändig för att

vederbörande inte skall få en sämre standard. Jag hoppas att det inte heller är någon som ifrågasätter just detta.

Jag kan väl i övrigt också notera att det inom departementet har bildats en grupp för boendeservice, för detta är utan tvivel en mycket angelägen fråga. Det finns många, framför allt unga människor, som vistas inom långvården men som inte skulle behöva vara där, om man kunde ordna service ute i samhället. Det är alltså viktigt att man tar itu med den här frågan. Men jag är litet rädd, när man nu startar en stor utredning som tar flera år. Som jag ser det är lösningarna ganska enkla att finna.

Jag tror att man kan komma fram väldigt snabbt och att det också är nödvändigt. Jag känner till att man skall göra enkäter och gå grundligt till väga, men jag tror att det framför allt krävs snabba och ordentliga insatser.

Beträffande bostadsanpassningsbidraget säger statsrådet att anslaget inte är utnyttjat. Men nu är det ju på det sättet att bidraget är maximerat till 20 000 kr., och är anslaget inte utnyttjat kunde man ju höja det maximala beloppet, så att den enskilde fick mer i varje särskilt fall. Beloppet är alltså maximerat till 20 000 kr., och det räcker inte för att anpassa en bostad i dag.

När det gäller färdtjänsten är det klart att det som står i budgetpropositionen oroar. Det står ju där att genom denna översyn skall man försöka komma till rätta med kostnadsexpansionen. Jag menar i stället att det behövs ytterligare satsningar för att handikappade skall komma i nivå med andra medborgare och få samma resemöjligheter som dessa. Jag hoppas att översynen inte går ut över de rullstolsbundna, för de är ju helt beroende av färdtjänsten. En försämring får alltså inte drabba dem som bäst behöver den här servicen.

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! De senaste åren har jag tagit mig friheten att mot slutet av den allmänpolitiska debatten göra några kommentarer till de anföranden vi fått förmånen att avnjuta i debattens början, medan det ännu var en debatt, värd denna benämning. Den här gången skall jag i stället själv försöka belysa några områden, som bekymrar mig – särskilt.

Låt mig då börja med att säga, att åtskilliga ledamöter av kammaren frågat mig, vart de nu skall vända sig vid inträffade akuta sjukdomsfall, sedan Serafimerlasarettet – till följd av riksdagens eget beslut i våras – i dagarna skattat åt förgängelsen och utgått ur riksdagens fickalmanacka. För ledamöter boende i Stockholms stad och län gäller då att de får vända sig till det sjukhus i länet, till vars upptagningsområde de hör. Eftersom riksdagen älskvärt nog berett mig halvpension på Karolinska sjukhuset – en inrättning belägen mellan riksdagen och Norra begravningsplatsen, som kan nås med 52:ans buss från hörnet av Drottninggatan och Klarabergsgatan – skall jag för alla andra efter måttet av min förmåga försöka utverka ett vänligt bemötande där i stället. Men medan Serafen var ett litet sjukhus med en lättsam, behändig och personlig inre organisation, är KS ett stort, svåradministrerat

och kärvt sjukhus, och ingen skall förledas att tro att de mycket betydande nedskärningar, främst av läkarantalet, som föreslås i årets budgetproposition, kommer att göra det smidigare. Att riksdagen övertalades att medverka till Serafimerlasarettets nedläggning kommer att visa sig ha varit ett kapitalt misstag: en väl fungerande organisation har nu slagits sönder och vrakspillrorna spritts åt olika håll, precis som de dunkla krafter, som agerat i bakgrunden, velat det. Jag vill uppmana kammarens ledamöter, och särskilt socialutskottets, att noga skärskåda vad som nu föreslås beträffande statens enda återstående sjukhus i budgetpropositionen – jag har mina misstankar att beräkningarna däri snart kommer att visa sig precis lika felaktiga som liknande beräkningar för universitet och högskolor tidigare visat sig vara på utbildningsdepartementets huvudtitel. Med detta har jag emellertid inte velat angripa de ifrågakvarande statsråden, som jag anser vara förtjänstfulla personer, och jag återkommer till den saken i det följande.

Dessförinnan vill jag för egen del deklarera, som jag visserligen gjort förut – men jag har lärt mig nödvändigheten av upprepningar i detta hus – att staten inte kan räkna med att decentralisera viktiga allmännyttiga verksamheter och sedan rätta sitt samvete genom att i stället dela ut statsbidrag. Staten har ansvaret för dessa verksamheters *kvalitet* och måste fungera som både *normgivare* och *kontrollant*. Ingen skall inbilla mig att ett ämbetsverk – dvs. en pappersorganisation – kan fungera som normgivare för en levande verklighet: endast *exemples* makt har betydelse. Lika väl som staten driver universiteten och inte utackorderar dem till landstingen, lika väl är det statens skyldighet att se till att undervisningssjukhusen har den högsta – den normsättande – kvaliteten bland landets sjukhus. I det avseendet har staten tidigare, liksom nu, brustit i ansvarskänsla. Landsting och fria städer har under vissa perioder givit föredömliga exempel: själv har jag upplevt en stimulerande pionjärande i Malmö på 1950-talet, och likadant var det i Göteborg och förefaller det att senare ha varit i Umeå och Linköping, medan jag tror vi skall tala tyst om Stockholm. – I dagens ekonomiska läge kan det väl inte utan skäl befaras att den åtstramning, som nu begärs av kommunerna, kommer att drabba de kommunala undervisningssjukhusen i högre grad än andra kommunala aktiviteter, som har mera talföra och ideologiskt aggressiva företrädare. Så mycket viktigare blir det då att riksdagen slår vakt om de inrättningar, som måste markera de yttersta positioner, från vilka en framstegsvänlig stat själv icke kan vika.

Serafimerlasarettet var på sitt sätt, historiskt och geografiskt, riksdagens sjukhus. Riksdagen lät sig förledas att sälja det till kommunala instanser. Det tog dem tolv år att – mot hårt motstånd – ta kål på det. Utan det motståndet hade det nog gått fortare.

Karolinska sjukhuset står nu i tur. En förutvarande sjukvårdsminister i en förutvarande regering lät ge statens förhandlingsnämnd i uppdrag att förhandla bort det. Jag vill be riksdagen att se mycket noga på den saken när den eventuellt blir aktuell. Jag har – genom egna erfarenheter både från Skåne och från sjukvårdsministerns eget län – en djup och uppriktig respekt för den kommunala självstyrelsen och dess historiska ursprung i vårt land.

Jag har också på nära håll upplevt en högre *statlig* administration, med anor från Gustav II Adolf och Axel Oxenstierna och kärva karolinerkungar: en sträv ämbetsmannamoral, fotad på *lagen* och bl. a. gestaltad av Runeberg i Landshövdingen. Men jag har känt mig oroad av normlösheten och tilltagsenheten hos fritt flytande mellannivåförvaltningar, utan förankring hos människorna och utan inspiration från erfarna ledare: i stället ofta förvillade av någon journaljär, pragmatisk social eller juridisk moderiktning. Även om Gunnar Sträng lyckades utlokalisera ett antal mindre betydande ämbetsverk, är det ändå i huvudstaden som denna nya klassen av "administratörer" – låt oss kalla dem "direktörerna", även om de aldrig når upp till de verkligt framstående direktörernas klass, dessa som i sinom tid, liksom f. ö. Gunnar Sträng, blir "doktorer" i någon framstegsvänlig fakultet – det är här i trakterna som denna nya klass går till. Och det är om denna klass som Daniel Tarschys forskargrupp i delegationen för långsiktsmotiverad forskning formulerat tesen att medan de förtroendevalda "har ovanligt lite inflytande på beslut, som de har ovanligt stort ansvar för", så utmärks tjänstemannarollen "av ovanligt mycket inflytande med ovanligt lite ansvar".

Det är väl knappast så vi vill ha det, men det är genom sådana mekanismer som nyttiga sjukhus läggs ned efter att först ha överförts i "direktörernas" händer. Och det är därför jag inledningsvis tillät mig att fritaga några statsråd från ansvaret för beslut som de kanske ställts inför vid tidpunkter då deras händer redan varit bundna. Statsråd är och måste vara ansvariga för sina i egentlig mening *politiska* beslut, men för beslut i frågor av mera *förvaltningsbetonad* karaktär tycker jag att vi skall se till dem med mildhet. För felaktiga eller vilseledande beslutsunderlag och för otillfredsställande genomförande av beslutade åtgärder tycker jag att de för de ifrågasvarande uppgifterna ansvariga själva bör stå till svars, och statsråden borde inte – som konvenansen nu kräver – behöva skynda till deras undsättning med dåligt samvete och andan i halsen. Inte heller skall någon kunna skylla på datamaskiner efter misslyckade valvaker eller när det gäller oriktiga och försenade skattebesked och deklaraionsblanketter: det är inte bara statsråd som är utbytbara, detta borde också gälla om departementsråd och generaldirektörer.

I samma lilla nyttiga bok som jag nyss citerade ur, kallad *Beslut och handling*, kan man också läsa att politikernas uppgift är "att skydda medborgarna mot experterna". I stor utsträckning innebär detta också att försvara medborgarna mot myndigheterna och att hålla de senare under uppsikt. Detta – att granska rikets styrelse och förvaltning – är faktiskt enligt 1 kap. 4 § regeringsformen en del av riksdagens uppgift. Den är så mycket viktigare som civilkurage förefaller att vara en företeelse stadd på avskrivning i vårt moderna samhälle: den enskilde svensken håller tillbaka sin kritik mot myndigheterna, sin känsla av att vara orättvist behandlad, i vissheten om deras överväldigande styrka och av rädsla för deras repressalier. Mången känner sig inte längre övertygad om deras oväld.

Herr talman! I den nya riksdagen saknar vi nu många av de gamla

hedersmännen, sprungna "utur stubbotan rot", som visste sitt eget värde och hade känsla för riksdagens värdighet. För egen del har jag, allteftersom jag trängt djupare in i riksdagsarbetets mysterier, frågat mig om riksdagen själv insett den förändring som vår nya regeringsform innebär. Konstitutionsutskottets nuvarande ärade ordförande tillrättavisade mig vid förra riksmötet – med all rätt – när jag obetänksamt begagnade uttrycken "första" och "andra" statsmakten för, i nu nämnd ordning regeringen och riksdagen. Han framhöll att med vårt nuvarande statskick är riksdagen – "folkets främsta företrädare" – första statsmakten och regeringen den andra, något som också kommer till synes i riksmarskalksämbe­rets placeringslista, där talmannen går före statsministern. Men lever vi vanliga riksdagsmän upp till detta? Har våra förträffliga utskottskanslier i sina formuleringar observerat innebörden av ändringen i relationerna? Jag har ställt mig den frågan när jag upplevt hur ambitiösa motionärers många gånger mycket tänkvärda motioner avslås på löpande band, ofta utan att någon egentligen tagit del av deras innehåll utöver den hemställen i vilken de utmynnar, och när man i publikationen Från Riksdag & Departement ser dem uppräknade under den skadeglada rubriken Avslagna motioner – även om de *de facto* men icke *de jure* bifallits.

1809 års konstitutionsutskott ville att den lagstiftande makten skulle vara "visligt trög till verkning, men fast och stark till motstånd". Så till vida har denna förhoppning uppenbarligen fortlevt genom två sekler. Styrka är bäst förenad med en viss återhållsamhet i aktionerna. Jag har tidigare talat för – och nu motionerat om – inrättandet av ett under riksdagen lydande konsekvensinstitut, för att försöka förutse de framtida verkningarna av förslag från regeringen eller kammarens ledamöter. Men alla förslag behöver inte vara expansiva eller kräva betalning ur andra människors portmonnär. Det var en socialdemokratisk finansminister – Fredrik Vilhelm Thorsson – som en gång förde den svenska Geddesyxan. Vi har nu kommit i det läget att varje ny utgift måste kvittas mot avskaffandet av en – eller helst två – gamla. Även inom lagstiftningen har inflationen brett ut sig. Kanhända vore det också välbetänt att för varje ny paragraf som föreslås införd förslagsställaren borde vara skyldig att ange vilka två gamla som borde upphävas. På så sätt skulle man på lång sikt kunna banta både statskuldboken och lagboken, vilket nog är behövt. De är tunga nog, och det finns måhända bättre bördor att bära.

RUNE GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Jag skall i första hand be att få anlägga några synpunkter på den debatt som har förts under den senaste timmen.

Jag konstaterar att Evert Svensson varje gång vi diskuterar alkohol- och missbruksfrågorna här i kammaren vill fokusera i stort sett endast en enda fråga i detta stora problem, nämligen storleken av de anslag som riksdagen beviljar på detta område. Jag vill säga till Evert Svensson att lösningen av den svåra problematiken ändock inte ligger enbart i frågan om anslagets storlek. Vi måste dels arbeta på att lösa de mycket stora sociala problem som vi har i

dag på grund av detta missbruk – och det kostar pengar –, dels måste vi självfallet inte minst satsa på förebyggande åtgärder. Annars klarar vi aldrig dessa problem.

Evert Svensson berörde den alkoholproposition som vi lade fram 1977 och som antogs av riksdagen, och sedan påstod han att vi har stått här och stampat, utan att egentligen någonting har hänt, eftersom vi inte har följt upp de socialdemokratiska motionerna. Evert Svensson! Vi gjorde ett avstamp 1977 efter det att socialdemokraterna under en tioårsperiod hade stått kvar på samma fläck utan att någonting hade hänt. Då lade vi fast ett program för hur vi skulle arbeta i alkoholfrågan och lade även fram förslag till åtgärder. Vi tog sedan ett nytt, uppföljande steg 1978 när vi fastställde ett program på narkotikaområdet och lade fram förslag till åtgärder mot narkotikaproblemet.

Om Evert Svensson jämför de ekonomiska satsningarna i årets budget med de satsningar som föreslogs i den sista socialdemokratiska budgetpropositionen, tror jag att han reviderar de påståenden som han gjort.

I alkoholprogrammet slog vi ändå fast inriktningen att arbeta för att minska totalkonsumtionen, för att därmed komma till rätta med missbruket och skadorna. Detta kan vi inte göra enbart genom att anslå pengar. Jag är litet förvånad över att Evert Svensson ständigt för fram att alkohollnämnden och organisationerna inte har kunnat arbeta. Nog skulle LO, TCO, SACO, Arbetsgivareföreningen och andra organisationer som ingår i alkohollnämnden kunna jobba med alkoholfrågorna och bekämpa de problem som finns utan att vänta på anslag från riksdagen. Visst behöver folkrörelserna pengar, men det måste ingå i deras arbete att också jobba med missbruksfrågorna.

I narkotikapropositionen 1977 lade vi huvudvikten vid vårdresursernas utbyggnad. Vi ville öka antalet platser på behandlingshemmen och göra en ökad satsning på familjevården, samt en utbyggnad av den öppna vården. Vidare beslöt vi om åtgärder för att ge utbildning och möjlighet till arbete – ett viktigt led i rehabiliteringskedjan – ökat stöd till de religiösa och ideella organisationerna, insatser i skolan osv. Men vi måste också ändra attityderna. Det är oerhört viktigt. Om vi inte gör det kommer vi aldrig till rätta med de här problemen. Och där spelar massmedia en mycket stor roll.

Det är bra att vi under den senaste tiden har fått en ganska bred debatt kring missbruksfrågor, så att allmänheten får en uppfattning om hurudan situationen är. När jag har varit ute i landet och talat om dessa frågor har jag träffat många människor som sagt ungefär så här: Det kan inte vara så som du säger. Det kan inte finnas mellan 200 000 och 300 000 människor i detta land som har alkoholproblem. Man har inte velat tro det.

Nu har vi som sagt fått en debatt. Och vi har fått bättre information. Om vi skall kunna komma till rätta med problemen måste varje enskild individ komma till insikt om dem. Vi kan nämligen inte springa ifrån vårt ansvar som enskilda individer.

Bara på ett halvår tycker jag att det har skett positiva saker. Jag tänker på hur Aftonbladet för några månader sedan öppnade sina spalter för artiklar

om alkoholmissbruket, och man gjorde en väldigt bra uppföljning. Senast har vi kunnat konstatera att en annan stor kvällstidning, Expressen, har upptäckt att det finns narkotikaproblem i landets huvudkommun och även i landet i övrigt. Det är bra att verkligheten beskrivs på det här sättet. Jag vågar påstå att om massmedia under årens lopp hade använt en bråkdel av den tid och de spaltmeter som under de senaste dagarna har ägnats avsättningen av Transportbasen till att informera om narkotika- och alkoholmissbruket skulle svenska folket ha fått upp ögonen för detta problem tidigare.

Jag hoppas att vi i fortsättningen slipper se snyftreportage i kvällstidningarna liknande dem som förekom för inte så länge sedan, när vi ökade insatserna för att kunna göra visiteringar av besökande på fängelserna. Vi vet ju att det kommer in mycket knark där. Det behövs gemensamma tag. Jag noterar än en gång det positiva i att vi nu har fått en sådan information. Jag hoppas att den inte avstannar utan att den skall kunna följas upp.

När det gäller det *mer långsiktiga programmet* vill jag säga, liksom Evert Svensson gjorde här tidigare, att vi inte kan acceptera utslagningen i skolan och i arbetslivet. Jag har många gånger sagt från denna talarstol – och Evert Svensson sade något liknande här i dag – att utslagningen börjar i koltåldern och förstärks i skolan för att sedan vara ett faktum när ungdomarna kommer upp i arbetsför ålder. Det är samhällets planering som är oerhört viktig och grundläggande. De koncentrerade samhällen som Evert Svensson var med om att skapa på 1950–1960-talen tog inte hänsyn till eller värderade betydelsen av sociala bindningar och kontakter i en individs liv. Människor bröts ut ur sin gemenskap med grannar, med släkt och vänner och kom in i en ny miljö som inte var kontaktskapande. Hur mycket samhällets skydds nät än byggs ut kommer det att vara otillräckligt om det inte kompletteras med solidaritet på det personliga planet.

Vi måste se till att arbetsmarknaden kan erbjuda ungdomar arbete. Jag tror att det finns många, inte minst psykologiska, hinder på arbetsgivarsidan. Kraven kan inte ensidigt riktas mot ungdomen – de måste också riktas mot arbetslivet. Men vi kan inte heller acceptera en slapp attityd till arbetet. Många uppfattar livets nödtröst som en social rättighet – samhället skall bjuda på den. Det man tjänar på arbetet skall spenderas som fickpengar för t. ex. tobak, sprit, resor, nöjen, modekläder osv. Vi måste inte minst som föräldrar slå fast att det är genom arbete som man försörjer sig. Dessa frågor måste vi ha med i debatten.

Familjepolitiken är oerhört viktig. Evert Svensson var inne på hur viktigt det är att barn och föräldrar får tillfälle till större gemenskap. Evert Svensson sade också att den kollektiva barnomsorgen inte kan ersätta föräldrarnas insatser. Det är oerhört betydelsefullt. Det är därför som vi under årens lopp har arbetat för att ge föräldrar större valmöjligheter, ökade tillfällen till umgänge med barnen. Den förkortade arbetsdagen för föräldrar och vårdnadsersättningen är led i det arbetet.

EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag kan inte underlåta att replikera Rune Gustavsson, även om denna debatt nu lider mot sitt slut.

Jag har inte tagit upp narkotikafrågan. Det har gjorts en bra satsning, även om man kan säga att den inte har följts upp ordentligt. Jag vill påminna Rune Gustavsson om att den socialdemokratiska regeringen gjorde en liknande och väl så markerad satsning i skiftet mellan 1960- och 1970-talen.

Vi är överens om att det är viktigt att vi får en ändrad attityd på alkoholområdet. Det är ett faktum att hade alla här i landet varit absolutister hade vi inte haft några problem. Vi får alltså försöka ändra attityderna. Vi har uttryckt detta så att vi har en lång och svår väg att vandra innan vi kommer tillbaka dit där vi en gång var när vi med folkrörelsernas hjälp hade klarat av detta.

Men Rune Gustavsson som f. d. socialminister kan inte mena allvar när han säger att detta inte är en fråga om pengar. Vården kostar pengar, de förebyggande åtgärderna kostar pengar. Om vi skall engagera folkrörelserna kan vi inte begära att de skall ställa upp på statens kommando utan att få ersättning för det arbetet. Det resonemanget är horribelt, och det kanske bara är Rune Gustavsson som kan föra det.

RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Herr talmán! Jag har inte sagt att det inte kostar pengar att vidta dessa åtgärder. Jag har i stället sagt att det kostar pengar. Men det är fel att, som Evert Svensson ofta gör, fokusera problemet till att enbart gälla pengar. För att återkomma till folkrörelserna, så är det här en uppgift för dem.

Beträffande vårdfrågorna, Evert Svensson, måste jag säga att vi har lyckats bryta den tidigare attityden – det gäller inte minst Evert Svenssons eget parti – att det här är en uppgift enbart för samhället. Vi har kommit underfund med hur viktigt det är med de insatser – och det gäller också insatserna på vårsidan – som görs av de olika folkrörelserna och de olika religiösa organisationerna. Under min tid som socialminister hade jag tillfälle att besöka Lewi Pethrus-stiftelsen. Jag fick också inblick i Frälsningsarméns arbete. Vidare fick jag klart för mig vilka stora insatser många andra organisationer gör på detta område.

Vi måste alltså spela på alla dessa olika instrument. Men ändå är det de enskilda individernas insatser och inställning till dessa frågor som är av avgörande betydelse, och det kostar inte alltid pengar.

EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag ber om ursäkt, men det är faktiskt så att debatten om folkrörelsernas insatser på såväl detta område som många andra områden i vårt samhälle drogs i gång av socialdemokraterna. Jag har ingen anledning att ta upp någon diskussion om det. Jag vill bara påminna Rune Gustavsson om att så var fallet. På den punkten har vi kanske inte divergerande uppfattningar.

Torsdagen den
31 januari 1980

*Allmänpolitisk
debatt*

INGVAR CARLSSON (s):

Herr talman! I går morse hörde jag statsminister Thorbjörn Fälldin i Dagens Eko. Han väjde sig för anklagelserna från sin egen ekonomiminister. Kritiken från Gösta Bohman gick ut på att centern genom sitt engagemang för linje 3 hotade det fria näringslivet. Det hade nämligen Gösta Bohman sagt kvällen innan.

Det var väl uträknat av Gösta Bohman, och man kan förstå Thorbjörn Fälldins rädsla. I tidningen Land har vi kunnat läsa hur allt fler bönder flyr centern på grund av kärnkraftsfrågan.

Men det gjorde också att jag erinrade mig moderaternas agerande mot folkpartiet efter partiledarförhandlingarna om alternativen i folkomröstningen. Då var det folkpartiväljarna som skulle skrämmas med socialiseringsspöket. Linje 2 innebar för stort samhällsinflytande enligt Gösta Bohman.

Vi från linje 2 tycker att det är rimligt att samhället tar ansvaret för vår försörjning med elkraft, precis som samhället tar ansvaret för åldringsvård, sjukhus, post och tele. Men detta var verkligen inte den enda eller ens den viktigaste skillnaden mellan linjerna 1 och 2. Jag skall strax återkomma härtill.

Moderaternas agerande förvänar inte mig personligen. 1975 ville Gösta Bohman ha 14 aggregat, men han kunde till nöds nöja sig med 13.

1976 uttalade Gösta Bohman i valrörelsen: "För det första så ska man inte vara så våldsam anhängare av kärnkraft som socialdemokraterna är, utan måste nyansera det."

1978 kritiserade Gösta Bohman i en riksdagsdebatt socialdemokraterna för att nonchalera säkerhetsfrågorna i samband med kärnkraften.

1979 angrep Gösta Bohman socialdemokraterna för att partiet efter Harrisburg ville gå igenom just säkerhetsfrågorna ytterligare en gång.

För Gösta Bohman är energipolitiken av underordnad betydelse. Han har mer långtgående politiska planer. Han siktar på ett stort svenskt högerparti, och då drar han sig inte för att köra över sina samarbetspartner i regeringen.

Men är det då inte dags för moderaterna och anhängarna av linje 1 att ge klara besked om var de själva står i energifrågan? På valsedeln står det att moderaterna vill ha avveckling. Men det beror ju helt enkelt på att man just på denna punkt skrev av linje 2:s text. I uppropet till Sveriges folk från linje 1 finns inte ett ord med om att vi skall avveckla kärnkraften. Vid presskonferensen uttalade sig kampanjordföranden Astrid Kristensson för att frågan om avveckling skulle hållas öppen. Upparbetning skulle tillåtas liksom utveckling av ny kärnkraftsteknologi. T. o. m. brytdaaktorer kunde man eventuellt tänka sig.

Linje 1 har alltså uttalat sig för avveckling, samtidigt som man under kampanjen allt oftare ger signalen "fortsätt framåt" med kärnkraft. Och då får vi våra misstankar bekräftade. Detta är vad moderaterna innerst inne tycker och tänker.

Linje 2 menar allvar med sitt krav på avveckling. Samtidigt har vi respekt

för de problem som en avveckling kommer att ställa oss inför. Därför anser vi att de reaktorer som är byggda eller är under byggnad med hänsyn till energiförsörjning, ekonomi och miljö bör få användas. Därför anser vi också att avvecklingsperioden bör vara 25 år. Därför fäster vi också så stort avseende vid att vi redan nu måste börja planera avvecklingen, diskutera hur den skall gå till och vilka medel som skall användas. Det är i de avseenden jag här nämnt som linje 2 markant skiljer sig från både linje 3 och linje 1.

Det är inte bara moderaterna som försöker utnyttja folkomröstningen för annat än energipolitiska syften. Så är fallet också med vänsterpartiet kommunisterna. Olof Palme hade i går tillfälle att bl. a. kommentera kommunisternas agerande på energiområdet. Kommunistledaren Lars Werner kunde då inte förstå hur Olof Palme kunde blanda ihop kärnkraften med Lenins ideologi. Men i själva verket var Lenin mycket intresserad av just elförsörjningen. Han skrev bl. a. följande i Pravda 1913:

”Elektrifieringen av alla fabriker och järnvägar kommer att ge arbetsförhållandena en mera hygienisk utformning. Den kommer att befria miljoner arbetare från tvånget att arbeta i rök, damm och smuts. Den kommer att påskynda omvandlingen av smutsiga och otäcka verkstäder till rena, ljusa, människovärdiga laboratorier. Den elektriska belysningen och uppvärmningen i varje hus kommer att befria miljonerna av ’husslavinnor’ från tvånget att tillbringa tre fjärdedelar av sitt liv i ett skumt kök.”

Sedan väl kommunistpartiet satt vid makten skrev han 1920: ”Kommunism, det är makt åt sovjeterna plus elektrifiering av hela landet.” Så nog hade Lenin tänkt på det här med elektricitet.

Om nu inte Lars Werner läst på sin Lenin, så är det ändå märkligt att kommunisterna inte alls brytt sig om att lyssna på fackföreningsrörelsens synpunkter på energifrågan. Kommunisterna vill ju fortfarande, åtminstone då och då, kalla sig ett arbetarparti. Eftersom energifrågan för löntagarna är en mycket viktig fråga, hade det väl ändå varit rimligt att vpk varit berett att åtminstone pröva de argument man har från fackligt håll.

I ett annat avseende brukar kommunisterna mycket aktivt företräda fackliga krav, och det gäller högre löner. Det händer t. o. m. att man kritiserar LO- och TCO-ledningarna för att vara alltför återhållsamma i sina krav. När kommunisterna däremot vänder sig till miljögrupperna, talar man om onödigt standardjakt och prylkonsumtion.

Får vi ut högre reallöner, leder detta naturligtvis till ökad konsumtion och därmed till stigande anspråk på energi. På samma sätt leder kommunistiska krav på fler barnstugor och fler bostäder till ökad energiförbrukning.

Här ser vi alltså en dubbelhet, beroende på om kommunisterna talar till unga miljövännar eller till människor på arbetsplatserna och i bostadsområdena som har svårt att få pengarna att räcka till. Men när vi kommer till energibalansen tvekar inte kommunisterna. Då tar man ställning för ett stagnerande, ja nästan stillastående samhälle.

Elkonsumtionen ökade under den ekonomiskt dåliga perioden 1973–1979 med 3,7 % per år. Enligt linje 3 skall den under 1980-talet få öka med bara 0,7 % per år. I ett sådant samhälle blir det inget utrymme för vare sig

Torsdagen den
31 januari 1980

Allmänpolitisk
debatt

reallönehöjningar eller utbyggnad av den offentliga sektorn.

Dessutom kan vi ju inte bara se på effekterna i vårt eget land. Jag förmodar att kommunisterna anser att inte bara den svenska kärnkraften är farlig utan att denna energikälla bör stoppas i hela världen. Då måste man ju fundera över vad ett stopp för kärnkraften i världen inom tio år skulle få för effekter.

Det är ingen överdrift att säga att världen då skulle drabbas av en förödande energikris. Kärnkraft skulle under dessa tio år endast kunna ersättas av olja och kol. Kampen om dessa energitillgångar skulle bli hård. Våldshandlingar kan inte uteslutas från stormakternas sida. Sovjet står redan i Afghanistan. USA hotar att ingripa i oljeländerna om försörjningen hotas. Priserna skulle i vilket fall som helst rusa i höjden så att världsekonomin skulle drabbas av svåra bakslag. För de fattiga länderna skulle det bli en ren katastrof.

I ett avseende tycker jag att linje 3 måste börja tala klartext: Vilket slags samhälle tänker sig de partier som står bakom linje 3 och som är representerade här i riksdagen om man skulle segra i folkomröstningen? Av uttalanden framgår att kommunisterna är klara över att ett stopp för kärnkraften till 1990 kräver en långtgående planhushållning. Jag skulle för min del tillägga att risker föreligger för ett ransonerings- och regleringssamhälle, och det är inte någonting som kommer att göra socialismen populärare, om kommunisterna nu tror det.

Det märkliga är att vpk och centern inte talar om vilket slags samhälle deras energipolitik leder fram till. Vilka medel vill kommunisterna och centern använda för att klara den nödvändiga styrningen av konsumtion och investeringar? Vilka ingrepp blir det i de privata företagens rätt att själva bestämma? Vilka åtgärder för bättre hushållning behövs i fråga om hyreshus och villor? Vi skall nog komma fram till någon sorts gemensam planhushållning, säger kommunisterna enligt Dagens Nyheter. Tror centern det också? Det skulle vara intressant om linje 3 och de partier som står bakom denna linje talade om sitt eget framtida samhälle som omväxling till talet om polissamhälle för det fall övriga linjer skulle vinna.

Låt oss därför från kommunisternas och centerns företrädare få höra något om hur samhället skall fungera och utvecklas efter den 23 mars 1980 om linje 3 skulle vinna folkomröstningen.

BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! All diskussion om energipolitiken måste utgå från vilket samhälle vi vill skapa, som också Ingvar Carlsson nyss framhöll. Socialdemokratin vill utveckla ett samhälle präglad av gemenskap och omtanke och av en ansvarsfull hushållning med våra resurser. Vi vill ha ett samhälle där alla resurser som står till vårt förfogande i form av kunskande, teknik och naturtillgångar ställs i människans tjänst.

En sådan politik kräver och leder samtidigt till att vi utvecklar ett resurshushållande och energisnålt samhälle. Vi beskriver detta med följande ord i det energipolitiska program som antogs av 1978 års socialdemokratiska partikongress:

”Ett samhälle som satsar på fördjupad välfärd, social omsorg, sjukvård, utbildning, kollektivtrafik och kulturupplevelser, blir ett gott samhälle med hög livskvalitet och ett mindre energikrävande samhälle än det som främst uppmuntrar till privatkonsumtion.”

Självfallet innebär också denna vår samhällssyn att vi måste ställa samma krav på energipolitiken som på allt annat: att tekniken ställs i människans tjänst och underordnas de stränga krav som vi alltid måste ställa när det gäller hälsa, säkerhet och miljö.

Men möjligheterna till en säker, miljövänlig och billig försörjning med energi är också en mycket viktig förutsättning för att vi skall kunna förverkliga våra mål för samhällsutvecklingen. Och här lever vi i en för varje år allt farligare situation. Ingen av de energikällor som vi i dag använder räcker till för framtidens behov. Ingen av de nu tillgängliga energikällorna uppfyller heller de krav som vi ställer när det gäller hälsa, säkerhet och miljö.

Denna kris i energiförsörjningen hotar naturligtvis våra strävanden att utveckla ett bättre samhälle för människorna. Den är ett hot mot möjligheterna att ge u-ländernas folk en chans till utveckling. Den utgör ett mycket allvarligt hot mot freden. Det upplever vi nu varje dag, och det är obegripligt hur någon kan förneka att så är fallet.

Därför är en av våra allra viktigaste uppgifter att utveckla ett system för energiförsörjningen i framtiden som kan ge oss den energi som faktiskt behövs för att tillgodose viktiga mänskliga behov, utan de risker för hälsan och miljön som vi har i dag, och minsta möjliga påfrestningar på samhällsekonomin, sysselsättningen och den sociala välfärden. Ett sådant energisystem bör naturligtvis i största möjliga utsträckning grunda sig på uthålliga, inhemska och förnyelsebara energikällor. Målet är att vi i framtiden skall klara energiförsörjningen utan kärnkraft och med minsta möjliga andel olja och kol.

Det är en svår uppgift – inte minst därför att den skall genomföras samtidigt med att vårt land och världen befinner sig i en djup kris. Men den är enligt vår mening fullt möjlig att klara med en beslutsam satsning på skärpt hushållning och utveckling av de nya energikällorna.

I riksdagsmotioner, vårt energipolitiska program och en rad andra sammanhang har vi på ett konkret och praktiskt sätt redovisat hur de punkter på linje 2:s valsedel som handlar om energihushållning, åtgärder för att minska behovet av el för uppvärmning och införandet av de nya energikällorna skall kunna genomföras. Låt mig här, herr talman, redovisa några av de viktigaste punkterna i ett sådant program.

40 % av landets energiförbrukning går åt till uppvärmning, framför allt av våra bostäder. Vårt oljeberoende på detta område är så stort som 90 %. Det är de starkt ökande oljepriserna som har spelat en ödesdiger roll för den rekordhöjning av bostadskostnaderna som fortfarande pågår. Samtidigt har elanvändningen inom bostadssektorn ökat kraftigt. Om vi skall kunna avveckla kärnkraften, kan vi inte medverka till att elbehovet inom bostadssektorn fortsätter att öka. Det är därför nödvändigt att så långt som

möjligt pressa ner användningen av både olja och el inom bostads- och uppvärmningssektorn.

Det finns goda möjligheter att lyckas med den målsättningen, om vi skärper våra insatser för att hushålla, utnyttja spillvärme där det går och framför allt utveckla och i praktiskt bruk införa de nya energikällorna.

Däremot finns det inte något som visar att vi redan nu ligger så långt framme på något av dessa områden att vi kan vänta oss sådana revolutionerande förändringar redan under 1980-talet att det är möjligt att avveckla kärnkraften på tio år utan att ersätta den med olja eller kol.

Det energisparprogram som spelade så stor roll i 1976 års valrörelse och som genomdrevs av den förra Fälldinregeringen var illa genomtänkt. Det har, precis som vi och alla experter varnade för, inte givit det resultat som vi måste eftersträva. Hittills genomförda utvärderingar tyder på att vi bara uppnått ungefär en fjärdedel av de uppsatta målen.

På detta sätt har vi förlorat både tid och resurser i det viktiga arbetet att hushålla bättre med energin. Därför är det naturligtvis helt orealistiskt att räkna med att nuvarande hushållningsprogram, som centern står som symbol för, skall kunna ge sådana resultat som krävs för att klara en avveckling av kärnkraften på tio år eller den minskning av oljeberoendet som under alla förhållanden är vår viktigaste energipolitiska uppgift.

Vad som nu krävs är därför att energihushållningsprogrammet skärps och utvecklas. De åtgärder som omedelbart vidtas bör medvetet styras in på sådant som vi redan nu vet ger resultat – bättre underhåll och drift, utbildning av personal m. m.

Redan nu bör vi också ge generöst stöd till projekt där ny energiteknik prövas i full skala i bostadsbebyggelsen. Likaså bör vi redan nu satsa på lösningar som ger handlingsfrihet inför framtiden. Det kan vara lågtemperatursystem, fjärrvärme eller vatten- och luftburna system i stället för direktverkande el. Då kan vi under en övergångsperiod t. ex. värma husen med elpatroner där elkraften kommer från kärnkraftverken och sedan utnyttja samma uppvärmningssystem med hjälp av ny energiteknik som solvärme

Samtidigt som vi gör detta måste vi utveckla bättre metoder för hur mer omfattande ombyggnader för att spara energi kan genomföras och samordnas med andra åtgärder.

Enligt vad som framgår av rapporter från bl. a. delegationen för energiforskning, oljeersättningsdelegationen och byggforskningsrådet finns det särskilt stora möjligheter att just på bostads- och uppvärmningsområdet ersätta olja och el med nya energikällor som solvärme, jordvärme, värmepumpar eller nya bränslen. Men det framgår också att vi inte kan räkna med att börja införa de nya energikällorna för uppvärmning i praktisk verksamhet förrän under perioden 1985–1990 och att de kan spela en stor roll för energiförsörjningen först på 1990-talet och vid sekelskiftet.

Samma förhållande gäller för utnyttjande av spillvärme, framför allt därför att kommunernas planering ännu inte hunnit tillräckligt långt och själva genomförandet tar tid.

De olika insatserna för att spara energi, införa nya energikällor och utnyttja spillvärme måste avvägas mot varandra på rätt sätt. Vi bör inte genomföra stora ombyggnadsåtgärder på ett av dessa områden innan vi har sådana kunskaper på de andra att vi kan göra en sådan avvägning.

Det är dessutom viktigt, herr talman, att de energipolitiskt motiverade insatserna samordnas med annat som vi vill göra för att förbättra bebyggelsemiljöerna – t. ex. den sociala miljön eller handikappanpassningen. Särskilt när det gäller ombyggnad och flerfamiljshus är det ofta nödvändigt att samordna åtgärderna om det över huvud taget skall bli möjligt att genomföra dem.

Vi behöver därför utveckla en planering för hur alla de här kraven skall kunna samordnas och genomföras i praktiken, både i ny bebyggelse och vid ombyggnad. En sådan planering, herr talman, vore verkligen i flerdubbel bemärkelse en planering för det samhälle vi vill bygga.

Därför krävs det nu *dels* att vi utvecklar en kommunal planering som kan bedöma alla dessa frågor från en helhetssyn, *dels* att vi förstärker forsknings- och utvecklingsarbetet *och dels* att vi snabbt gör en översyn av alla de lagar, normer och låne- och bidragssystem som gäller på alla dessa områden. Syftet skall vara att få en planering, lagstiftning och finansiering som främjar samordnade insatser. Socialdemokratin kräver att detta viktiga arbete påskyndas och intensifieras.

Men den samhällsutveckling och energipolitik som vi vill ha kräver också en övergripande planering som utgår ifrån behovet av energihushållning. Energianvändningen, bostadspolitiken, trafikpolitiken, produktionssystemet och samhällsplaneringen är starkt beroende av varandra. Vi kräver därför en samhällsplanering som främjar en energisnål bebyggelse. Vi kräver därför en kraftfull utveckling av kollektivtrafiken och en lokalisering av arbetsplatserna som minskar arbetsresorna.

Självfallet bör vi sträva efter att utveckla produktionssystemet inom industri, jordbruk och skogsbruk mot mer energisnåla processer och branscher. Men den utvecklingen måste som all annan ske under socialt acceptabla former, dvs. den måste genomföras på ett sådant sätt att den inte tvingar fram hårda strukturrationaliseringar och folkomflyttningar som dessutom drabbar redan hårt drabbade grupper, regioner och branscher i vårt land.

Herr talman! Det behövs sannerligen stora förändringar både av energiförsörjningen som sådan och av hela samhället om vi skall kunna utveckla ett bättre energisystem för framtiden. Sådana förändringar kan inte genomföras utan en mycket omsorgsfull planering. De är mycket dyrbara. De måste därför få ta tid, om inte samhället och enskilda människor skall utsättas för orimliga påfrestningar. Vi menar att det inte är möjligt att klara den uppgiften på så kort tid som tio år utan att riskera andra väsentliga mål när det gäller trygghet, välfärd och miljö. Dessutom har inte utvecklingen kommit så långt att ett fullt genomförande är tekniskt och praktiskt möjligt under 1980-talet, även om vi hade obegränsade ekonomiska resurser. Därför behöver vi den tid och de resurser som vi får om vi utnyttjar kärnkraften

Torsdagen den
31 januari 1980

Allmänpolitisk
debatt

under en övergångstid på högst 25 år.

Men vi kräver också att bli respekterade, tagna på allvar, när vi säger att vi sätter en bestämd slutpunkt för kärnkraften. Och vi är mycket bestämda på att arbetet på att utveckla det nya energisystemet måste börja redan nu, så att kärnkraften och oljan successivt kan ersättas av ny energiteknik. Det är en missuppfattning, som sprids av företrädarna för linje 3, att vi skulle representera en energipolitik som innebär att vi om 20–25 år plötsligt och oförberedda skulle stå inför uppgiften att utveckla ett mycket stort kärnkraftsberoende. Linje 2 är i själva verket den enda linje som redovisar en trovärdig strategi för en framtida energiförsörjning med nya energikällor, utan kärnkraft, olja och kol.

En sådan strategi, som är trovärdig, saknar både linje 1 och linje 3.

Linje 1 sätter ingen slutpunkt för kärnkraften. Den anvisar inga medel för att utveckla ett nytt energisystem för framtiden. Den ger inte samhället det inflytande som behövs för att garantera säkerheten och en målmedveten satsning på ett nytt energisystem.

Linje 3 anvisar inte heller någon realistisk och trovärdig strategi för att klara utvecklingen av det nya energisystemet under den period då kärnkraften enligt linje 3 skall avvecklas.

Linje 3 leder till ett kolberoende och till sådana orimliga påfrestningar på samhällsekonomin som hotar sysselsättningen och utrymmet för sociala reformer, men också satsningen på det nya energisystemet.

Dessutom företräds linje 3 till sin majoritet av ett borgerligt parti som reglerar tillsammans med moderaterna. I denna roll företräder centern en skatte- och fördelningspolitik, en samhällsplanering och bostadspolitik som släpper loss onödig lyxkonsumtion och energislöseri. I denna roll har centern motsatt sig kravet på en effektivisering av hushållningsprogrammet. I denna roll har centern vägrat genomföra förra årets riksdagsbeslut om samhällsägda utvecklingsbolag för energiteknik, transportsystem och miljöteknik. I denna roll är centern inte beredd att ge samhället, medborgarna och löntagarna det inflytande som krävs för att utveckla ett resurshushållande och energisnålt samhälle.

Därför, herr talman, är centern och därmed linje 3 inte trovärdiga.

PER UNCKEL (m):

Herr talman! Till Birgitta Dahls anförande vill jag knyta två små reflexioner:

Den ena är att jag inte tror att kärnkraftverken blir säkrare för att staten äger dem. Den erfarenhet vi har av kärnkraftsdrift i vårt land talar tvärtom – av helt andra skäl i och för sig – om att vid kärnkraftverk där staten äger mest är drifterfarenheterna sämst, men där de enskilda intressenterna har det största inflytandet är drifterfarenheterna faktiskt bäst. Jag säger inte att detta bevisar att enskilt ägda kärnkraftverk är säkrare än statliga, men jag hävdar att staten inte är bättre att driva kärnkraftverk än vad någon annan kan tänkas vara – så mycket mer som säkerheten i vårt land övervakas av två statliga myndigheter, som tillämpar samma principer oavsett vem som äger reaktorerna.

Den andra reflexionen gäller satsningen på framtiden. Man får ibland – i hög grad från företrädare för linje 3, i något lägre grad från företrädare för linje 2 – intrycket att vi skulle vara oense om hur mycket pengar vi skulle satsa på den förnybara energin. Sakläget är ju det att vi är ense om praktiskt taget varje krona.

Vi är dessutom, tror jag, innerst inne ense om att det som nu är gränssättande för vår förmåga att utveckla ny energiteknik snabbt inte i första hand är tillgången på forskningsresurser utan tillgången på kompetent forskarpersonal – i ett land som ändå inte är större än Sverige. Jag hoppas att enigheten om satsningen på den förnybara energin kommer att hålla också över folkomröstningen.

Herr talman! Folkomröstningen den 23 mars sker mot bakgrund av några djupt allvarliga ting i vår omvärld. Det är framför allt två utgångspunkter i denna omvärld som ingen svensk energidebatt får tillåtas gå förbi.

Den ena är att vi vet att världen i sin helhet under de kommande 30–40 åren kommer att stå inför någonting mellan en tredubbling och en fyrdubbling av sin energiefterfrågan. Också u-länderna har rätt att kräva en dräglig framtid. Därmed har de också rätt att kräva en hygglig tillgång på energi.

Den andra är att under precis den period då vi skall gå igenom detta dramatiska skeende beträffande efterfrågeökningen skall också den energikälla som i dag svarar för hälften av världens energiförsörjning dala ned till 15 %. Det gäller alltså en minskning från 50 % till 15 % samtidigt som vi kanske kommer att fyrdubbla energiefterfrågan. Detta är dramatiken i den internationella energisituation som, som sagt, ingen svensk energidebatt kan föras förutan. Detta är det allvarliga sakliga utgångsläget för Sverige.

Det finns ett allvar till, herr talman, nämligen den oro och den undran som människor känner inför energianvändning i stort och inför kärnkraftsanvändning i synnerhet. Den oron och den undran är värda att ta på allvar. Det ställer krav på att energidebatten förs i hederliga och uppriktiga termer. Därför är det, herr talman, så ledsamt att det nu förefaller som om botten fullständigt har gått ur linje 3:s kampanjorganisation i saklighetshänseende. När man i dess tidning – jag vet inte i hur många exemplar den har spritts – kastar ut att 400 spädbarn har omkommit till följd av Harrisburgolyckan, gör man det medvetet för att skapa oro och för att skrämman människor som redan är oroliga. Skall debatten fortsätta att föras på sådant sätt, blir folkomröstningen en enda lång tragisk uppvisning i politiskt taskspeleri.

Vad man hänvisar till i sin tidning är en professor Sternglass, okänd i USA men profet i Sverige. Han hävdar alltså att 400 barn skulle ha förolyckats som ett resultat av Harrisburgolyckan förra året. Tidningen skriver: Närmast Harrisburg steg dödssiffran med 65 %, i hela staten Pennsylvania med 42 %. Det innebär att nästan vartannat barn som föddes i juli i år dog. Normalt dör bara 4 barn av 100 i denna delstat.

Hälften av alla nyfödda barn skulle alltså ha dött i Pennsylvania i juli förra året!?

Detta är inte den första undersökningen av samma slag som professor

Sternglass har gjort. Vid flera andra tillfällen har han försökt påvisa spädbarnsdödlighet i samband med kärnkraftsanvändning. I början av 1970-talet bjöds han hit till Skandinavien för att sammanträffa med bl. a. strålskyddsinstitutets chef professor Bo Lindell. Den gången gällde den påstådda barnadödligheten New York-området.

I ett brev till Björn Gillberg den 19 september 1979 beskriver Bo Lindell mötet med professor Sternglass på följande sätt:

”Där visade Sternglass kurvor över hur spädbarnsdödligheten i vindriktningen från kärnkraftverket Indian Point vid Hudsonfloden var direkt korrelerad till utsläppen av radioaktiva ämnen i Hudsonfloden. Vi frågade då varför han korrelerade spädbarnsdödligheten i vindriktningen med aktivitetsutsläppen i flodvattnet. Hade det inte varit naturligare att se på sambandet mellan aktivitetsutsläppet i luften och spädbarnsdödligheten i vindriktningen. 'Jo', sade Sternglass, med avväpnande naivitet, 'jag försökte först det. men då fick jag inte en så god korrelation.' Det var så sant, ty en sådan jämförelse visar i stället att ökade utsläpp var förbundna med mindre barnadödlighet ---.”

Herr talman! Bo Lindell sammanfattade sina intryck av doktor Sternglass vid en intervju i Kvällsposten den 21 december i år: ”Den mannen”, sade Bo Lindell, ”har haft fel så många gånger att man inte orkar reagera. Han letar reda på några siffror som han sedan hittar på en lämplig förklaring till.”

Det är, herr talman, sådana apostlar som linje 3 i dag använder som sina banérförare. Det är sådana apostlar som får tala i tidningar som vänder sig till en allmänhet som har rätt att få ärliga besked inför den 23 mars. Det är, herr talman, en cynisk spekulation i människors oro som linje 3 nu ägnar sig åt. Den spekulationen är ovärdig den politiska debatt som vi är vana vid att föra i det här landet och en förolämpning gentemot alla de människor som inför folkomröstningen vill ha ett uppriktigt svar på frågan om vi kan använda kärnkraften eller inte.

Så, herr talman, en helt annan sak. Det har hävdats från företrädare för linje 3 att det svenska samhället skulle göra en god affär på att inte använda sina tio färdiga kärnkraftreaktorer och bygga färdigt de två som fortfarande är under arbete. Det visar sig nu att om vi startar de redan färdigbyggda fyra aggregaten skulle vi spara så mycket olja redan fram till 1985 att det skulle bekosta de ytterligare investeringar som behövs i reaktorerna Forsmark 3 och Oskarshamn 3.

Normalt brukar man inte betrakta sig som fattigare om man investerar pengar i produktiv verksamhet med god lönsamhet. Däremot brukar man bli fattigare genom att först investera jättelika summor i anläggningar som sedan inte kommer till användning. Det är därför, herr talman, som Sverige blir fattigare om vi avvecklar kärnkraften – fattigare än om vi inte skulle använda de kärnkraftverk som vi under en lång följd av år byggt upp med gemensamma ansträngningar.

Och det är mycket fattigare vi kommer att bli. Konskvensutredningen räknar med 70–75 miljarder kronor under samhällsekonomiska villkor som vi vet aldrig någonsin kommer att vara för handen. Sannolikt kommer vi att

ligga på kostnader uppemot 200 miljarder kronor under de samhällsekonomiska villkor som vi oavsett regering kommer att brottas med under 1980-talet. Det leder till ökad arbetslöshet och otrygghet för människorna.

Sådana ser, herr talman, realiteterna ut inför folkomröstningen. Vi skall erkänna att realiteterna är just dessa. Vi måste satsa hårt, herr talman, på att spara energi och utnyttja våra egna energitillgångar. Vi får större resurser att göra detta med, om vi använder de kärnkraftverk vårt land har eller håller på att bygga.

BIRGITTA DAHL (s) replik:

Herr talman! Låt mig bara något kommentera det som Per Unckel anförde inledningsvis som svar på min kritik av linje 1 – att den saknar en trovärdig strategi för att både hushålla och utveckla ett nytt energisystem och sätta en slutpunkt för kärnkraften. Samhällets inflytande spelar ingen roll, sade Per Unckel. Vi påstår inte att det är det enda som spelar roll för säkerheten, men vi menar att man inte någon gång skall behöva misstänka att lönsamhets-tänkande har fått gå före säkerhet. Därför är samhällsägande viktigt.

Men framför allt är ett sådant samhällsinflytande som bara vi är beredda att ge nödvändigt för att man skall kunna utveckla det nya energisystemet och kunna hushålla med energin bättre. Många, inte minst från linje 3, försöker låtsas som om det inte funnes någon väsentlig skillnad mellan linje 1 och linje 2. Men det finns en rad punkter som saknas på linje 1:s valsedel och där linje 1:s företrädare sätter sig till motvärn när de diskuterar de här sakerna i det här huset eller ute i kommunerna. Och det är just de punkter där man diskuterar vad det är som krävs av planering, av styrning, av en medveten samhällsutveckling – där vi anser att man från samhällets sida måste bestämma utvecklingen för att klara de uppsatta målen. Jag kan räkna upp många konkreta punkter där moderaterna har röstat nej till förslag och krav från vår sida. Det gäller inte bara anslagsposterna. Det gäller också organisationen, det gäller vilken sorts fördelnings- och skattepolitik man skall föra.

Och det är till slut, herr talman, just på denna punkt som också linje 3 saknar trovärdighet, eftersom centern står för samma osociala och energislösande samhällsplanering som moderaterna. Nu har ju centern demonstrerat sitt intresse för energifrågan genom att utebli från denna debatt. Därför finns det ingen företrädare för centern att rikta frågor till. Men jag vill ändå, herr talman, i symboliskt syfte fråga: Tänker ni föra den sortens politik som ni i regeringsdeklarationen har lovat föra och som överensstämmer med moderaternas, eller den politik som krävs för att genomföra linje 3:s avveckling på tio år?

Statsrådet OLOF JOHANSSON:

Herr talman! Jag har naturligtvis svårt att inte lägga mig i denna debatt även om jag tyvärr har anlant sent, för det är så uppfriskande med det här grälet mellan de två ja-linjerna i folkomröstningen. Jag tycker att det är

viktigt att ni försöker att den vägen klara ut varför ni skilde er åt på slutet. Det har ni nämligen inte lyckats göra tidigare. Varje gång jag har haft debatter här i kammaren förut i annan egenskap har ni alltid hört samman som ler och långhalm i era slutsatser. Nu har vi alltså en helt ny situation, och jag tycker som sagt att den här debatten är uppfriskande, och den bör kunna ge något av upplysning åt den allmänhet som har så svårt att sära på er.

Jag är naturligtvis inte främmande för att en snabb avveckling av kärnkraften kräver styrning från samhällets sida. Det kräver en målmedveten energipolitik, och det är detta som vi arbetat för inom centerpartiet genom alla år. Vi har också uppnått en del. I dag är det "inne" och opportunt politiskt att ställa upp på sparplaner för befintlig bebyggelse, och vi vet också att det är oerhört lönsamt att satsa på detta. Det förbättrar på ett grundläggande sätt vår balans gentemot omvärlden.

Vi vet t. ex. vilken diskussion som fördes under valrörelsen 1976 om 30- och 40-talshusen i Ulvsunda. Den undersökning som professor Ingemar Höglund numera gjort visar att vi hade rätt. Det gick att med fem sex olika grupper av åtgärder minska oljeförbrukningen i dessa hus med 47 %.

Det är klart att det inte är så enkelt för er att erkänna, att ni på punkt efter punkt har tvingats sluta upp kring vår politik. En del har kommit motvilligt, en del under protest, men efter hand har ni kommit i vår riktning.

Det är likadant, utöver energiplanen, i fråga om forsknings- och utvecklingsprogrammet. Det var naturligtvis en avsevärd ambitionsökning som skedde 1978, då man ökade från 366 milj. kr. till 1 miljard under den treårsperiod som nu löper. Den omställning som då påbörjades av Studsvik Energi AB – tidigare Atomenergi – innebar att man från 5 à 7 % verksamhet vid sidan av den nukleära teknologin nu kommit upp till kanske en fjärdedel. Och omställningen fortsätter, så visst har vi fått en utveckling på det här området.

När man i svepande ordalag efterlyser styrningsåtgärder frågar jag: Vad skedde under alla dessa år, då vi i Sverige gjorde oss obehagligt mer och mer beroende av oljeströmmen från utlandet? Vad gjordes under alla dessa år för att förhindra den utvecklingen? Då var det ekonomiskt, billigt, att importera och göra oss mer och mer beroende av oljan. I dag vet vi att det fortfarande saknas instrument för att vid gränsen förhindra att oljeberoendet ökar – om det inte vore för den situationen att OPEC-staterna hela tiden höjer priset.

Jag tycker det finns anledning att erinra om att flera av de förslag som vi väckt genom åren är under praktiskt utarbetande, bl. a. förslaget om produktledsskatt, som skulle kunna vara ett sådant instrument för att i framtiden skilja de importerade bränslena, som ökar vårt beroende av omvärlden, och de inhemska bränslena från varandra.

Jag tror att ni gör er själva en otjänst om ni försöker göra gällande att centerns långvariga arbete för att ändra inriktningen på energipolitiken inte har någon trovärdighet. Diskutera i stället – och försök att informera om – de alternativ som ni själva står för!

Det finns en viktig sak i det här sammanhanget som vi inte får glömma och

som jag är oerhört orolig för. Det gäller både Per Unckel och dem som har talat tidigare. Om man först in-tecknar en stor del av energimarknaden med den elenergi som kommer från tolv kärnkraftverk och sedan menar att man därtill under den perioden skall introducera de förnybara, uthålliga och inhemska energikällorna. då frågar jag vem som skall betala den introduktionen, om marknaden inte finns. Det måste bli skattebetalarna – det är väl de enda som kan ställa upp i det läget. Det blir en upprepning av den situation som vi hade när kärnkraften introducerades i Sverige och 7 miljarder kronor gick till forskning och utveckling för introduktionen just över skattsedlarna. Det är viktigt att ni svarar på hur ni tänker er att kunna klara den situationen. Det kommer att bli dyrt om man låter en överin-teckning av energimarknaden ske samtidigt som man skall göra valet av energipolitik för framtiden.

Sedan finns naturligtvis alltid frågan på vilket sätt linje 1 och linje 2 skall behärska det stora elberoendet i en situation där det inträffar en allvarlig kärnkraftsolycka. Eftersom jag inte haft möjlighet att lyssna till hela diskussionen här, må ni gärna uppfatta den frågan som retorisk, men jag har aldrig hört något svar, vare sig av linje 1 eller linje 2. Ni har ju också sagt att ni då är beredda att stänga av kärnkraftverken. Opinionsen kommer med stor sannolikhet också att kräva att så sker och att det sker snabbt. Vad gör ni i den situationen för att inte skapa kris och kaos, dvs. det som ni ibland anklagar just avvecklingsalternativet för? Och hur kan det vara ekonomiskt förnuft att satsa drygt 15 miljarder kronor i en utbyggnad och en fastbyggnad av kärnkraftsprogrammet, när det finns alternativ som vi tydligen är överens om att vi skall satsa på i framtiden? Och när vi är överens om – i varje fall i ord – att kärnkraften inte hör framtiden till, utan att den skall avvecklas, varför måste ni då ta sådana omvägar i stället för att göra det som är naturligt, nämligen att låta ord och handling följas åt och inte i handling motverka det som ni säger i ord? Det är verkligen en fråga om trovärdighet, och detta blir till sist avgörande. Den som fortsätter att bygga ut kärnkraften och samtidigt talar om avveckling har betydande informationsproblem i förhållande till den svenska allmänheten. Jag kan ju ge det tipset till er att det är detta som människor frågar om ute på fältet. Hur är det då möjligt med en sådan linje som er?

Jag väntar på ett svar.

PER UNCKEL (m) replik:

Herr talman! Olof Johansson frågade om skillnaden mellan linje 1 och linje 2. Birgitta Dahl diskuterade samma spörsmål.

Låt mig säga så här, att frågan är om vi inte skulle kunna använda 8 à 14 miljarder, som det skulle kosta att lösa in den enskilda delen av Oskarshamnsverket, på ett bättre sätt än att köpa kärnkraftsaktier. Vore det inte bättre, Birgitta Dahl, att vi, om vi nu anser oss ha dessa pengar, satsar dem på säkerheten, forskningen eller på något annat meningsfullt område i stället för att ägna oss åt ideologiskt motiverade piruetter, som inte har ett dyft med säkerheten att skaffa?

Jag håller med Birgitta Dahl om hon menade att ett samhällsinflytande

över kärnkraftsanvändningen är av avgörande betydelse för säkerheten. Sådant inflytande har vi: det utövas av SKI och av SSI. Men vad detta har med samhällsägande av konkreta kärnkraftverk att skaffa övergår mitt förstånd.

Jag tror, Olof Johansson, att skillnaden mellan linje 1 och linje 2 går tillbaka på att socialdemokratin kände en så oemotståndlig lust att förse sin valsedel med ideologiskt betonade piruetter att man var tvungen att skriva en egen baksida.

Om man gjort sig beroende av kärnkraft, har man då någon möjlighet att ta sig ur den? frågar Olof Johansson. Realiteten är ju att vi redan för de kommande tio åren är beroende av en elanvändning som kräver kärnkraftverken. Jag har inte sett någon från linje 3 trovärdigt visa på hur vi skall kunna avskaffa hela ökningen av elanvändningen, vilket vi skulle tvingas till för att inte spränga ramarna. Det är därför som vi redan nästa år kommer att öka vårt oljeberoende, om vi inte får köra i gång de kärnkraftsaggregat som står där och väntar på idrifttagningstillstånd.

Vi är beroende av elanvändningen. Frågan är då: Skall vi använda de metoder för att producera elektrisk ström som vi har satsat 40 miljarder kronor på? Eller gör vi oss bättre rustade för framtiden om vi slänger de 40 miljarderna på sophögen och börjar om från början? Det är klart, Olof Johansson, att vi vinner på att använda de kärnkraftverk som vi redan har.

Olof Johansson sade att han inte lyssnat på hela debatten. Möjligen följde han emellertid i någon mån debatten förra gången som vi diskuterade energifrågor, nämligen inför beslutet om folkomröstningen. Vi försökte då från flera håll övertyga hans partikamrat Birgitta Hambræus om att det faktiskt inte står 15 miljarder kronor till det svenska samhällets förfogande om man avbryter investeringsarbetena på de två återstående reaktorerna. Vi kom då fram till att det som står till förfogande ligger någonstans vid halva det beloppet, när man dragit bort skadeståndskraven. Också Olof Johansson borde kunna erkänna att några 15 miljarder har han inte. Eller är det så att linje 3 handskas lika ovarsamt med den här typen av uppgifter som uppgifterna av professor Sternglass som vi diskuterade här i kammaren strax innan Olof Johansson kom in i debatten? Olof Johansson kanske för resten nu kan ta upp Sternglassdebatten till en objektiv belysning från linje 3:s sida. Är det ansvarigt, Olof Johansson, att försöka inbilla svenska folket på uppenbart lögnaktiga grunder att 400 spädbarn dog i Harrisburg. Är det ansvarigt – ja eller nej?

BIRGITTA DAHL (s) replik:

Herr talman! Låt mig först något kommentera det sätt på vilket Olof Johansson har behagat uppträda här i kammaren i dag. Han tänjer sin rätt som statsråd att gå upp oanmäld i debatten och gör det på ett område som han inte har ansvar för i regeringen och trots att han inte har lyssnat på debatten. Olof Johansson skäms dessutom inte för att tala om detta och demonstrerar det mycket tydligt genom det ganska slappa och illa genomtänkta anförande

som han höll.

Låt mig därför, herr talman, ställa de frågor som måste ställas till centern för att ta rätt på om det finns någon som helst trovärdighet i ert uttalande. Om Olof Johansson hade lyssnat på mitt och Ingvar Carlssons anförande och behagat studera våra program, våra partimotioner och våra redovisningar, skulle han veta att vi har en strategi för hur samtidigt utvecklingen av ett nytt energisystem och utvecklingen av kärnkraften skall klaras. Dessutom skulle han veta varför vi hävdar att vårt program är mer trovärdigt än ert eller linje 1:s.

Det grundläggande påstående som jag avslutningsvis gjorde och som föranleder de frågor jag nu ställer är att linje 3 icke är trovärdig, eftersom icke heller centern är det så länge partiet har en borgerlig åskådning och regerar tillsammans med moderaterna. Ni för en skatte- och fördelningspolitik och står för en samhällsplanering och en bostadspolitik som släpper loss onödigt lyxkonsumtion och energislöseri. Är ni beredda att ändra er på de punkterna, Olof Johansson? Annars är ni inte trovärdiga.

Ni är inte beredda att ge samhället det inflytande som krävs för att man skall kunna styra utvecklingen mot ett resurshushållande och energisnålt samhälle. Det går inte ihop med borgerliga värderingar. Jag tog också upp ett bra exempel på detta. Det samhälleliga utvecklingsbolag som ni var med om att besluta i riksdagen förra våren och som syftar till utveckling av ny energiteknik och transportteknik, som är så nödvändig för att främja kollektivtrafiken och hushålla med energi på transportområdet, har ni nu varit med om att sabotera. Är detta det pris ni fått betala, Olof Johansson, för att få vara statsråd – i en regering som för en politik som ökar orättvisorna och energislöseriet i samhället på alla nivåer?

Varför har ni, Olof Johansson, hela tiden motsatt er våra krav på en sådan inriktning av hushållningsprogrammet att det kan få en sådan effekt som det måste ha för att målet på det området skall kunna uppnås? Det som hittills har uppnåtts, bortsett från punktinsatser, är bara en fjärdedel av det mål som uppsatts i Elvy Olssons berömda sparplan – det framgår av utvärderingarna.

Statsrådet OLOF JOHANSSON:

Herr talman! Birgitta Dahl menar alltså att jag skulle motstå hennes "lockelser" till debatt. Det skulle jag väl också ha kunnat göra – vi har ju fört debatter förut och vet därför var vi har varandra. Det provokatoriska sättet på vilket Birgitta Dahl anmälde centerns frånvaro i debatten gjorde att jag ändå begärde ordet.

Birgitta Dahl talade vidare om den borgerliga åskådningen som ett hinder för en ny energipolitik. Något som de icke-socialistiska partierna har gjort under den senaste tiden och som ni inte har hängt med på är att använda skatteinstrumentet i energipolitiskt syfte. Det är inte alltid bekvämt att göra det, men eftersom det är nödvändigt har vi ändå inte dragit oss för det.

Det var det ena jag ville säga. Det andra – och det nämnde jag i mitt enligt Birgitta Dahl "slafsiga" anförande – är vårt förslag om produktledsskatten,

en tanke som togs fram under energikommissionens arbete. Nu har en särskild utredning tillsatts för att skapa instrument som kan klara differentieringen mellan olika energiråvaror, och det vet också Birgitta Dahl.

När det gäller utvecklingsbolagen har inga tidigare beslut omprövats. Men det har ju hänt en "liten sak" sedan sist – vi har fått en lag om folkomröstning. Det finns naturligtvis möjligheter att påverka inriktningen av resurserna efter det att svenska folket har bestämt sig för vad som är särskilt väsentligt att satsa på för framtiden. Birgitta Dahl kan vara övertygad om att i varje fall centern kommer att arbeta vidare för det.

Jag skall något kommentera talet om skadeståndssiffror. Jag är medveten om att kontrakten är skrivna på ett sådant sätt att samhället eller de privata köparna, som det ofta är fråga om i det sammanhanget, ådrar sig stora skadeståndskostnader. Det är en nackdel. Men samhällsekonomiskt innebär det inget resursslöseri. Jag utgår från att kraftföretag gärna vill fortsätta att syssla med energi, och i den mån de vill det har de naturligtvis en möjlighet att använda pengarna på ett samhällsekonomiskt riktigt sätt, dvs. på det sätt som har beslutats i en folkomröstning eller av riksdagen. Detta är alltså inte någon kostnad för samhället, men det är naturligtvis en statsfinansiell belastning att de kontrakt som slutits på det här området har denna innebörd och att vi tyvärr så sent fått en opinion och ett ställningstagande för en omprövning av kärnkraftsprogrammet, som var överdimensionerat från början.

När det gäller folkomröstningsalternativen är det ju så att alla linjerna ökar elanvändningen. Det försöker ni ofta förtiga i debatten på olika sätt. Mycket går att spara, och mycket går att effektivisera. En hel del måste naturligtvis satsas också på ny elproduktion. Det skall ske i mottrycksform och i form av kraftvärme. Detta är viktigt, eftersom det ger en helt annan möjlighet att använda bränslemarknaden i stället för att satsa på ett sårbart cluppvärmningssystem. Där tycker jag, om jag skall ge en liten komplimang till linje 2, att det är bra att ni så småningom har insett att ni inte kan skapa ett uthålligt och samtidigt flexibelt och öppet system för förnybara energikällor genom att direkteluppvärma största delen av det nytillkommande bostadsbeståndet. Därtill får vi naturligtvis också mindre kvantiteter vattenkraft och vindkraft i slutet av detta decennium, om man är beredd att satsa ordentligt nu.

Det är klart att forskning och utveckling kan skötas på olika sätt. Det genomgående draget i de debatter vi har haft om förnybara energikällor genom åren är att kärnkraftsanhängarna anser att sådana inte står till förfogande under kärnkraftens introduktionsskede. Vi anser däremot att man skall satsa på dem nu, och då menar vi naturligtvis att man skall satsa på dem i *praktisk användning*. Det finns känd teknik på väldigt många områden, och inhemska bränslen är den tyngsta delen.

Vi måste alltså satsa nu. Forska och utveckla kan man hålla på med hur länge som helst och dessutom lägga in provperioder som gör att hela utvecklingsprogrammet kommer i olag. Vindkraftssatsningen är ett typexempel på detta. Om man lägger in undersöknings- och provperioder mellan prototypstadiet och nästa skede tappar man tempo. Industrin är inte beredd att ställa upp på sådana villkor, och då får man den långhalning som så många

av kärnkraftsanhängarna vill ha. Jag skall tolka er på det bästa sätt jag kan, och jag hoppas att det skall vara slut med denna långhalning, för det finns verkligen ingen tid att förlora. Jag hoppas att ni har ändrat er på den punkten med hjälp av erfarenheterna och pressande yttre omständigheter. Då tänker jag både på opinionen och på de stigande oljepriserna.

BIRGITTA DAHL (s) replik:

Herr talman! Jag sade inte "slafsig", jag sade "ogenomtänkt och slapt". Men jag skall inte polemisera mot Olof Johansson på den punkten – jag kan gå med på det andra uttrycket också.

Vi får inte förlora någon tid på långhalning, sade Olof Johansson, vi har ingen tid att förlora när det gäller att bygga upp ett bättre energisystem för framtiden. Nej, vi har inte det. Det är därför som vi faktiskt tycker att det är upprörande när centerpartisterna åker runt i Sverige och säger att de är mest för nya energikällor samma dag som de tillsammans med moderaterna i regeringen går med på att det samhälleliga utvecklingsbolaget för de nya energikällorna inte får komma i gång. Vi har ingen tid att förlora. Det tycker vi som anser att det behövs 25 år för att klara att avveckla kärnkraften, och det skall Olof Johansson finna att vi krävt resurser för om han behagar läsa protokollet från den debatt där han gick in i mitten av andra halvlek. Vi behöver starta omedelbart och intensivt med hjälp av bl. a. det statliga utvecklingsbolaget för ny energiteknik och för kollektivtrafik som centern, där den har makt och inte bara pratar, arbetar tillsammans med moderaterna för att förhindra. Och ute i kommunerna står ni för en samhällsplanering och en bostadsplanering som är energislösande. Det finns inget samband mellan vad ni säger och vad ni gör.

Det är inte, som Per Unckel påstår, några ideologiska piruetter som skiljer oss åt i denna fråga. Det går inte att få ett resurshushållande och energisnålt samhälle om man inte ställer upp för den samhällssyn som socialdemokratin står för. Det går inte med borgerlig politik.

Skattefrågan är ett bra exempel härpå. Det är klart att man kan resonera om skatteteknik för att reglera utnyttjandet av olika energikällor och kanske använda prismedlet för att pressa ned utnyttjandet. Men det finns, det borde Olof Johansson veta, stora problem med det – de rika kan alltid fortsätta att slösa med energi även när den blir dyr, medan de fattiga kanske måste avstå från viktiga behov. Det avgörande är emellertid den allmänna skatte- och fördelningspolitik som ni står för ihop med moderaterna. Det är den som släpper loss energislösande lyxkonsumtion.

Jag har fortfarande inte på någon av de frågor som jag ställde till Olof Johansson fått ett svar som kan skänka centern eller linje 3 någon trovärdighet.

PER UNCKEL (m) replik:

Herr talman! Olof Johansson är säkerligen väl medveten om att skadestånd för eventuellt avbeställda kärnkraftverk i betydande utsträckning är skadestånd för grejer som redan är tillverkade men ännu inte betalda. Olof

Johansson kan väl inte få också detta att bli en samhällsekonomisk poäng eller en hjälp i kampen för den förnybara energin. Vidare är det faktiskt staten som skall betala ut pengarna. Vore det inte klokare, Olof Johansson, att satsa dessa pengar på något förnuftigt, såsom kärnkraftssäkerhet, forskning kring förnybara energislag eller någonting annat som vi har nytta av för framtiden, och inte på att betala halva turbiner i Finspång för att dessa inte skall komma till användning.

Olof Johansson försöker ge sken av att centern är mera för förnybar energi än någon annan. När det nuvarande programmet för forskning om den förnybara energin utarbetades för några år sedan inom delegationen för energiforskning var vi ense med centerns representanter beträffande, om jag minns rätt, 20 milj. kr. av 1 200 milj. kr. Ett par veckor senare var också den ocnigheten borta. Jag tycker det är bra att vi är ense om att vi behöver den förnybara energin. Låt oss därför inte söka sak för att få den ene eller den andre att framstå som mer änglalik än den andre. Vi måste satsa nu, Olof Johansson, och det är precis vad vi håller på med. Men vi måste nog acceptera att varje forskning värd namnet måste ta tillräcklig tid i anspråk och undersöka resultaten, så att man kan vägledas av dessa för framtiden. Innan vi bygger 2 000 vindkraftverk måste vi se till att propellrarna verkligen snurrar, Olof Johansson.

Så till den tredje punkten. Olof Johansson. Alla vill ha ökad elanvändning säger statsrådet. Vi tror att vi om tio år har ett elbehov som ligger i storleksordningen 25 TWh. Vi tror att vi måste ha det för att vi skall kunna klara jobben och för att vi skall klara den sociala omvårdnaden. Vi tror inte att vi under de kommande tio åren klarar av mer än att halvera den ökningstakt av elanvändningen som vi haft under de senaste tolv månaderna. Sanningen är ju att det alternativ som Olof Johansson och hans parti i övrigt står bakom medger en ökning av elanvändningen på någon tiondels procent. Vart tar de övriga sex procenten vägen, Olof Johansson? Försvinner de med de jobb som måste bort när energin tryter?

Herr talman! Av tidsskäl får jag tydligen återkomma med några ord till Birgitta Dahl vid något annat tillfälle.

Statsrådet OLOF JOHANSSON:

Herr talman! Per Unckel vet naturligtvis att sambandet mellan energianvändning – i synnerhet elanvändning – och sysselsättning inte är särskilt entydigt. Det räcker med att gå tillbaka till statistiken för 1970-talet för att övertyga sig om att den egentliga industrins årsarbetstimmar hela tiden har minskat. Kurvan pekar stadigt nedåt. Samtidigt har elförbrukningen hela tiden ökat.

Det är möjligt att just den dåliga kopplingen mellan prisutvecklingen på energiområdet och prisutvecklingen när det gäller arbetskraften, inkl. sociala kostnader, arbetsgivaravgifter etc., har lett till det dåliga sambandet. Det finns inga tillfredsställande analyser att tillgå här. Men man har stor anledning att tro att det förhåller sig så. Försök därför inte med det enkla tricket att säga att energianvändning och sysselsättning alltid utvecklas i

samma riktning. Erfarenheten talar ett annat språk.

Jag har sagt, Per Unckel, att det är bra att ni har slutit upp bakom den politik som centern drivit beträffande förnybara energikällor. Jag tycker också att det är bra att en väldigt bred riksdagsmajoritet slutit upp kring det forsknings- och utvecklingsprogram som jag hade tillfälle att lägga fram 1978. Det är utmärkt! Men om man skall kunna gå vidare från forskning och utveckling mot utnyttjande räcker det inte med detta. Kärnkraften är ett utomordentligt bra exempel på det. Den fick stånga sig fram för att kunna konkurrera med den då billiga oljan, och detta skedde med hjälp av sju statliga miljarder kronor. En massiv statlig satsning av skattepengar var en förutsättning härför.

Jag har ställt frågan tidigare men jag upprepar den: Är det den metoden man skall tillämpa när det gäller att få fram de förnybara energikällorna? Om vi avbryter kärnkraftsprogrammet vet vi ju att det finns en marknad för inhemska uthålliga bränslen. Faktum är att vedanvändningen ökat fem gånger på kort tid i landet just därför att prismekanismen fungerat. Men stoppar man denna utveckling genom en överintecknad elmarknad eller på annat sätt blir situationen givetvis en annan. Då måste man betala det via skattsedlarna. Jag tror att det är viktigt att Per Unckel reder ut den saken.

Inom parentes ett par ord som tillvitats linje 3 eller kanske t. o. m. centern. Det gäller ett uttalande av en professor Sternglass, som jag inte är närmare bekant med, och det får stå för hans räkning. Jag utgår ifrån att tidningar med ansvariga utgivare också rättar till uppgifter som är felaktiga. Jag har talat med dr Rogowin när han var här på centersymposiet om energi för några dagar sedan, och enligt hans utsago har man inte funnit något underlag för det uttalande som Sternglass gjort. Jag har på den punkten ingen anledning att betvivla dr Rogowins uttalande.

Det sker ingen omprövning av det beslut om statliga centrala utvecklingsbolag som jag i hög grad var med om att driva fram tillsammans med Birgitta Dahls partivänner våren 1979. Vi har dessutom fått de regionala utvecklingsbolagen i Jämtland och Västerbotten. Självfallet tillhör dessa de instrument som vi kommer att behöva för framtiden. Ju mer tyngd i folkomröstningen som de förnybara energikällorna får – och det får de mest med linje 3 –, desto mer nytta kommer de här utvecklingsbolagen att kunna göra för det svenska samhället på lång sikt.

Birgitta Dahl ägnade sig sedan också åt mera allmänna talesätt om trovärdighet och annat. Jag bara konstaterar att de olika folkomröstningslinjernas trovärdighet kommer att bedömas av svenska folket, nu när vi äntligen har fått er att ställa upp på folkomröstningskravet. Den bedömningen skall vi med lugn överlämna till medborgarna, Birgitta Dahl. Den behöver vi inte gräla om här.

Andre vice talmannen anmälde att Per Unckel och Birgitta Dahl anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Torsdagen den
31 januari 1980

Allmänpolitisk
debatt

PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Ingvar Carlsson ställde en massa frågor som berörde vpk. Dem tänker jag inte besvara i det här huvudanförandet, utan vill Ingvar Carlsson ha svar så får han replikera mig, så skall jag återkomma till frågorna. I övrigt får jag vad gäller sakinnehållet i linje 3 hänvisa till vad C.-H. Hermansson sade i gårdagens debatt. I det inlägg som jag nu tänker hålla får ni betrakta mig som i huvudsak företrädare för vpk och icke för linje 3.

Jag tänker i detta inlägg ta upp frågor kring den mänskliga miljön och relatera dessa frågor till teknik- och energianvändningen. Det är förvisso ett omfattande frågekomplex som jag bara hinner beröra summariskt.

Jag ser det som självklart att ett resonemang kring dessa frågor bara kan ha en enda utgångspunkt – människornas behov. Låter man denna utgångspunkt vara överordnad och övergripande, undviker man att krångla till resonemangen om vårt samhälle, som ändå – under den industriella kapitalismen – blivit komplicerat och svårt att överblicka.

Människan är bara en av ett otal levande varelser på jorden. Andra varelser begränsas till antal och utbredning av de lokalt rådande livsförutsättningarna. Människan har i olika grad satt sig över dessa lokala förutsättningar. I synnerhet gäller detta människan i industrisamhället. Men i längden går det ändå inte att hur som helst sätta sig över de villkor naturen bjuder, utan att naturen slår tillbaka mot människan.

Människan är inte hotad av andra levande varelser. Den största faran kommer i stället från människan själv, dels i form av en allvarlig risk för kärnvapenkrig, som skulle kunna utplåna allt liv, dels i form av en smygande förstöring av den mänskliga livsmiljön. Båda dessa risker som hotar fortsatt mänskligt liv på jorden är en följd av teknikanvändningen inom det moderna industrisamhället. En annan effekt av denna tekniska utveckling är att färre människor fått ökad makt över utvecklingen, samtidigt som allt fler slagits ut och ställts utanför den produktiva processen.

Inom det marknadshushållande kapitalistiska industrisamhället är det vinstutsikterna som styr vad som skall produceras och med vilken teknik. Är det mest lönsamt att producera militära förstörelsemedel, ja, då producerar man just sådana. Är det mera lönsamt att producera lyxartiklar och kortlivade produkter än att producera nödvändighetsvaror av hög kvalitet och med lång livslängd, då kommer produktionen att inriktas mot den förstnämnda typen. Vill man bedriva miljöstörande produktion här i landet och möts av kostsamma miljökrav, då kanske man ser sig om i världen efter ett land där det inte ställs sådana kostsamma miljökrav och gör sina miljöskadliga utsläpp där i stället. Vad jag vill komma fram till är att – enligt mitt synsätt – statsmakterna här i landet, med utgångspunkt från människornas behov i dag och i framtiden, planmässigt måste styra teknikanvändningen i sådan riktning att en livsvänlig miljö kan bevaras – både nationellt och internationellt.

Herr talman! Jag skall ännu en stund uppehålla mig vid teknikanvändningen i samhället, granska den från en mera ideologisk utgångspunkt och

sedan komma över till energipolitiken.

Den historiska materialism som jag omfattar och som formulerades redan på 1800-talet av Karl Marx ser drivkraften till samhällets utveckling i de produktiva krafter människan brukar. Är det då likgiltigt *vilken* teknik man använder eller *hur* man använder den? Nej, som jag ser det, är det klart att det inte är likgiltigt. Det kan heller inte vara likgiltigt om man är beredd att planera för största möjliga handlingsfrihet i framtiden eller om man är beredd att binda den framtida utvecklingen vid en viss typ av teknik. Det måste vara av synnerlig vikt att planera för handlingsfrihet om det rör sig om en teknik vars långsiktiga verkan är omstridd. Exempel på sådana tekniker är användningen av dator- och robottekniker inom industrin och användning av kärnkraft för elproduktion.

Effekterna på både den yttre miljön och arbetsmiljön måste få bli utslagsgivande vid teknikval. Här gäller det att tillämpa den viktiga utgångspunkt som jag nämnde inledningsvis, människornas behov. Det måste gälla människan både i produktionsprocessen och som konsument.

Jag har redan gett exempel på produktionsinriktningar som inte haft denna utgångspunkt och skall ge några exempel till.

Ett exempel är det brittisk-franska Concordeprojektet för överljudstransport av passagerare i flygplan. Motsvarande projekt i USA, SST-projektet, övergavs.

Ytterligare ett annat – och betydligt mera kontroversiellt – exempel på teknikanvändning, som det stått och fortfarande står strid om, är elproduktion i värmekraftverk med kärnklyvning som den primära energikällan.

Jag skall använda resten av mitt anförande till att kommentera kärnkraften och söka jämföra den med andra tänkbara energikällor. De grundläggande fysikaliska upptäckter som ligger till grund för dagens kärnkraft gjordes redan på 1930-talet. Men det var först då vetenskapen kunde se möjligheten att framställa en atombomb – med ojämeförlikt mycket starkare verkan än alla dittills kända vapen – som det skedde en medveten teknisk satsning av ett omfång som hade varit helt otänkbart om det gällt en civil tillämpning av den gjorda upptäckten.

Som vi alla vet gick det att framställa en atombomb. Man hade funnit två tänkbara klyvbara material och två olika vägar att komma fram till bomben. Den ena vägen var att höganrika uranisotopen 235. Den andra vägen var att i en reaktor för vanligt uran, med grafit eller tungt vatten som moderator, framställa transuranen plutonium 239. I det sistnämnda fallet erfordrades en uppberedningsanläggning för avskiljning av bildat plutonium. Bägge vägar har prövats och lett till fungerande kärnvapen.

Den sistnämnda vägen torde vara den som är lättast överkomlig för länder med begränsade ekonomiska och tekniska resurser. Båda vägarnas teknik har beröringsytor med den teknik som kärnkraften vilar på. De ekonomisk-tekniska satsningar som gjorts i USA för att ta fram kärnvapen är så enorma att de aldrig skulle ha gjorts, om det bara hade gällt att skaffa fram en ny fredlig energikälla. Dagens kärnkraft är därför en tillämpning på det civila fältet av en teknik som utvecklats för helt andra ändamål, nämligen för

militär förstörelse. Men det går också att vända på resonemanget. Tillgång till kärnkraftsteknik öppnar vägen till innehav av kärnvapen, om man skaffar sig en uppberedningsanläggning. Detta inbördes samband uttrycks bra i Inga Thorssons mening: "Kärnkraft och kärnvapen är två olika sidor av samma mynt."

Detta samband har också blivit ett viktigt argument för många människor för att vända sig mot kärnkraft här i landet. Stockholms internationella fredsforskningsinstitut, SIPRI, uttrycker sin insikt om detta problem i en pressrelease från den 8 november 1979:

"SIPRI:s slutsats är, att det inte finns några enkla tekniska lösningar för hur man ska komma till rätta med den risk för kärnvapenspridning som alltid är förknippad med ett civilt kärnkraftprogram. Problemet är väsentligen politiskt --- På grund av det nära samband som finns mellan civil kärnkraftteknologi och kärnvapenspridning är det en förhoppning att de politiska ledarna i världen ska kunna tidsbegränsa användningen av kärnkraft som energikälla. För att uppnå detta borde alternativa energikällor snabbt utvecklas."

I förlängningen av detta resonemang ligger att Sverige inte skall involvera sig längre i fissionskraftens bränslecykel än vi redan har gjort – således inga fler reaktorer i drift, ingen uppberedning av förbrukat reaktorbränsle och ingen uranbrytning i Sverige. Detta är krav som vpk och alternativ 3 ställer sig bakom, men från alternativ 1 och 2 ger man inte klart besked var man står i fråga om svensk uranbrytning.

Från ja-sidan får vi höra att om kärnkraften från sex reaktorer avvecklas på tio år så får vi ett Kolsverige eller, som Olof Palme sade i går, ett "Sotsverige". Man säger också att miljöstörningarna och hälsoriskerna är större med kolet än vad de är med kärnkraften. Är då detta sant? Får vi ett Kolsverige, och är det i så fall farligt?

Först vill jag då konstatera att den planering som vpk och linje 3 står för inte leder till något Kolsverige. Vi räknar bara övergångsvis med en viss, och förhållandevis mycket begränsad, kolanvändning. Det räcker med ett stort kolkraftverk 1990, eller två mindre, om det då går lika bra att tillgodose miljökraven.

Debattörer framhöll ofta kol som ett alternativ till kärnkraft i den tidiga energipolitiska debatten. Nu hör man inte av sådana inlägg längre. Det torde bero på att miljöriskerna med kolförbränning blivit bättre kända.

I det energipolitiska program som vpk antog för några år sedan säger vi: "Storskalig global användning av kol är en lika stor fara som kärnkraften." Med den programmatiska inställningen borde det väl stå klart att inte vpk kan medverka till något Kolsverige, och det kommer det heller inte att handla om efter en seger för linje 3 i folkomröstningen. Det är ju också möjligt att det går att ta fram miljövänligare metoder för kolförbränning och att vi därigenom i högre grad kan acceptera en ökad kolanvändning. Det har ju satsats vida mer forskningspengar på problem kring kärnkraften än då det gällt att ta fram metoder för en miljövänlig användning av organiska bränslen.

Det talas ju också mycket om vårt oljeberoende, både i den ekonomiska debatten och i energidebatten. Från ja-sidan har det påståtts att om nej-sidan vinner så skulle vi få inte bara ett Kolsverige utan också ett ökat oljeberoende. Inte heller detta är riktigt. Företrädarna för varje alternativ måste själva få lov att presentera sin egen planering och stå för den, och de bör inte få stå för en planering som konstruerats av motståndarna. I den planering som linje 3 har gjort för oljeanvändningen är nej- och ja-sidorna lika stora år 1990, således inget ökande oljeberoende.

Ser vi mer allmänt på de internationella beroenden som olika energialternativ ger finner vi beroenden hur vi än vänder oss, så länge vi inte enbart baserar vår energiförsörjning på inhemska förnybara energikällor. Beroendet i fråga om olja och kol kan dock fördelas till ett flertal olika länder och riskerna på det sättet spridas. Det beroende som kärnkraft med lättvattenreaktorer ger är däremot koncentrerat till i huvudsak ett enda land, USA. Vill vi upparbeta det använda reaktorbränslet är vi också beroende av bl. a. Frankrike. Dessutom kan vi, om ja-alternativet segrar, längre fram komma att bli utsatta för påtryckningar i fråga om de svenska urantillgångarna. Vi kan komma att ställas inför kravet att leverera svenskt uran om vi skall få anrikat uran levererat. Sedan den s. k. svenska linjen övergavs kan vi inte vinna ökat energipolitiskt oberoende genom dagens kärnkraftsteknik. Den leder i stället till ensidigt och ökat beroende.

STURE ERICSON (s):

Herr talman! Anhängare av linje 3 påstår att deras alternativ minskar risken för kärnvapenspridning. "Den som vill nedrusta kan inte välja socialdemokraternas alternativ." Man hävdar att en röst på linje 3 främjar en fredlig utveckling i världen.

Sådana argument om fred och nedrustning är naturligtvis viktiga och förtjänar att granskas noggrant.

SIPRI – Stockholms internationella fredsforskningsinstitut – har lagom inför folkomröstningen gett ut en bok om kärnenergi och kärnvapenspridning. Den engelske atomfysikern Joseph Rotblat har skrivit det sammanfattande kapitlet. Han var med om att tillverka första atombomben men är nu 35 år senare världsberömd kärnkraftsmotståndare. Denna SIPRI-bok är därför en inlaga mot kärnkraften, finansierad av den svenska riksdagen.

Rotblat anser att fredlig och militär kärnenergi är så sammanvävda att det är omöjligt att skilja dem åt. Det finns en psykologisk koppling, eftersom det var genom bomben över Hiroshima i augusti 1945 som den breda allmänheten lärde känna kärnenergin. Den historiska kopplingen består i att de första reaktorerna byggdes för att producera material till kärnvapen. Den faktiska kopplingen består i att kärnkraftsreaktorer använder eller producerar material, som skulle kunna användas för kärnvapen. Den stat som utvecklar ett fredligt kärnkraftsprogram utbildar dessutom personal, som ganska lätt kan överföras till ett kärnvapenprogram. Ju fler stater som skaffar sig kärnkraft desto större är risken att vi får ytterligare kärnvapenstater utöver de sex nuvarande. Det är den enkla logiken i Rotblats resonemang.

Enligt SIPRI:s redovisning fanns det i mars 1979 inte mindre än 186 kärnkraftsreaktorer i 20 länder. Hela 90 % av den generade energimängden produceras i de västliga industriländerna.

Ytterligare 16 länder är i färd med att skaffa sig kärnkraftsreaktorer. I början av 1990-talet kommer det enligt SIPRI att finnas över 500 kärnkraftsreaktorer i 36 länder. Energittillskottet från kärnkraften blir då fyra gånger större än i dag. Länder med fler reaktorer än Sveriges 12 blir då USA, Frankrike, Västtyskland, Sovjet, Japan, England, Canada och Spanien. Antalet reaktorer bland våra närmaste grannländer: Finland 5, Sovjet 31, Polen 2, Östtyskland 12 och Västtyskland 34.

Kopplingen mellan elproducerande reaktorer och kärnvapen är inte lika självklar och enkel som påstås från linje 3. Av större betydelse är att det redan finns mer än 300 forskningsreaktorer i 45 länder. Dessa producerar plutonium som kan användas för vapenproduktion. Över 100 av dessa forskningsreaktorer använder dessutom uran som är av vapenkvalitet – över 80 % U 235. Bland länder med sådana forskningsreaktorer märks bl. a. Argentina, Israel, Pakistan, Sydafrika, Thailand och Turkiet.

När det gäller att sprida förmågan att tillverka kärnvapen måste strålkastarna riktas mot dessa forskningsreaktorer snarare än mot de fredliga kärnkraftverken. Det är forskningsreaktorerna som omedelbart borde avvecklas. De behövs ju inte för elproduktion under 1980-talet.

Ett flertal brikreaktorer utvecklas nu i kärnvapenstaterna USA, Sovjet, England, Frankrike och dessutom i Västtyskland och Japan. Där används plutonium av hög vapenkvalitet – över 95 % PU 239. Det finns dessutom ett stort antal andra reaktortyper, främst för militärt bruk. Till dessa hör bl. a. 13 ytfartyg och 265 ubåtar som är reaktordrivna. Redovisningen av hur kärnteknologin är spridd skulle kunna göras mycket längre.

Den stat som vill skaffa sig kärnvapen behöver inte gå omvägen via den fredliga kärnkraften. Ingen av de sex nuvarande kärnvapenstaterna – USA, Sovjet, England, Frankrike, Kina och Indien – startade med att bygga kärnkraftverk. Inte heller aktuella "tröskelstater" som Israel, Pakistan och Sydafrika har valt denna omständliga och helt onödiga omväg.

I en FN-rapport slås fast att det numera inte är tekniska och ekonomiska hinder som är viktigast när det gäller att begränsa spridningen av kärnvapen. Det är i stället politiska överväganden som får den största majoriteten av världens stater att avstå från kärnvapen. Den stat som har kapacitet att producera egna kärnvapen måste noga bedöma om sådana vapen skulle öka eller minska dess säkerhet. I vårt land ledde en sådan bedömning för omkring 20 år sedan till att vi beslutade att avstå från svenska kärnvapen.

Vilken betydelse har då skillnaden mellan linje 2 – högst 12 reaktorer i 25 år – och linje 3 – 6 reaktorer i högst 10 år – för kärnvapenspridningen? Det enda realistiska svaret är: linje 3 minskar inte risken för kärnvapenspridning mer än linje 2. Den som förespråkar en snabbare avveckling kan möjligen med hjälp av slarviga resonemang intala sig själv att han/hon därmed gör en insats mot kärnvapnen, men mer är det inte.

Finns det alls någon skillnad är den i stället till linje 3:s nackdel. Om flera

länder skulle följa efter och skrota sina kärnkraftverk under 1980-talet blir den omedelbara effekten en hårdare konkurrens om de knappa oljeressurserna. Det skulle ytterligare öka spänningen i delar av världen där krigsriskerna redan är stora. Detta kan i sin tur leda till att "tröskelländer" i desperation tillverkar egna kärnvapen.

Linje 3 innebär stora ekonomiska påfrestningar under ett 1980-tal där utgångsläget är stark obalans i utlandsaffärerna, enorma budgetunderskott, hög inflation, låga industriinvesteringar och stagnerande inkomster. Utrymmet för forskning och industriella satsningar på alternativa energiformer blir avsevärt mindre än det skulle bli enligt linje 2. Därmed minskar också möjligheterna för vårt land att under de närmaste årtiondena kunna erbjuda u-länderna bistånd med bättre energialternativ än kärnkraften. I en värld där dagens fyra miljarder människor blir sex miljarder om ett par årtionden skärps kampen om de knappa energiresurserna på ett dramatiskt sätt.

Linje 3 skulle också försvaga våra möjligheter att främja en fredlig utveckling genom en aktiv biståndspolitik. Med stor kapitalförstörelse och kanske stagnation hotas både biståndsviljan och vår förmåga att ge positiva bidrag till utvecklingen i de fattiga länderna.

Det har sina faror att ta genvägar och låta tanken skena i väg när man resonerar i frågor som dessa. Man måste självfallet försöka bedöma de samlade effekterna av de olika energialternativen.

Min slutsats blir att linje 2 betyder en lugnare och säkrare utveckling under ett 1980-tal som hotar att bli ytterst oroligt. Sveriges möjligheter att göra insatser för avspänning och nedrustning i världen blir större om vi väljer linje 2.

Herr talman! Min bänkkamrat Per Israelsson var uppe i talarstolen före mig och gav då en del av vpk:s syn på energifrågan. Därför är det kanske på sin plats att något kommentera de kommunistiska ståndpunkterna.

I Sovjet och andra öststater satsar man frejdigt på kärnkraften. Enligt SIPRI:s experter beräknas det i början av 1990-talet finnas 31 kärnkraftsreaktorer i Sovjet, 12 i Östtyskland, 11 i Tjeckoslovakien, 4 i Ungern, 4 i Bulgarien, 2 i Polen, 1 i Rumänien och 1 i Jugoslavien. Sammantaget blir det 66 reaktorer.

Det är möjligt att det blir fler reaktorer, eftersom Sovjet på senare år haft stora problem med att öka sin produktion av kol och olja. Sovjet exporterar dessutom kärnkraftsanläggningar, bl. a. till Finland.

Det har visserligen på senare tid funnits vaga antydningar i sovjetisk press till en diskussion om kärnkraftens säkerhetsproblem, men självfallet finns det inte några antikärnkraftsrörelser i de östeuropeiska diktaturerna.

Är då vpk:s förbrödning med centern bakom linje 3 ett bevis på partiets nationella självständighet och oberoende av Moskva? Ja, så uppfattas det nog av många.

Skälen bakom vpk:s ställningstagande är naturligtvis flera. Uppslutningen bland vpk:s väljare bakom linje 3 är inte helhjärtad. Opinionsmätningar tyder på att ungefär var fjärde vpk-väljare föredrar andra energialternativ.

Ett starkt skäl för vpk:s partiledning att sluta upp kring Thorbjörn Fälldin i energifrågan är att partiets kader av unga akademiker är genuina kärnkraftsmotståndare. Denna grupp är numera så viktig för vpk att vpk utan större betänkligheter överger den tidigare strategin med satsning på energikrävande basindustrier. Akademikerna har blivit viktigare för vpk än partiets traditionella bas bland industriarbetarna.

Troligen är vpk-ledningens bedömningar riktiga. Kommunisternas duktiga organisatörer får naturligtvis i dessa dagar inom linje 3:s många kampanjkommittéer ovärderliga kontakter bland yngre idealister från det 40-tal organisationer Thorbjörn Fälldin talade om här i riksdagen i går.

Efter folkomröstningen, när statsminister Fälldin beslutar ladda reaktorerna 7, 8, 9 och 10 och bygga reaktorerna 11 och 12 färdiga, kommer vpk:s skördetid bland de unga idealistiska kärnkraftsmotståndarna. Fälldins usla svek blir det stora lyftet för Werner. Aldrig tidigare har ett stort demokratiskt parti i vårt land på det här intima sättet samarbetat politiskt och organisatoriskt med kommunisterna. Jag befarar uppriktigt att centern efter den 23 mars kommer att få uppleva ett ganska obehagligt uppvaknande.

Det är troligt att det partitaktiska motivet varit helt avgörande för vpk:s satsning på linje 3. Men kanske finns det någonstans i bakgrunden också andra motiv, som inte lika omedelbart möter ögat.

Fredspristagaren och kärnfysikern Andrei Sacharov är ju nu inför Moskvaolympiaden på nytt aktuell som en sanningssägare av världspolitisk betydelse. Han skrev för ett par år sedan en artikel i tidskriften *Bulletin of the Atomic Scientists* under rubriken *Kärnkraften och Västerlandets frihet*. Sacharov är uttalat optimistisk beträffande möjligheterna att utnyttja kärnenergin för fredliga ändamål. Hans åsikter liknar mest linje 1:s. Han anser att det är lättare att lösa säkerhets- och miljöproblemen kring ett kärnkraftverk än för ett kraftverk som drivs med kol eller olja. Kärnkraft är enligt Sacharov den enda ekonomiskt möjliga metoden under de närmaste årtiondena att minska oljeberoendet. Han kommenterar risken för "gördet-själv-kärnvapen" med att säga att det är en mycket komplicerad procedur som sannerligen inte är lättare än att t. ex. bygga en "gördet-själv-rymdraketen".

Tyngdpunkten i Sacharovs artikel gäller kärnkraftens roll i världspolitiken. Han understryker starkt att det land som inte bestämmer över sin egen energiförsörjning befinner sig i ett farligt beroendeförhållande rent politiskt. Han varnar väst för att hamna i ett beroendeförhållande mot Sovjet för sin energiförsörjning. Sacharov refererar till samtal han själv haft med ledande Sovjetpolitiker på 1950-talet, då han fick beskedet att målet för Sovjets strategi i Mellanöstern var att skapa oljekriser i Västeuropa.

Jag direktiterar Sacharov: "Det finns ett politiskt intresse i Sovjet att exploatera bristen på energi i väst. Är den nuvarande kampanjen mot utvecklingen av kärnkraften inspirerad av Sovjet eller andra länder i Östeuropa? Jag känner inga fakta som tyder på det. Om det vore på det viset, då skulle obetydliga och knappt märkbara insatser vara tillräckliga för att påtagligt påverka denna kampanj, eftersom fördomarna mot kärnkraften är

så spridda, och eftersom det finns en brist på förståelse av hur oundviklig kärnenergis tidsålder är.”

Sacharov avrundar sin artikel med följande mening: ”Vad som står på spel här är inte bara bekvämlighet eller bevarande av så kallade livskvaliteter utan mycket mer fundamentala problem som gäller ekonomiskt och politiskt oberoende och bevarandet av friheten för barn och barnbarn.”

Det är svårt att dra några slutsatser av Sacharovs resonemang som direkt berör den svenska debatten. Men hans funderingar tillför onekligen vår ofta högst provinsiella syn på energifrågorna en vidare dimension.

Herr talman! Jag skall sluta med de här reflexionerna med anknytning till vpk:s framträdande roll som Thorbjörn Fälldins främsta stödparti inför folkomröstningen.

PER ISRAELSSON (vpk) replik:

Herr talman! Ingvar Carlsson och andra har smugit i väg, men jag kan replikera något på vad Sture Ericson sade. Han tog delvis upp samma frågor men gav större klarhet än Ingvar Carlsson i vad det egentligen är fråga om.

Att vpk över huvud taget har kommit i centrum i den allmänpolitiska debatten tyder på att man är litet nervös för att vpk:s engagemang i linje 3 skulle kunna öka partiets inflytande. Jag tolkar det i alla fall så.

Sture Ericson säger att vpk:s ställningstagande för linje 3 är en oberoendeförklaring i förhållande till Moskva. Och visst ligger det någonting i det. Men jag kan också säga att vpk:s ställningstagande inte har ett dugg med Moskva att göra, utan det har med en demokratisk process inom vårt parti att göra. Där har vi liksom man gör i andra partier i vanlig demokratisk ordning, genom en mycket omfattande process, kommit fram till det ställningstagande som har gjort att vi har hamnat på linje 3.

Sture Ericson säger att vpk får många nya kontakter bland idealister genom sitt deltagande i den massrörelse som dock linje 3 utgör. Det är alldeles riktigt. Och det tycker vi är värdefullt.

Sedan säger Sture Ericson att socialistiska stater satsar på kärnkraft, och visst är det riktigt. Men om vi jämför hur mycket kärnkraft man har per invånare finner vi att Sverige ligger långt före – vi ligger på första plats.

Sedan hamnade Sture Ericson på slutsatsen att vi är ett stödparti till centern. Det handlar inte om att vara stödparti när man har en enhetsfront för att driva en viss fråga. Och den enda fråga vi driver är just den som går ut på att linje 3 skall vinna folkomröstningen som kommer i mars.

Sedan undrar jag vem vi egentligen är stödparti till, för när Olof Palme kommenterade valresultatet för någon månad sedan sade han att det fattades bara några tusen röster. Till vem var vi stödparti den gången? Det skulle vara intressant om Sture Ericson ville svara på detta.

Eftersom tiden är pressad skall jag inte tala längre – det blir tydligen inget kvällsplenum, och alla väntar på att debatten skall sluta. Jag beklagar att just denna viktiga debatt kom i kläm.

Torsdagen den
31 januari 1980

*Allmänpolitisk
debatt*

STURE ERICSON (s) replik:

Herr talman! Per Israelsson är naturligtvis glad över att centern får inflytande genom deltagandet i linje 3:s alla kommittéer, och det är givetvis kritik mot centern jag framför här. Jag tycker att centern har valt en organisationsform för arbetet för linje 3 som ger onödiga favörer till vpk. Man kunde exempelvis ha gått fram med skilda kommittéer, som exempelvis linje 2 har gjort, och inte vara med om en sådan här sammanblandning. Jag tror att centern har gjort ett stort misstag.

Per Israelsson säger att man kommit fram till denna ståndpunkt genom demokratiskt förfarande inom vpk. Ja, det är ju bara ytterligare en bekräftelse på att det är akademikerna och inte arbetarna som bestämmer inom det partiet numera. Man går här på tvärs mot facket för att tillfredsställa de akademiska opinionerna.

Vidare talar Per Israelsson om enhetsfront, och jag hoppas att centern registrerar det. Enhetsfront har en speciell betydelse i den kommunistiska jargongen.

Men eftersom jag vet att Per Israelsson är en uppriktig och ärlig man hoppas jag att han snabbt vill ta avstånd från tidningen Nej Tack! som vi fick i våra postfack i går. Hela förstasidan upptas av en färgbild där ett kärnkraftverk går upp i det svampmoln som är karakteristiskt för en kärnvapenexplosion, och hela baksidan pryds av stora fallande bomber samt texten: Nej till kärnkraft och kärnvapen.

Är det inte fel, Per Israelsson, att skattebetalarnas pengar används för greuelpropaganda av det här skrämmande slaget? Är inte det här en grov spekulation i oro och okunnighet? Det vore välgörande om Per Israelsson kunde ta avstånd från det.

Slutligen noterar jag att Per Israelsson inte ville kommentera Sacharovs resonemang, vilket ju också, som jag ser det, har en viss relevans för vpk:s ståndpunkt i den här frågan.

PER ISRAELSSON (vpk) replik:

Herr talman! Vad först gäller frågan huruvida centern har givit onödiga favörer till vpk, så tycker jag att Sture Ericson skall vända sig till centerpartiet. Detta kan nog centerpartisterna bäst svara på – det vill vi inte blanda oss i.

Beträffande uttalandet att det är akademiker som bestämmer i vpk, så vill jag säga att akademikerna faktiskt inte är någon majoritet inom vpk utan en minoritet, men de har samma demokratiska rätt som alla andra medlemmar. Såvitt jag vet kan man nästan räkna Sture Ericson till akademikerna inom SAP, och han har väl inflytande inom SAP, trots att han har en viss utbildning som jag inte har – jag har bara sexårig folkskola. Jag har dock samma rösträtt som de som är akademiker, och de lyssnar på mig, fastän jag bara har sexårig folkskola.

Vad beträffar tidningen Nej Tack!, så svarar jag inte alls för den, utan det får tidningen själv göra. Tidigare i debatten har det valsat runt uttalanden av en professor Sternglass, och det tog Olof Johansson delvis tillbaka. Han

menade att vad som kommit in kanske var oriktigt, och i så fall skall det dementeras. Jag kan inte försvara allt som står i Nej Tack!, utan det får den ansvarige utgivaren göra. Detta går jag inte in i diskussion om.

Däremot kan jag konstatera att vad som stått inte i någon tidning utan i ett upprop från Gränges blev behandlat i den allmänpolitiska debatten. Jag konstaterar med tillfredsställelse att Gunnar Nilsson, I.O:s ordförande, faktiskt tog avstånd från Gränges utspel i energidebatten, där man nästan hotade de anställda med arbetslöshet, om de röstade på linje 3. Det är naturligtvis ett osnyggt sätt att blanda sig i den här debatten, och jag tycker att det var bra att han tog avstånd från det.

Sedan undrade Sture Ericson hur debatten kommer att föras. Jag hoppas att den kommer att föras i sakliga former från samtliga alternativ och inte på osakliga grunder.

Jag får väl notera att Sture Ericson betraktar mig som en ärlig politiker. Då hoppas jag också att han lyssnat på vad jag har sagt.

STURE ERICSON (s) replik:

Herr talman! Per Israelsson vill inte stå till svars för vad som står i Nej Tack! Det förstår jag. Men han kunde åtminstone ha tagit avstånd från sådana bilder som jättelika fallande bomber, som man ju direkt kopplar till kärnvapen, och bilder där man låter ett kärnkraftverk med 93-procentigt uran gå upp i luften som en atombomb. Det är sådant som jag kallar för greuelpropaganda, och det bådar faktiskt väldigt illa för sakenslighet i en kommande debatt.

Sedan skall jag bara helt kort notera att Per Israelsson inte hade någonting att anmärka på i sina repliker beträffande det svenska beslutet om kärnkraften och kärnvapnen. Huvudpunkten låg i konstaterandet att när det gäller skillnaden mellan linje 3 och linje 2 och huruvida det beslutet har något inflytande på spridningen av kärnvapen, så menade jag att det har det inte. Om det finns någon skillnad mellan de två linjerna är skillnaden av den arten att linje 3 i vissa lägen kan öka riskerna för en spridning av kärnvapen genom att det skapas en ökad efterfrågan på olja.

Jag tycker att detta är så grundläggande att det förtjänar att upprepas, men jag konstaterar samtidigt att Per Israelsson inte vill ge sig in i den diskussionen.

Andre vice talmannen anmälde att Per Israelsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

EVA WINTHER (fp):

Herr talman! Jag har inte tänkt ta upp energifrågan i mitt anförande, trots att resultatet av den folkomröstning som förestår verkligen är av stor betydelse för utvecklingen av det län som jag representerar.

Norrbottnens näringsliv har byggts upp genom ett utnyttjande av länets stora naturresurser, skog, malmer och vattenkraft. Industrin har varit kapitalintensiv, relativt ensidig och har haft en synnerligen hög exportandel.

Ökande utländsk konkurrens för länets oförädlade industriprodukter har under 1970-talet lett till avsättningssvårigheter, försämrad lönsamhet, sysselsättningsminskning och anställningsstopp hos de stora basindustrierna. Problemen har förstärkts av en konjunkturnedgång, och de ser ut att fortsätta även under 1980-talet. För Norrbottens län bedöms att 80 % av industrin finns inom branscher som stagnerat mot bara 50 % för riksgenomsnittet. Kännetecknande för länet är också att staten står som ägare av två tredjedelar av länets industri och även att länets större företag till helt övervägande del styrs från huvudkontor utanför länet.

Trots stora satsningar av regionalpolitisk, arbetsmarknadspolitisk och näringspolitisk art, inte minst från folkpartiregeringens sida, för att förbättra arbetsmarknadsläget både på kort och på lång sikt, är antalet människor som står utanför den ordinarie arbetsmarknaden förfärande högt. Det behövs alltså ett fortsatt målmedvetet arbete för att få trygga jobb i Norrbotten. Riksdag och regering har slagit fast de regionalpolitiska målen. Självklart har då staten ett stort ansvar för den regionalpolitiska utvecklingen, inte minst i egenskap av ägare till LKAB, ASSI, SSAB och statens vattenfallsverk, som jag hade anledning att diskutera i morse med industriministern.

Basindustriernas utveckling måste tryggas, småföretagens villkor förbättras, tekniska högskolan och regionala investerings- och utvecklingsfonderna successivt utvecklas och förstärkas för att sammanlagt förbättra möjligheterna till arbete i Norrbotten.

Låt mig peka på några åtgärder, som är viktiga i det fortsatta arbetet och som jag också fört fram i en motion.

Riksdagen har tidigare uttalat att Luleå skall bli ett metallurgiskt centrum. I Luleå finns en metallurgisk forskningsstation. Dessutom finns vid tekniska högskolan utbildning och forskning inom områden som gränsar mot metallurgin.

När tekniska högskolan i Luleå byggdes upp flyttades utbildningen och forskningen inom gruvområdet från Stockholm, medan den metallurgiska delen lämnades kvar. Tekniska högskolan i Stockholm försöker nu ändra inriktningen av verksamheten inom metallurgin och ge den en materialteknisk profil. Mot denna bakgrund vore det rationellt att flytta den metallurgiska utbildningen och forskningen från KTH till Luleå och samordna den med de resurser som finns där i dag.

Gemensamt för de flesta företagare i Norrbotten är att de har långa avstånd till sina kunder. Ett Norrbottensföretag måste täcka in två tredjedelar av Sveriges yta för att få den köpkraft ett storstadsföretag har inom några få mils avstånd.

Studier som utförts vid Lunds universitet visar att ett företag i norra Sverige måste betala tre till fyra gånger så mycket som ett företag i Mälardalen för att kunna genomföra ett jämförbart resprogram. Här gäller det att hitta produkter som kan bära de här kostnaderna men också att få ett väl fungerande transportstöd för att utjämna avståndskostnaderna. För de mindre företagen är kostnaderna för marknadsföring och för den personliga kontakten med blivande kunder en tung utgiftspost. Tyvärr är det väl så att

företagarna i den nordligaste delen av vårt land inte kan använda sig av de lågprislinjer på flyget som andra i landet kan använda. Det gör att det blir förfärande dyrt för dem. Här behövs en förändring så att dessa företagare kan använda lågprislinjerna. I annat fall får vi undersöka möjligheterna att införa ett persontransportstöd.

LKAB:s verksamhet är av stor betydelse för Norrbotten. 1978 sysselsattes drygt 6 800 personer i företaget. Lågkonjunktur, avsättningssvårigheter och låga malmpriser har inneburit problem med lönsamheten och haft till följd ett långvarigt anställningsstopp. Nu har malmpriserna höjts något och försäljningen ökat. Av stor vikt för LKAB:s möjlighet att få lönsamhet är fraktavtalets utformning. Ett nytt fraktavtal mellan LKAB och SJ undertecknades i december 1978. Tyvärr kan det konstateras att också det nya fraktavtalet innebär stora påfrestningar för LKAB:s konkurrenskraft och möjligheter att få en lönsam produktion.

En viktig förutsättning för fortsatt malmexport över södra omloppet är att de s. k. fasta kostnaderna minskas. I det sammanhanget borde SJ:s avskrivningsregler granskas. Det kan inte vara rimligt att fortsättningsvis göra avskrivningar på värdebeständiga investeringar i banvallar och skärningar som byggts i slutet av 1800-talet. Vi behöver antligen ett vettigt fraktavtal mellan LKAB och SJ.

Vattenkraften är en förnybar resurs till fromma för hela landet. Luleälven svarar för 45 % av Vattenfalls totala produktion av vattenkraft. I en analys, som professor Ingemar Ståhl har gjort, konstateras att Norrbottens basnäringar inte haft särskilt svagt rörelseresultat om man jämför privata stora koncerner inom samma produktionsområden i Syd- och Mellansverige. Man har liksom dessa företag täckning för sina rörliga kostnader. Skillnaden har varit att de sydliga koncernerna haft höga inkomster från energiproduktion. I Norrbotten är denna skild från industrikoncernerna och ligger i statens vattenfallsverk. Nettovinsten från elkraftproduktionen i Norrbotten är varje år enligt professor Ståhl ca 700 milj. kr. Detta kommer inte länet till godo. Det vore rimligt, tycker jag, att en del av denna nettovinst användes för att ge Norrbottens industri och invånare en billigare eltaxa.

Sammanfattningsvis vill jag peka på tre viktiga åtgärder: samordning av metallurgisk forskning och utbildning till Luleå som en del i uppbyggnaden av ett metallurgiskt centrum, minskade avståndskostnader och möjlighet för industrin och invånare i Norrbotten att genom lägre eltaxor tillgodogöra sig den tillgång som den utbyggda vattenkraften utgör.

Arbete och sysselsättning i Norrbotten är, som jag ser det, en fråga om jämställdhet mellan olika delar av vårt land. Rätten till arbete kan också ses som en jämställdhetsfråga för kvinnor.

En tendens är att allt fler kvinnor förvärvsarbetar, en annan att många kvinnor – ca tre fjärdedelar de förvärvsarbetande kvinnorna – väljer deltidsarbete. Men kvinnors förvärvsfrekvens är lägre än männens i nästan alla delar av vårt land utom i Stockholmsområdet, och kvinnor har i regel högre arbetslöshet än män. Kvinnoarbetet är fortfarande låglönearbete. Vi värderar arbete med maskiner högre än arbete med människor. De unga

Torsdagen den
31 januari 1980

*Allmänpolitisk
debatt*

flickorna väljer vårdyrkesutbildning och pojkarna de tekniska yrkesutbildningarna. Hemarbetet och vårdansvaret är fortfarande kvinnornas. Attityder och rollföreställningar sitter djupt i personligheten.

Men den nuvarande situationen är ohållbar. Kvinnorna och barnen får betala priset. Barnen får göra det därför att det är svårt för förvärvsarbetande föräldrar att orka och hinna ge dem den tid och det intresse som barn behöver, kvinnorna får göra det därför att den heltidsarbetande kvinnan blir dubbelarbetande. Den deltidsarbetande kvinnan får betala genom lägre lön och lägre pension – även om hon senare övergår till heltid – kort sagt, med försämrad ekonomisk trygghet. Kvinnor har svårt att bygga upp en egen tillfredsställande försörjning, vilket den nyligen presenterade utredningen Kvinnors arbete har visat. Hur skall vi organisera hemarbete, barnomsorg, arbetsliv och det fackliga och politiska arbetet så att kvinnor och män får likvärdiga villkor och så att våra barn kan växa upp i trygghet i vetskap om att de har vuxna omkring sig som tycker om dem? Uppgiften att det finns barn i vårt land som inte känner sig omtänkta är en varningssignal.

Det är viktigt att vi bygger ut barnomsorgen. Men det är tre områden som jag tror att vi just nu måste visa speciell uppmärksamhet:

1. Männens möjligheter att mera ta del av vårdansvaret.
2. Det obetalda arbetets värde.
3. Bostadsområdenas organisation.

Nu gäller det att få de unga papporna att inse att detta att ta hand om barn, att sköta dem och följa deras utveckling är stimulerande och utvecklande för den egna personligheten. De måste inse att vården av och samvaron med barnen också är deras ansvar, att det inte räcker med att arbeta ihop pengar till försörjningen av familjen.

Nu tror jag att många unga pappor har insett detta. Men det gäller i ännu högre grad, såvitt jag förstår, att få arbetsgivarna att inse och anse att vård av barn är meriterande. F. n. fungerar det i många fall så att män som får barnledigt stoppas i karriären. En sådan man vill inte arbetsgivaren satsa på. Det blir för besvärligt. Här krävs ändrade attityder. När går SAF och SHIO ut med en uppmaning till sina medlemsföretag att de skall uppmuntra sina manliga anställda att skaffa sig den erfarenhet som barnavård ger?

Det obetalda arbetet, dvs. det arbete som kvinnor i alla tider utfört, vård av barnen, vård av de gamla, vård av sjuka föräldrar, måste värderas. Men hur skall det värderas i förhållande till förvärvsarbete? ATP-poäng, meritvärdering i samband med ansökan till utbildning och arbete och höjd sjukpenning för hemarbetande är några förslag som har diskuterats. Förhöjt barnbidrag eller obeskattat vårdnadsbidrag och någon ersättning för vård av anhöriga i hemmet är andra exempel. Nu borde vi försöka få fram realistiska förslag.

Det tredje området som kräver uppmärksamhet är hur vi skall kunna organisera boendet och våra bostadsområden så att det främjar jämställdhet och människors engagemang och ansvar för barn och för varandra.

Hur skall det offentliga ansvaret för barnen, hel- och halvtidsförskola och fritidshem bättre kunna kompletteras med anhörigas eller andras engage-

mang? Kan vi finna samverkansformer i bostadsområdena som ger förvärvsarbetsföräldrar, barn, ungdomar och ensamma vuxna ett bättre stöd och en bättre gemenskap? Jag tror att det är det vi måste diskutera och finna lösningar för.

Insikten om att hela samhället är med barn, att vi alla har direkt ansvar för barnen – kvinnor och män, vare sig vi finns på eller utanför arbetsmarknaden – måste präglade jämställdhetsarbetet under 1980-talet. Det får inte fortsätta att vara så att det är kvinnorna som skall ta merparten av ansvaret för barnen och dessutom drabbas ekonomiskt.

ROLF DAHLBERG (m):

Herr talman! I Sverige har vi under efterkrigstiden haft en hög målsättning vad gäller bostadsbyggandet. Under 1950- och 1960-talen var den övergripande ambitionen att bygga bort bostadsbristen. I samband med den höga produktionen var det till helt dominerande del lägenheter i flerbostadshus som byggdes, trots att efterfrågan på småhus var stor. Detta drabbade mest barnfamiljerna och de köpsvaga grupperna. Byggandet var inte inriktat efter människornas önskemål vad gäller formen för boendet och inte heller vad gäller boendemiljön. Detta var olyckligt och torde i hög grad ha bidragit till de sociala problem som uppstått i många nya koncentrerade bostadsområden.

Valfriheten och möjligheten att påverka den egna bostadssituationen måste vara vägledande vad gäller produktionsinriktningen. Obalansen i tidigare byggande har påverkat lägenhetssammansättningen i negativ riktning. Vi vet genom samstämmiga undersökningar att ca 80 % av svenska folket vill bo i eget hem, men trots detta har vi i lägenhetsbeståndet i dag endast ca 41 % småhus. Jämfört med andra västeuropeiska länder har Sverige en mycket låg andel småhus av det totala bostadsbeståndet.

Under 1970-talet har produktionsinriktningen förändrats. Nu byggs huvuddelen av lägenheterna i form av småhus, och detta stämmer överens med de önskemål konsumenterna har. Vi har också en produktionsapparat inom bygg- och entreprenadbranschen som anpassats till denna fördelning. Omställningen, som påtvingades branschen i början av 1970-talet och som också var betingad av en kraftig minskning av den totala produktionen, var besvärlig såväl för företagen som för de anställda. Det är därför angeläget att ryckighet i produktionsinriktningen undviks i framtiden.

I den allmänna debatten kan nu märkas kritik mot ett för högt småhusbyggande. Denna kritik är utifrån konsumenternas önskemål helt felaktig.

Endast genom att hålla en hög andel småhus i produktionen kan vi komma till rätta med den obalans som vi i dag har mellan småhus och flerfamiljshus i bostadsbeståndet.

Önskemålen att äga det egna hemmet är fast rotade hos människorna, och många familjer har en klar målsättning att få denna önskan uppfylld för att på så sätt kunna forma sin egen boendemiljö. Genom småhusproduktionen friställs också lägenheter i flerbostadshus, eftersom de flesta som bygger eller

köper ett eget hem tidigare bostad i lägenhet. På så vis kan också lägenhetsmarknaden tillgodoseas även vid en måttlig nyproduktion av flerbostadshus.

Småhusproduktionen måste inriktas så att familjer i vanliga inkomstlägen kan förvärva ett eget hem. En viktig målsättning är därför att småhusen produceras till rimliga priser och med god kvalitet. Man kan konstatera att kostnadsutvecklingen vid småhusproduktion inte varit så ogynnsam som vid byggande av flerbostadshus.

Vårt bostadsbestånd representerar ett mycket stort kapital. Enbart småhusens samlade värde ligger på ca 300 miljarder kronor. Husen skall användas under lång tid, i många fall uppemot hundra år. Det är därför viktigt att småhusen byggs med god kvalitet, vilket också sedan ger en lägre drift- och underhållskostnad. Detta är på så vis positivt för såväl den enskilde som samhällsekonomin. Nuvarande "stela" lånebestämmelser och pantvärdesberäkningar medför ibland svårigheter och utgör i vissa fall direkt hinder när det gäller satsning på kvalitet. Investeringar som skulle vara positiva för boendekonomin på sikt kan vid själva produktionstillfället påverka låneunderlagsberäkningen, så att överkostnaden blir för stor, vilket kan få till följd att bygget inte kan genomföras. Byggherren tvingas då välja en lägre kvalitet, som för framtiden är oekonomisk.

Inför 1980-talet måste vi framför allt betona följande kvalitetskrav: stabilitet i huset, varma golv, energisnål ventilation samt begränsade drift- och underhållskostnader.

Dessa kvalitetskrav är alldeles särskilt angelägna genom att man bygger in dem i huset redan från början och sedan praktiskt taget inte kan ändra förutsättningarna. Har man en gång byggt huset med en viss stomkonstruktion, en viss grundkonstruktion, en viss installation då det gäller ventilationen och med ett visst materialval, är det därefter omöjligt eller mycket svårt att göra något åt dessa delar av huset. Det gäller därför att verka för att låner regler, byggnormer etc. verkligen ger utrymme för godtagbar kvalitet i dessa avseenden men även att arbeta för att villkoren för denna högre kvalitet blir så attraktiva att husköparna spontant föredrar att välja den högre kvaliteten.

Många människor har i dag en önskan att få bosätta sig i vad vi benämner glesbygd. Den tätbebyggelserätt i mindre omfattning som förra trepartiregeringen införde har i många fall motarbetats av byggnadsnämnderna, beroende bl. a. på rädsla för vad den kommunala servicen skulle kosta. I många fall är detta undanflykter. Kommunalt vatten och avlopp är inte nödvändig service överallt. Här finns i dag alternativa tekniska lösningar som är helt godtagbara. Vaghållning får ske genom vägföreningars och vägsamfälligheters försorg. Renhållningen kan skötas av den enskilde under vissa förutsättningar.

På många platser skulle en förtätning av bebyggelsen vara ett sätt att få en utökad och förbättrad service. Ett ökat boende i ett område kan antingen säkra en befintlig service i form av affär, kollektivtrafik, låg- och mellanstadieskola eller ge underlag för en utbyggd service i dessa avseenden.

Om politiker och tjänstemän inte krånglar till och försvårar för människor, bör allt flera få möjlighet att välja att bosätta sig även i glesbygd. Att få ha valfrihet även när det gäller bostadsort är så oändligt mycket viktigare än att samhällets planer och målsättningar uppfylls till 100 %. För trots allt är det fråga om relativt få människor, men för den skull inte mindre angeläget.

Variation i bebyggelsen samt mellan olika upplåtelseformer och hustyper är en förutsättning för att skapa fungerande bostadsområden. För att erbjuda bostäder åt olika medborgare i olika åldrar med eller utan familj krävs inte minst variation i storlekar på bostäder. Det behövs fler större lägenheter i flerfamiljshus och fler mindre småhus för att valfriheten skall öka. Äganderätt till lägenhet måste införas för att boende som vill äga en bostad utan tomt skall ha möjlighet att förverkliga sina önskemål. Äganderätt och bostadsrätt stimulerar till egna insatser, större omvårdnad av den egna bostadsmiljön samt till ett ökat sparande. Ett ökat ägande – även av bostadsrätt – är till fördel för både bostadskonsumenten och samhällsekonomin.

Variation och valfrihet är också en förutsättning för att skapa den socialt bästa bostadsmiljön och därmed motverka segregation. Bra boendemiljö kräver en hög ambition både vad avser den inre och den yttre miljön. Byråkratin får inte motverka möjligheterna att skapa den standard som bostadskonsumenten vill ha. Lånereglerna får inte vara ett hinder mot nya idéer och variation. Terränganpassat byggande, en bra miljö för barn och äldre samt en god kommersiell och social service är nödvändiga element för att ett bostadsområde skall kunna fungera som ett samhälle gjort för de enskilda människorna och efter deras önskemål.

KERSTIN ANDERSSON i Hjärtum (c):

Herr talman! I sin skattemotion till årets riksdag vill socialdemokraterna skärpa skogsbeskattningen. Enligt det lagförslag som trädde i kraft fr. o. m. i år får skogsägarna dra av 50 % vid försäljning av rotpost och 30 % av skogsprodukter. Är det grov okunnighet eller ett försök att vilseleda allmänheten, när socialdemokraterna inte i sin motion och tydligen inte heller vid presentationen av den talar om att detta skatteavdrag bara är ett sätt att skjuta beskattningen framför sig? Det sammanlagda skatteavdraget vid försäljning av skogsprodukter får under innehavstiden uppgå till högst 50 % av skogens anskaffningsvärde. Liksom tidigare skall man pröva beskattningskonsekvenserna inom ramen för realisationsvinstbeskattningen vid avyttring av fastigheten. Därför varnade man i Lantbruksradion i söndags skogsägarna för att utnyttja avdragsmöjligheten urskillningslöst.

I en presskonferens talade socialdemokraterna också om att staten skulle kunna få in 450–500 milj. kr., om man minskade skogsägarnas avdragsmöjlighet till 25 resp. 15 %. Den enligt socialdemokraterna generösa avdragsrätten föreslogs endast ändras från den 1 januari 1981. Hur man skall kunna få nytta av det för skatteutjämning under budgetåret 1980/81 förstår jag inte. Tala ärligt om för svenska folket att dessa avdrag inte berör alla skogsägare

utan att väldigt många inte alls kommer att utnyttja dem!

Man säger också att det under 1980 borde stimuleras till ökad avverkning. Enligt de uppgifter jag har fått har avverkningen under avverkningsåret 1979/80 redan gått upp med ca 10 % i förhållande till avverkningsåret 1978/79. Detta beror inte på dessa avdrag utan på att man varit solidarisk mot sina skogsindustrier. Men det beror också på att priset för råvaran höjts något, så att man inte längre behöver betala mer pengar för avverkningen än vad som motsvaras av försäljningssumman, vilket tidigare varit fallet.

Jag kommer därmed in på det handlingsprogram, Politik för skogsnäringen, som Svante Lundkvist var inne på i sitt anförande i går kväll. Enligt Svante Lundkvist är detta ett handlingsprogram för att möta problemen inom skogsbruket och skogsindustrin. Jag hoppas bara att inte alla uppgifter i detta är lika vilseledande som den förklaring till kriserna inom skogsnäringen som en fackföreningsbas där hemma gav. I han hade nämligen tolkat det hela så att kriserna helt berodde på "de penninghungliga skogsägarna".

Man utgår i Politik för skogsnäringen från år 1976 när det gäller inkomsten för skogsägarna, men man talar inte om att priset på rotnettot därefter sänkts med minst 10 %, medan löner och andra utgifter stigit betydligt. Man har inte heller räknat med räntor på kapital eller med återplanteringskostnader. Programmet är alltså helt vilseledande på detta område.

Nu är skogsavfall och skogsråvara mycket konkurrenskraftiga som råvara i värmeverk. Skogsråvaran blir billigare än den importerade oljan. Från vissa håll vill man emellertid ha förbud mot användning av massaved i det sammanhanget. Skall skogsägarna alltså avstå från att sälja sitt virke till den som kan betala för det? Jag anser att vi i stället måste satsa på ett system som gör det möjligt att ta fram energiråvara till lägre kostnader än dagens. Vi måste också få en industri som betalar sådana priser för råvaran som är skäliga i förhållande till bränslevärdet.

BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Den allmänpolitiska debatten har under de här två dagarna berört många områden som oroar människorna. Jag kan tyvärr inte bryta raden av sådana talare. Det känns måhända litet olustigt att debatten avslutas med ett inlägg om vårt samhälles brottslighetsproblem, men många människor upplever detta som ett av de verkligt svåra samhällsproblemen.

Den omfattning i vilken människor begår brott är beroende av ett samspel mellan ett stort antal sociala och individuella faktorer, som inbördes är mycket olikartade. Vissa av dem främjar brottslighet, andra är ägnade att avhålla från brott. Mot denna bakgrund är det orimligt att tro att det skulle kunna lyckas att genom en enda faktor, det kriminalrättsliga ingripandet, dirigera människor till fullständig laglydnad.

Lika felaktigt har varit att låta en kriminologisk teori dominera debatten såsom skett de senaste årtiondena. I början av 1960-talet började man inom den kriminologiska forskningen tala om stämpling. Teorierna om stämpling har haft ett stort inflytande på diskussionen om kriminellt och avvikande beteende.

Teorins inflytande kan bero på att den ger en enkel och attraktiv lösning på ett svårt problem. Genom att det enligt denna teori är omgivningens reaktion som är orsaken till avvikarens beteende, blir denne fri från ansvar. Det är i själva verket den sociala omgivningen som är ansvarig för avvikarens beteende. Att vidta åtgärder mot avvikaren förvärrar därför endast situationen.

Den nya debatten om normer är en reaktion mot denna överslätande tolerans. I den debatten framhålles alltmer människors behov av att i samverkan med andra själva ta ansvar för sitt liv, av att styra och påverka sin egen framtid. Allt fler människor upplever att den tolerans som vi tidigare haft inte är helt rätt avvägd i dag och att vårt narkotikaproblem t. ex. är ett uttryck för en missriktad samhällelig tolerans.

Herr talman! Brottsökningen i Sverige sedan andra världskrigets slut är i första hand en följd av en påtagligt ökad brottsaktivitet bland barn och ungdom. Den ger kraftiga utslag i brottsstatistiken, och den har åtskilliga negativa konsekvenser för relationerna mellan den yngre och den äldre generationen, till skada för båda. Den representerar en svår belastning på vårt samhälle. Frågan om bekämpande av ungdomsbrottsligheten har därför enligt moderata samlingspartiets uppfattning en central roll.

Den officiella statistiken vad gäller ungdomskriminaliteten visar på flera samband. Störda föräldrarelationer, skolproblem, som skolk, avbrutna studier, dåliga betyg, arbetslöshet, alkohol-/narkotikaproblem och kriminalitet visar parallellt alla en stigande tendens.

Att det i dag råder så stor osäkerhet om hur samhället bör reagera på lagöverträdelse som begåtts av unga människor beror delvis på att det finns två motsatta synsätt. Låt mig förenklat sammanfatta dem på följande sätt.

1. Alla unga människor begår någon gång i sitt liv brottsliga handlingar, men de flesta "växer ifrån" dem. Om samhället reagerar på ungdomars brottsliga handlingar genom att bestraffa dem, kan de bli stämplade. Risken finns då att de intar en negativ attityd med fortsatt kriminalitet som följd. Samhällets reaktion kan alltså leda till ökad kriminalitet. Detta är stämplingsteorins synsätt.

2. Samhället och dess representanter måste reagera på ungdomars lagstridiga handlingar för att tydligt markera gränserna för det otillåtna och ogillande av att dessa gränser överträds. Reaktionen behöver inte vara sträng, men den bör komma snabbt och vara klart relaterad till vad som har hänt. Utebliven reaktion kan leda till ökad kriminalitet hos ungdomarna. Detta är normteorins synsätt.

Frågan gäller alltså om man skall göra något när en ung person blir upptäckt för någon brottslig handling. Frågan är enligt mitt synsätt lätt att besvara. Om en norm är grundad i allmänt omfattade värderingar och man vill att den skall bestå, då skall man reagera på normbrott men *också reagera positivt* då normen följs.

Hur sambandet mellan störda familjerelationer, skolsvårigheter, arbetslöshet och kriminalitet hos ungdom ser ut vet man inte med bestämdhet.

Någon studie som kan visa hur detta samband ser ut har ännu inte gjorts. Att det finns ett samband antas dock av de flesta forskare.

Dessa förhållanden utgör bakgrunden till dagens allvarliga narkotikasituation. De utgör faktorer som endast årtiondens målmedvetet samhällsarbete kan förändra.

Narkotikakonsumtionens totala omfattning är okänd. Omfattningen av det tunga missbruket – i första hand injektionsmissbruket – är svår att bedöma. Enligt vissa berörda myndigheter och organisationer ligger antalet injektionsmissbrukare i vårt land på mellan 10 000 och 15 000 personer. Antalet personer som injicerar centralstimulantia anses inte ha ökat under senare år. Däremot har användningen av opiater ökat.

Det närbesläktade heroinet började få allt större spridning åren 1974–1976. Framför allt under de tre senaste åren tycks en kraftig ökning ha skett av handeln med heroin och av heroinmissbruket. Detta är liksom övriga former av tungt missbruk i huvudsak koncentrerat till storstadsområdena. Antalet heroinmissbrukare uppskattades våren 1977 till ca 2 000 i hela landet, varav ca 1 000 i Stockholmsområdet.

Med reservation för bedömningssvårigheterna kan situationen beskrivas på följande sätt. Efter en spridnings- och tillväxtfas i slutet av 1960-talet visar vissa tecken på att läget efter en stabilisering åter börjat utvecklas negativt. Det är framför allt den snabba övergången till tung narkotika i vissa missbrukargrupper som skrämmer.

Larmrapporterna om narkotikamissbrukets härjningar vittnar om de växande dagliga svårigheter som tull, polis, sociala myndigheter och vårdinrättningar ställs inför.

De omfattande problemen för den enskilde och för samhället visar sig på olika sätt. Narkotikamissbrukets utbredning utgör grunden för en vitt förgrenad brottslighet i det svenska samhället. Flera olika brottstyper kan urskiljas på narkotikans väg. Den smugglas in i landet och försäljs illegalt inom landet. För att kunna köpa narkotika gör sig narkomanerna ofta skyldiga till omfattande brottslighet, såsom olika tillgreppsbrott, stöld, inbrott, rån m. m. Det genom brottslig verksamhet åtkomna stöldgodset måste oftast avyttras och förvandlas till reda pengar. Detta skapar grund för en omfattande häleribrottslighet. Utan tvivel drivs också många unga kvinnliga narkomaner till prostitution för att finansiera sitt missbruk. Prostitutionen för ofta i sin tur med sig olika slags brottslig verksamhet.

Den hittillsvarande politiken på detta område har inte kommit till rätta med problemen.

Det fordras nu samlade samhällsinsatser under lång tid mot *alla* grenar av narkotikakomplexet för att vi skall komma till rätta med narkotikamissbruket och den brottslighet som har samband därmed.

På kort sikt måste samhällets resurser inriktas på främst följande åtgärder:

1. Begränsa narkotikainförseln i landet.
2. Slå sönder langarorganisationerna.
3. Skapa en narkotikafri kriminalvård.

4. Bygga upp en fungerande narkomanvård.

Låt mig, herr talman, här endast ta upp vissa kriminalpolitiska åtgärder till behandling. Det gäller i första hand en översyn av narkotikastrafflagens straffsatser samt permissionsbestämmelser för intagna som avtjänar straff för narkotikabrott.

Maximistraflet höjdes 1972 till fängelse i tio år. Det maximistrafthot som vilar över det grova narkotikabrottet är ett betydande instrument i kampen mot den internationella narkotikatrafik som är inriktad på Sverige. För att straffhotet skall bli verkningsfullt anser vi moderater att maximistrafthen bör höjas. Detta kommer erfarenhetsmässigt att medföra att domstolarna generellt anser sig böra ådöma längre tids fängelse än vad som nu är fallet.

Men det intressanta är minimistrafstatserna. Dessa har vad gäller grovt narkotikabrott utvecklats från fängelse lägst sex månader vid 1968 års lagstiftning till lägst ett års fängelse vid 1969 års lagstiftning. Härefter har ingen ändring ägt rum. Vad gäller såväl det vanliga narkotikabrottet som narkotikaförseelsen har bötesstraffet alltsedan 1968 varit minimistraff.

Mycket talar för en översyn av narkotikastrafflagen. Enligt 1975 års statistik framlagd av BRÅ dömdes nästan 70 % av dem som ådömdes fängelse för grovt narkotikabrott till fängelse i högst två år. Mindre än 4 % ådömdes längre fängelsestraff än fyra år.

Vid bedömningen av dessa brott kan konstateras att narkotikamissbruket nu blivit så omfattande att spridandet av heroin t. ex. årligen leder till att många narkomaner dör.

Importören, tillverkaren och langaren har uppsåt att tjäna pengar på narkomanernas bekostnad. Vetskapen om vilka risker de utsätter narkomanerna för avhåller dem inte från deras verksamhet. Tvärtom är deras förhoppning att skapa, bibehålla och om möjligt öka en säker kundkrets. Verksamheten riktar sig mot ungdomen. Langarens vinster är ofta enorma.

Krasst ekonomiskt lönar sig verksamheten om vederbörande inte ertappas oftare än varannan gång och då inte behöver avtjäna mer än något års fängelse. Mot denna bakgrund kan det ifrågasättas om inté straffminimum för narkotikabrotten är alldeles för lågt vid jämförelse med de verkningar narkomanin har för såväl enskilda som samhället.

Sista ledet i knarkhandeln är vitalt för langarorganisationernas funktions-sätt. Att bli smålangare är ett sätt att få pengar till sitt eget missbruk. Genom att många narkotikamissbrukare på det här sättet får ett personligt ekonomiskt intresse av att sälja till andra blir de också garanter för att narkotikamarknaden inte minskar. I stället har de ett aktivt intresse av att missbruket sprids till ständigt nya grupper.

Om narkotikainnehavaren behandlas mer ingripande än i dag och om minimistrafthen skärps kan den utbredda uppfattningen att det är lagligt att inneha viss mängd narkotika ändras. Detta skulle försvåra nyrekryteringen till missbruket. Den viktigaste följden av ett tidigt och effektivt ingrepp blir att antalet personer som narkomanen kan göra till missbrukare begränsas.

Genom att åtalspraxis vid innehav av mindre mängder narkotika utvecklats mot ett ökat antal fall av åtalsunderlåtelse har narkotikamarknaden anpassat sig till detta. Langarna har i normalfallet inte mer narkotika på sig än att de undgår åtal. På detta sätt har det sista ledet i narkotikahandlingen i praktiken blivit helt legalt. Dessa förhållanden är ohållbara, om man har ambitionen att stoppa narkotikalangningen.

Det är också klart att varken langare eller missbrukare kan avhållas genom bötesstraff. På grund av narkotikastrafflagens utformning och tillämpning är böter ändå en mycket vanlig påföljd. År 1978 utdömdes genom strafföreläggande eller domstolsdom böter i 32 % av alla mål som avdömdes och som avsåg enbart narkotika.

Riksåklagaren har nu i januari stramat upp praxis i vad gäller åtalsunderlåtelse på ett sätt som bör innebära en förbättring på detta område.

En skärpt åtalspraxis medför dock med nuvarande strafflagstiftning endast en ökning av antalet bötesdomar. Enligt moderaternas mening kan väsentliga förbättringar endast nås om användningen av böter ges en ren undantagskaraktär i straffmätningen.

Genom en sådan ändring av lagstiftningen nås såväl langare som missbrukare av de rättsvårdande organen och av narkomanvården, och ett tryck appliceras mot langarorganisationen i dess känsligaste del.

Andelen narkotika- och läkemedelsmissbrukare har ökat markant sedan slutet av 1960-talet inom både anstalterna och frivården inom kriminalvården.

Mot denna bakgrund måste man bedöma det kraftigt ökade missbruket av permissioner som utvecklats sedan början på 1970-talet och det ökade antalet rymningar. Härigenom har narkotikamissbruket kunnat fortsätta och langarkedjorna hållas i stort sett intakta.

Sedan permissionsbestämmelserna skärpts 1978 har andelen misskötta permissioner dock minskat något.

Det är givetvis av stor vikt att permissioner inte tillämpas på ett sådant sätt att t. ex. grova narkotikaförbrytare ges möjlighet till rymning. Det ligger i sakens natur att särskild försiktighet är motiverad när det rör sig om personer som genom sin internationella anknytning till narkotikabrottsligheten kan befaras fortsätta med sin verksamhet.

Det är uppenbarligen stötande för de rättsvårdande myndigheterna – polis, åklagare och domstolar – och även för allmänheten att permission beviljas efter en mycket kort tids frihetsberövande, trots att vederbörande dömts till ett långvarigt frihetsstraff för samhällsfarlig kriminalitet. Det har säkerligen inte heller förankring i det allmänna rättsmedvetandet. En mer restriktiv permissionspolitik står bättre i överensstämmelse med rättskänslan hos gemene man.

Herr talman! Narkotikabrottslighetens utbredning och skadeverkningar ställer särskilda krav på prioritering av samhällets resurser. Enligt min uppfattning både kan och bör samhällets resurser för brottsbekämpning genom olika åtgärder från statsmakternas sida ges en klarare prioritering.

Skälet till min uppfattning är följande. Vi har i det svenska samhället

strukturer av brottslighet som är relativt lätt urskiljbara. En av dem är narkotikabrottsligheten, som förutom hanteringen som sådan drar med sig en omfattande egendomsbrottslighet, hälerier, finansiering genom prostitution och stundtals våldsbrottslighet.

Samhället besitter i själva verket mycket stora resurser för brottsförebyggande och brottsbekämpande åtgärder. Men dessa resurser är splittrade både i vad det gäller organisation och när det gäller ansvar.

Skolan, socialvården, polisen, domstolarna och kriminalvården arbetar mot denna strukturella brottslighet efter olika förutsättningar, med olika mål och tyvärr alltför ofta var för sig.

Samhället kan enligt min uppfattning inte effektivt förebygga och bekämpa brottslighet av denna karaktär med nuvarande insatser genom olika organisationer som inte förenas i en gemensam målsättning. Om denna allvarliga strukturbrottslighet skall kunna bekämpas fordras ett nytänkande på flera plan.

Herr talman! Det som krävs är att man bekämpar denna brottslighets struktur *riktat*, *samtidigt* och *mot alla delar* av dess svaga punkter. Jag tror att sådana riktade insatser snabbt skulle kunna pressa ner brottsligheten och återställa tilltron till samhällets förmåga att skänka trygghet för medborgarna.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 10 Anmäldes och bordlades

Förslag

1979/80:6 Riksdagens revisorers förslag angående försvarets planerings- och ekonomisystem–produktionsledningssystemet

Redogörelserna

1979/80:9 Fullmäktiges i riksbanken förvaltningsberättelse för år 1979

1979/80:10 Fullmäktiges i riksgäldskontoret förvaltningsberättelse för år 1979

§ 11 Anmälan av interpellationer

Anmäldes och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 31 januari

1979/80:130 av *Thure Jadestig* (s) till justitieministern om villkoren för bildande av vattenförbund:

Lagen om vattenförbund gäller fr. o. m. den 1 januari 1977. Den tillkom bl. a. för att vara ett lämpligt organ för samordning av olika slag av intressen för utnyttjande av ett vattendrag eller ett vattenområde. Genom vattenför-

Anmälan av interpellationer

Torsdagen den
31 januari 1980

Anmälan av interpellationer

bund ges möjligheter att verka för en bättre vattenhushållning, samordnad vattenvård, samordning av ingrepp i vattendraget, samordning av översvämningsskydd m. m.

Tidigare bildade vattenvårdsförbund och vattendragsförbund har ganska snäva verksamhetsområden och tillkom frivilligt för att bevaka vissa begränsade intressen. Dessa förbund är att anse som ideella föreningar utan något direkt juridiskt stöd för vidtagande av åtgärder i vattendraget.

Ännu tre år efter lagens tillkomst har såvitt jag vet inget vattenförbund enligt nämnda lag bildats eller någon förrättning om bildande påbörjats eller genomförts.

Vissa diskussioner har dock förekommit. Därvid har det visat sig att det föreligger en stor tveksamhet hos speciellt industrier, reglerings- och kraftföretag. Tveksamheten torde framför allt bero på farhågor för att man skall bli ekonomiskt bunden till vissa kostnader i förhållande till fastställda andelstal för vissa verksamhetsgrenar redan innan man vet vilka åtgärder som kan komma att vidtas av vattenförbundet.

Man har vidare från en del håll varit orolig för att själva förrättningskostnaden skall bli omfattande om förrättningsmannen tvingas till tidsödande utredningar och förhandlingar beträffande bl. a. andelstalen.

Däremot synes man inte negativ till själva förbundsbildningen med de möjligheter till samarbete och bevakning av egna intressen som medlemskap i ett sådant förbund ger. Ej heller förefaller man tveksam till den årliga fasta administrativa kostnaden.

Jag och många med mig har den uppfattningen att det borde gå att få vattenförbund till stånd utan att andelstalen för olika verksamhetsgrenar och ingrepp fastställs vid bildandet av vattenförbund. Andelstalen bör kunna fastställas i en senare delförrättning i samband med att viss aktivitet eller visst bestämt ingrepp blir aktuellt. Vid förrättning om förbundsbildning bör således krav på andelstal endast ställas rörande årliga administrativa kostnader.

Med hänvisning till vad som anförts anhåller jag att få ställa följande fråga till justitieministern:

Avser justitieministern vidta några åtgärder för att ändra lagen om vattenförbund så att vattenförbund lättare kan komma till stånd?

1979/80:131 av *Bengt Gustavsson* (s) till statsrådet Olof Johansson om omställningsproblemen vid omlokalisering av statliga myndigheter:

Enligt statsmakternas beslut (prop. 1973:55) skall fortifikationsförvaltningen omlokaliseras till Eskilstuna. Den mera exakta tiden har bestämts till den 15 september 1980.

Det torde ligga i öppen dag, att den decentralisering och de regionalpolitiska fördelar som en omlokalisering av statlig verksamhet medför vinnes till priset av vissa olägenheter. För det första inträffar erfarenhetsmässigt en kraftig omsättning av personal – en nödvändighet för att ersätta de avgångar som omlokaliseringen initierar. För det andra medför förflyttningen

kännbara påfrestningar även för den personal som väljer att flytta till den nya orten och där skapa sig en ny tillvaro för sig själv och medföljande familjer. Därtill kommer att det i ett övergångsskede möter svårigheter även för den personal som före omlokaliseringens genomförande rekryteras till vederbörande myndighet.

I syfte att möta dessa problem har i samband med statsmakternas beslut att omlokalisera bl. a. fortifikationsförvaltningen klart uttalats, att det är av vikt "att stora ansträngningar görs från arbetsgivarens/statens sida för att lindra de omställningsproblem som uppstår för den berörda personalen" (prop. 1973:55 s. 111). I samma proposition hänvisas till tidigare omlokaliseringsbeslut (prop. 1971:29) i vilket mycket långt gående uttalanden gjorts (s. 138 ff) för en generös hållning gentemot personalen – inte minst vad angår ekonomiska villkor.

Nu gällande förmåner bestäms av kollektivavtal (AST) och av den tillämpning av de s. k. arbetsgivarventilerna som sker inom statens arbetsgivarverk.

För ett betydande antal tjänstemän från Eskilstunaområdet har den hittillsvarande tillämpningen av dessa bestämmelser givit ett klart otillfredsställande resultat. Statens avtalsverk har nämligen så utnyttjat sin befogenhet till skälighetsbedömning av frågor om bestämmande av stationeringsort för dem som nyrekryterats från Eskilstunaområdet, att verket satt en gräns för rätten att räkna Eskilstuna som stationeringsort redan fr. o. m. anställningsdagen så att denna rätt och därmed traktamentsförmånerna förbehållits dem som anställdts vid fortifikationsförvaltningen efter den 15 september 1979. Förvaltningen har den 12 oktober 1979 gjort särskild framställning hos statens arbetsgivarverk i denna angelägenhet – dock utan framgång.

I likhet med den berörda personalkategorin, fortifikationsförvaltningen och dess arbetstagarorganisationer, finner jag detta djupt otillfredsställande.

Det framstår nämligen som oacceptabelt att av alla dem som har sin fasta bosättning med sina familjer i Eskilstunaområdet men redan tagit anställning vid fortifikationsförvaltningen endast de som börjat sin anställning efter mitten av september 1979 skall få traktamente som kompensation för de ökade boendekostnader som den dubbla bosättningen och veckopendlandet medför. Detta synes klart strida mot vad som enligt riksdagens beslut varit en av omlokaliseringens förutsättningar.

Härtill kommer att fortifikationsförvaltningen som statlig myndighet får vidkännas svårigheter i den nyrekrytering som är nödvändig för en godtagbar produktionskapacitet under omlokaliseringsskedet.

Med stöd av det anförda vill jag ställa följande fråga till statsrådet Olof Johansson:

Är statsrådet beredd att ta initiativ som undanröjer relaterad olägenhet och förbättrar läget för dem som drabbats av den snäva tolkningen av riksdagens uttalande om att omställningsproblemen bör lindras för den personal som berörs av omlokalisering?

Torsdagen den
31 januari 1980

*Meddelande om
frågor*

§ 12 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 31 januari

1979/80:300 av *Per Israelsson* (vpk) till jordbruksministern om skärpt kontroll av miljöfarlig produktion:

Stora Kopparbergs svavelsyrefabrik i Falun släppte natten mellan den 12 och 13 januari ut inte mindre än 17 ton ren svavelsyra i Faluån. Bolaget underlät att anmäla detta och att sätta den katastrofplan i verket som fabriken enligt koncessionsnämnden har skyldighet att upprätta. Med anledning av det inträffade vill jag fråga jordbruksministern:

1. Kommer regeringen att skärpa kontrollen över industrier med miljöfarlig produktion?

2. Kommer regeringen att vidta några åtgärder för att se till att miljöskyddslagstiftningen efterlevs bättre än nu?

1979/80:301 av *Sune Johansson* (s) till industriministern om åtgärder för att rädda gruvsysselsättningen i Persberg:

Enligt uppgifter från MBL-förhandlingar mellan Uddeholms AB och berörda fackliga organisationer så tycks Uddeholmsbolaget nu definitivt ha bestämt sig för att lägga ned sin järnmalmsgruva i Persberg. Dessutom tycks bolaget inte heller vara intresserat av att skapa alternativ sysselsättning åt de gruvanställda.

Med åberopande av det anförda vill jag ställa följande fråga till industriministern:

Är regeringen beredd att vidtaga åtgärder som kan rädda gruvsysselsättningen i Persberg?

§ 13 Kammaren åtskildes kl. 19.00.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert